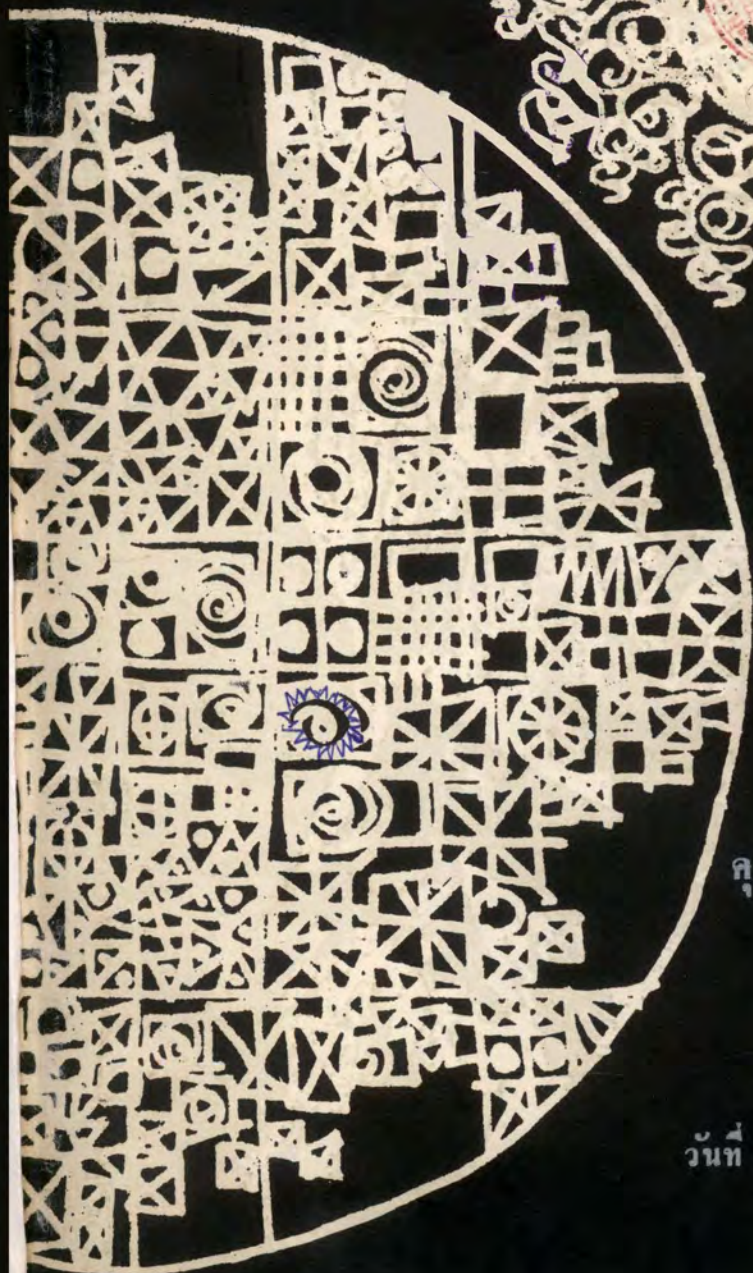

บทความและการสนทนา

เรื่อง

ปัญหาปัจจุบัน

และ เรื่องความรททางแพทย

ณาปนาบุตรณ
คุณนิชม-คุณสว่าง โลพนธศร

และ

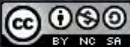
คุณจงรภษ พุมพนธ

ณ เมรุวัดเทพศรทรราชวาส

วันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

ChangeFusion สสส.   เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหา herein ไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ประวัติและคำไว้อาลัย

ปัญหาปัจจุบัน

คำชี้แจง และคำขอบคุณ

๑

อารัมภบท

๒

✓ สันทนาการกับ ดร. ป๋วย เรื่องปัญหาอุดมศึกษา

๔

✓ สันทนาการกับ ดร. ป๋วย เรื่อง สังคมและเศรษฐกิจ

๒๕

✓ เศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

๕๗

๗๖ ปัญหาของไทย

เสันทน์ จามริก

๗๐

บทความทางแพทย์

การมีก้อนบนที่คอ

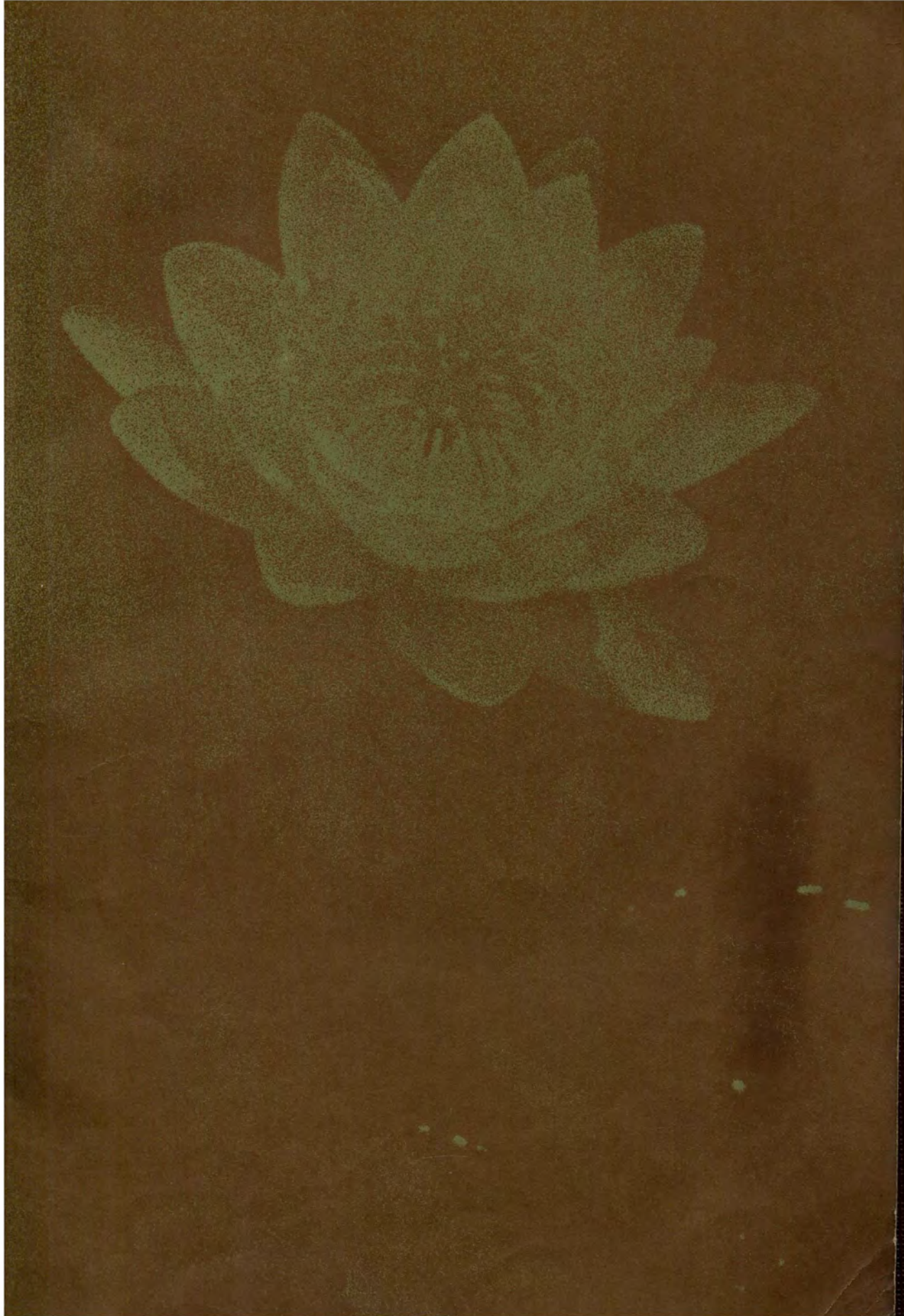
ธวัช โลพันธ์ศรี

๑๑๘

ที่บ้านชอยกาญจนาคม ปี พ.ศ. ๒๕๑๓

ประวัติสังเขป

คุณนิยม โลพันธ์ศรี

เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๕๘ เป็นบุตรคนที่ ๘ ของนายทอง และนางสาย โลพันธ์ศรี มีพี่น้องร่วมบิดา มารดา รวม ๙ คน คือ

๑. นางเลื่อน เสงี่ยมพงษ์
๒. นายอนันต์ โลพันธ์ศรี
๓. นางล้อม ลิ้มอักษร
๔. นายบุญเที่ยง โลพันธ์ศรี
๕. น.ส. สงวน โลพันธ์ศรี (ถึงแก่กรรม)
๖. นายอาทิตย์ โลพันธ์ศรี
๗. น.ส. จำเพย โลพันธ์ศรี
๘. นายนิยม โลพันธ์ศรี
๙. นายตติ โลพันธ์ศรี (ถึงแก่กรรม)

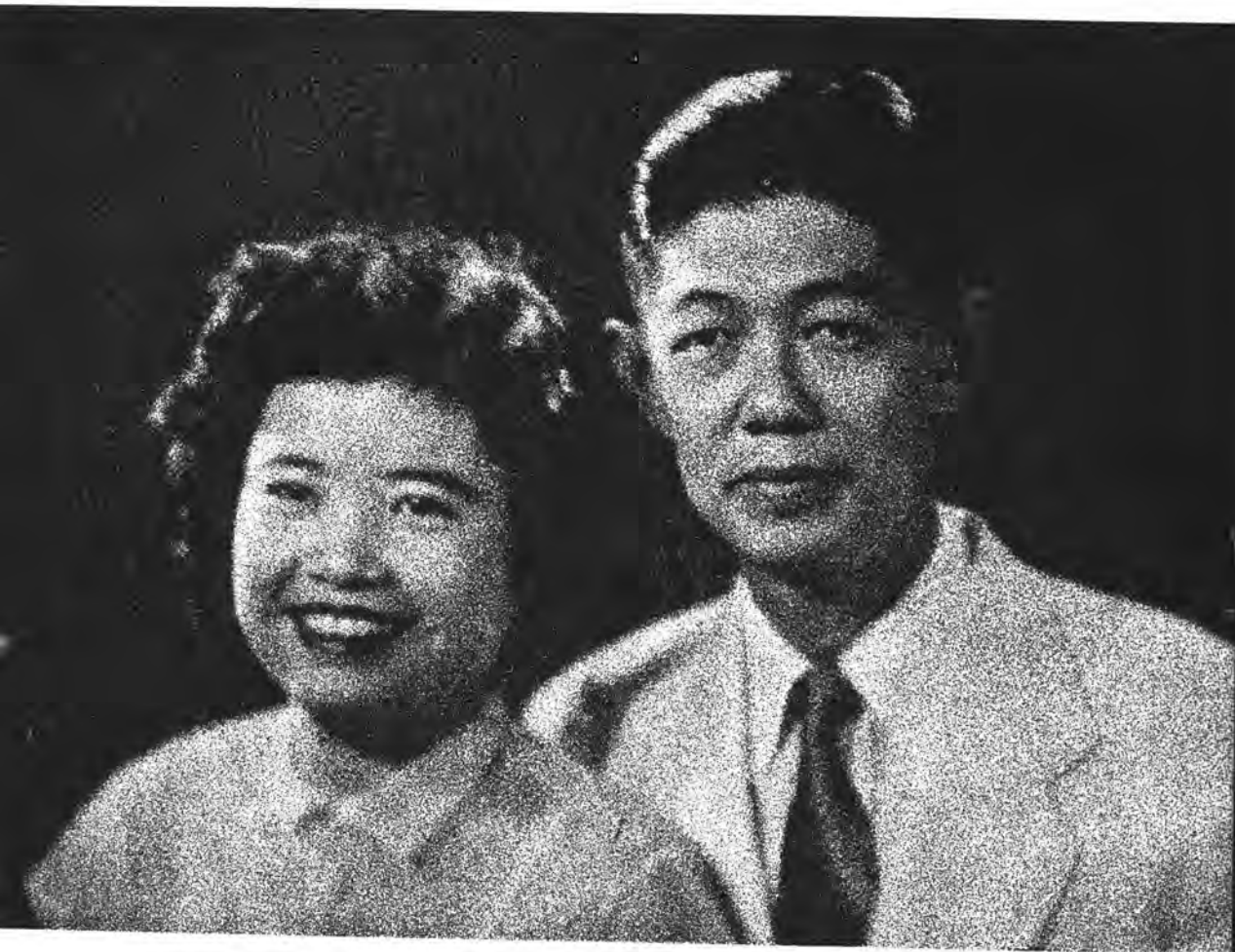
คุณสว่าง โลพันธ์ศรี

เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๖๐ เป็นบุตรคนที่ ๒ ของนายชิต และนางเจียม สงวนพงษ์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๔ คน คือ

๑. นางเป่า พุ่มพันธ์
๒. นางสาว โลพันธ์ศรี
๓. นางสาวศักดิ์ พงษ์ไพจิตร
๔. นางสุรางค์ คล้ายพงษ์พันธ์

คุณนิยมและคุณสว่าง สมรสกันเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐ มีหลานร่วมชีวิตครอบครัว ๓ คน คือ

- นายเสน่ห์ จามริก
น.ส. จงรักษ์ พุ่มพันธ์
น.ส. ผาสุก พงษ์ไพจิตร

คุณสว่าง-คุณนิยม โลพันธ์ศรี

คุณนิยมเกิดเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๕๘

คุณสว่าง วันพุธที่ ๒๗

มิถุนายน ๒๔๖๐ ภาพถ่ายเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๙๖

ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๔

คุณจิราภา (จรงค์) พุ่มพันธ์

เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๒ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๔

ประวัติสังเขป ; คุณจรงค์ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของ นายถม และนางเป่า พุ่มพันธ์ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดา รวม ๗ คน คือ

๑. นายเจริญ พุ่มพันธ์
๒. นายกรีช พุ่มพันธ์
๓. น.ส. จิราภา (จรงค์) พุ่มพันธ์
๔. นาง จารุณี พุ่มพันธ์ (ทองดี)
๕. นาย วิฑูรย์ พุ่มพันธ์
๖. นายประเกียรติ พุ่มพันธ์
๗. ต.ข. สุทธิ พุ่มพันธ์

สวดพระอภิธรรม ณ วัดแก้วแจ่มฟ้า

๒๓-๓๐ มีนาคม ๒๕๑๔

มิตรอาลัย

ผมได้รับทราบข่าวมรณกรรมของ ๓ ชีวิต คือ คุณนิยม กับ คุณสว่าง โลพันธ์ศรี และ นางสาวจรงค์ พุ่มพันธ์ เมื่อเช้านี้ วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๑๔ ด้วยความสลดใจ คุณเส้นห์ จามริก ได้ขับรถอย่างรีบร้อนไปบอกด้วยอาการเศร้าโศกและหมดหวังว่า คุณอาทิตย์ รวมทงน้องสาวได้เสียชีวิตหมดแล้ว เมื่อคืนตอนดึก (คืนวันอังคาร) โดยถูกรถบรรทุกน้ำมันชนท้ายรถที่ขับแล้วเกิดไฟลุกไหม้ ลามเข้าไปในตัวรถ เจ้าหน้าที่ได้นำศพไปเก็บพักไว้ที่โรงพยาบาลตำรวจ

ผมกับภรรยาตลิ่งนั้นไปช่วงขณะ ประสาทไม่ไวพอที่จะรับและเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เพราะเมื่อคืนวานขึ้น (วันจันทร์) ทั้ง ๓ คน รวมกับคุณเส้นห์ หอกหนึ่ง ยังร่วมรับประทานอาหารเย็นและสนทนากันอยู่ที่บ้านผม แล้วจากไปเมื่อสัปดาห์ก่อน

โดยปกติครอบครัวนี้ จะไปร่วม รับประทานอาหาร เย็นที่ บ้านผมทุกหนึ่ง หรือสองเดือน ถ้าวินิจฉัยเสมือนฉันทฎาติสนธิ ไม่ใช่แขกมาเยือนเรือน วันนั้นแม้บ้านของผมได้ปรุงอาหารที่คุณนิยมและคุณสว่างชอบไว้ ๒-๓ อย่าง ทั้งควา และหวาน

คุณนิยมกับคุณสว่างแต่งงานกันมากกว่า ๓๐ ปี ไม่มีบุตร แต่ทั้งสองคนมีนิสัยรักเด็ก จึงได้นำเอาหลาน ๆ ฝ่ายคุณสว่างมาอุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษา ตั้งแต่เล็ก ๆ จนเติบโตหลายคน ที่ยังอยู่รวมชายคาด้วย ๒ คนคือ คุณเส้นห์ จามริก หลานอา และ นางสาวจรงค์ พุ่มพันธ์ หลานน้ำ ทั้ง ๔ คน เมื่อว่างจากธุรกิจจะไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนบรรดาญาติมิตรก็จกต้องไปกันครบชุด น้อยครั้งนักที่จะขาดไปสักคน รู้สึกว่าเรามีความสุขเมื่อได้ ไปไหนมาไหนพร้อมหน้ากัน

อาหารเย็นที่บ้านผมเมื่อวันจันทร์ก็ไปกันพร้อม ผมกับภรรยาและลูกอีก ๒ คน อยู่ร่วมวงรับประทานอาหารพร้อมเพรียง คุณเรื่องสารทุกข์สุขดิบตลอดจนการบ่วยไข้ของคุณสว่าง จนเลยสี่ทุ่มไปแล้ว คุณสว่างจึงออกปากขอลากลับ อ้างว่าคืนพรุ่งนี้จะไปบ้านอาจารย์ทางไสยศาสตร์ ต้องไปนั่งรอคอยตั้งแต่หัวค่ำนตึก

อดนอน คินนอนนอนพักผ่อนเอาแรงให้เต็มทีก่อน ผมงกับครอบครัวได้เดินไปส่งที่รถ
คุณนิมยังเล่าให้ฟังต่ออีกว่า เมื่ออาทิตย์ก่อนรถยนต์ถูกชนท้าย กระโปรงหลัง
แถบขวาบุบ นำไปเคาะซ่อมแล้วแต่ยังไม่เรียบร้อย ต้องหาเวลาไปอู่อีก พร้อมกับ
ขู่จตุคำหนักให้ดู แล้วก็กล่าวอำลาจากไป

ไม่มีสังหรณ์อันใดที่จะให้เฉลียวใจว่า นั่นเป็นการพบปะสนทนาและ
ร่วมรับประทานอาหารกันเป็นวาระสุดท้าย และคำกล่าวอำลานั้นก็เป็นประโยคสุด
ท้ายที่ผมนและครอบครัวจะได้ประสบและได้ยินก่อนที่เขาทั้ง ๓ จะจากโลกนี้ไป

คุณนิมเป็นบุรุษร่างใหญ่ แข็งแรง สมบูรณ์ ผักโยคะทุกเช้า ส่วน
คุณสว่างนั้นเป็นสตรีร่างท้วมสมส่วน ใบหน้าอ้มเอิบ ชอบความเป็นระเบียบและ
ความงามของไม้ดอก คู่ส่วนกายภายนอกเสมือนมีสุขภาพสมบูรณ์ แต่ที่จริงมีพยาธิ-
ภาพประจำตัวอยู่ ซึ่งอำพรางสายตาของคนทั่วไป คือ หลอดเลือดแดงเส้นใหญ่
ส่วนที่ทอดออกจากหัวใจจะไปเลี้ยงแขนซ้าย ติบ แฉ่ง ทำให้แขนซ้ายมีอาการ
เมื่อย ข้ำ เย็น และเป็นตะคิวบ่อยๆ ถ้าแขนรู้สึกหนักถ่วง เมื่อได้เปลี่ยนอิริยาบถ
เสียบ้างอาการก็ค่อยคลี่คลายคืนมา ข้ำจอร์ข้อมือซ้ายเต้นเบา ข้ำ ไม่สม่ำเสมอ
แตกต่างกับข้ำขวา บางครั้งก็คล้ายไม่พบ ความดันเลือดก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกัน
การวิ่งเวียน มินจง และป่วนตั้งศีรษะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว รักษาตัวโดยใช้ยา
รับประทานช่วยตลอดมา จนเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๑๐ จึงเข้าโรงพยาบาลรับทำการ
ผ่าตัดเปิดทรวงอกเปลี่ยนหลอดเลือดแดงส่วนที่ติบแฉ่ง ด้วยวัสดุเทียมโดยศัลยแพทย์
ผู้ชำนาญ หลังจากนั้นอาการเสื่อมต่าง ๆ ที่เคยมักค่อยๆ หายไป แขนซ้ายมีลักษณะ
ดีเกือบเหมือนแขนขวา ๓ ปีต่อมา คือเมื่อปลายปีที่แล้ว อาการเก่าก่อนเริ่มจะกลับ
มาอีก ศัลยแพทย์ ทำการ ผ่าตัดได้แนะนำ ให้เข้าโรงพยาบาล เพื่อตรวจสอบเพิ่มเติม
กำหนดนัดไว้เป็นปลายเดือน มีนาคม ศกนี้

ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา คุณสว่างเป็นผู้เชื่อมั่นในการแพทย์แผนปัจจุบัน
มีพลังใจ เข้มแข็ง อดทนต่อกรรมวิธีแพทย์ทุกอย่างที่จะตรวจทดสอบเพื่อการวินิจฉัย
โรคและรักษา เคยไปรับตรวจจากโรงพยาบาลหลายแห่ง อาทิ โรงพยาบาลกลาง
โรงพยาบาลหญิงและโรงพยาบาลศิริราช ที่โรงพยาบาลกลางเคยทำผ่าตัดเอาก้อน
เนื้อในช่องท้องออก เมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว ส่วนการผ่าตัดเปลี่ยนหลอดเลือดแดงนั้น

ทำให้โรงพยาบาลศิริราช แต่มาคราวนี้ชักเกิดความไม่แน่ใจในสังขารและความ
อดทนของตน หากจำเป็นต้องผ่าตัดก็ ภาวะหลังผ่าตัดแต่ละครั้งยังฝังแน่นอยู่ใน
จิตสำนึก

แล้วอุบัติเหตุก็เกิดขึ้นเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๔!

ครอบครัวผมรู้จักมานาน ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสร็จสิ้น
ไปใหม่ๆ แรกในฐานะคนไข้กับหมอ ต่อมาเกิดสนิทชิดชอบในนิสัยใจคอ ไปมา
หาสู่กันบ่อย เลयरักนับถือกันเสมือนญาติสนิท ทั้งสามและภรรยาเพิ่งจะผ่านวัย
อายุ ๕๐ ปีเศษๆ มีโอกาสที่จะประกอบกรรมดีและทำประโยชน์ให้แก่โลกมนุษย์
อีกมากมาย เพราะทั้งคู่เป็นผู้มีใจกว้าง โอบอ้อมอารี และเป็นมิตรแท้กับเพื่อนฝูง
ทุกคนที่ร่วมสังสรรค์ พอใจจะได้รับการจัดสรรให้แก่ผู้ที่มาบร้อ้ง ส่วนนางสาวจงรักษ์
นั้นก็เป็นทีเอนดูและชอบพอรักใคร่แต่มวลมิตรสหายของครอบครัว เพราะเป็นผู้
มีความสุภาพ ขยันขันแข็งต่องานที่รับผิดชอบไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เมื่อทง
๓ ตัวจะมาเสียชีวิตไปพร้อมๆ กัน จึงเป็นที่น่าเสียใจและเสียคายเป็นยิ่งแก่บรรดา
ญาติมิตรทั้งหลาย

ด้วยอาณภาพแห่งคุณพระรัตนตรัย และคุณงามความดีที่บุคคลทั้ง ๓
ได้ประกอบไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ บอจงเป็นปัจจัยคลบนันดาลให้ดวงวิญญาณทั้ง ๓ ไป
อยู่ร่วม และร่วมเสวยสุขคติ ณ สดานเดียวกันในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสุก

คุณนิยม คุณสว่าง และคุณ จงรักย์ ได้ตายไปจากโลกนี้แล้ว ทั้งคุณสว่าง และคุณนิยมเป็นลูกใช้ของผมในสมัยหนึ่ง ต่อมากลายเป็นเพื่อนและนับถือรักใคร่กันฉันท์ญาติ ในที่สุด ผมมีความรู้สึกเป็นสองประการในการตายของคุณสว่างและคุณนิยม ประการแรกมีความเสียดาย มีความคิดถึงผู้ตายเป็นอย่างมาก ไม่อยากให้เขาจากเราไป แต่ความรู้สึกอีกประการหนึ่งก็คือ รู้สึกดีใจ ที่ดีใจเพราะเพื่อนเราพ้นเวรพ้นกรรมไปแล้ว ผมได้เคยฟังสมเด็จพระวันรัต ท่านเทศนาให้ประชาชนฟัง ในงานเปิดตึกคนไข้พระภิกษุอาพาธ ของโรงพยาบาลบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ท่านสั่งสอนให้ประชาชนทำบุญให้ทำตามกำลังเงินที่ตัวมี ท่านว่าตายไปแล้วเอาเงินติดตัวไปไม่ได้ แต่ถ้าทำบุญแล้วเงินที่ลงไปในการทำบุญจะติดตัวไปได้ ในชาติหน้า ท่านยกตัวอย่างว่า คนที่ตายไปแล้วยังต้องตายไปคนเดียว แม้แต่ลูกเมียเขาก็ยังไม่ยอมไปด้วย การตายของคุณสว่าง คุณนิยม จัดว่าเป็นกรณีพิเศษ ทั้งสองคนเป็นคนมีบุญ เมื่อถึงเวลาตาย ก็ตายด้วยกัน เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็อยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ทุกซั้วด้วยกัน สุขด้วยกัน ผมจึงมีความรู้สึกดีใจ เพราะทุกคนจะต้องมีอันเป็นไปตามเกณฑ์ชะตาชีวิต เขาทั้งสองพ้นเวรกรรมไปแล้ว และมี โอกาสดีกว่าคนอื่น ๆ อีกมากนัก ที่มี โอกาสจากไปพร้อม ๆ กัน ทั้งคุณสว่าง และคุณนิยมต่างก็ ไม่มีห่วงแล้ว เพื่อน ๆ ทุกคนทราบว่ทั้งสองคนไม่มีบุตรด้วยกัน คนที่คุณสว่างคุณนิยมรักก็คือ อาจารย์ เสน่ห์ จามริก ซึ่งเป็นหลานรักของคุณสว่าง คุณเสน่ห์ ก็เป็นผู้ใหญ่แล้ว มีวิชาความรู้สูง ทำงานทำการ มีตำแหน่งในหน้าที่มั่นคง นับว่าไม่มีอะไรน่าเป็นห่วงอีกแล้ว ผมถือว่าการตายเป็นของธรรมดา ไม่มีใครในโลกนี้จะหลีกเลี่ยงได้ การตายของเพื่อนทั้งสองนับว่าตายอย่างมีบุญ เขาเป็นสุขไปแล้วทั้งสามคน

คุณสว่างคุณนิยม เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เป็นคนดี โอบอ้อมอารีย์ มีเพื่อนฝูงมาก เพื่อนฝูงทุกคนรักใคร่ มีอารมณ์สนุก จิตใจกว้างขวาง ทั้งสองคนเมื่อเป็นลูกใช้ ก็เป็นลูกใช้ที่ดี เชื่อฟังคำสั่งของหมอย่างเคร่งครัด เมื่อเป็นเพื่อนก็คอยคิดตามความก้าวหน้าของเพื่อนฝูง ใครลำบากก็เผื่อแผ่ ใครได้ดีก็แสดงความยินดีด้วย เมื่อนับถือเป็นครูญาติก็รักใคร่ให้ความสนิทสนมแสดงความรักใคร่และนับถือ ผมจึงจำได้ติดตาเสมอ ในระยะหลัง ๆ ถ้ามี โอกาสพบกัน คุณสว่างจะเข้ามาถอดแขน ทำตัวเหมือนน้องสาวที่รัก และเป็นห่วงพี่ชาย หน้าที่นุ่อย่างดีใจ ลักษณะที่น่าเอ็นดูที่มุมปากข้างทั้งสอง ดวงตาแป๋ว เห็นแล้วขบขันใจ ยังได้ยินทั้งคุณสว่าง คุณนิยม เตือนเรื่องไม่ให้ทำงานมาก เพราะห่วง

สุขภาพของผม ยิ่งทำให้เกิดความรักใคร่ในบุคคลทั้งสอง เหมือนญาติสนิทจริง ๆ ทั้งคู่มาเยี่ยมผมที่บ้านเสมอ แม่ของผมคือแม่ของคุณสว่าง คุณนิยม คุณสว่างคุณนิยมก็เปรียบเสมือนลูกของแม่ผม เมื่อแม่ผมทราบว่าคุณสว่างชอบเก้อ โยกไม้เนื้อแข็งที่แม่ผมใช้อยู่ แม่ก็รีบยกไปให้คุณสว่างที่บ้าน ยกไปซักกั๊บน เมื่อยกไปให้แล้วก็ดีใจ เพราะแม่เคยพูดเสมอว่ารักคุณสว่างคุณนิยม เหมือนลูกเหมือนหลาน ผมก็ดีใจเพราะแม่รักเพื่อนผม

ราชการในหน้าที่ทำให้ผมห่างคุณสว่างคุณนิยมไปบ้าง คุณนิยมแวะมาหา นายแพทย์นิพนธ์ ซึ่งเป็นนายแพทย์ใหญ่ของกรมการแพทย์เสมอ แต่ไม่ค่อยแวะไปหาผม เมื่อพบโดยบังเอิญที่กรม คุณนิยมบอกว่าเกรงใจเพราะผมมีคนมาหามาก เกรงจะเป็นการรบกวน ทั้งสองคนเป็นคนที่รักกาลเทศะ วันที่คุณสว่าง คุณนิยมและคุณจงรักซ์ จากผมไป เป็นวันเดียวที่ผมกำลังเดินทางไปจังหวัดสงขลาเพื่อเป็นประธานแจกประกาศ นียบัตรแก่นักเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ ที่จังหวัดสงขลา ผมผ่านชากรรถที่ถูกไฟไหม้ ระหว่างที่ผมนั่งรถไปขึ้นเรือบิน ที่ท่าอากาศยานดอนเมือง ผมไม่เห็นชากรรถ แต่คนรถของผมเห็น เขาบอกผม แต่ผมไม่เอาใจใส่ ไม่ได้รู้เลยว่าชากรรถคันนั้นเป็นชากรรถของเพื่อนทั้งสาม ผมทราบข่าวเอาต่อเมื่อถึงจังหวัดสงขลาแล้ว ขณะที่กำลังจะเข้าไปเป็นประธานในพิธี คุณผจงสุขซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ปกครองของโรงเรียนพยาบาล และเป็นหลานของคุณสว่างเป็นผู้บอกผม ขณะนั้นมีความรู้สึกเสียใจ คิดอะไรไม่ออก ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง จนพักใหญ่ จึงคิดตัดใจได้ว่า เป็นเวลาที่เขาจะต้องจากไป และเขาสบายไปแล้ว สบายอย่างน่าอัศจรรย์เสียด้วย เพราะเขาอยู่ด้วยกันและไปก็ไปด้วยกัน น้อยคนจะทำได้อย่างเขา

ถ้าชาติก่อนและชาติหน้ามีจริง ผมมีความเชื่อมั่นว่า ทั้งสามคนได้ทำกรรมดีไว้แต่ชาติก่อน เขาจึงมีความสุขในชาตินี้ และผมเชื่อเหลือเกินว่า เขาจะมีความสุข ในทุก ๆ ที่ที่เขาไปอยู่ด้วยกัน ไม่ว่าในภพใด ๆ

นายแพทย์เชิด โทณะวณิก

กรมการแพทย์

22 พ.ค 14

การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดา ทุกคนทราบกันดีว่า เหตุการณ์นี้ย่อมหมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา แต่การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณนิม พี่หว่าง และจง เป็นไปอย่างกระทันหัน ไม่มีการเตรียมตัวเตรียมใจของผู้ที่ทราบข่าว ความงงงันและใจหาย ย่อมเกิดขึ้นกับผู้ทีทราบข่าวอย่างแน่นอน เป็นความรู้สึกชนิดที่บอกไม่ถูก

คุณนิม พี่หว่าง ได้รู้จักกันมากกว่า ๒๑ ปี เคยเที่ยวเตร่รับประทานอาหาร เยี่ยมเยียนกันตลอดมาจนกระทั่งความเป็นมิตรค่อยๆ เปลี่ยนไปจนกลายเป็นนับถือซึ่งกันและกันเหมือนญาติสนิท

ตั้งแต่ได้คบหากันมา ทั้งคุณนิม และพี่หว่าง ก็ได้ให้ความสนิทสนม ไม่เคยเอารัดเอาเปรียบคบหากันด้วยใจจริง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดังนั้นในการจากไปอย่างกระทันหันเช่นนี้ ความเสียใจที่เกิดขึ้นนี้ ไม่สามารถจะบรรยายออกเป็นตัวอักษรได้

ขอผลแห่งบุญกุศล ตลอดจนความดีที่คุณนิม พี่หว่าง และจง ได้สร้างสมไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ประกอบกับผลแห่งบุญกุศลที่บรรดาญาติและมิตรได้ร่วมกันประกอบกิจ บำเพ็ญอุทิศให้ในโอกาสนี้ จงคลบบันดาลให้ดวงวิญญาณทั้งสามจงไปสู่สุคติใน สัมปรายภพนี้ด้วยเถิด.

นิพนธ์ สุวัทนา
กรรมการแพทย์

จรรยาในทางหลวงก่อให้เกิดอันตราย

เสียงโทรศัพท์ปลุกเวลา ๖ นาฬิกาเช้ารุ่ง ตื่นพร้อมกัน ๒ เครื่อง ข้าพเจ้าลงมารับเครื่องที่อยู่ชั้นล่าง ปล่อยให้คุณนงศรีรับเครื่องชั้นบน เสียงที่พูดมานั้นเป็นเสียงของคุณเสน่ห์ จามริก เหมือนกระแสไฟแรงสูงที่ตูวับเข้าร่างกาย ‘ผมบอกข่าวที่ร้ายที่สุด’ เส้นระยะสัก ๑ วินาที คุณอาทั้งสองและ จง ตายพร้อมกันหมด”

เติกรับใช้ที่บ้านคุณนิยม ใต้โทรฯไปแจ้งคุณเสน่ห์แต่รุ่งสาง ว่าคุณอาทั้งสองยังไม่กลับบ้านไม่ทราบว่าจะไปและพักที่ใด เมื่อคืนไปธุระที่ถนนชูเปอร์ไฮเวย์ คุณเสน่ห์ขับรถออกไปตามทันที ก็พบเลขหมายรถโอเปิลที่ถูกรถบันทุกสิบล้อชนท้ายบดขยี้และไหม้อยู่ริมถนนในทางกลับบ้านนั่นเอง และรีบโทรฯ แจ้งยังพรรคพวกที่สนิทสนม ด้วยความเศร้าใจในอุบัตเหตุ

เราเรียกตามลูกๆ ว่า ลุงนิยม บ้าสว่าง นับถือกันตั้งแต่เป็นเพื่อน เป็นคนใช้ และแปลกที่กลับมาต้องเป็นญาติกัน โดยเกี่ยวข้องกับ สกุล ลิมอักษร ฉะนั้นความสัมพันธ์จึงมากขึ้น อาทิหนึ่งๆ จะพบกันหัววันบ้าง หกวันบ้าง รับประทานอาหารเย็นร่วมกันเกือบทุกเย็น เนื่องจากข้าพเจ้าทำงานวัน ๆ หนึ่งหลายชั่วโมง ลุงนิยมและบ้าสว่างมักจะหาทางให้ข้าพเจ้าได้พักทั้งกายและสมอง ฉะนั้นบ่อยๆ ปลายสัปดาห์ เรามักจะร่วมไปชายทะเล ไปวัดไชโย จ.ว. อ่างทอง ร่วมกันเสมอๆ เกือบจะทุกอาทิตย์ก็ว่าได้ ฉะนั้นเมื่อเราจากกันไปในสภาพเช่นนั้น ความสลัดใจอย่างมากมาย ความระลึกถึงในความสัมพันธ์ที่ล่วงมานั้นก่อให้เกิดความว้าวุ่นและ ว่างเปล่า ข้าพเจ้ากล่าวใน อาทิตย์ใกล้หลังจากอุบัตเหตุนี้ ว่าคนพาเที่ยวตายไปหมด ว้าวุ่นเหลือเกิน

คุณลุงนิยม บ้าสว่าง จงรักษ์ ตายจากไปด้วยอุบัตเหตุทางจรรยา ในฐานะที่ข้าพเจ้าเดินทางไปต่างประเทศ ทั้งยุโรป และสหรัฐอเมริกา เคยขับรถไปตามไฮเวย์ชูเปอร์ไฮเวย์ โอโตบานท์ ฯลฯ ได้สังเกตสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทางจรรยา อาจจะนำเอาไปเป็นข้อคิดปรับปรุงการใช้จรรยา เพื่อความปลอดภัยของคนที่ยาศัยอยู่ใน ประเทศไทยบ้างก็ได้

มีทางหลวงของประเทศไต้หวัน ที่ยอมให้ผู้มีที่ดินริมทางหลวงใช้ถนนเชื่อม
ออกมาจากที่ดินของตนแต่ละราย? ตัวอย่างที่เกิดขึ้นเป็นร้อย ๆ รายแล้วก็คือ พนักงานของ
บริษัทขายรถยนต์กลับออกมาจากงานเลี้ยงปีใหม่ที่ภัตตาคารแถวซูเปอร์ไฮเวย์ที่จะไปสนาม
บินตอนเมือง ถูกรถบรรทุกสิบล้อชนขณะเลี้ยวออกมาจากภัตตาคาร ส่งเวชีวิตเสียสองศพ
ต่อามีเจ้าหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งขับรถออกจากโรงพิมพ์ ถูกรถยนต์ส่วนบุคคล
ขับมาตามถนนชนไม่ถึงตายแต่ค้างเครื่อง ฯลฯ อีกหลายต่อหลายรายที่ส่งเวชีวิต ด้วยสาเหตุ
ของการร่วมใช้ทาง ผิดเทคนิคของการสร้างถนนเด็ดขาด การแก้ไขก็คือ ทุกหมู่บ้านที่อยู่
ริมถนนจะต้องมีทางออกร่วมของแต่ละหมู่บ้านที่จะอยู่ห่าง ๆ ๑-๒ กิโลเมตร ทางออกจะ
ต้องมีเครื่องหมายบอกแต่ไกล ห้ามเลี้ยวรถข้ามทางหลวงเด็ดขาด จะต้องใช้สะพานข้าม
ถนน หรือ อุโมงค์ลอดใต้ทางหลวง เป็นระยะห่างดังกล่าว จงอย่าปฏิเสธว่าไม่มีงบประมาณ
ที่จะสร้างสะพานหรืออุโมงค์แพง ๆ ได้ ชีวิตของประชาชนในประเทศควรจะได้รับ
ความรับผิดชอบจากผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างทางหลวง

ทางหลวงไม่ควรจะสร้าง ผ่านหมู่บ้าน ตัดเข้าไปในใจกลางหมู่บ้านที่มีคนอยู่
จะหนาแน่น หรือคนน้อยก็ตามควรสร้างถนนห่างออกไปไม่ต่ำกว่า ๑-๒ กิโลเมตร เพื่อ
ไม่ให้คนที่มียี่สิบไถ่ใช้ถนนทางหลวงร่วมออกมาเป็นระยะไกล ๆ กรมทางหลวง
คงจะทราบดี มิฉะนั้นคนที่อาศัยไกลเคียงจะวิ่งตัดหน้ารถ หรือเดินถูกรถเบียดเช่น
ทางหลวงที่ผ่านคลองต่าน หรือหมู่บ้านเป็นระยะ ๆ แถวนั้น ส่งเวชีวิตบนถนนถูกรถชน
ตายไปหลายชีวิตแล้ว ทางหลวงทุกทางจะต้องมีทางแยกร่วมเข้าหมู่บ้านแต่ละแห่ง เป็น
ระยะไกล ไม่ใช่ทุก ๆ ๑๐-๒๐ เมตร เพราะอะไรหรือ? ความเร็วของรถที่วิ่งอย่างน้อย
๑๐๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง นั้น ผู้ขับจะไม่สามารถหยุดรถได้ทันทีกับที่คนหรือสัตว์ตัดหน้า
ในระยะไกล ควรจะทำการรั้งกันทางที่ผ่านเข้าไปในหมู่บ้านดังที่กล่าวมาแล้ว

การสร้างเกาะกลางถนนนั้น มีประโยชน์ที่ป้องกันไม่ให้อัตุมารถวิ่งมาตรงข้ามที่เกิด
ยางระเบิด หันหัวรถมาขวาง เช่น เมื่อเปิดศตวรรษทางนา-ตราดนั้น มีรถวิ่งกลับจากชลบุรี
ยางระเบิด รถยนต์นั้นเสียหลัก หันเลี้ยวเข้ามาในทางของฝ่ายสวนมา เกิดชนกันต่อหน้า
ตายไป ๔ ศพ ในกรณี เช่นนี้ ถ้ามีเกาะกลางถนน จะช่วยชีวิตได้อย่างแน่นอน

เกาะกลางถนนยังมีประโยชน์ด้วยการปลูกต้นไม้สูง ๑ เมตรเศษ เช่น ต้น
ตรุษจีน เป็นระยะห่างกัน ๑๐-๒๐ เมตร ต่อ ๑ ต้น ต้นไม้เหล่านี้จะกันแสงไฟหน้ารถที่จะ
ฉายส่องตาม้าวิ่งมาตรงข้าม ทำให้การขับรถในเวลากลางคืนสบายและปลอดภัยขึ้น ใน

เยอรมัน สวิส ที่มีโอบิตานหนึ่งเขาใช้ไม่ยาวประมาณ ๓ เมตร กว้าง ๑๕ เซนติเมตร ตั้งเอียงๆ
ห่างกัน ๑-๒ เมตร กันแสงไฟ วิธีนี้ใช้งบประมาณแพงกว่ากอตันครุขจีน ที่ทนครรมชาติ
ราคาถูก

เมื่อสร้างทางหลวงที่มีรั้วกั้นด้วยความเร็วสูงกว่า ๑๐๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง
เช่นนั้น จะต้องนึกเสมอว่า เมื่อสร้างตัดกับถนนเดิมของเขา เช่นถนนสุทธิสาร หรือ
พหลโยธิน หรือทางรถไฟแห่งใดก็ตาม จะต้องหาวิธีที่จะไม่ให้ตัดกันบนพื้นเดียวกัน
มิใช่เงินไม่มี หรือ ทำเอาง่ายๆ หลายชีวิตที่เสียสุทธิสารและสี่แยกพหลโยธินใน
ซูเปอร์ไฮเวย์ไปตอนเมืองในช่วงระยะ ปีหนึ่งๆ เท่าที่ได้ทราบ เสียชีวิตตามสี่แยกเหล่านั้น
ฉะนั้น สะพานข้ามหรืออุโมงค์ลอดคนละระดับ นอกจากช่วยไม่ให้เสียทรัพย์สิน ชีวิตของ
ผู้ใช้ทางแล้ว ยังย่นระยะเวลาของการเดินทางไม่ให้จราจรติดขัดอีกด้วย ถ้านักบริหารของ
เราคิดถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น เพื่อชื่อเสียงของวงศ์สกุลของแต่ละท่าน ก็
จะเป็นการดีกว่า

มารยาทของผู้ขับรถในทางหลวงนั้น ควรจะได้รับการสอนและแนะนำตลอด
เวลา คือ นักขับรถในทางหลวงที่เล่นซ้ำๆ จะต้องอยู่ในช่องทางในหรือทางซ้าย เมื่อแซง
เขาไปได้ จะต้องเข้าอยู่ในทางเดิมด้วยการขอทางให้สัญญาณ เพื่อปล่อยให้รถวิ่งเร็วไปทาง
ขวา และในทำนองเดียวกัน เมื่อเขาแซงไปและมีช่องทางซ้าย เขาจะต้องเข้าช่องทางทันที
ที่มีโอกาส เพื่อให้โอกาสผู้อื่นทันที การขับรถไม่ว่าจะในเส้นทางหลวง หรือในเมืองก็ตาม
ถ้าผู้ขับมีมารยาทและไม่เห็นแก่ตัวแล้ว การจราจรจะไม่ติดขัดมากมาย โปรดอย่าเห็นแก่ตัว
ในการขับรถ โปรดเห็นใจผู้อื่นบ้าง ความปลอดภัยต่างๆ จากการจราจรนั้น ก็จะลดน้อยลง
ไปตามส่วน

รถเสียหรือรถท่อนแรงที่หมดเวลาใช้ ในเวลากลางคืนมีดไม่ควรจะจอดในผิว
จราจรของถนน แม้ว่าจะจุดตามไฟแดงในเวลากลางคืนก็ตาม รถที่วิ่งเร็วด้วยความเร็วที่ถูก
ต้องตามกฎหมายนั้น จะไม่สามารถหยุดรถได้ทันที ในทางหลวงของเราหลายสายได้เคย
มีเรื่องเช่นนั้นเกิดขึ้นเสมอ เป็นเหตุให้สูญเสียหลายต่อหลายชีวิต ไฟที่ใช้ควรจะเป็นไฟที่
มีลักษณะไฟท้ายรถ เช่น เทียนกันลม กันฝน จุดเป็นระยะๆ ช่วงละ ๕ เมตร ทำให้ผู้
ขับตามเห็นแสงไฟที่ผิดปกติแต่ไกล อย่าให้เห็นแสงไฟคล้ายไฟท้ายรถจักรยานยนต์
หรือมีฉะนั้น จะต้องมีการจราจรนอกผิวจราจร

นี่เป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งของการปรับปรุงจราจร แต่ผู้รักษากฎหมายก็ควรที่จะ
ตักจับ ผู้ปฏิบัติฝ่าฝืนกฎจราจร ที่พบบ่อย ๆ มีการแข่งในที่คับขัน แข่งบนสะพาน ขั้บรถ
เร็วในเขตเทศบาล เช่นในกรณี คุณลุงนิยม คุณป้าสว่าง เป็นต้น ถ้าหากมีการจับกุม
จริงจัง มิใช่แต่เวลากลางวัน ไม่ใช่สถานที่จุดแห่งเดียว ควรจะถือปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ
ตามจุดไฟสว่าง ใกล้เคียง ๆ หมู่บ้าน (อย่าให้คนขับรถนึกว่ามีภารกิจ ซึ่งมีชุกชุมในเวลาสั้น) ไม่
จำเป็นจะต้องทุกวัน ๓-๔ วันครั้ง ก็จะทำให้ผู้ใช้ถนนได้รักษากฎหมายมากขึ้น ไม่เคยแล
เห็นตำรวจตรวจความเร็วในเวลากลางคืน นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ใช้ถนนใช้ความเร็วที่ผิด
กฎหมายได้

ส่วนย่อย ๆ ดังกล่าวสั้น ๆ คงจะได้รับการแก้ไขต่อไป ชีวิตคนคงจะปลอดภัย
จากการจราจรมากขึ้น แน่นอนเหลือเกิน การช่วยให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตของคนทั่ว ๆ
ไปนั้น เป็นมหากุศลที่ยิ่งใหญ่

คุณนิยม คุณสว่าง และจง ได้จากพวกเราไปในความมืด ประมาณ ๒๓ นาฬิกา
ข้าพเจ้าและครอบครัวเศร้าใจมาก จึงขออนุญาตญาติพี่น้องของคุณนิยม ให้ครอบครัว
ของข้าพเจ้า ตั้งศพทั้งสามไว้ที่วัดแก้วฟ้า และได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลต่าง ๆ ทำให้
งานสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย เนื่องจากผู้ตายทั้งสามเป็นผู้มีนิสัยเอื้ออารี และแม่ผู้ใด
มีทุกข์ชานาจะเข้าคุกเข้าตราง คุณนิยมถือว่าเป็นเรื่องหน้าที่ของเพื่อนวิ่งเต้นให้ จน
ความกตัญญูที่ คุณนิยม คุณสว่าง และจงได้รับเป็นครั้งสุดท้ายนั้น คือความเรียบร้อยของ
การจัดงานเป็นครั้งสุดท้าย ดังที่ท่านได้มาประชุม ณ ที่นี้

อนุสรณ์ของคุณนิยมที่เสียชีวิตในความมืด คือโคมไฟแสงจันทร์ ติดประดับ
ในที่มืด ข้างโบสถ์วัดแก้วแจ่มฟ้า ทางทิศใต้ มองได้จากถนนสี่พระยา สลักชื่อบนแผ่นหิน
อ่อนคติที่โคน ชื่อของท่านทั้งสามมีติดอยู่ในโลกนี้ ให้เป็นความสว่างที่ยั่งยืน เมื่อข้าพเจ้า
ผ่านครั้งใด ทำให้ข้าพเจ้าได้ระลึกถึงเพื่อนหรือญาติที่เคยทำให้ข้าพเจ้ามีความสุขขณะที่เรา
อยู่ร่วมโลกในระยะ ๒๐ กว่าปีนี้

นายแพทย์ประเสริฐ นุตกุล

ร.พ.กลาง

คิดถึงเหลือเกิน

ครอบครัวคุณนิยมกับของดิฉันเรารักกันมาก มีความผูกพันเหมือนญาติสนิท คุณนิยมและคุณสว่างให้ความรักและความเมตตาต่อดิฉันและลูก ๆ คุณน้องสาวและหลานแท้ ๆ คุณนิยมและคุณสว่างเป็นคนใจดีทั้งคู่ ไม่เอาเปรียบเพื่อน โดยเฉพาะคุณสว่างเป็นบุคคลที่น่ารักและเป็นผู้ดีทั้งร่าง ใครได้พบได้เห็น และได้สมาคมด้วยแล้ว ทุกคนจะต้องรักแก หน้าที่ยิ้มละม้ายเสมอ แม้จะมีทุกข์แสนสาหัส เรา รู้ใจกันดี จึงก็เป็นเด็กที่น่ารักคนหนึ่ง ดิฉันก็รักแกเหมือนหลานสาว บ้านของดิฉันได้ต้อนรับครอบครัวนี้พร้อมกันทั้งสี่คนเสมอ บัดนี้เขาได้จากดิฉันไปแล้วสาม คงเหลือไว้เป็นที่ระลึก ให้ดิฉันเห็นเพียงคนเดียวเท่านั้นคือ “อ่าวหนะ”

ได้ทราบข่าวจากเด็กณิคนเฝ้าบ้านทางโทรศัพท์ เวลาเช้าประมาณ ๑ โมงกว่า ๆ บอกว่าคุณทั้งสามตายหมดแล้ว ดิฉันบอกว่าพูดใหม่ซิ ฟังไม่ชัด แกก็พูดซ้ำใหม่พร้อมกันร้องไห้ บอกว่ารถถูกชนกลับจากหาหมอ ศพอยู่ ร.พ.ตำรวจ เท่านั้นเอง ดิฉันก็วางหู นั่งงออยู่สักพัก ทำอะไรไม่ถูก ใจสั่น ตกใจเป็นที่สุด ใจหายวูบหยิบอะไรไม่ถูก เพราะอยู่คนเดียว อธิบายไม่ถูกว่ามีความรู้สึกอย่างไร หันรหันขวางเหมือนคนบ้า แล้วคิดว่าเราต้องทำอะไรสักอย่าง พูดก็พูดไม่ได้ เพราะไม่มี ใครจะพูดด้วย เลยต้องนั่งร้องไห้ออกมาดัง ๆ รู้สึกว่าอะไร ๆ มันคงหลุดออกมาบ้างแล้ว

คุณทั้งสามคงไม่รู้ตอกว่า อ่าวไผ่ตอนนั้นมีความรู้สึกอย่างไร ขาดสติไปพัก หนึ่งชั่วโมงผ่านไปถึงได้โทรศัพท์บอกให้ลูกสาวไป ร.พ. ตำรวจ และโทรฯบอกคุณชูจิตต์ จะไปเองก็ไปไม่ได้ เพราะไม่มี ใครอยู่บ้าน มันว้าวุ่นสันตี ใจมุงจะนำศพคนที่เรารักมาไว้วัดธาตุทอง รอการรดน้ำศพ เพราะตอนนั้นยังไม่ได้รับรายละเอียดเกี่ยวกับศพมากนัก

ดิฉันพบคนทั้ง 3 ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ศกนี้ ไปอวยพรปีใหม่ คุณสว่าง ให้ดิฉันนำกล้วยเดี่ยวหลอดแจกปีใหม่บอกว่าอยากกิน วันนั้นตั้งใจว่าจะอยู่คุยให้นานสักหน่อย เรารีบไปแต่ 5 โมงเย็น สักห่มถึงจะไปบ้านราชวัตร พอไปถึงต่างก็ตั้งใจเพราะแขกหมดแล้ว คุณสว่างบอกว่าเดี่ยวแจะคุยกันให้เต็มที่ใจจึงได้กินกล้วยเดี่ยวหลอด (ของโปรดอ่าวหว่าง) คุยกันสัก 20 นาที ก็มีแขกมาอีก พวกดิฉันก็

ขอตัวกลับ คุณสว่างไม่ยอม ให้อยู่ก่อน แต่ดิฉันบอกว่าอีก 2-3 วัน เราก็พบกันอีก
ให้คนอื่นเขาบ้างเถอะ

ถ้าดิฉันสามารถทราบกาลล่วงหน้าว่า วันนั้นเป็นการได้พบครั้งสุดท้าย
ดิฉันคงไม่ยอมเป็นผู้มีมารยาทงามเช่นนั้น คงที่อยู่จนแบกอื่นกลับ จริงไหมคะ
อ่าวหว่าง

ก่อนจะขึ้นรถ อ่าวหว่างจูบแก้มยายหนูลูกสาวดิฉัน 2 ครั้ง แล้วกลับมา
โนม้มคอดิฉันลงมาใกล้ ๆ แก่ ดิฉันเข้าใจว่าคุณสว่างจะกระซิบบอกอะไร แต่ที่ไหน
ได้ แก่จูบก่อนแรง ๆ 2-3 ครั้ง ที่แก้ม ดิฉันก็ถามเบา ๆ ว่า “มีอะไรเป็นพิเศษหรือ
เปล่าคะ” คุณสว่างบอกว่า “ไม่มีอะไรดอก แต่ที่หว่างคิดถึงคุณไพเหลือเกิน” แก่พูด
ซ้ำ ๆ 2-3 ครั้ง

การปฏิบัติเช่นนี้เป็นครั้งแรกที่คุณสว่างมีต่อดิฉัน คล้าย ๆ จูบล่า แล้ว
เราก็มองหน้ากัน บอกตรง ๆ ว่า วันนั้น ไม่อยากกลับเลย

รุ่งขึ้นแก๊ท โทรศัพท์บอกว่าก๊วยเต๋ยवलอดของคุณไพรับแบกอยู่ รอดตัว
ไปได้ มิฉะนั้นขายหน้าแบกแย้ เพราะไม่ได้เตรียมอะไรไว้เลย

และครั้งสุดท้ายเราคุยกันทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่เสาร์ที่ 20 นัน นัดกินข้าว
เย็นที่บ้านดิฉัน วันที่ 6 เมษายน เพราะเป็นวันหยุดและเราจะเลี้ยงรับเพื่อนที่กลับ
จากต่างประเทศด้วย คุณสว่างสั่งให้ทำกับข้าวที่แกชอบคือ แกงเผ็ดเบตงย่าง นำพริก
ชะอมทอด คุณหว่างคะ อ่าวไพทำให้กินแล้วนะคะ คุณได้รับหรือเปล่า เมื่อวันที่ 6
ตอนเพล อ่าวไพทำไปไว้ ให้ที่วัดธาตุทอง ท่านพระครูบอกว่าให้อ่าวไพตั้งใจดี
อธิษฐานให้แน่นแ่นเวลากรวนน้ำ แล้วท่านก็สวดน้ำให้ อ่าวไพก็ทำตาม หวังใจ
อย่างมากว่าคุณทั้งสามคงได้รับประทานกันแล้วนะคะ

ถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้รับประทานร่วมกันในมือเย็น แต่อ่าว ไพก็ตั้งใจว่า
ได้ทำให้คุณกินแล้ว สมความตั้งใจ อ่าว ไพก็ไม่เอื้อใช้ไหมคะ

ถ้าวิญญูณามีจริง ขอให้คุณทั้งสามจงคิดเถิดว่า อ่าวไพนั้นมีความคิดถึง
และอาลัย เหลือที่จะกล่าวมาในที่นี้ ไม่ช้าเราคงได้พบกันอีก ขอให้วิญญูณทั้งสาม
ผู้ที่ไม่เคยเป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร จงเป็นสุข ๆ เถิด ลาก่อนนะคะ

คิดถึงเหลือเกิน

อ่าวไพ ศาลิคุปต

101 ปุณนวิถึ พระโขนง

ในรอบ ๑๐ กว่าปีมานี้ข้าพเจ้าไม่เคยตื่นตื่นและตกใจอะไรเท่ากับเมื่อเช้านี้ที่ ๒๔ มีนาคมนี้เลย ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าก็นับว่าเป็นคนขี้วิตกกังวล แต่กลิ่นเออพูดอะไรไม่ออก ก็ทำอะไรไม่ถูก เมื่อได้รับแจ้งจากทางโทรศัพท์ว่าคุณนิยมน้อมด้วยภรรยา และหลานถอรอบรรตภานามันชนเสียชีวิตหมดทั้งสามคน เมื่อกลิ่น ข้าพเจ้าถึงกับเลือนลางจากเก้าอี้ลงนั่งกับพื้นถอโทรศัพท์ฟังเฉย ตันตันไปหมด พุดอะไรไม่ออก ก็ทำอะไรไม่ถูก ได้ยินผู้พูดเร่งมาว่าจะทำยังไงดี ๆ อยู่ ๆ ก็เอาข้าวต้มมาบอก แล้วจะให้ทำยังไงดีสิ่งทีคิดได้ในขณะนั้นหลังจากนั่งไปเป็นครู่ก็คือ “วางหูก่อนเดี๋ยวจะรีบไป” แต่ถ้าไม่ใช่คนที่เชื่อถือได้จริง ๆ มาบอก จางก็ไม่เชื่อ โธ่เอ๊ย เมื่อเย็นวานยังพูดเล่นล้อกันอยู่ เขาได้ข่าวว่าเพื่อนและครอบครัวมามีอันเป็นไปเสียอย่างนี้ โดยไม่มีโอกาสให้เพื่อนฝูงญาติมิตรได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้รับสถานการณ์อะไรบางอย่างเลย การจากไปของเพื่อนเหมือนปาฏิหาริย์ จึงไปดีไปสุขเกิดเพื่อนยาก คนเรากลับมาแล้วก็ต้องอย่างนั้นแหละ ต่างกันก็แต่ที่ว่าแบบไหน ที่ไหนและเวลาไหน ขอให้เพื่อน คุณสว่างและหลานจง จงเป็นสุข เป็นสุขเกิดถ้ามีชาติหน้าขอให้เราได้พบกันอีก

คุณนิยมน โลกนี้สร้งกับผมก็ยกกันมานานแสนนานตั้งแต่ครั้งเด็ก ๆ อย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา จนบัดนี้ ต่างคนก็ ๕๐ กว่าเข้าไปแล้ว เรารู้จักอุปนิสัยใจคอกันดี คุณนิยมนเป็นคนวางตัวดี ในเรื่องเพื่อนฝูงเป็นกันเองไม่ถือตัว หนักแน่นโอบอ้อมอารี ใจคอกว้างขวาง เสียสละเพื่อเพื่อนฝูง มีอารมณ์ขันเป็นประจำคุยสนุกครึกครื้น ถ้าพบหน้ากันต้องมีหัวเราะได้หัวเราะ สิ่งอันดีมาของเขาก็อีกอย่างก็คือชอบขันอาสาช่วยเพื่อนฝูง ไม่ว่าใครจะมีสารทุกข์สุขดิบอะไร เรื่องส่วนตัว ส่วนรวม ใครจะเจ็บจะไขควรไปหาหมอที่ไหน แม้แต่เรื่องทางโรงศาลก็ช่วยได้ ขอให้รู้เถอะว่าใครมีเรื่องอะไร เขาจะเสนอตัวเข้ามาช่วยที่เดียว จึงเป็นที่รักใคร่เห็นอกเห็นใจของบรรดาเพื่อนฝูงทั้งหลาย นับว่าเป็นยอดนักบิณฑังและธรรมาธิประจำหมู่ญาติมิตรคนหนึ่งที่เดียว เมื่อพูดถึงเรื่องนี้ ข้าพเจ้าอดที่จะซาบซึ้งในบุญคุณของเพื่อนคนนี้ได้จนกระทั่งวันที่เขาจะจากเราไปอยู่แล้วเขาก็ยังเตรียมการเกี่ยวกับเรื่องขันอาสาฝากบุตรข้าพเจ้า ๒ คนให้ได้เข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง ได้สำเร็จ ซึ่งข้าพเจ้าและบุตรทั้งสองระลึกถึงบุญคุณของเพื่อนอย่างที่สุด

ขอกุศลผลบุญ และคุณธรรมความดีที่คุณนิยมนและครอบครัวได้ประกอบไว้จงตอบสนองเสริมส่งดวงวิญญาณของท่านทุกคนให้ไปสู่สุคติภพในสรวงสวรรค์และสัมปรายภพทั่วกันเทอญ,

ทำนุ วัลลิสต์

ผมได้รู้จักและคุ้นเคยกับคุณน้ำทั้งสอง และคุณจงรักษ์ เป็นอย่างดี ประจวบ
ถึงญาติสนิทเป็นเวลานานมาแล้ว คุณน้ำทั้งสอง และคุณจงรักษ์ เป็นผู้มีอัธยาศัยดี
อ่อนโยน นุ่มนวล เป็นผู้ที่ประกอบแต่สัมมาชีพ ชอบทำบุญกุศลอยู่เป็นนิจ กับทั้ง
เป็นมิตรต่อชนทุกชั้นวรรณะ มีใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือกิจการงาน
ต่อผู้อื่นที่ท่านสามารถจะช่วยให้แม้แต่เพื่อนฝูง หรือญาติสนิทของท่านตลอดมา เพียงท่าน
ได้ทราบข่าวว่ามีเรื่องที่ท่านจะช่วยเหลือได้ ซึ่งบางครั้งผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือยังมีคนที่
จะออกปากขอร้อง ท่านก็ยังเข้าช่วยเหลือเป็นอย่างดี คุณน้ำทั้งสอง และคุณจงรักษ์ จึง
เป็นกัลยาณมิตรของทุกคนที่เป็นมิตร นับว่าเป็นครอบครัวที่สูงด้วยคุณธรรม สร้างสมแต่
ความดี เป็นที่ควรยกย่องสรรเสริญยิ่ง

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ตรงกับวันพุธ ผมได้ทราบข่าวการ
มรณกรรมของคุณน้ำทั้งสองและคุณจงรักษ์ โดยประสพอุบัติเหตุ ซึ่งผมไม่ได้คาดคิด
มาก่อน ทำให้ผมรู้สึกร่ำไห้ว่าต้องสูญเสียสิ่งที่มีค่าที่สุดไปถึงสามสิ่ง โดยกะทันหัน และ
รวดเร็วเกินไป เป็นเหตุให้รู้สึกเศร้าใจและเสียใจอย่างสุดซึ้ง สุดที่จะนำความรู้สึกนั้นมา
บรรยายเป็นอักษรได้ถูกต้อง ร่างกายของคุณน้ำทั้งสองและของคุณจงรักษ์ ได้จากพวกเรา
ไปแล้วอย่างไม่มีวันที่จะกลับมาอีก แต่คุณงามความดีทั้งหลายที่ท่านได้ประกอบไว้แก่บรรดา
ญาติสนิทมิตรสหายทุก ๆ ท่านด้วยความเต็มใจ รวมทั้งแก่ผมด้วยนั้น ยังคงจารึกอยู่ใน
ความรู้สึกของทุก ๆ คนไปอีกนานเท่านาน ยากที่จะลืมเลือนได้

ณ โอกาสนี้ ผมขอตั้งจิตอธิษฐาน ให้ผลบุญกุศลตลอดจนทานทั้งหลายที่
คุณน้ำทั้งสองและคุณจงรักษ์ ได้ประกอบไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ จะส่งผลานิสงส์ ตลอดจน
บันดาลให้ ดวงวิญญาณของคุณน้ำทั้งสองและคุณจงรักษ์ สู่ความสุขสำราญในสัมปรายภพ
โน้นเทอญ

น้องนิยม โลพันธ์ศรี ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นน้องคนที่ ๖ ของข้าพเจ้า เรามีพี่น้องรวม ๙ คน ตามปกติวิสัย นิยมเป็นน้องที่น่ารักจริงๆ ขยันหมั่นเพียรในการค้าขายทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นคนใจกว้างขวางในหมู่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง รักพี่รักน้องด้วยความเอาใจใส่ถึงทุกคนสม่ำเสมอ ขอให้ทราบเถิดว่า พี่น้องเพื่อนฝูงจะต้องประสงค์สิ่งใด เป็นต่องหาโอกาสเสนอสนองให้ตั้งใจ คล้ายกับว่าตัวเองมีความสุขที่ได้ทำเช่นนั้น

ถึงแม้ชีวิตของมนุษย์ปุถุชน จะต้องมีพรหมลิขิตไว้เรียบร้อยถึงอายุขัยจะช้าหรือเร็วประการใดก็ตาม ข้าพเจ้าและพี่น้องทุกคนต่างก็อดวันเสียมิได้ ที่ต้องรู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง ในการสูญเสียน้องชายผู้น่ารักในครั้งนี้ เฉพาะอย่างยิ่ง เสียชีวิตโดยประสพอุบัติเหตุ โดยถูกรถน้ำมัน ๑๐ ล้อ ชนข้างหลังรถที่ขับขี่มาด้วยตนเองทางถนนชูเปอรไฮเวย์ เป็นเหตุให้เกิดระเบิดและเพลิงไหม้ลุกลามอย่างรวดเร็ว และครอกดับชีวิตอยู่ในรถพร้อมด้วยภรรยาและหลานผู้นั่งรถไปด้วยกัน.

ขอวิญญานของน้องนิยมผู้น่ารัก จงไปสู่สุคติภพเถิด ถ้าชาติหน้ามีชนเมื่อใด ขอให้เราได้มาเกิดร่วมพี่ร่วมน้องกันอีกเทอญ ฯ

อนันต์ โลพันธ์ศรี

๘.๓๐ น ของเช้าวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๑๔ เป็นวันที่ข้าพเจ้าตกใจมากที่สุด
ในชีวิตเพราะเด็กที่ร้านโทรไปบอกว่า รุขข้าวคุณสว่างใหม่ ข้าพเจ้ารู้อยู่แล้วว่าพี่สาวของ
ข้าพเจ้าป่วยออกแอดและหมอต้องการให้เข้าโรงพยาบาล ข้าพเจ้าจึงถามเด็กว่า คุณสว่าง
เข้าโรงพยาบาลรี เป็นอะไร แต่เด็กกลับตอบว่า รถชนกัน คุณสว่าง คุณนิยม จง ทั้ง ๓ คน
ได้จากเราไปแล้ว โดยไม่คาดคิดว่าจะได้ช่วยอย่างนี้ ทำให้ข้าพเจ้าตกใจและเสียใจเป็น
อย่างมาก ข้าพเจ้าได้ไปโรงพยาบาลตำรวจและตามไปที่วัดแก้วแจ่มฟ้า ซึ่งเราทุกคน
พร้อมใจกันสวดพระอภิธรรมให้ ๗ คืน ปกติพี่สาวของข้าพเจ้าเป็นคนดี ถึงแม้ว่าร่างกาย
จะไม่แข็งแรงอย่างบุคคลอื่น แต่ก็เป็นคนบุคคลที่มีน้ำใจงาม เมตตา กรุณา เป็นที่รักแก่
ญาติพี่น้อง และหลานทุกคน เป็นคนใจบุญสุนทาน สร้างแต่กรรมดี ตั้งแต่เกิดมาข้าพเจ้า
ไม่เคยเห็นพี่สาวของข้าพเจ้าทำสิ่งใดที่เป็นการสร้างบาปเลย เอื้อเฟื้อแก่คนทุกคน ถ้าช่วย
ได้เป็นช่วยทันที

คุณนิยม โลพันธ์ศรี เป็นพี่เขยที่ดี โอบอ้อมอารีแก่ทุกคน เป็นหัวหน้า
ครอบครัวที่ดีเยี่ยม ไม่ยอมให้คนในบ้านทุกร้อนเลย เอาใจใส่ดูแลคุณสว่างอย่างดียิ่ง ซึ่ง
ข้าพเจ้าคิดว่าจะหาคนที่เอาใจภรรยา และปฏิบัติต่อภรรยา ซึ่งเป็นคนไข้โรคเป็นเวลานานๆ
อย่างที่คุณนิยมปฏิบัติต่อภรรยาได้ยากเหลือเกิน

จรงรักษ์ เป็นหลานที่ได้ปฏิบัติต่อคุณน้ำทั้ง ๒ มาตั้งแต่เล็กจนโต อย่างชนิดที่
หาหลานสาวอย่างนี้ได้ยากเหมือนกัน เป็นคนชอบช่วยเหลือผู้อื่น จนเป็นนิสัยและมักจะ
ตามไปปฏิบัติคุณน้ำทั้ง ๒ เช่นเคย

วันนี้เป็นวันที่ข้าพเจ้าเสียใจอีกครั้งหนึ่ง ที่ร่างกายของพี่ทั้ง ๒ และหลานสาว
จะต้องสูญสลายไป ฉะนั้นความดีและบุญกุศลใดที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ และจะทำต่อไปข้าพเจ้า
ขออุทิศให้แก่พี่ทั้ง ๒ และหลาน ขอให้ดวงวิญญาณทั้ง ๓ จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

สร้างคั กล้ายพงษ์พัฑฒ์

ใจหาย

ใจหายและซาไปทั้งตัว ไม่อยากจะเชื่อหูตัวเอง เมื่อได้ทราบข่าวมรณกรรมของ พี่น้อม และพี่สว่างกับหลานสาว จากการกระทำของเค็ชร์หลานวิญญาณที่แฝงมาในร่างของเจ้าคนขับรถบรรทุกน้ำมัน เมื่อคืนวันอังคารที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลาประมาณ ๒๓.๐๐ เศษ บนถนนชุปเปอร์ไฮเวย์หน้ากองตำรวจ รวติขุนครบาล โดยที่เจ้าเค็ชร์หลานตนนั้นหลบหนีไปอย่างไรหรือติดปะไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง

พี่ทั้งสองและหลานสาวจากพวกเราไปอย่างไรไม่รู้เห็หรือรู้ตัว พวกเราไม่มีใครเลยที่จะเคยคิดว่าจะมีการจากกันที่น่าสยดสยองเช่นนั้น เป็นการจากที่แสนจะทารุณและไม่ยุติธรรมเลยสำหรับคนดี ๆ เช่นพี่ทั้งสองและหลาน ขอให้วิญญาณพี่ทั้งสองและหลานจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเถิด

นึกถึงพี่น้อมแล้ว ผมแสนจะใจหายและสลดใจจริง ๆ นึกถึงเมื่อวันที่เรายังเป็นเด็ก ๆ เล่นด้วยกันกินด้วยกัน ไปโรงเรียนด้วยกัน ฯลฯ ไม่มีเลขสักครั้งเดียวที่พี่จะขี้ใจหรือเอาเปรียบน้อง ๆ พี่น้อมตามใจน้องในสิ่งที่พี่เห็นว่าไม่เป็นอันตรายแก่น้องเสมอ ถึงเมื่อเราต่างมีอายุและต่างมีครอบครัว และอาชีพแล้วก็ตาม พี่น้อมก็ไปมาหาสู่ถามทุกข์สุขอยู่เสมอมิได้ขาด ผมเองเสียอีกที่มีได้ไปหาพี่น้อมบ่อยนัก แต่พี่น้อมก็มิได้ถือสา เมื่อต้นเดือนมีนาคมนี้เอง พี่น้อมก็ยังได้มานั่งคุยกับผมอยู่ตั้ง ๒ ชั่วโมงเห็นจะได้ เราคุยกันอย่างสนุกสนาน ไม่นึกเลยว่าการคุยกับพี่น้อมครั้งนี้จะเป็นครั้งสุดท้ายในชีวิต คิดแล้วใจหาย และขอภาวนาให้วิญญาณพี่ทั้งสองและหลานจงเป็นสุขอยู่ในสรวงสวรรค์เถิด

“ของทุกสิ่งมีเกิด แล้วก็มีดับ เป็นอนิจจอนัตตา เสมอไป” สมจริงคั่งพระพุทธรัจฉาน

จากน้อง ๆ ที่ยังรักและอาลัยพี่
เสรี ศฤงคไพบูลย์

การจากไปอย่างกระทันหันของคุณอาอันเป็นที่รักยิ่งทั้งสองและน้องจิง ได้
นำความเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้ง มาสู่พวกเราตลอดจนญาติมิตรสหายทุกคนจนมิสามารถ
จะสรรหาคำใดบรรยายออกมาเป็นตัวอักษรได้อย่างถูกต้อง

เรงเพ็งได้รับทราบข่าวในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มี.ค. จากคุณเสน့်หลาน
รักคนหนึ่งของคุณอา ซึ่งในครั้งแรกไม่มีใครยอมเชื่อว่าข่าวนั้นจะเป็นความจริงไปได้ ต่อ
เมื่อหลาน ๆ และญาติมิตรบางคนได้ออกติดตามไปดู เห็นซากรถเก๋งของคุณอาจอดพัง
ยับเยินอยู่ริมถนนซุเปออร์ ไฮเวย์ทางไปตอนเมือง จากนั้นจึงได้ไปยังโรงพยาบาลตำรวจ
เพื่อขอร่างของท่านให้เห็นแน่ชัดกับตา จึงรู้ความจริงซึ่งหลีกเลี่ยงมิได้ว่า คุณอาทั้งสอง
และน้องจิง ได้พลัดพรากจากพวกเราไปเสียแล้ว

เมื่อยามยังมีชีวิตอยู่ คุณอาเป็นคนมีอารมณ์ขันและใจดีมาก เป็นที่ปรึกษา
และให้ความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลพวกหลาน ๆ อยู่เสมอมา วันขึ้นปีใหม่ทุกปีคุณอา
จะจัดงานเลี้ยงฉลองสังสรรค์กันระหว่างมิตรสหายและบรรดาญาติ ณ ที่บ้านพักชอย
กาญจนาคม ถนนพหลโยธินเป็นประจำมิได้ขาด โดยมีน้องจิงเป็นผู้ช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด
นอกจากปี ๒๕๑๔ นี้เท่านั้น เนื่องด้วยหลังจากได้รับการผ่าตัดใหญ่เกี่ยวกับโรคหัวใจแล้ว
สุขภาพของคุณอาผู้หญิงมีค้อยจะดี ต้องอยู่ในความดูแลของแพทย์อย่างใกล้ชิดตลอด
เวลา แต่พวกหลาน ๆ ก็ได้ไปอวยพรปีใหม่ท่านที่บ้านด้วยความรักเคารพอย่างจริงใจ
เหมือนอย่างที่ได้เคยปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี

แม้การเกิด แก่ เจ็บ ตาย จะเป็นของธรรมดาสามัญตามหลักพระพุทธศาสนา
แต่พวกเราหลาน ๆ ทุกคนก็ยังมิอาจทำใจปลงตกมิให้อาลัยรักท่านได้ง่าย ๆ

หากชาติหน้ามีจริง ขอตั้งจิตอธิษฐานให้พวกเราได้มี โอกาสเกิดมาเป็นหลาน
ของคุณอาทั้งสองอีก แต่ขออย่าให้มีอันต้องพลัดพรากจากกันไปอย่างทรมานจิตใจเหมือน
อย่างในชาตินี้เลย

ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณอาทั้งสองและน้องจิง จงบรรลุลุย์สุคติ
สวรรคาลัย ณ สัมปรายภพเบื้องบนนนิเทอญ

อาลัยรักคุณลุงคุณป้าและพี่จิง

คุณลุงคุณป้าฉันเปรียบได้ดังบิดามารดาของข้าพเจ้า เพราะท่านทั้งสองได้เลี้ยงดูข้าพเจ้ามาตั้งแต่เล็กเมื่อครั้งเรียนชั้นอนุบาล อายุได้ประมาณ ๔-๕ ขวบ ยังจำได้ว่าเมื่อพบคุณป้าครั้งแรกเมื่อจำความได้นั้น คุณป้าเอาข้าพเจ้าไปอุ้มไว้บนตักและให้ทานลูกพรุน ยังรู้สึกประทับใจมาจนบัดนี้ในความใจดีของคุณป้า เมื่อข้าพเจ้ามาอยู่ด้วยใหม่ๆ ยังเล็กมากและไม่ได้ไปโรงเรียนก็อยู่กับคุณป้าด้วยกันสองคนที่บ้านวงเวียนใหญ่ เพราะคุณลุง พี่เหน่ และพี่จิง นนิกไปทำงานกันหมด คุณป้ากับข้าพเจ้านอนกลางวันด้วยกันทุกวัน และพอดกเย็นคุณป้าก็อาบน้ำให้ เมื่อไปโรงเรียนได้แฉ้วนนั้น คุณป้าก็เป็นคนจัดหาอาหารใส่บิณฑ์ให้ทุกวัน โดยเฉพาะ จะมีขนมหวานอร่อยๆ ไปทานโรงเรียนเสมอ จนเมื่อชั้นมัธยมแล้วคุณป้าจึงเลิกจัดบิณฑ์ให้ เพราะความใกล้ชิดกับคุณป้าทำให้ข้าพเจ้าติดคุณป้ามาก เมื่อทางคุณลุงคุณป้าไปทำงานที่ร้านด้วยกันทั้งสองคน ข้าพเจ้าก็มักจะร้องตาม ถ้าวินไหนคุณป้าไม่สบายใจ หรือไม่สบายและบางทีกรองไห้ ข้าพเจ้าก็จะไม่สบายใจ และพลอยร้องไห้ตามไปด้วย สำหรับคุณลุงนั้นไม่สนิทเท่าคุณป้า เพราะคุณลุงไปทำงานประการหนึ่งและอีกประการหนึ่ง เมื่อเด็กๆ นั้น ข้าพเจ้าขอย ไม่ค่อยพูดและไม่ค่อยยอมหาผู้ใหญ่ แต่ก็ยังจำได้ว่าคุณลุงเคยสอนให้ร้องเพลงฝรั่งตอนเย็น ๆ หลังทานข้าว และเพลงหนึ่งท่อนก็คือเพลง **Good night Irene** จำได้ว่าข้าพเจ้าไม่เอาไหน เพราะภาษาอังกฤษยังแย่มาก หนัก ๆ เข้าคุณลุงก็เบ้อและเลิกสอน เมื่ออยู่ชั้นประถมตอนปลาย ๆ นั้น ผู้ใหญ่เล่าว่าข้าพเจ้าขนมาก ก็มีคนลุงเป็นคนคอยปราบปราม เมื่อทำผิดไปจากที่ถูกสอนไว้ก็จะโดนตี โดยคุณลุงใช้ไม้บันทัดตม ๕-๑๐ ทีตามแต่ความหนักเบาของโทษ แต่ทุกครั้งที่ถูกตีแล้วคุณลุงก็มักจะแสดงความใจดีขนมากกว่าเก่าเสมอ สำหรับพี่จิงนั้นสนิทสนมกันมาตั้งแต่เด็ก และก็เป็นพี่ใจดีเสมอ

ข้าพเจ้าอยู่ในความอุปการะของคุณลุงคุณป้ามานับเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี รวมทงเวลาที่จากไปศึกษาต่อ ณ ประเทศออสเตรเลียภายใต้ทุนโคลอมโบด้วย ตลอดระยะเวลา ๒๐ กว่าปีนั้น ก็ได้รับแต่ความเมตตาปราณีจากคุณลุงคุณป้าเสมอมามิได้ขาด ความเมตตาของคุณลุงคุณป้า นั้นยังได้แผ่แผ่มาตงครอบครัวของข้าพเจ้าอีกด้วย ยังความประทับใจให้แก่ข้าพเจ้าเป็นอันมาก พุดถึงความมีน้ำใจและความใจกว้างของท่านทั้งสองแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่เห็นใครมีน้ำใจบริสุทธิ์และแสนประเสริฐเช่นคุณลุงคุณป้าของข้าพเจ้าเลย ไม่ว่าจะเป็นที่ญาติเพื่อนฝูงหรือคนที่ร่วมงานด้วย

ทงคุณลุงคุณป้าฉัน นอกจากจะให้การเลี้ยงดูและให้ความสุขในทางกายทุก ๆ ทางแล้ว ท่านทั้งสองยังเป็นพี่พี่ทางใจอันใหญ่ยิ่งของข้าพเจ้าและเป็นผู้คอยดูแลอบรมพร่าสอนให้

ข้าพเจ้าเป็นคนมีน้ำใจกว้าง มีความกตัญญู ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม และมีความกล้า และเข้มแข็งกับชีวิตและข้าพเจ้าเคยคิดเสมอว่าเมื่อกลับจากออสเตรเลียแล้วจะหาทางตอบแทนพระคุณท่านทั้งสองให้จงได้ ไม่เคยคิดเลยว่าท่านทั้งสองจะมาด่วนจากไปอย่างกระทันหันเช่นนั้น เมื่อข้าพเจ้าทราบข่าวนี้ยังอยู่ในออสเตรเลีย กำลังรอผลของวิทยานิพนธ์ และเสียดูมสัญญาจะต้องทำงานกับทางมหาวิทยาลัยและกำหนดจะเดินทางกลับในเดือนกรกฎาคม แต่คุณลุงคุณป้าและพี่จ้งก็มาด่วนจากไปเสียก่อนยังความเศร้าโศกให้แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก จึงตัดสินใจเดินทางกลับทันทีทราบข่าว ซึ่งเป็นเวลาเกือบ ๒ อาทิตย์หลังจากวันเสีย ภายหลังคุณลุงคุณป้าเสียนน ข้าพเจ้ายังได้รับจดหมายฉบับสุดท้ายอยู่ ข้าใจว่าคงจะถึงจดหมายเมื่อวันอาทิตย์ ๒ วันก่อนเสีย ข้าพเจ้าได้รับจดหมาย ๔ วันหลังจากวันเสีย ในจดหมายนั้นคุณป้ายังถามถึงวันกำหนดกลับ และบอกด้วยว่าคุณป้านนสบายชนมากแล้วตงแต่ไปรักษาหมอที่บางเขน ข้าพเจ้าก็เข้าใจและตั้งใจรอคอยกลับมากพบกับคุณลุงคุณป้าแต่อนิจจา! ชีวิตคนเราเป็นของไม่แน่นอนเช่นนี้เอง การเสียคุณลุงคุณป้าครั้งนี้ ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของข้าฯ อย่างสิ้นเชิง และต่อไป ความอบอุ่นที่เคยได้รับจากบ้านของเราที่ซอยกาญจนาคม ก็จะไม่เหลืออีกต่อไป คุณป้าเคยพูดเสมอว่า “เรามักได้อยู่เพียง ๕ คนในครอบครัวเท่านั้น” ๕ คนนั้นคือ คุณลุง คุณป้า พี่เหน ข้าพเจ้าและพี่จ้ง มาจากไปเสียทั้ง ๓ คน ก็นิ่งความหวู่เหวและเศร้าใจให้แก่ผู้อยู่หลังเป็นอย่างยง ผู้อยู่หลังก็ได้แต่ระลึกลงความต และนึกถึงโอกาสที่จะทดแทนบุญคุณซึ่งเสียไปนั้นด้วย หากชาติหน้ามีจริงก็ขอให้ไปเกิดร่วมกันอีก จะได้มีโอกาสแสดงความกตัญญูต่อท่านทั้งสองในชาติต่อไป.

ใจหวิวระหวมไอ้
 สองพระมีคุณมา
 ออกจากพจรภา
 ใจนอยากสนด้วย
 จนนใจจำอยู่สู้
 ทุกคำเข้าเฝ้าคิด
 ถังเมื่อครึ่งยงชด
 มาบัดนี้เราไว้
 สิบนขวานบน้อม
 ให้จิตท่านจงเวียน
 เสวยสุขอุดมเพียร
 คือกุศลสมในหล้า

อนิจจา
 มอดม้วย
 ผู้สนิท สนมเอย
 จะได้หมดกรรม
 ชีวิต
 หมั่นให้ม
 อยู่ขึ้น ใจนา
 ท่านแล้วโศกทรวง
 เหนือเศียร
 สูฟ้า
 บุญประกอบ
 สะไมเมอຍัง

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และครอบครัว

จากหลาน

ที่ห้องประชุมโรงพยาบาลอุตรธานี เช้าวันนนท์ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๔ เรากำลังจะมีการประชุมเรื่องคนไข้กันตามปกติ ก่อนเริ่มลงมือทำงานในตอนเช้า เมื่อผมเข้าไปในห้องประชุม คุณหมอนิยม เกษจรรย์ ผู้อำนวยการ ร.พ. อุตรธานี ได้ถามผมว่า มีญาติชื่อ นิยม—สว่าง โฉพันธ์ศรี บ้างหรือเปล่า? ผมก็บอกว่าเป็นคนอ่าวของผมเอง มีอะไรหรือ? ท่านผู้อำนวยการตอบว่า เห็นหนังสือพิมพ์ลงข่าวว่าขับรถไปชนกับรถบรรทุกน้ำมัน ไฟไหม้ตายหมดทั้งคนรถ และมีจิ้งรีช อยู่ในรถ เสียชีวิตตามไปด้วย ผมฟังแล้วตกใจ ใจหายวาบ ตัวชา หูอู ความรู้สึกขณะนั้นบรรยายไม่ถูกว่าเป็นอย่างไร? ใครจะพูดอย่างไรอีกผมไม่รู้เรื่อง หันหลังออกจากที่ประชุมกลับไปเรื้อนพักทันที หาหนังสือพิมพ์มาอ่าน จึงทราบรายละเอียด ผมจึงรีบขับรถไปที ๆ ทำการโทรศัพท์ โทรศัพท์ทางไกลไปบ้าน จึงได้ทราบเรื่องทั้งหมด เหตุเกิดขึ้นตั้งแต่วินิจฉัย แต่ผมไม่รู้เรื่องจากหนังสือพิมพ์จนพฤษศยามนี้ ผมจึงรีบสะสางงานเสร็จ เดินทางกลับมาก่อนทันที

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคุณอ่าว จนทำให้คุณอ่าวทั้งสองเสียชีวิตในครั้งนั้น คล้ายกับความฝัน ความรู้สึกของผมรู้สึกคล้ายความฝัน ผมยังมีความรู้สึกเหมือนคุณอ่าวยังมีชีวิตอยู่ ความรู้สึกเช่นนี้มิได้เป็นแต่ผมผู้เดียว ได้พูดคุยสอบถามกันคุณหลายท่านก็มีความรู้สึกเป็นเช่นนั้น เห็นจะเป็นเพราะคุณอ่าวมิได้จากเราไปเพราะการเจ็บป่วย แต่อยู่ที่ ๆ คุณอ่าวก็จากพวกเราไปเฉย ๆ , หลาน ๆ และเพื่อนฝูงยังพูดคุยและเฮฮากับคุณอ่าวอยู่หยก ๆ แล้วจะให้หลาน ๆ ทำใจได้อย่างไรว่า คุณอ่าวได้จากพวกเรา หลาน ๆ ไปแล้ว จากไปอย่างไม่มีวันกลับ มันไม่น่าเชื่อจริง ๆ

คุณอ่าวทั้งสองเป็นผู้มีหัวใจกว้างขวาง เป็นทรกใคร่ เป็นทพ และเป็นที่ปรึกษาหารือของหลาน ๆ ทุกคน หลาน ๆ มักจะไปหาคุณอ่าวบ่อย ๆ ไปกวนใจ และไปรบกวนคุณอ่าวอยู่เสมอ คุณอ่าวมักจะช่วยแก้ปัญหา และช่วยเหลือหลาน ๆ ได้เป็นอย่างดีเกือบทุกเรื่อง ทั้งนี้ก็เพราะคุณอ่าวเป็นผู้ที่หมั่นเพื่อนฝูงมากมายอยู่เกือบทุกวงการนั่นเอง เรื่องบางเรื่องซึ่งทำท่าว่าจะยุ่งยากในระยะแรก ๆ จึงมักจะผ่านไปหรือสำเร็จไปโดยเรียบร้อย คุณอ่าวจะช่วยเหลือหลาน ๆ

ทุกคนที่เคียดรอนอย่างเต็มที่ คุณอ่าวสว่างเองมีสุขภาพไม่ค่อยจะดีนัก เคยได้รับการผ่าตัดมา
ครึ่งหนึ่ง หลังผ่าตัดก็สบายขึ้นบ้าง แต่ยังมีอาการอ่อนเพลียและเป็นลมเป็นพัก ๆ แต่กระนั้น
ก็ตาม คุณอ่าวสว่างจะล้มโรคร้ายไข้เจ็บของตัวเองเสียหมด ถ้าหลานคนใดคนหนึ่งมาปรับทุกข์
เรื่องการเจ็บไข้ คุณอ่าวจะเป็นห่วงใยในอาการเจ็บไข้ของหลานทันที บางครั้งก็เป็นห่วงหลาน
จนนอนไม่หลับก็มี ทั้ง ๆ ที่หลานน่าจะจะเป็นห่วงคุณอ่าวมากกว่า เพราะโรคของคุณอ่าว ถ้าจะ
พุดไปแล้วก็ใหญ่หลวงมากเสียเหลือเกิน ที่บ้านของคุณอ่าวจะมีแต่หลาน ๆ และเพื่อนฝูงไปมา
หาที่อยู่เสมอ โดยเฉพาะในวันสุดสัปดาห์ หรือวันหยุดราชการเพื่อนฝูงและหลาน ๆ มักจะไปบ้าน
คุณอ่าว ไปรับประทานอาหาร สนทนาเฮฮา กันที่บ้านคุณอ่าวเสมอ ๆ จนบางครั้งคุณอ่าวต้อง
เห็นดเห็น้อยมาก ทั้งนั้นก็เพราะทุกคนที่ได้อยู่กับคุณอ่าว ได้มาพบคุณอ่าวแล้ว มีแต่
ความสุข ความสบายใจ และสนุกสนานนั่นเอง แม้ว่าบางคนจะเพิ่งได้รู้จักกับคุณอ่าว โดยเฉพาะ
คุณอ่าวผู้หญิง ก็อดที่จะต้องมาหาอีกจนคุ้นเคยสนิทสนมด้วยในที่สุด จึงไม่มีข้อน่าสงสัยเลยว่า ที่
เป็นเช่นนั้นเพราะความดี ความน่ารัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ฯลฯ ที่คุณอ่าวทั้งสองมีอยู่นั่นเอง

บัดนี้คุณอ่าวทั้งสองได้จากพวกหลาน ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับโดยมิได้คาดฝัน ซึ่งถึง
บัดนี้ก็ต้องยอมรับอย่างจำใจว่า คุณอ่าวจากหลานไปจริง ๆ หลาน ๆ ทั้งหลายก็เท่ากับขาดร่มโพธิ์
ร่มไทร ที่เคยให้ความอบอุ่น ขาดที่พึ่งที่ปรึกษามาตลอดเวลา หลาน ๆ จึงมีความอาลัยและ
เศร้าโศกเป็นที่ยิ่ง ด้วยผลแห่งความดีที่คุณอ่าวทั้งสองได้ปฏิบัติมาตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงส่ง
ผลอันดีงามมาให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของคุณอ่าวทั้งสองจงประสพแต่ความสุขในสัมปราย
ภพทุกประการ.

นายแพทย์รัช โลพันธ์ศรี

อาศุหญิง—อาศุชาย

เวลาคุยกันถึงปัญหาชีวิต อาศุชอบพูดเสมอว่า ต้องกล้าเผชิญกับความจริง
ตอนนั้น อะไร ๆ ก็ดูไม่ยากนักที่จะเข้าใจ แต่ครั้นมาถึงจริงน่ะ ทุกสิ่งทุกอย่าง
ช่างสับสนวุ่นวาย อะไรที่คิดว่ารู้กลายเป็นของเลอะเลือน สติปัญญาที่แสนพร่า
มองเห็นแต่ความไม่แน่ใจ เรื่องของสังฆธรรมที่ได้ยินได้ฟังอยู่ทุกเมื่อเชียววันก็ยง
ดูไม่มีทางจะเข้าถึง และทั้งยังไม่อยากจะเข้าถึง อยากแต่ให้ทุกสิ่งทุกอย่างนิ่ง
สงบนานเท่านั้น ความรู้ถึงความไม่เที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความหมายที่เป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันได้ แต่ละชีวิตย่อมมี โลกเฉพาะของตนเอง ความตายเป็นธรรมดาโลก
เป็นสังฆธรรมก็จริง แต่การจากไปของอาทงสองนั้น ยังมีความจริงอีกซีกหนึ่ง
สำหรับโลกของข้าพเจ้า คือ การสูญเสียอันใหญ่ยิ่ง ความรัก ใจจริงและความ
ใกล้ชิดสนิทที่พอกพูนสะสมมาตลอด ๓๐ ปีนั้น เป็นตัวเป็นตนที่ไม่อาจมีสิ่งใดมา
ลบเลือนได้ มันเป็นส่วนที่สร้างสรรคดียิ่งด้วยคุณค่าสำหรับโลกเล็กๆ ของเรา ก่อน
ชีวิตของข้าพเจ้าผูกพันแน่นแฟ้นจนเรียกได้ว่าโลกของอาทงสองคือบ้านของข้าพเจ้า
โดยแท้ มันไม่จำกัดทั้งเวลาและสถานที่ และจะฝังลึกอยู่ในความทรงจำตลอดไป
ชั่วนาน

เมื่อแม่สิ้นบุญ เดือนมีนาคม ของปี พ.ศ. ๒๔๘๔ วิถีชีวิตพาข้าพเจ้ามา
สู่ความปกครองดูแลของอาทงสอง ชันตันทีเดียว ก็ถูกฝากให้อยู่กับตาที่สามแสน
เพื่อเรียนหนังสือ ตอนนั้นยังเพิ่งจะรู้จักอาเป็นครั้งแรก แล้วด้วยเหตุผลกลใดไม่
ทราบ หมั่นเพียรไปมาหาสู่อย่างไม่เว้นแต่ละสัปดาห์ ทั้งที่ยังบ้านนอกเข้ากรุงไม่รู้จัก
ถนนหนทางอะไรนัก จำเอาแต่ว่าจับรถรางไปตอรถเมล์เทศบาลที่บางลำภูรอดเดียว
ถึงวงเวียนเล็ก แล้วเดินเข้าซอยทางสุขศาลาประยูรวงศ์ทะลุถึงตลาดแขก ไม่หันไ้
พออาสองคนย้ายไปอยู่ในสวนทลาดหญ้า จึงถึง กับค้าง กินนอน อยู่ด้วยทุกเสาร์
อาทิตย์เป็นประจำ จนในที่สุดราวกลาง ๆ ปี อาักพาไปย่ำข้าวของมาอยู่เสียด้วยกัน
เลย แรก ๆ เมื่อมาอยู่กันตามลำพังที่ลาดหญ้า ยังจำได้ถึงความรู้สึกที่แปลกอยู่

อย่างหนึ่ง คือใจไม่สมัครจะเรียกชื่อแบบที่เรียกอาอื่น ๆ ทั้งหลาย ครั้นจะเรียกอา
 เจย ๆ ก็จะไม่รู้ว่าหมายถึงคนไหนกันแน่ เลยใช้เรียกเอาคือ ๆ ว่า “อาผู้หญิง/อา-
 ผู้ชาย” รู้สึกจะเป็นที่ถูกต้องใจเรียกติดปากกันเรื่อยมา ระยะเวลาอาเอ๋ยถึงกันเป็นบุคคล
 ที่สามก็มักเรียกแถมพกว่า “อาผู้ชาย/อาผู้หญิงของแก” เราต่างสนิทใจกันอย่าง
 รวดเร็ว ข้าพเจ้านั้นสำนักได้ที่เคยว่าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตครอบครัวของอาผู้หญิง
 อาผู้ชายมาตั้งแต่นั้น และภูมิใจที่เป็นเช่นนั้นเสมอ

ยังจำได้ถึงภาพประทับใจเมื่อ แรกพบกับอาผู้หญิงตอนไปเยี่ยมศพแม่ที่
 บ้านตาสสามเสน ขาวสะอาด สายตาและยิ้มที่สวยสว่างใส เปิดเผย เมตตา และ
 เป็นมิตร ความประทับใจนั้นไม่เคยทำให้ผิดหวังเลย อาผู้หญิง—อาผู้ชาย มีสมบัติ
 ที่รวมกันมาก ๆ ก็ในเรื่องความใจดี และใจกว้างนี้แหละ ตลอดเวลาเห็นแต่การ
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอาใจเขามาใส่ใจเราอยู่เสมอ ธรรมชาติจิตใจของอาทั้งสองเป็น
 คนถือความรักอยู่เหนือความขัง พอใจที่จะเป็นผู้ให้มากกว่ารับ เป็นคนที่พ้นจาก
 อารมณ์ริษยาพยาบาททั้งปวง เพราะฉะนั้น โลกของอาผู้หญิง—อาผู้ชาย จึงอุดม
 สมบูรณ์ด้วยความรัก ด้วยการให้ และการอภัย โลกของอาไม่ใหญ่โตโอ้อะไรนัก
 แต่มิค่าเสริมสร้างชีวิต และสังคมเรานำอายุขัยมิใช่หรือ ข้าพเจ้าดีใจ และพอ
 จะคุยได้ว่า เป็นคนแรกที่รู้จักหัวใจของอาผู้หญิง—อาผู้ชาย ตอนเป็นนักเรียนไว้
 ผสมเกรียนอยู่ ยังเคยเขียนโคลงกระทู้เป็น ๆ ไว้ หลังรูปถ่ายที่ให้อา บอกว่า

ขอ รำลึกสิ่งล้วน	กตัญญู
มอบ ภาพไว้พิศดู	ต่างหน้า
ด้วย เคารพรักบุญ	ข้าท่าน ยิงนา
ใจ จักเกิดสุขถ้า	ท่านไซ้ริ เอ็นดู

แล้วข้าพเจ้าดีใจดี และอุ่นใจที่ได้รับความรักความเมตตาปราณีจากอาทั้งสอง
 จริง ๆ จิตใจที่ผูกพันกันในโลกของอาผู้หญิง- อาผู้ชายกับข้าพเจ้าเป็นมาอย่างมั่นคง
 และลึกซึ้งเกินกว่าที่คนพิน ๆ จะเข้าใจถึง เราต่างมีความภูมิใจในกันและกัน สำหรับ
 ข้าพเจ้าแล้ว ไม่ว่าอะไรต้องขอให้อามีส่วนรับรู้ด้วยเสมอ ยังจำได้ถึงตอนยังอยู่
 กับตา ตื่นเต้นเก็บสตางค์ได้ ไปหาให้าสองคนพาไปช้อปปิ้งกาเซฟเฟอ์ สมัยนั้น
 ดำละ ๘ บาท อาผู้ชายพาไปที่ห้างแปซิฟิค แดวเขาวราช อาผู้หญิงยังออกปาก

ว่าไม่ค่อยมีสตางค์แต่ชอบซื้อของดีและแพง แม้เมื่อไม่นานมานี้ซื้อรถ ทุกคนในบ้าน
อาผู้หญิง อาผู้ชาย รวมพี่น้องจูง ก็ไปตักกัน และเราให้อาผู้ชายเป็นผู้ทำพิธีเปิดขั้ว
ออกจากอุ้ง อาผู้หญิง—อาผู้ชายให้ความสนใจและกระตือรือร้นในเรื่องของข้าพเจ้า
อย่างจริงจัง และสม่ำเสมอ อาเป็นทั้งความสุข และกำลังใจของข้าพเจ้า

สามสิบปีที่ผ่านมาอยู่ใน “โลก” ของอาผู้หญิง—อาผู้ชาย เราผ่านอะไรๆ
มาด้วยกันสารพัดทั้งทุกข์ และสุข จนและมี แต่ไม่เคยเห็นอาเก็บเอาเรื่องผิดหวัง
ทั้งหลายมาเป็นอารมณ์ขมขื่น ไม่ว่าจะกับคนหรือกับชีวิตทั่วไป เคยมองคนและ
โลกในแง่ดีอย่างไร ก็คงเป็นเช่นนั้น ปกติแล้ว อาผู้ชายเป็นคนอารมณ์สุนทรีย์
ครั้น มักมีอะไรต่ออะไรมาแล้ว มาแสดงให้เป็นที่เสสา มีชีวิตชีวาอยู่เสมอ อา
สองคนปฏิบัติต่อกันอย่างเพื่อน ด้วยรากฐานของความรัก รู้จักเคารพต่อกันเป็น
อย่างดี บรรยากาศในบ้านจึงสนิทสนมกันเองตามสบาย อาผู้ชายเองนั้นมิใช่ว่าไม
มีทุกข์ไม่มีร้อน อาผู้หญิงเล่าให้ฟังบ่อยถึงชีวิตสมรสว่า เป็นมาอย่างไร ลำบาก
ยากแค้นแค่ไหน เพราะต่างคนต่างก็เหลือกันแต่ตัว ต้องมาตั้งต้นกันเอาเองจริงๆ
ตั้งแต่ไม่มีงานทำจนมาได้งานที่ห่าง ปี ภิรมย์ เงินเดือน ๒๐ บาท ตอนที่ข้าพเจ้า
มาอยู่กับอาหนัน ฐานะต้องยกกระเตงขยับขยายจนเป็นลำดับ จนกระทั่งสามารถม
กิจการค้าของตนเองเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ชีวิตก็คือชีวิต ทุกข์กับสุข
ความสมหวังกับความผิดหวังเป็นของคู่กัน อาผู้ชายก็ยอมอยู่ภายใต้กฎชีวิตนี้ ต้อง
ต่อสู้ บากบั่นมานะแก้มขมามาาก ข้าพเจ้าได้รู้ได้เห็นมา และต้องขอยกให้จริงๆ
ในเรื่องน่าอดนาทน จะทุกข์หรือร้อนอย่างไร แค่นั้น น้อยนักที่จะเผยออกมา
ให้เห็น เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องใดถ้าจะกระทบจิตใจอาผู้หญิงของข้าพเจ้าด้วยแล้ว
เป็นตายอย่างไรจะไม่ยอมให้รู้เป็นอันขาด ความรัก ความเป็นสุภาพบุรุษที่มอบ
อาผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในความสังเกต และชื่นชมของข้าพเจ้าตลอดมา มันมี
ความหมายสำหรับข้าพเจ้าอย่างบอกไม่ถูก อาผู้ชายเองก็คงรู้ใจอันน้อย เวลาทำ
อะไรผิดตอกผิดใจกัน ก็มักแอบพูดให้รับรู้ว่า “อาร์กอาผู้หญิงของแก่มาก ไม่มีวัน
เปลี่ยนแปลง” แล้วความจริงก็เป็นเช่นนั้น อาผู้หญิงพูดเสมอว่าบุชานาใจของ
อาผู้ชาย และให้ความรักความภักดีอย่างมั่นคง แล้วอาผู้หญิงก็ทุ่มเทอย่างไม่คิดชีวิต
ในยามที่อาผู้ชายเจ็บไข้ทุกข์ร้อน อาทั้งสองต่างต้องการซึ่งกันและกัน และประทับใจ

ประกอบชีวิตจิตใจของกันและกันมาโดยลำพังตั้งแต่แรก ความรัก ความเห็นอก
เห็นใจของอาผู้หญิง—อาผู้ชาย จึงยากที่จะมีผู้ใดเสมอเหมือน และตั้งแต่อยู่ด้วย
กันมา อาทั้งสองก็ได้ถ่ายทอดความรู้สึกผูกพันชนิดทุกขด้วยกัน สุขด้วยกัน มาถึง
ข้าพเจ้าด้วยอย่างลึกซึ้ง เราอยู่ด้วยกัน ใช้ชีวิตกันด้วยความเข้าใจ และมั่นคงร่วม
กันในวันเพียงแค่นี้เพียงพอแล้วสำหรับคนอย่าง อาผู้หญิง—อาผู้ชายและข้าพเจ้า

อาสาสองคนมีหลายต่อหลายอย่างที่ ไม่ตรงกัน ข้อนี้ถ้าจะว่าเป็นของ
ธรรมดาได้ แต่ในกรณีของอาผู้หญิง—อาผู้ชายนั้น จัดได้ว่าเป็นตัวอย่างของชีวิต
คู่ต่างรู้จักรับรู้ และเคารพในสิทธิของความแตกต่างของกันและกัน อะไรที่พอจะ
ปรับเข้าหากันได้ ก็ทำ แต่ไม่เคยมีใครพยายามฝืนใจใคร อาผู้ชายนั้นชอบในทาง
ยิงนกตกปลา ส่วนอาผู้หญิงไม่เอาเลยในเรื่องอะไรที่ผาดโผน อาผู้หญิงชอบไปทาง
อ่านหนังสือ ฟังดนตรีดี ๆ อาบ้านเสมอว่า ข้าดินนี้ไม่มีวาสนาได้เล่าเรียนสูง ๆ กับเขา
จึงอยากทำบุญกุศลเพื่อจะได้มีโอกาสสืบในชาติหน้า จะอย่างไรก็ตาม อาผู้หญิง
เป็นนักอ่านพอตัวทีเดียว และอยากรื้ออยากเห็นที่จะได้อ่านหนังสือดี ๆ ถึงกับขอให้
ช่วยคุ้ยขี้มจากห้องสมุด อาบอกว่าอยากอ่านจะได้เพลิน ๆ แต่ความจริงแล้วยังขำง
สังเกตและวิจารณ์ได้อย่างน่าฟัง อาบ้านนักเขียนไทยที่ชอบใช้นามปากกามาก ๆ
เขียนเรื่องข่าวแนวชวนให้เบื่อ เพราะฉะนั้นอาจึงสนใจที่จะได้อ่านนวนิยายแปล
บอกว่าอ่านแล้วได้แนวความคิดแปลก ๆ ออกไปน่าสนใจมากกว่า ในเรื่องดนตรี
อาผู้หญิงฟังได้แทบทุกประเภท ทุกสมัย อาเป็นคนอารมณ์อ่อนโยนเอาจริงเอาจัง
ข้างคิดข้างฝัน และอยากเรียนรู้ หนังสือกับดนตรีจึงเป็นเพื่อนที่คบของอาอยู่เสมอ
อาคุยกับข้าพเจ้าได้นาน ๆ ถึงเรื่องเหล่านี้ งานอดิเรกที่รักมากอีกอย่างหนึ่งเป็นที่
รู้ ๆ กัน คือ แต่งสวนดอกไม้ที่บ้าน อาสะสมแจกันไว้มากมายคอยหมั่นเวียน
เปลี่ยนประดับดอกไม้ทุกวันมิได้ขาดเลย อามีความสุขกับสิ่งเหล่านี้จริง ๆ อาเป็น
คนรักสวยรักงาม และมีความสม่ำเสมอ ประกอบกับอารมณ์ขันและขบเล่นของอาผู้ชาย
บ้านจึงเป็นที่ให้ความสดชื่นสุขใจตลอดมา แม้ข้าพเจ้าจะไปมีบ้านของตนเองแล้ว
แต่ “บ้าน” ของข้าพเจ้ายังคงอยู่ที่อาผู้หญิง—อาผู้ชายเสมอ เวลาเลิกจากที่ทำงาน
ไปอาเมื่อกับผลไม้มายื่นให้อาปอก อาจึงชอบกระซิบบอ ๆ ว่า “ถ้าไม่มีอาเสีย จะ
ทำอย่างไร”

ใช่แล้ว จะทำยังไง? เคียวินข้าพเจ้าต้องถามตัวเองอย่างนั้นเหมือนกัน
มันไม่ใช่แค่เพียงเรื่องของความเคยชินหรือสะดวกสบายอะไรทำนองนั้น ชีวิตของ
อาผู้หญิง—อาผู้ชายให้ความหมายถึงไปกว่าเรื่องของวัตถุธรรมมากมายนัก ขาดอาไป
เสีย โลกก็ดูขาดความสวยงามสดใสไปโบทีเดียว สิ่งที่เหลือรอบ ๆ ตัวล้วนแต่ความ
ไม่น่าดูของธรรมชาติมนุษย์ มาได้เห็นได้ฟังมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้หวนคิดถึง
อาผู้หญิง—อาผู้ชายของข้าพเจ้าจนเป็นทิวคูณ คนเรานั้น หากม้วยคือ “ตนเอง”
เป็นใหญ่แล้วใช่รึ จิตใจก็ยอมคับแคบ คิดได้แต่แค่ผลประโยชน์ใส่ตัว ไม่รู้จักความ
รัก ความเมตตา และความเข้าใจต่อกัน โลกและสังคมก็ยอมหาความสงบสุขได้
ยากเต็มที ความจริง อาเคยเตือนนักหนาว่าอย่าหวังอะไรมากในเรื่องของคน ไม่ว่า
ในทางส่วนตัวหรือการงาน แต่ถึงกระนั้น ก็ไม่เคยเห็นอามีจิตใจเป็นอริกับใครเลย
ตลอดชีวิต สิ่งใดไม่เป็นที่สปรามณ์ก็มองข้ามไปเสีย ถือคติต่างคนต่างอยู่ไม่ต้อง
เป็นที่ขั้หรือรำคาญใจกันโดยไม่จำเป็น

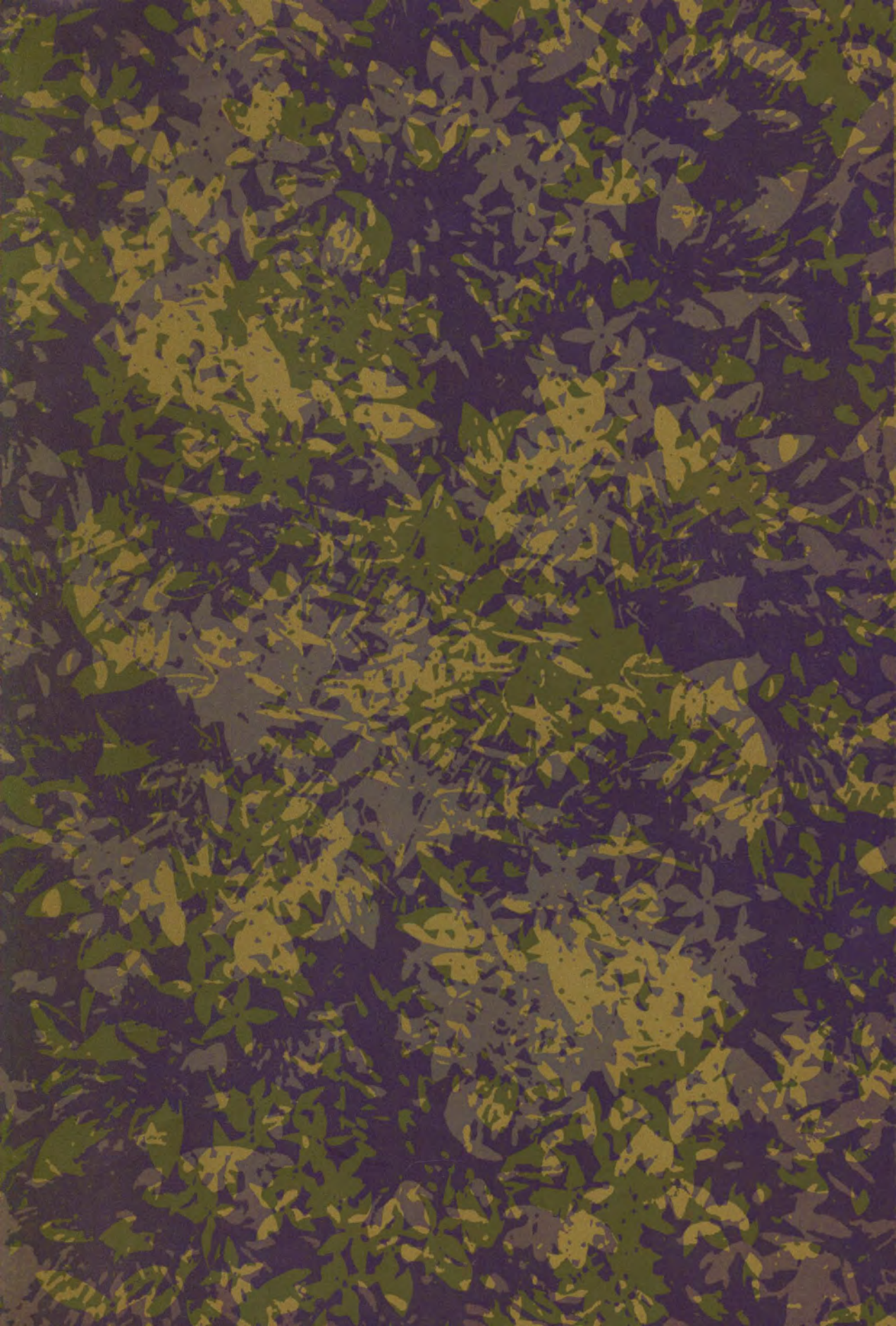
แต่อาผู้หญิง—อาผู้ชาย ของข้าพเจ้าก็มีได้อาภัพในเรื่องของคนไปเสีย
หมด ตรงกันข้ามอามีเพื่อนที่สนิทสนมใจต่อกันก็ไม่่น้อย อาทั้งสองให้ความ
สำคัญอย่างสูงแก่มิตรจิตที่ ได้รับเสมอ ในเรื่องการคบหาสมาคมนี้ อาสองคนมีนิสัย
มักน้อย ถ่อมตนอยู่แล้ว จึงชอบที่จะให้เกียรติ ให้การยกย่องแก่เพื่อนฝูงไม่ว่าจะ
วัยใดหรือฐานะเช่นใด อาคบคนด้วยความจริงจัง เสมอต้นเสมอปลาย ใครทำ
อะไรให้ ก็ถือเป็นบุญคุณคิดตัวไปจนชั่วชีวิตไม่มีลืม ในการปฏิบัติต่อเพื่อน อาระมัด
ระวังอย่างยิ่งที่จะต้องไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเอารอดเอาเปรียบ ถ้ามีทางช่วยเหลือ
เกื้อกูลหรือทำประโยชน์ ให้ได้ ก็ห่มเททำให้จริง ๆ โดยเฉพาะอาผู้ชายนั้นเป็นท
รู้ ๆ กันดีในเรื่องอย่างนี้ อาสองคนรักใคร่ถูกใจใครเป็นต้องบอกเล่าสู่กัน เพราะ
ฉนั้น เราจึงต่างรู้เรื่องราวของกันและกันเป็นอย่างดี ข้าพเจ้านั้นผูกคูกกับอาผู้หญิง
เป็นกิจวัตรจนอาบอกอย่างขำ ๆ ว่า รู้จักเพื่อนฝูงของข้าพเจ้าดีโดยไม่ต้องรู้จักตัว
ความที่เราใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ไปไหนมาไหนด้วยกันโดยตลอด ทำให้อาผู้หญิง
—อาผู้ชาย มีมิตรสหายชานาครันนับถือกันไปถึงครอบครัวก็มาก อาผู้หญิงของข้าพเจ้า
มีบุคลิก และอัธยาศัยใจคอชวนให้คนนึกเมตตาอยู่ ในบ้าน อาจึงเป็นที่รักและ

ทะนุถนอมอย่างที่สุด ความจริงอาจสัมผัสที่จะได้รับเช่นกัน เพราะอาผู้หญิงเป็นคนน่ารัก มีมรรยาทงาม ให้ความรัก และใจจริงแก่ทุกคน มีข้อที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ อาผู้หญิงมีเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย แล้วมักได้รับความใส่ใจดูแลของบรรดาแพทย์เป็นพิเศษ จนบางทีทั้งอาผู้ชายและข้าพเจ้านึกอิจฉา ท่านเหล่านั้นตลอดจนสมาชิกของครอบครัวเป็นที่สนทนากล้าสนมไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ คือ นายแพทย์บุลศักดิ์ วัฒนผาสัก นายแพทย์เบ็ด โทณะวณิก นายแพทย์นิพนธ์ สุวัทนา และนายแพทย์ประเสริฐ นุดกุล มาตอนผ่าตัดครั้งสุดท้าย เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๐ อาจได้แพทย์หนุ่มผู้สามารถเยี่ยม และเป็นเพื่อนของนายแพทย์ฉวีวิไลพันธ์ศรี ซึ่งเป็นหลานรักคนหนึ่งของอาทั้งสอง คือ นายแพทย์ สิริระ บุญรัตเวช และนายแพทย์เกษม ลิมวงศ์ ให้การดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด จนรจนับถือกันอย่างญาติ ข้าพเจ้าขอเอ่ยถึงท่านเหล่านั้น ด้วยว่ารู้สึกสำนึกอยู่เสมอในไมตรีและเมตตาจิตที่ ให้ต่ออาผู้หญิงของข้าพเจ้าในฐานะเป็นทั้งแพทย์และมิตรของครอบครัว ตลอดจนได้มีส่วนเกี่ยวข้องไปถึงปัญหาทุกข์สุขในด้านต่าง ๆ คุณความดีที่กระทำไว้ต่ออาผู้หญิง—อาผู้ชายกับบ่เสมอนหนึ่งข้าพเจ้ามีส่วนได้รับด้วยเช่นกัน ในระยะสี่ห้าปีที่ผ่านมา อาสองคนใช้ชีวิตและมีความสุขอยู่กับเพื่อนฝูงมากจนเป็นพิเศษ แต่ถึงกระนั้น ความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ในครอบครัวมิได้เปลี่ยนแปลงไป เข้า—เย็น เสาร์—อาทิตย์ เป็นต้องอยู่กันพร้อมหน้าเสมอ ปกติแล้ว วันเสาร์ถือว่าเป็นวันของข้าพเจ้าพาอาผู้หญิงออกไปทานกลางวัน แล้วเดินชมโน่นชมนี้กันสองคน อาเป็นผู้ที่สนใจงานศิลปะ และการแต่งดอกไม้ วันเสาร์จึงเป็นวันที่อาได้ไปชมสิ่งเหล่านั้น และพิจารณาได้นาน ๆ ไม่มีเบื่อหน่าย

อาผู้หญิง—อาผู้ชายดำเนินชีวิตเรียบง่าย ๆ ตามอัธยาศัย อาทั้งสองมีโลกของตนเองจริง ๆ มีจิตใจที่อิสระเสรี และในขณะที่เดียวกันก็รู้จักประสานความเป็นตัวของตัวเองกับความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นอย่างดี อาจึงเป็นคนกว้างขวาง และไม่ขาดเพื่อน อาผู้หญิง—อาผู้ชายของข้าพเจ้าฉลองครบรอบอายุสมรส ๒๕ ปี เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ถึงตอนนั้นเกือบเต็มบท ๓๔ อาทั้งสองรักกันและสุภาพอ่อนหวานต่อกันอย่างมั่นคงถึงเพียงนี้ แล้วก็แผ่แผ่ความรัก ความอบอุ่น

น้ำใสใจจริงแก่ข้าพเจ้าตลอดมาอย่างลึกซึ้ง ความรักความอบอุ่นนี้ติดตามข้าพเจ้า
ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด ไม่ว่าจะไปเรียนหนังสือหรือไปประชุมศึกษาคูงานก็
ได้จดหมายของอาแน่และเป็นเครื่องข้อมกำลังใจ อาผู้ชายนั่น แต่เล็กแต่น้อยมาแล้ว
รับเป็นธุระจัดการให้แทบทุกสิ่งทุกอย่าง จะเดินทางไปไหนมาไหน ก็พากันไปรับ
ไปส่งกันทั้งบ้านทุกครั้งไป อาผู้หญิง—อาผู้ชายเป็นคนสำคัญในชีวิตของข้าพเจ้า
แล้วจู่ ๆ ต้องมาขาดอาไป ก็รู้สึกเหมือนโลกทั้งโลก ชีวิตทั้งชีวิตหยุดหมด สลายไป
หมดสิ้น คิดอะไรไม่ตก ทุกเช้าทุกเย็นได้แต่อธิษฐานภาวนาขอให้อาผู้หญิง—อาผู้ชาย
และน้องจงมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข ขวัญกลับคืนมา หายจากความตระหนกตกใจ
พ้นจากทุกข์โศก พ้นจากเวรกรรมทวงปวง และขอให้วิญญูญาณของอาทั้งสองและน้อง
จงบรรลุดังสุคติภพ เกิดชาติใดหนใด ขอตามไปเป็นลูกของอา เป็นที่รัก และอบอุ่น
ใจต่อกันยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยเถิด

เสงห์ จามริก
บ้านชอชกาญจนคม
พหลโยธิน
๒ มิถุนายน ๒๕๑๔

คำชี้แจงและขอบคุน

การตีพิมพ์เรื่องชุด “ปัญหาปัจจุบัน” นี้ จัดเรียงลำดับเรื่องจากใหม่ไปหาเก่า กล่าวคือ เอาเรื่อง “ปัญหาของไทย” ซึ่งเขียนตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ไว้เป็นอันดับสุดท้าย แล้วจึงยอนขวนมาเป็นบทความเรื่อง “เศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต” อันเป็นปาฐกถาที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ท่านแสดง ณ สยามสมาคมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ นี้เอง จากนั้นก็เริ่มตีพิมพ์ด้วยบทสนทนาถึงปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมืองรวม ๒ ตอน ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องราวที่เคยคิดเคยเขียนไว้เมื่อหลายปีมาแล้ว ได้พบกับสมัยและเหตุการณ์ขวน

นับเป็นเกียรติและความกรุณาอย่างสูง ทั้ง ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และ ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์ ได้สละเวลาและกำลังความคิดร่วมวงสนทนา ซึ่งกินเวลานานพอใช้ ดร. ป๋วย เมื่อได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำหนังสือเรื่องนี้ในโอกาสนี้ ท่านก็รับคำทำให้ทันที ทั้งเวลาของท่านก็มาจากคำขานเพิ่มเติมที่ อีกประการหนึ่ง ท่านก็รู้จักอาชู้ชายของข้าพเจ้ามาตั้งแต่ครั้งอยู่โรงเรียนอัสสัมชัญ นอกจากนี้ท่านยังอนุญาตให้นำเอาปาฐกถาเรื่อง “เศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต” มาลงเสริมเรื่องราวขวนอีก สำหรับ ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์ ท่านก็มมตรจิตรับเป็นธุระให้โดยตลอด ตั้งแต่จัดการเรื่องเครื่องบันทึกเสียง การถอดและเรียบเรียง รวมทั้งเป็นหลักใช้ในการสนทนาทั้งสองตอน ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความขอบพระคุณต่อ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และ ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์ ไว้ ณ ที่นี้ และทงต่อ ดร. นีออน สนิทวงศ์ บรรณาธิการวารสาร “ธรรมศาสตร์” ที่อนุญาตให้นำเอาบทสนทนาตอนที่ ๑ เรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา” มาลงพิมพ์ในหนังสือชุดปัญหาปัจจุบันด้วย

ในการจัดทำหนังสือ ยังได้คุณภาพย์ กิจธรรม และอาจารย์ชัช กิจธรรม กรุณาเรียบเรียงเรียงสำคัญในด้านารออกแบบและจัดรูปเล่ม ซึ่งข้าพเจ้าต้องขอขอบคุนอย่างยงด้วยเช่นเดียวกัน

เรื่องพิมพ์ทงหมดเหล่านี้ หากจะบังเกิดผลเป็นคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ก็ขอให้เป็นส่วนบุญกุศลไปถึงอาชู้หญิง—อาชู้ชาย และน้องจง อันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดทำหนังสือนี้.

เสน่ห์ จามริก
 คณะรัฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 ๓ มิถุนายน ๒๕๑๔

บทความเรื่อง “สนทนากับ ดร. ป๋วย” มีสองตอน ตอนแรกเป็นการสนทนาเรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา” ตอนสองนั้นได้ขยายมาถึงเรื่อง “ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ” ทั้งสองตอนมีผู้ร่วมสนทนาสามคน ท่านอาจารย์ ดร. ป๋วย อึ้งภากรณ์ ท่านเป็นแกนกลางของการสนทนาทั้งสองครั้ง ควรจะได้ชี้แจงไว้แต่ต้นเสียเลยว่า ท่านอาจารย์ ดร. ป๋วย ได้พิจารณาเวลาอันมีค่าของท่านมาร่วมสนทนาด้วย แต่การสนทนาทั้งสองครั้งนั้น ได้มีความหมายในทำนองจะติดตรึงอยู่กับบุคคลิกภาพเป็นสำคัญ สังคมไทยเป็นสังคมที่อาศัยบุคคลิกภาพกันมาจนเลยความพอดีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการสนทนาครั้งหนึ่งไม่ได้คิดจะหลงติดในบุคคลิกภาพเฉย ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ว่า มีหลายตอน ผู้ร่วมสนทนาที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอยู่ และต่างก็ยังมีคัมในความเห็นของตน ถ้าจะว่ากันไปแล้ว การสนทนาที่ท่านจะอ่านต่อไปนี้ เป็นการแสดงความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายซึ่งแสดงออกมาโดยอิสระและอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น ความคิดเห็นที่ปรากฏในการสนทนาทั้งสองครั้งนั้นอาจไม่ลึกซึ้งอะไรเลย แต่ผู้ร่วมสนทนาทุกคนต่างยังมีคัมในความเป็นอิสระในความคิดเห็นของตน และแสดงความคิดเห็นออกมามาอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้นเอง

มูลเหตุที่ชักนำให้เกิดการสนทนานั้นสืบเนื่องมาจากว่า ท่านอาจารย์ ดร. ป๋วย ท่านเพิ่งเดินทางกลับจากการไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยพรินสตัน ในสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนกำลังหาเรื่องจะเขียนให้แก่วารสาร “ธรรมศาสตร์” ซึ่งจะรื้อฟื้นออกกัใหม่ และขณะนั้นผู้เขียนยังไม่สร้างควมมัวเมาในปัญหาการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย จึงเกิดความคิดว่าจะไปกราบเรียนสนทนากับท่านอาจารย์ป๋วย เพื่อให้ปัญหาของคณศวดชน จะได้เขียนเรื่องปัญหาอุดมศึกษาได้สนิทใจ แต่ผู้เขียนสารภาพว่าเป็นคนขี้อาย จะไปกราบเรียนขอสนทนากับท่านอาจารย์ป๋วยคนเดียวก็ไม่น่าตั้งใจ จึงไปชักชวนอาจารย์เสนห์ให้มาร่วมวงด้วย จากนั้นเรื่องก็บานปลาย กลายเป็นบันทึกการสนทนาอย่างที่ท่านผู้อ่านเห็นกันอยู่นี้ ในการสนทนาครั้งแรกผู้เขียนเป็นฝ่ายออกรำ บ่อนปัญหาในการสนทนาอยู่มาก การสนทนานัดแรกนั้นมักปะประโยชน์เฉพาะตัวผู้เขียน เพราะหลังจากที่ได้พูดได้คุยแล้ว จิตก็หมดความกำเรียวางใจเป็นอบเอิบขาต่อปัญหาเรื่องอุดมศึกษาได้สนิท มีเรื่องจะเรียนเสริมเสียในทันทีด้วยว่า บทความตอนแรกเรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา” นี้ ได้ตีพิมพ์ในวารสาร “ธรรมศาสตร์” มาครั้งหนึ่งแล้ว

หลังจากการคุยกันนัดแรกแล้ว อาจารย์เสนห์ออกจะตั้งใจ แต่อาจารย์เสนห์ท่านเห็นว่าปัญหาเรื่องอุดมศึกษาเป็นปัญหาปลุกย่อย สนทนากับได้แคบนัก ท่านจึงชักชวนให้มีการสนทนานัดที่สองในปัญหาซึ่งมีขอบเขตอันมหัพารกันยิ่งขึ้น คือ “ปัญหาเรื่องความเป็นธรรมในสังคมไทย” แต่เมื่อมาสนทนากันจริงๆ แล้ว เรื่องความเป็นธรรมในสังคมดูจะจืดๆ ไปจึงต้องเปลี่ยนหัวข้อบทสนทนาเสียใหม่ กลายเป็นเรื่อง “ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ” เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่ปรากฏในบทสนทนาในตอนที่สอง

การสนทนานัดที่สอง อาจารย์เสนห์เป็นคนริ ท่านจึงเป็นคนออกรำ ผู้เขียนเป็นเพียงลูกคู่คอยปรบมือให้จังหวะอยู่นอกวง ท่านผู้อ่านคงจะสังเกตเห็นว่า ถึงแม้ว่าใครก็ตามทั้งสองรอบนี้ ท่านอาจารย์ ดร. ป๋วย ถูกโค้งเชื่อให้เป็นที่รำทั้งสองรอบ นับว่าท่านเป็น “ดาว” รำวงของการสนทนาทั้งสองนัดนี้ทีเดียว การสนทนาครั้งที่สองนี้เพิ่งมาพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้เป็นครั้งแรก

ผู้เขียนมีข้อสังเกตเกี่ยวกับสังคมไทยว่า ในด้านการพัฒนาความคิดกันแล้วสังคมไทยเป็นสังคมที่เจริญศักดิ์ สดงเจียบเสียบงที่นำรำคาญ แต่ในขณะที่เดียวกัน สังคมไทยกำลังอยู่ในวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ปัญหาต่าง ๆ นั้นวันจะซับซ้อนมากขึ้นทุกที เพราะฉะนั้น “ของเก่า” จึงอาจไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลง แต่ “ของใหม่” ก็เป็นสิ่งที่เราไม่เคยชินจึงเกิดความหวาดผวายเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นสังคมไทยจึงตกวัยที่จะต้องแสวงหาส่วนผสมของความคิดของตนเองให้มากขึ้น แต่ในยามนี้ ซึ่งเป็นยามที่ต้องการเสียงของปัญญาให้มากขึ้น สังคมไทยก็ยังเจียบสดอยู่ หนึ่งเองเป็นปมที่เราควรจะวิตกกังให้มาก

ปัญญานั้นมิใช่ เป็นเสียงของความคิดที่เกิดจากจินตนาการ ของนักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่เป็นผลอันเกิดจากการผสมผสานและโต้แย้งของความคิดเห็นของหลายฝ่ายด้วยกัน การแสดงและการรับฟังความคิดเห็นนั้นเป็นบ่อเกิดของปัญญา แต่การแสดงความคิดเห็นที่จะมีส่วนช่วยให้เกิดปัญญาแก่สังคมนั้นย่อมต้องอาศัยความมีเหตุผลและความสุจริตใจเป็นสำคัญ ความแตกต่างของความคิดเห็นนั้นเป็นสังฆธรรมดา และกลับเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้เกิดปัญญาเสียด้วยซ้ำไป

ที่กล่าวมาทั้งนี้ มิได้หมายความว่า บทสนทนาทั้งสองตอนนี้จะลึกซึ้งทางปัญญาหาว่าได้ ตรงกันข้าม บทสนทนาที่พิมพ์ครั้งนี้เป็นเสียงของปัญญาที่ยังเบาและบางอยู่มากทีเดียว แต่อย่างน้อยที่สุดก็อาจมีคุณค่าตรงที่ว่า เป็นเสียงอันเกิดจากความเป็นอิสระและความสุจริตใจเท่านั้นเอง

เกษม ศิริสัมพันธ์

สนทนากับ ดร. ปวย “ปัญหาอุดมศึกษา”

ผู้ร่วมสนทนา : ปวย อิงภากรณ์

เกษม ศิริสัมพันธ์

เส้นห์ จามริก

สถานที่ : ห้องคบคบคคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันเวลา : วันจันทร์ที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น.

เกษม

การสนทนาในวันนี้เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผมขอเรียนข้แจงเหตุผลเสียก่อน อาจารย์ไปอยู่ต่างประเทศเสียหลายเดือน อาจารย์มีโอกาสดูพิเคราะห์ปัญหาเรื่องอุดมศึกษา และอาจารย์ได้มีโอกาสพบเห็นมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ แต่อาจารย์เสนอให้กับผมนั้นเป็นฝ่ายทมิวเมออยู่ในเขาวงกตของการศึกษามหาวิทยาลัยในบ้านเรา เพราะฉะนั้น การสนทนาวันนี้ผมจึงหวังว่าเราอาจได้ส่วนผสมของความคิดที่แปลก ๆ

ปัญหาแรกที่ผมอยากเรียนถามท่านอาจารย์ก็คือว่าในปัจจุบันนี้ ผมมีความรู้สึกที่ว่า ความเสียหายในทางด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษานั้นขยายตัวมากขึ้น มีความต้องการจากประชาชนหรือเยาวชนมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันผมรู้สึกว่าทรัพยากรของประเทศที่จะแบ่งสรรไว้กับการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นมันมีอยู่จำกัด ผมจึงอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์ในฐานะที่เป็นทงผู้สนใจกับการศึกษาทางระดับอุดมศึกษา และเป็นทงนักเศรษฐศาสตร์ด้วยว่า ปัญหาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นจะเป็นไปได้สักแค่ไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเราเทียบเคียงกับความจำเป็นด้านอื่น ๆ ซ่งก็มีอยู่ เช่นการศึกษาในระดับอนกิต หรือการบริการสังคมในด้านอื่นนะครับ เช่น การบริการสังคมในด้านกาแพทย์และสาธารณสุขรัฐจะสามารถจัดสรรทรัพยากรให้แก่เราได้สักเพียงใด ในขณะที่เดียวกันถ้าจัดสรรไม่พอความเสียหายนั้นจะสนองตอบได้อย่างไร อนันเป็นปัญหาซ่งผมอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์เสียก่อน

ปวย

ตามความเห็นผมนะครับ เรื่องรัฐจะจัดทรัพยากรได้มากแค่ไหน ข้อแรกที่เดียว จิตใจให้มากแค่ไหน ๆ ก็ไม่พอกับความต้องการที่ไม่มีขอบเขตจำกัดอย่างที่คุณเกษมได้พูดตะกั้ ผมว่ามันไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ในขณะที่พวกนี้ทุก ๆ ทรัพยากรไม่พอ การศึกษาคงต้องถือว่าเป็นความจำเป็นอันดับแรก แผนพัฒนาที่สามนั้นเขาก็ยังถือว่าเป็นความจำเป็นอันดับแรก แต่เงินก็ถูกตัดไปมาก แต่ที่ผมผิดหวังคือ ไม่ค่อยจะมีอะไรใหม่ขึ้นมา นวัตกรรมทุก ๆ ระดับนะครับ ทั้งระดับประถมมัธยมและอุดมอาชีวและสามัญ เท่าที่ดูแผนร่างขึ้นมาตอนต้นนั้นไม่มีอะไรใหม่ขึ้นมา มีแต่ทำแล้วซ้ำ ๆ กัน ถ้าพูดถึงอันดับความสำคัญของการศึกษา บอกได้ว่าทั้งหมดสูงมาก แต่ก็อยากจะเลยต่อไปว่าการศึกษาอาชีวชนมธยมก็น่าจะถือว่าเป็นสูงมากที่สุดอันหนึ่ง โดยเหตุผลที่วางตัวอย่างไร ๆ ตามรูปแห่งความเป็นจริง มีคนเป็นจำนวนน้อยที่จะเข้าอุดมศึกษาได้ เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องให้คนที่อายุตั้งแต่ ๑๗ ถึง ๑๙ ปี ซึ่งจะไม่ได้เรียนต่อ ได้สามารถออกไปทำมาหากินได้ ความสำคัญที่สูงอีกอันหนึ่งตามความเห็นของผมเอง และเข้าใจว่าทั้งกรมการบริหารสภาพัฒนา และกรมการบริหารสภาการศึกษา ก็น่าจะเห็นเช่นกัน ก็คือการศึกษาผู้ใหญ่ (Out-of-School Education) ผู้ใหญ่ในชนหมายถึงเด็กอายุ ๑๔-๑๕-๑๖-๑๗-๑๘ ซึ่งเป็นจำนวนใหญ่ที่ออกจากประถมศึกษาไปแล้ว พวกนี้กลุ่มหนึ่งสอหมด หรือไม่สมัครก่อนกระแท่นเต็มที พวกนี้ไม่สามารถไปทำมาหากินได้ เพราะเหตุว่าวิชาความรู้ไม่แน่นเอง ก็ส่วนมากคงจะไปทำแบบที่พ่อแม่เคยทำมา ซึ่งไม่มีทางก้าวหน้าเลย แต่การศึกษาผู้ใหญ่ที่ผมว่า ในเวลานี้ทั่วโลกน่าจะหันเหไปทางด้านที่ยูเนสโก เรียกว่า **Functional Literacy** คือไม่ใช่ Literacy เฉย ๆ เหตุก็คือว่าเราได้ลองเรื่องส่งเสริมการอ่านออกเขียนได้เฉย ๆ มากันแล้ว มันไม่ได้ผลเลย กลายเป็นว่าผลสุดท้ายเอาผู้ใหญ่หรือเด็กรุ่น ๗ โฉมใหม่เรียน ก. ไก่ ข. ไข่ อะไรซึ่งมันไม่ถูกใจกับความสนใจของเขาเป็นพิเศษ **Functional Literacy** ในที่นี้ถ้าพูดถึงประเทศเกษตรกรรมนั้น ก็หมายความว่าเอาเขาเข้าชนเรือนเพื่อที่จะผสมการอ่านหนังสือกับการอ่านสลากเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ย เกี่ยวกับการทำดินให้ดีขึ้น เกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ให้ดีขึ้น เกี่ยวกับการที่จะกำจัดศัตรูพืช และก็เกี่ยวกับการที่จะขยายงานออกไป เช่น ด้านอนามัย หรือทางด้านสัตว์บาล ซึ่งรวมถึงการเลี้ยงไก่ เลี้ยงสุกรอะไร ผมว่าช่วงเดียววนเขากำลังสนใจมาก ฮามิสัน กับเบรมแบกกับคนอื่นหลายคนในอเมริกา

ร่วมคิดกันในเรื่องนี้ แล้วก็จะตระเวนมาทำสัมมนาในที่ต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย
นี่เป็นความสำคัญอันดับที่หนึ่งอันดับหนึ่ง ซึ่งผมว่าน่าจะสนับสนุนมาก เมื่อผมไปร่วม
พิจารณาเรื่องนิตยสารพัฒนาในชนบทขอให้เขาสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ

ทั้งสำหรับเรื่องอุดมศึกษานั่น ผมก็คิดว่าสำคัญสูงพอใช้ แต่ความสำคัญอยู่
ในวงจำกัด ใจผมเองผมว่าปริมาณควรจำกัดและคุณภาพควรจะให้สูง เฉพาะอย่าง
ยิ่งการเชื่อมโยงกับความสำคัญสองด้าน ถ้าเห็นด้วยว่าอาชีวศึกษาขนานมัยกับการศึกษา
นอกโรงเรียนมีความสำคัญ เราควรจะพยายามให้อุดมศึกษารับใช้บ้านเมืองในทาง
นี้ ในทางด้านการผลิตครูอาชีพให้มาก ๆ เวลานี้ขาดมากที่สุดก็คือครูอาชีพ และ
ครูศิลปปฏิบัติ และที่ขาดอีกด้านหนึ่งก็คือด้านที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเกษตรและการ
ส่งเสริมการเกษตร ทางแพทย์ทางพยาบาลอะไรนั้นก็ไม่ใช่เราจะเพิกเฉย แต่ก็มีความ
จำเป็นจะต้องขยายไปเรื่อย ๆ สงสัยว่าการบริหารเรื่องทางแพทย์และการอนามัยนั้น ไม่
ได้เสียหายอยู่ที่การผลิตแพทย์และการผลิตพยาบาล อาจจะน้อยไปหน่อยแต่ก็เพิ่มขึ้นได้
มันเสียหายอยู่ที่การจัดการ คือจัดกระจายอย่างไร ให้เงินเขามากแค่ไหน ให้เขา
ครองชีพได้มากน้อยแค่ไหน นี่ผมว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากกว่าในการที่จะผลิต ในตอน
นี้ผมขอย้อนกลับมาเรื่องอุดมศึกษาอีกทีหนึ่ง ความเห็นของผมเกี่ยวกับอุดมศึกษานั้น
หลักใหญ่อยู่สามประการ หน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาคือหนึ่ง สอน สองวิจัยเพื่อให้
วิชาความรู้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และสามบริการให้แก่บ้านเมือง ให้แก่โลกภายนอกของ
มหาวิทยาลัย สามอย่างนี้ถ้าเราพิจารณาแล้วมันขาดทั้งสามอย่าง ในเมืองไทยเรา
สอนก็ไม่น้อย สอนก็คุณภาพระดับส่วนใหญ่ อาจมีข้อยกเว้นบ้าง แต่ส่วนมากต่ำเหลือเกิน
วิจัยนั้นก็แทบจะพูดว่าไม่มีเลย และการเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนา กับแผนการ
ศึกษาก็ยังไม่ชัดเจนถึงขั้นที่ถึงขนาด

เส้นที่

พอดีอาจารย์พูดถึงความสำคัญของการศึกษาระดับต่าง ๆ คือตลอดจนกระทั่ง
ในแง่ของประโยชน์ที่จะมีต่อปัญหาทรัพยากรกำลังคนของชาติ ที่ผมอยากจะเรียนถาม
เสริมต่อจากที่อาจารย์เกษมได้ถามมา อาจารย์เกษมพูดถึงความกระหายของนักศึกษาไทย
ที่จะเข้าศึกษาในชั้นอุดมศึกษา ที่จะเข้ามหาวิทยาลัย อาจารย์พูดถึงความต้องการ
ของบ้านเมือง จะต้องได้คนในวิชาความรู้ต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ผมอยากจะ
เรียนถามสองข้อ ข้อหนึ่งความกระหายอันนี้ นอกจากเป็นปัญหาในเรื่องการจัดสรร

ทรัพยากรแล้วยังเป็นปัญหาว่า รัฐหรือสังคมจะมีส่วนในการที่จะทำให้ความต้องการของคนที่จะเข้าเฉพาะมหาวิทยาลัยเข้าไปสู่จุดจุดหมายที่ต้องการที่ถูกต้องกว่า ที่เป็น อยู่ หรือไม่คือระบบค่านิยมของเรา รู้สึกว่าการเข้ามหาวิทยาลัยนั้นเป็นจุดที่ทุกคนต้องการ อันนั้นเป็นเหตุทำให้เกิดการสูญเสียกำลังทรัพยากร ทรัพยากรที่จะตามมาเป็นปัญหาที่สอง คือ ปัญหาในด้านของการปฏิบัติ ถ้าเรายอมรับกันว่าความกระหายในการเข้ามหาวิทยาลัยนั้นเป็นความกระหายที่ไม่ถูกต้องเสมอไป เป็นการสูญเสียทรัพยากรส่วนหนึ่ง และเป็น การกระทบถึงเป้าหมายที่อาจารย์ได้พูดถึงว่าจะส่งเสริมคุณภาพ ไม่ใช่ปริมาณของการศึกษาในชั้นอุดมศึกษา ก็เป็นปัญหาที่รัฐหรือสังคมจะต้องยอมรับความสำคัญของการศึกษาในระดับอื่นหรือในแขนงอื่น ที่ไม่ได้อยู่ในชั้นมหาวิทยาลัยเลย อันนั้นผมคิดว่า เป็นปัญหาควบกันไปกับปัญหาของอาจารย์เกษม ปัญหาไม่ได้จำกัดเฉพาะการจัดในเรื่องทรัพยากรที่จะแบ่งสรรกัน แต่เป็นปัญหาระบบค่านิยมในสังคมไทยด้วย

เกษม

ผมขอเพิ่มเติมสักหน่อยนะครับ ผมเห็นด้วยกับอาจารย์เสนีย์ ความกระหายนั้นเป็นเรื่องของค่านิยมอยู่ และอาจเป็นค่านิยมที่ผิดซึ่งจะต้องมีการสร้างให้เกิดค่านิยมว่าควรจะศึกษาในระดับอื่น ๆ ซึ่งอาจจะช่วยเหลือประเทศชาติได้ ในขณะที่เดียวกัน ผมมีปัญหาคคล้าย ๆ อย่างเดียวกัน อาจารย์จะได้ตอบรวมกันเสียเลย คือ ผมรู้สึกว่าเรามีความเข้าใจผิดอย่างหนึ่ง ในเรื่องเกี่ยวกับความกระหายในด้านการศึกษา คือปัญหาที่จะพูดกันในทางเศรษฐกิจก็ได้ คือปัญหาว่าเรามีงานให้คนทำหรือเปล่า เป็นปัญหา Employment หรือเปล่า ผมขี้กสงสัย คือว่าเราไม่มีงานให้คนทำ คนไม่มีงานจะทำ เพราะฉะนั้นก็ใช้การศึกษาเป็นเครื่องฆ่าเวลากันไป คนบางคนอาจออกไปทำงานด้านอื่นก็ได้ประโยชน์ ผมเองก็ไม่มีประสบการณ์มากนักในเรื่องอาชีวศึกษา แต่ยกเป็นตัวอย่างว่า อาชีวศึกษาอาจเป็นการแบ่งเบาภาระของระดับอุดมศึกษาไป แต่ที่ว่าขณะเดียวกัน ไม่มีงานจะให้คนสำเร็จอาชีวะทำ เป็นปัญหา Employment หนึ่ง เพราะ ฉะนั้นการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นกลายเป็นเรื่องคล้าย ๆ ว่าทดแทนปัญหาเรื่อง Employment ซึ่งกำลังจะเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมที่กำลังพัฒนาอย่างในบ้านเรา ผมคิดว่า อย่างนั้น ปัญหาว่าเราจะสร้างงานให้พอกับคนหรือไม่ และเราจะจัดคนให้ทำงานตาม ความสามารถของเขาได้หรือไม่ เราจึงจะสามารถที่จะกำหนดปริมาณของการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ อันนั้นผมคิดว่า เป็นปัญหาที่ผูกกัน คือทางอาจารย์เสนีย์พูดถึงค่านิยม ผมพูดถึงปัญหา Employment ผมคิดว่าอาจารย์อาจารย์รวมตอบกันดี

ปวง

ค่านิยมของเรานับสร้างโดยทางราชการ และก็โดยประชาชน ในข้อแรกทีเดียว คนส่วนใหญ่ต้องการเป็นข้าราชการ ในเมื่อคนส่วนใหญ่ต้องการเป็นข้าราชการ ก็ขน อยู่ว่าราชการมีทรศนศคคกับคนที่สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ในเมืองเรา ปริญญาสำคัญกว่าประกาศนียบัตรอื่น ๆ ไม่ว่าปริญญาใด ๆ ส่วนมากมักจะเท่ากันหมด ในเช่นนั้น ก็เท่ากับสังคมไทยในปัจจุบันนี้ เรานับถือปริญญามากกว่าอย่างอื่น การตีราคาคนที่เข้าทำงานก็หนักไปในด้านปริญญา ถ้าพูดไปแล้วมันไม่ใช่ความผิดของ ประชาชนอย่างเดียว เพราะเหตุว่าลองคิดดูถ้าหากคนใดเข้าไปเรียนทางอาชีวะได้มาก เรียนได้ดี ถึงจะทำงานได้ง่ายในทางราชการ ก็อนาคตก็ไม่แจ่มใสสัก ไปขนาดอย่าง ได้มาก ๆ จริง ๆ อาจได้เงินเดือน และก็ได้เงินเดือนสักสามพันสี่พัน ไม่ถึงขนาดยกย่อง นับถือกันได้ ค่านิยมอันนี้เราจะต้องแก้ไขให้สำเร็จประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งถ้าจะถามว่าเรามุ่งงานให้คนเขาทำหรือไม่ ในเมื่อเขาสำเร็จ อาชีวศึกษานิตที่ตามแล้ว เรืองนี้เราจะไปวัดจากอดีตไม่ได้ ในอดีตนั้นเราจัดอาชีวะ อย่างที่ทำไมไปแค้น ๆ ไม่ได้ตั้งใจทำกันจริง ๆ ที่แล้วมานอนอาชีวศึกษาไม่เข้าหมาย จริง ๆ และหลักสูตรในการเรียนนั้นก็เร็วเต็มที่ การสอนการเรียนเร็วทุกอย่างหมด การ ปฏิบัติงานเร็วหมด เพราะฉะนั้นก็ทำให้นายจ้างตราค่าผู้สำเร็จออกมาต่ำ เพราะ ฉะนั้นจึงหางานยาก ถ้าทำอาชีวศึกษาแบบที่ขณะนั้นกรมอาชีวศึกษากำลังทำตามโครงการ เงินกู้ธนาคารโลก ทั้งในด้านเกษตร พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ทั้งในด้าน วิชาเกี่ยวกับบริหารธุรกิจ กับวิชาที่เกี่ยวกับทางวิทยาศาสตร์จริง ๆ ซึ่งนำเอาไปใช้ ในทางปฏิบัติได้ เช่น งานซ่อม งานหล่อ งานกลึง งานโลหะ งานไม้ อะไรเหล่านั้น ถ้าทำกันจริง ๆ แล้วละก็พวกนี้จะทำได้ ทุกวันนี้นะเราส่งเปลืองคนไปในทำนองนี้ คือ อะไรที่คนสำเร็จอาชีวศึกษาจะทำได้ เราไปให้คนปริญญาในประเทศทำ ถ้ามีปริญญา เมืองนอกได้ยิ่งดี ถ้าปริญญาเมืองไทยก็ยังไม่ ได้ หมายความว่าคนที่ทำงานปฏิบัติจริง ๆ นั้น ส่วนมากเราใช้คนชนิดปริญญา แทนที่จะใช้คนที่สำเร็จประกาศนียบัตรอาชีวศึกษา แทนที่เราจะใช้คนปริญญาของเราเองที่สำเร็จจากเมืองนอกหรือสำเร็จมาจากในประเทศ เราให้ถูกต้อง เรากลับไปใช้ฝรั่ง หรือจีน หรือญี่ปุ่น ที่เชิญกันเข้ามา พูดถึงกำลังคน โดยส่วนรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า ถ้าเป็นจริงอย่างทสมว่า มันขาดอยู่ที่ไหน แล้วเราหา งานให้เขาทำได้ เพียงแต่เราจัดระเบียบให้ถูก แต่ในขณะที่เดียวกันในทางด้าน Demand ทางด้าน Supply ต้องจัดกันให้ดี ผมคิดว่าเป็นอย่างนี้

หนึ่งทวนมาพูดถึงความกระหายในการที่จะเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อให้ได้ปริญญา
 หมายความว่าความกระหายที่รัฐบาลหรือมหาวิทยาลัยไม่น่าจะสนองโดยไม่มีที่สิ้นสุด ใน
 ชั้นการสนองความกระหายแบบมหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นผิดแน่ ๆ ถ้าหากทำแบบ
 Open University ของอังกฤษละก็ผมเห็นด้วย แต่ว่าแบบมหาวิทยาลัยรามคำแหงผม
 ไม่เห็นด้วย เพราะเป็นเหตุจูงใจคนให้ไปเสียเวลาเปล่า ๆ เสรีแล้วที่หลังจะเกิดปัญ
 หาขนหลายประการ ประการแรกมาตรฐานการศึกษาจะแตกต่างกันไป ในประการที่
 สองผลิตรายออกมาเยอะ ๆ ในด้านทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะหางานยาก
 ทนที่ผมพูดมาเมื่อก่อนว่า มหาวิทยาลัยมหานาคที่สามคือ บริการให้แก่ประชาชน และ
 บริการให้แก่บ้านเมือง ผมไม่ได้ลืมเรื่องความกระหายของประชาชน แต่ว่าผมอยาก
 จะแยกเป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งกระหายอยากที่จะเข้ามหาวิทยาลัย อีกอย่างหนึ่งกระหาย
 เพื่อเรียนต่อ ถ้ากระหายเพื่อเรียนต่อ ผมเห็นว่าถูกต้อง ถ้ากระหายเพื่อเรียนต่อโดย
 เจาะจงว่า ฉันต้องเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ จะได้ปริญญาบัตรกับเขาบ้าง เช่นนี้เป็นความ
 กระหายที่ผิดแท้ ๆ ผมเองยังรู้สึกว้าวเมื่อเราทำการสอนในประเภทปกติให้ได้เรียบร้อย
 ดีพอสมควรแล้ว มหาวิทยาลัยเราทั้งหลายนั้นน่าจะสนับสนุนให้คนที่เข้ามหาวิทยาลัยไม่
 ได้ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่ไม่ใช่เพื่อปริญญา เพื่อประกาศนียบัตร เราควร
 จะมี Extension Service หรือ Extra-mural Courses ขึ้น เป็นภาคกลางวันที่ได้ จะ
 เป็นภาคค่ำก็ได้ เป็นวิชา ๆ ไป อย่างที่ผมไม่ทราบว่าจะคุยกันแค่ไหน ผมว่าถ้าใคร
 สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มาแล้ว เข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ แต่ไปทำงานมาได้ หรือสำเร็จ
 อาชีวศึกษาแต่ไปทำงาน แต่ว่าอยากเรียนต่อ เราสมมุติว่าคนจำพวกนี้ ได้เข้าไปทำงาน
 เป็นเสมียนหรือเป็นอะไรในวงการธนาคาร อันนี้ผมต้องยกมาพูดเป็นตัวอย่าง เพราะ
 เป็นสิ่งที่ผมรู้ดี ถ้าเข้าไปในวงการธนาคารเขาก็อยากเขยอนฐานะของเขา มหาวิทยาลัย
 ยินดีที่จะทำอะไรที่คณะพาณิชย์และการบัญชีของธรรมศาสตร์จัดอยู่ในเวลานี้ เพื่อที่จะยก
 ฐานะของเขาขึ้น โดยเปิดวิชาสอน ๓-๔ วิชา ที่มันเกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริง ๆ แต่
 ว่าเอาทฤษฎีและวิชาการแทรกเข้าด้วย และเราก็ควรให้ประกาศนียบัตรเขาซึ่งต่อไป
 ถ้าหากเราสอนได้ดี ก็ควรที่จะเป็นที่ยกย่องนับถือ ถ้าหาก ก.พ. ตามไม่ทันในเรื่องนี้
 อย่างน้อยบริษัท ห้างร้าน หรือธนาคารเขาก็จะยอมรับนับถือ เช่น สมมุติว่าเราเอาเด็ก
 ม.ศ. ๕ มาเรียนพิเศษ มาเรียนถึงเรื่องกฎหมายการธนาคารพาณิชย์ กฎหมายการ

ธนาคารโดยทั่วไป กฎหมายสถาบันการเงิน วิถีปฏิบัติในทางด้านธนาคารพาณิชย์ ซึ่งก็เป็นเรื่องทางวิชาการพอใช้ หมายความว่าเรียนรู้อะไรในทางปฏิบัติทำกันอย่างไร รวมถึงวิชาทางด้านการเงินและเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น มีวิชาการบัญชี วิชาเหล่านี้รวมกันเข้าไปแล้วเรียกว่าเป็นระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง สำหรับที่จะแสดงให้เห็นว่าคนๆ นั้นมีความรู้เลยไปกว่ามัธยมศึกษาแล้ว ไปถึงขั้นอุดมศึกษา การปฏิบัติเช่นนี้คงจะมีประโยชน์สำหรับในด้านอื่นด้วย นอกจากการธนาคาร เช่น ทางด้านการค้า ในเรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับโรงงาน หรือทางด้านอื่น ๆ แล้วแต่จะคิดกัน รวมทั้งการแพทย์ การพยาบาล ซึ่งอาจจะเป็นผู้ช่วยพยาบาล เป็นผู้ช่วยแพทย์ เป็นช่างเทคนิคแพทย์ขึ้นมา ก็ได้ ทางวิศวกรรมก็เช่นเดียวกัน ผมนำไปได้เหมือนกัน นี่เป็นบริการที่ผมอยากเห็นให้มหาวิทยาลัยเราทำ แต่อย่างที่ว่านี้ มหาวิทยาลัยจะทำได้ก็ต้องสอนเด็กที่มาเข้ามหาวิทยาลัยธรรมดาเสียก่อนให้ดีพอสมควรแล้ว วิจัยดีพอสมควร แล้วก็ต้องใช้ทรัพยากรอันนี้ให้เป็นประโยชน์จริง ๆ

ขอฟุดในทางหลักการอีกอันหนึ่ง ในประเทศไทยเราฉัน ก็ได้กล่าวมาแล้วว่า เด็กอายุ ๑๓-๑๔ ต้องให้มีความรู้ ดีพอสมควรเพื่อไปประกอบอาชีพได้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนที่เข้ามาวิทยาลัยศึกษาชั้นปริญญาตรีนั้น จะไปถนัดอย่างอเมริกาไม่ได้ว่า ถ้าเรียนปริญญาตรีละก็ พอมีความรู้ทั่วไป แล้วก็ต้องไปต่อปริญญาโท จึงจะออกไปทำงานได้ ประโยชน์จริง ๆ สำหรับไทยเราฉัน มันใกล้กับออสเตรเลีย ก็บอังกฤษมากกว่า คืออาชีพศึกษาชั้นมัธยมหรือมัธยมสายสามัญก็มีประโยชน์ที่จะออกไปทำงาน ปริญญาตรีส่วนใหญ่ก็ไปทำงาน มีส่วนน้อยที่ไปเรียนปริญญาโท ถ้าหากเราทุ่มทรัพยากรไปในด้านปริญญาโทมาก โดยที่ถนัดหลักแบบอเมริกาแล้วละก็ เราจะไม่สามารถบริการให้จำนวนเพียงพอสำหรับปริญญาตรีด้วย

เสันท

อาจารย์ฟุดถึงประเด็นเรื่องการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย ผมรู้สึกว่าเป็นปัญหาที่พูดกันมานานแล้ว เราเคยได้แสดงความห่วงใยถึงปัญหามาตรฐานคุณภาพของมหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่ พอมีมหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดขึ้น มหาวิทยาลัยรามคำแหงก็กลายเป็นคล้าย ๆ กับเป็นแพะรับบาป ทุกคนคิดว่ารามคำแหงจะเป็นการทำให้กระทบกระเทือนถึงมหาวิทยาลัยอื่น การที่มองไปที่รามคำแหงอันเดียว บางที่ทำให้เราลืมนึกถึงตัวเองว่าเรา ภายในมหาวิทยาลัยของเราที่กำลังอยู่ในความต้องการปรับปรุงคุณภาพ

อย่างมาก ผมจึงอยากจะเรียนถามอาจารย์เหมือนกันว่า อันนี้เป็นปัญหาที่ต้องอาศัยอะไร
อะไร ที่จะแก้ไขในสภาพที่เป็นอยู่ และอะไรเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไข ผมไม่ได้คิด
การที่จะเปลี่ยนแปลงสถานะของมหาวิทยาลัยให้เป็นอิสระชน อย่างเช่นเราเรียกว่า
มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลนั้น จะแก้ไขปัญหานี้ได้ในตัวมันเอง นี่เป็นปัญหา
มหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่นะครับ คือ จุดสำคัญอยู่ที่ว่า ถ้าเราไปเน้นเรื่องมหาวิทยาลัยราม
คำแหงมากไป บางทีเราลืมนมองตัวเอง ผมเกรงว่าจะทำให้เรามองข้ามปัญหาที่เรากำลัง
เผชิญอยู่จริง ๆ

ปวย ผมเห็นด้วยกับอาจารย์เสนหรือยเปอร์เซนต์ ผมยกตัวอย่างเรื่องมหาวิทยาลัย
รามคำแหงนี้เพราะเหตุว่ามันจะทำให้เราหลุดต่อไป แต่ว่าในขณะที่เดียวกันระดับที่เรา
อยู่ในเวลานี้ไม่เป็นที่พอใจ การแก้ปัญหาเรื่องมาตรฐานและคุณภาพการสอนของ
มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ผมว่าขึ้นอยู่กับหลายปัญหาเหลือเกิน และอุปสรรคที่หนักมาก การ
ที่พวกเราพยายามจะเอามหาวิทยาลัยออกไปจากการควบคุมหรือออกไปจากระบบราชการ
นั้นมันเพียงส่วนเดียวที่จะช่วยเรื่องมาตรฐานได้ก็คือ เราจะพยายามที่จะให้มีอิสระมากขึ้น
ในการวิจัย มีอิสระมากขึ้นที่จะเลือกครูบาอาจารย์ และถ้าหากเราสามารถที่จะเลือก
ครูบาอาจารย์ได้และก็เปลี่ยนระดับอัตราเงินเดือน เฉพาะอย่างยิ่งอัตราเงินเดือนอาจารย์
ชั้นผู้น้อยให้ใกล้เคียงทางภาคเอกชนเขาได้บ้าง ผมคิดว่าคุณภาพอาจารย์ในมหา-
วิทยาลัยจะดีขึ้น และจะมีจำนวนเพียงพอกว่านี้ นี่เป็นเพียงส่วนเดียว ไม่ใช่เมื่อทำลง
ไปแล้วจะเป็นไปตามนี้ มันเป็นการเปิดโอกาสให้เราสามารถได้ปรับปรุงมาตรฐานได้
ส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ประโยชน์ที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะออกจากระบบราชการนั้นยังมี
ประโยชน์อีกหลายอย่าง ซึ่งไม่จำเป็นต้องกล่าวให้ละเอียดในตอนนี้นะ

อุปสรรคอย่างอื่นที่ทำให้มาตรฐานของเราไม่ดีพออยู่ที่ว่า มติของสภาของเรา
ยังอ่อนมาก เท่าที่เราเห็น นักเรียนที่เข้ามาเป็นนักศึกษาในชั้นต้นผมเข้าใจว่าจะมีสัก
๑๐ หรือ ๑๕ เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่แข่งพอ นอกนั้นก็อ่อนเต็มที และที่ ๑๐ และ ๑๕
เปอร์เซ็นต์นี้ ส่วนใหญ่ก็ไปรวมจุดอยู่ที่แพทยศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ ส่วนที่
เหลือมาเข้าเรียนทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์หรือทางแขนงอื่น ๆ เช่นเกษตร
ศาสตร์อย่างนี้เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นส่วนที่ถ่วงทางด้านคุณภาพ ทั้งนี้เป็นจริง
อย่างที่ผมว่า เราควรจะทำอย่างไร ใจผมว่าเราควรจะมีการประสานงานกันให้ใกล้ชิด
กันยิ่งขึ้นระหว่างผู้บริหารบัณฑิตจบทางอุดมศึกษา และผู้บริหารบัณฑิตจบทางด้านมัธยมศึกษา

เวลานิสึกว่ามันเป็นการตัดตอนกันไป มีประธานใกล้เคียงกันอยู่นิดคือตอนที่บางทีเขาเอาอาจารย์มหาวิทยาลัยมาออกข้อสอบ ม.ศ. ๕ นึกมบ้าง แต่ไม่มากพอ แล้วเวลาสอบเข้ามหาวิทยาลัยก็เอาอาจารย์มหาวิทยาลัยไปออกข้อสอบเข้าเป็นส่วนใหญ่ โจมใจเองนะ ผมรู้สึกว่าการรวมการสอบไล่ทั้งสองประเภทนี้ถ้าหากยังมีการสอบ ม.ศ. ๕ แล้ว ก็ยังมาสอบเข้ามหาวิทยาลัยอีกคนหนึ่ง ควรจะรวมกันทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย และอาจารย์ในระดับมัธยมศึกษา และหลักสูตรของมัธยมศึกษา ผมว่าน่าจะให้มหาวิทยาลัยส่วนที่ช่วยไปพิจารณาด้วย หลักสูตรและเนื้อหาของแต่ละชั้นจนกระทั่งมาถึง ม.ศ. ๕ ในประเทศอเมริกาและอังกฤษเขามีการประสานกันระหว่างสองข้างนี้ ของเรานิสึกว่าจะเป็นการดำเนินการซึ่งแยกจากกันไปมากกว่า นี่ก็เป็นปัญหาเรื่องนักเรียนเข้าใหม่

นอกเหนือจากสิ่งสำคัญเหลือเกินคือ หลักสูตรและวิธีการสอนในมหาวิทยาลัยที่จะทำให้ปรับปรุงการศึกษาระดับการศึกษาให้ดีขึ้น ผมเข้าใจว่า ทุกวันนี้ ยังมีช่องทางที่จะปรับปรุงได้อีกเยอะแยะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เราพยายามทำอยู่ ก็เป็นการดีแต่ก็อยากให้ทำไปเรื่อย ๆ ไม่ใช่ทำแล้วหยุด ทำแล้วหยุด นี่เป็นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งที่สำคัญเหลือเกินสำหรับการศึกษาขั้นอุดมศึกษา อันนี้พวกอาจารย์ก็รู้กันอยู่แล้วคือ ตำราเรียนและนิสัยในการอ่านตำรา และความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน เรื่องผมอยากให้เห็นเราเองจริงเองจริง ๆ เท่าที่เป็นอยู่ ถึงแม้เราจะเปลี่ยนหลักสูตรเปลี่ยนอะไร เราก็ยังไม่แก้ปัญหามาจริง ๆ นิสัยอ่านหนังสือกับนิสัยของเด็กที่อยากรู้ซอก ๆ ซอก ๆ แล้วไม่หันหน้าบางจนเกินไปที่จะถามอาจารย์หรือที่จะโต้เถียงระหว่างกันนั้น ผมไปเมืองนอกมาคราวนี้กลับมาเห็นความแตกต่างกันมากเหลือเกิน ที่ในเมืองนอกนี้ใครไปเมืองนอกก็คงเห็น เด็กเขากล้าพูด กล้าอ่าน กล้าเขียน กล้าอะไร ของเรานี้เด็กตามผู้นำ ตามครูไป ส่วนใหญ่เอาคำสอนเป็นพระคัมภีร์ แล้วถ้าหากจะมีนอกเหนือไปว่าคำสอนนั้นไม่รู้เรื่องแล้ว ถึงแม้ว่าจะใช้ความคิดกันนิดหนึ่งก็ไม่ได้ อันนี้เองมาจากเมื่อเวลาเป็นเด็กจริง ๆ อยู่ ร่วมทั้งการอบรมทางบ้านด้วย อบรมให้กลัวผู้ใหญ่ หงอไม่กล้าพูดอะไร เรื่องทั้งหมดนี้เป็นเรื่องใหญ่ ๆ เราพูดกันง่าย แต่เวลาทำจริง ๆ จะเอากันอย่างไร ผมขอเสนออยู่อย่างเดียวกันว่าปัญหาเหล่านี้ต้องแก้ไข แล้วจะแก้ไขกันอย่างไรก็ว่าไป แต่ว่าต้องแก้ไขแน่ ๆ

เกษม

คือผมรู้สึกว่่าประเด็นจะคุยกันมอ่อกหลายหัวข้อ แต่ผมอยากจะต่อจากท้ออาจารย์
เส้นที่พูดเสียก่อน คืออาจารย์เสนอเรียนถามถึงเรื่องคุณภาพการศึกษา และเกี่ยวกับเรื่อง
มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ผมขอเสริมเรื่องเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลเสีย
ก่อนนะครับ มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลท้ออาจารย์พูดว่่าประโยชน์ในเรืองความเป็น
อิสระ อันนี้ก็เป็นเรื่องอุดมการณ์หรืออุดมคติขงค่นแน่ แต่บางทีผมเองออกจะรู้สึกส่วน
ตัวว่่าปัญหามหาวิทยาลัยเป็นอิสระนั้น ไม่ใช่อยู่ที่รูปแบบเสียแล้ว อยู่ที่ว่่ามหาวิทยาลัย
เองพร้อมที่จะเป็นอิสระหรือเปลว่่า ถ้าพูดกันตามจริงผมขอกลับมาคุยว่่าอย่างอย่างมหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้ ถ้าเรามาดูโครงสร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตามพระราช
บัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอย่างนี้ก็มีอิสระ ถ้าเราดูตาม
เป็นจริง ถ้าจะทำให้เป็นอิสระก็ทำได้ตามรูปแบบในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ในปัจจุบัน แต่ข้ว่่าไม่เป็นอิสระเพราะอะไร เป็นเพราะรัฐบาลเขาไม่ให้ความ
อิสระหรือว่่าอะไร นอกเสียจากเรื่องการเงินและเรื่องเงินเดือน นักเป็นปัญหาอยู่
นะครับ แต่ท้วผมรู้สึกว่่าในขณะเดียวกันนี้ มหาวิทยาลัยขาดพลังในตัวเองที่จะเป็น
อิสระหรือเปลว่่า

ประเด็นที่ผมนอยากเรียนถามท่านอาจารย์อีกประเด็นหนึ่งนั้นเกี่ยวกับเรื่องคุณภาพ
การศึกษา เผอิญผมได้ไปอ่านนิตยสารฉบับหนึ่งแต่ก่นานมาแล้ว คือนิตยสาร **Far
Eastern Economic Review** * มีบทความบทหนึ่งเขาพูดถึงเกี่ยวกับเรืองการศึกษา โดย
เฉพาะในการศึกษาโดยทั่วไปในเอเชียเลยทีเดียว เขาตั้งข้อสังเกตว่่า การศึกษาในเอเชีย
ปัจจุบันนั้นตกอยู่ในวัฏจักรของความเสื่อม ที่เสื่อมเพราะว่่าการศึกษาขยายตัวมาก
เหลือเกิน รวดเร็วเหลือเกิน เกินไปเมื่อเทียบกับประสพการณ์ของตะวันตก อีกประการ
หนึ่งที่เขาเน้นก็คือว่่า ในเอเชียการศึกษาขาดครู ขาดครูทุกระดับ อันนี้พูดรวมถึงระดับ
อุดมศึกษาด้วย คือในด้านปริมาณและคุณภาพของครู เรื่องนี้ผมรู้สึกเป็นห่วงอยู่ แม
แต่ครูในมหาวิทยาลัยเอง เมื่อเราจะเพิ่มเงินเดือนแล้วเราจะได้ครูดีใหม่ครับ หรือว่่า
ปัญหาเหล่านี้จะเป็นปัญหาทกกันตัวของมันเองตลอดเวลา คือว่่าครูไม่ตก่อสร้างคนไม่ตต่อ
มาขงก็ออกมาเป็นครูต่อไป นี่เป็นประเด็นใหญ่ใน **Far Eastern Economic Review**
ปัญหาเหล่านี้อาจารย์คิดหรือเปลว่่าว่า มหาวิทยาลัยในเมืองไทยเราไม่ใช่เฉพาะมหาวิทยาลัย

* **Far Eastern Economic Review** Vol LXX No. 48 (November 28, 1970)

“Education in Asia” pp. 23—30, 59—62

ลัยหนังสือวิทยาลัยโต จะแหวกออกจากวัฏจักรนี้ได้อย่างไร อนันเป็นปัญหาที่ผมอยากจะ
เรียนถามท่านอาจารย์

ป๋วย

ปัญหาแรกกับปัญหาสองของอาจารย์เกษมนี้ ผมว่ามันคาบเกี่ยวกัน การที่เรา
จะหาครูโตคนไหนเราต้องมระบบที่ทักท้วงกับคนเขาเข้ามาเป็นครู และก็ครูนั้นต้องมระบบ
ที่ส่งเสริมให้สนใจในมหาวิทยาลัยของตัว ขอนเป็นขอหนึ่งซึ่งจากประสบการณ์ใน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ผมรู้ สักว่าขาดมาก และผมเชื่อเหลือเกินว่าในทุกมหาวิทยาลัย
และเท่าที่สำรวจดู ไม่ว่าจะป็นมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด มหาวิทยาลัยเก่า มหาวิทยาลัย
ใหม่ รู้ สักว่าขาดในเรื่องการที่จะมีส่วนร่วมอย่างที่อาจารย์เกษมบอกว่า พระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ จะเป็นอิสระได้แค่ไหนก็โดน ผมไม่เห็นด้วย จริงอยู่
กฎหมายที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เราดีกว่ากฎหมายปัจจุบันของมหาวิทยาลัย
ทุกมหาวิทยาลัย เช่น สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจมากกว่ามหาวิทยาลัยอื่น เพราะว่ามีมาตรา
๑๕. ระบุไว้ว่าสภามีอำนาจอะไรในกฎหมายนั้น การที่มคนทักท้วงว่าทำไม ก.ม. ได้
ออกกฎหมายแล้วว่าคุณจะต้องเลือกจากอาจารย์ประจำซึ่งไม่เกษียณอายุ แล้วทำไม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้คอดึงไปเอาอาจารย์ซึ่งเกษียณอายุแล้ว ชัดกับกฎ ก.ม. มา
เป็นคณบดี อนันเป็นตัวอย่างอันหนึ่งว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีกฎหมายที่สูงกว่ากฎ
ก.ม. ซึ่งสภามหาวิทยาลัยมีสิทธิที่จะเลือกพิจารณาได้ นักป็นอันหนึ่งที่จะเห็นได้ ผมว่า
มันยังไม่หมด มันมีเรื่องสำคัญอยู่ตงเยอะแยะ

ในการที่จะตั้งตุตครุฑนี้ ผมเข้าใจว่าครุฑนี้นะ หนึ่งต้องขอป็นการสอน
สองต้องมีความสามารถ มีความตั้งใจในการที่จะมาทำการวิจัยเกี่ยวกับวิชาการ
เงินเดือนก็พอสมควร แต่ว่าถ้าหากค่าเกินไปนัก ความจำเป็นในทางบ้านของเขา จะ
ทำให้ถึงแม้ว่าจะรักอาชีพครุฑแค่นี้ก็ตาม แต่อาจจำเป็นที่จะต้องไปทำงานประเภทอื่น
ที่ทำให้เกิดรายได้สูงกว่า แต่ว่าที่ผมพูดมานี้ ไม่จำเป็นต้องมีเงินเดือนมากเท่ากับที่ไป
ทำงานในภาคเอกชน ในสภาพปัจจุบันนี้เงินเดือนของครุฑนี้ ในมหาวิทยาลัย พวก
อาจารย์ ไม่ใช่เงินเดือนต่ำอย่างเดียว การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเป็นไปตามราชการ
ทั้งสิ้น ไม่เป็นการส่งเสริมให้คนนี้ไปเสียว่าวันนี้ออดไปเสียหน่อยมาทำงานด้านวิชา
การ มาสอนเด็กวันหลังถึงแม้ว่าจะอดลำบากไปสักนิดก็ยังมีหวังได้ประโยชน์ใน
อนาคตซึ่งไม่ไกลนัก นี่เป็นส่งขงอย่างน้อยเราต้องให้ โอกาสแก่คนเขา

การที่รัฐบาลตั้งมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดมานาน ก็เป็นความคิดที่ถูกทอดทิ้ง แต่ในขณะที่เดียวกันอาจารย์ในต่างจังหวัดนั้นก็ไม่ได้รับประโยชน์ที่จะทดแทนกับความลำบาก คือหมายความว่าคนก็ไม่ค่อยจะไปต่างจังหวัดอยู่แล้ว และก็ไม่มีสิ่งอะไรดึงดูดเป็นพิเศษ ทางด้านวิชาการ ทางด้านการสอน หรือทางด้านการเงิน ถ้าหากมหาวิทยาลัยออกไปนอกระบบราชการแล้ว ผมเข้าใจว่าจะเปิดช่องทางให้เราทำได้ดีกว่านี้ ในแง่ของอาจารย์ที่จะดึงดูดเข้ามาผมขออย่าคำว่า “เปิดโอกาส” นะครับ ไม่ใช่ออกไปเสร็จแล้วระบบของเราก็ยังเลวอยู่อย่างหนักไปไม่ได้

อีกปัญหาหนึ่งซึ่งจะเห็นทุกมหาวิทยาลัยคือเรื่อง การมีส่วนร่วม (Participation) ที่ผมพูดเมื่อก่อน สภาอาจารย์ก็ไม่มี เราก็บอกว่าวางกฎหมายในระบบนี้ให้เป็นสภาอาจารย์ได้ไหม แต่ผมว่าถ้าตราบิตเรายังอยู่ในระบบราชการ สภาอาจารย์ไม่มีความหมายหรอก ไม่มีความหมายเพราะเหตุว่าผลสุดท้ายมันก็เกี่ยวกับเรื่องการบังคับบัญชา บังคับบัญชาแบบข้าราชการ สภาอาจารย์ก็ไม่มีความหมาย ถ้าหากเราจะสนับสนุนอาจารย์ให้รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน มีความสนใจในเรื่องมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะป็นอาจารย์ผู้น้อย อาจารย์ผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่จะได้แก่อาจารย์ใหม่ ๆ และอาจารย์ชนิดไหน ผู้น้อยที่จะมีไอเดียที่จะพูดได้ อย่างนั้นละก็ผมก็คิดว่ามันจะเป็นประโยชน์ขึ้น แต่ในระบบนั้นเป็นไปไม่ได้ เป็นไปไม่ได้แน่ ๆ ในระบบราชการ วันก่อนผมมีอาจารย์อาวุโสคนหนึ่ง ขอลาพักหนึ่งวัน เจ้าหน้าที่เขาทำเรื่องมาแล้วปรากฏว่าที่จะไปขอลา คือ ขอลาเลขาธิการ ซึ่งระบบนี้เรศเหลือเกิน ศาสตราจารย์ประจำนี้ต้องไปขออนุญาตเลขาธิการตามระเบียบราชการ เขาบอกว่าเป็นระเบียบราชการ เพราะเหตุว่าเลขาธิการนั้นเป็นรองอธิบดี ในกรณีผมว่าประหลาด แล้วก็การทำงานของอาจารย์คนที่หลายคนพูดกันว่าทุกวันนี้ระบบนี้จะต้องเข้ามาเช่นชื่อ เช่นชื่อเขาและเช่นชื่ออื่น ก็อยากจะให้ยกเว้นกัน ยกเว้นได้เมื่อไรเล่าถ้าหากยังเป็นระบบราชการนี้ เห็นใหม่ละลำบากเหลือเกิน ทำไมผมจึงเอาเรื่องเช่นชื่อมาเป็นสำคัญ เพราะเหตุว่าในการเช่นชื่อนี้ ถ้าหากเราปล่อยอาจารย์เขามีสระ ให้ใช้เวลาของเขาไปในทางที่ถูกแล้ว เช่นใช้เวลาเพื่อการวิจัย ผมว่าแม้แต่การเช่นชื่อเล็ก ๆ น้อย ๆ ในตอนเข้ามาทำงานและออกจากทำงานในตอนบ่าย มันก็เป็นอุปสรรคอันหนึ่งเหมือนกัน มันไม่คล่องตัว

เส้นที่

รู้สึกพูดเป็นเรื่องหลักการมาก ระบบมหาวิทยาลัยตักต้องอาศัยตัวบุคคล เพราะว่ารระบบกับคนหนึ่งกันไม่พ้น

ป่วย

ผมขอตอบตอนน คนตดและระบบตดนั้นนะ ผมกความนอยู่ทว่าคน ๆ นั้นมีใจ ผูกพันกับงานของเรามากแค่ไหน เพราะฉะนั้นมันมารวมจุอยู่ที่การมีส่วนร่วม (Participation)

เส้นที่

อนัน ประเด็นนี้แหละครับ ผมอยากจะเรียนถามอาจารย์ว่า อุปสรรคในการที่จะส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของมหาวิทยาลัยนั้น ผมเห็นจากประสบการณ์ที่ผมสอนมานานพอสมควร อุปสรรคนั้นอยู่ที่ตัวเราเอง คือพูดถึงประเด็นที่อาจารย์เกษมพูด สภาพบรรยากาศในมหาวิทยาลัยในแง่ที่ว่าส่งเสริมทางวิชาการให้มากขึ้นนั้น ผมอยากจะเรียนถามเหมือนกันว่า สภาพ บรรยากาศขณะนั้น รู้สึกว่า อำนาจมัน มา มากกว่า เหตุผล เรายังไม่รู้จักรับรู้อะไรของเหตุเรื่องผล ในเรื่องของความรู้วิชาการ ฉะนั้นในเรื่องอำนาจนั้น ผมคิดว่าไม่ใช่เป็นแค่เรื่องอำนาจจากผู้ใหญ่เท่านั้น คือบางครั้งเราจะพูดว่าเป็นอำนาจของผู้หลักผู้ใหญ่ นั่น แต่ผมรู้สึกว่าคุณนั้นเรากำลังตื่นตัวในเรื่องความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย ตื่นตัวในเรื่องการมีส่วนร่วมของอาจารย์ต่าง ๆ ผมคิดว่าอำนาจบาทีใหญ่ที่จะมาอีกทางหนึ่งในอนาคตสำหรับมหาวิทยาลัยในเมืองไทยก็คือ อำนาจของเสียงส่วนใหญ่ อำนาจของมติมหาชน ซึ่งก็ได้แก่อาจารย์และนักศึกษา ผมรู้สึกว่าในปัจจุบันสำคัญที่ผมรู้สึกกังวลต่อปัญหาในอนาคตของมหาวิทยาลัย

ป่วย

ใช่ครับ และกัมหาวิทยาลัยในอเมริกาก็เป็นเช่นนั้นส่วนใหญ่ แต่ว่าในอเมริกาอย่าลืมว่าเขาจะทำงานโดยหลักประชาธิปไตยแค่ไหน เขาก็มีหมอล้อ มีสิ่งที่จะกันเอาไว้ มี Check and balance อยู่เสมอ หัวหน้าแผนกวิชาหรือคณบดีนั้นไม่ใช่จะปราศจากความหมายเสียเลยที่เดียว ไม่ใช่เสียงส่วนใหญ่ว่าอย่างไรก็ไปเช่นนั้น เขายังมีอำนาจอิทธิกรบตีคณบดีหรือหัวหน้าแผนกวิชายังมีอำนาจอยู่บ้างพอสมควร แต่ไม่มากเท่าในประเทศไทย มหาวิทยาลัยประเทศไทยนั้น ผู้ใหญ่มีอำนาจมากเกินไป ผมเห็นว่าถ้ารวมกันทั้งสองอย่างผสมกัน โดยฟังเสียงกันบ้าง ทางศูนย์ขอให้เขามีความสนใจในบางมันเป็นสายกลางจะดี ตามที่ผมประสพพมานในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในอังกฤษ ความจริงผมควรจะรู้มากกว่านี้ แต่อยากจะไปศึกษาให้มาก ว่าเขาปกครองส่วนใหญ่นั้นเป็นอย่างไร แต่เท่าที่เห็นมานั้นในอเมริกานั้นคล้าย ๆ กับการปกครองวัดในพระพุทธศาสนา

การปกครองคณะสงฆ์ คือคณะสงฆ์มีความสำคัญพอใช้ แต่เจ้าอาวาสยังมีความสำคัญ
เพิ่มขนนิตหนึ่ง แล้วก็เรียงกันไปตามหลัก สิทธิอำนาจก็มี แต่เสียงประชาชนก็มี ทำให้
ผมจึงย้ำเรื่องมติประชาชน อันนี้เหมือนกัน ทั้งในประเทศและในมหาวิทยาลัย คือ
ตราบิตที่มติของอาจารย์และมติของนักศึกษา ถ้าไม่มีความหมายแล้วละจะมีความเห็น
ขัดแย้งกันระหว่างคนที่เห็นรุนแรงอยู่เสมอ หรือออกส่วนหนึ่งคนที่ไม่มีความเห็น
รุนแรงจะเป็น **Silent Majority** และก็เพิกเฉยไปเลยทีเดียว ไม่เอาใจใส่ว่าอะไรควร
อะไรไม่ควร ก็เป็นช่องทางการขัดแย้งระหว่างผู้ที่ถูกปกครองและผู้ที่มีอำนาจปกครอง
ซึ่งผมเห็นว่ามหาวิทยาลัยในเมืองไทยจะคล้อยไปในด้านนี้ ถ้าหากไม่แก้ไข ไม่แก้ไข
ในหลักที่ว่า จะเกิดใหม่มติทางอาจารย์ขึ้นมา ผมรู้สึกว่ามันจะเป็นทางแก้

เกษม

เมื่อพูดเรื่องนี้ ผมก็เลยขอต่อไปเสียเลยดีกว่า เพราะเป็นเรื่องที่ผมเคยพูดเมื่อ
คราวสัมภาษณ์อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาที่หนึ่งแล้ว เพราะอาจารย์เสนอให้อาจจะ
กล่าวถึงซึ่งผมขอพูดเป็นศัพท์เสียหน่อยว่าเป็นพระราชัยของเสียงส่วนใหญ่ อันนี้อาจเป็น
การใช้ศัพท์ในทางการเมืองกันมากไป ผมเป็นห่วงว่า มหาวิทยาลัยเป็นประชาคมเล็ก
เหลือเกิน เมื่อเล็กเช่นนี้ครับ เราเห็นได้จากประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยในต่าง
ประเทศในขณะนั้น ถ้าเราอ่านกันด้วยความรุนแรงแล้วละก็ จะทานไม่อยู่แล้ว จะมอง
หน้ากันไม่ได้ นอกจากปัญหาแล้ว ในขณะเดียวกัน ผมมองดูอีกด้านหนึ่งก็คือ
มหาวิทยาลัยนั้น ในฐานะที่เป็นองค์กร ซึ่งมีหน้าที่มากมายอย่างที่ท่านอาจารย์กล่าว ก็
ต้องการประสิทธิภาพมากขึ้นทุกทีในด้านการบริหารกิต ในการดำเนินการศึกษาอย่าง
หนึ่งอย่างใดก็ดี ถ้ามีการรวบรัดกันอย่างนั้นแล้ว หน้าที่ของมหาวิทยาลัยจริง ๆ จะ
ปฏิบัติได้อย่างหรือ ผมเองก็ยินดีในเรื่องการมีส่วนร่วม แต่อย่างที่ว่าอาจารย์เสนอให้อาจ
ต้องการพูดกระมัง ผมก็ไม่ทราบและก็ไม่เอาเองว่า การมีส่วนร่วมมันจะต้องอยู่ในบน
รากฐานของความมีเหตุผล และด้วยหลักความดีจะต่อผลประโยชน์ส่วนรวมของ
มหาวิทยาลัย อันนี้ผมว่าอาจจะมีความสำคัญอยู่มาก ผมมีความคิดเห็นอย่างนี้ เผื่อ
อาจารย์จะมีความคิดเห็นอะไรหรือไม่ หรือว่าอย่างไรครับ

ปวย

ความจริงที่อาจารย์เกษมพูดตรงกับผมทุกอย่าง เป็นสิ่งที่ผมไม่ได้พูดถึง แต่ว่า
คิดว่าข้อสมมุติฐานก็เป็นเช่นนั้น ไม่ว่าจะการปกครองจะเป็นอย่างไร ๆ ก็ตาม แม้แต่จะ
ปกครองแบบปัจจุบัน ถ้าหากมีความมีเหตุผล มีการคิดเหตุคิดผลก็ยังคงเป็นการช่วยให้
มันดีขึ้น แต่ว่าโอกาสไม่มีมากเท่าที่จะเปลี่ยนระบบ ผมขออย่าในข้อนี้ว่า ไม่ใช่ผมเห็น

ว่าถ้าหากเปลี่ยนระบบแล้วไม่พบปัญหาอะไร ยังมีปัญหาอยู่ ผลสุดท้ายมันขึ้นอยู่กับ
 สันดานคน ถ้าหากว่าสันดานพวกเราส่วนใหญ่ยังเป็นไปในทางลบแล้ว ยังหวังพึ่งคน
 อื่นหรือเอาเปรียบคนอื่น หรือเฉย ๆ หากความสนุก สะดวกสบายไป มันก็ไม่ใช่ผล
 นะครับ แต่ว่าที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขนั้นหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ในเมื่อเรามี
 โอกาส แต่ละคนมีความคิดความเห็นให้เกิดเป็นมติมหาชนขึ้นมา ก็จะได้เป็นการช่วย
 ให้สันดานนั้นเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ถ้าลองคิดดูว่า ถ้าหากว่าเราพูดถึงประชาธิปไตยใน
 ประเทศไทยเราเนี่ย ทุกคนก็อยากจะได้ประชาธิปไตย คงไม่มีใครจะอยากได้แบบเผด็จ
 การ หรือแม้จะกลับไปเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชแบบเก่า ก็คงแทบจะไม่มีใครเลยที่จะ
 อยากได้ แต่ปัญหาก็มีอยู่อย่างเดียวกันทีเดียว คือ หนึ่งถ้ามีประชาธิปไตยจะมีการร่ว
 ฉานแน่ ๆ เพราะเหตุพรรคการเมืองต้องมีร่วฉาน และสองก็อยู่ที่คนเรา ว่าคนเรา
 จะทำอะไร ๆ หรือไม่ ผมเอาเรื่องการปกครองประเทศกับหลักประชาธิปไตยมาใช้
 สำหรับมหาวิทยาลัย ซึ่งผมคิดว่าใช้ได้ แต่ว่าอาจจะผิดก็ได้ อันนั้นเรื่องจะต้องแย่งจะ
 ต้องได้กันต่อไป

เกษม ขอพับครับเดี๋ยวครับ
*** ป่วย** โอเค

เกษม คราวนี้ขอตั้งต้นคุยกันใหม่ นะครับ ผมอยากจะเรียนเปลี่ยนประเด็นเสียสักหน่อย
 คือ มาพิจารณาถึงปัญหาการวางแผน และการประสานงานการศึกษา มองกันในระดับ
 ชาติกันสักครั้ง เมื่อตะกี้เรามองในระดับมหาวิทยาลัย คือผมรู้สึกว่าการขยายตัวใน
 ทางการศึกษาที่เราพูดถึงเรื่องความกระหายในการศึกษาก็คือ และอาจารย์พูดถึง
 ปัญหาการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษาสับสนองกต ที่จะปรับปรุงคุณภาพของบุคคลทุกฝ่าย
 กิต แต่ผมรู้สึกว่าในบ้านเราถ้าพูดถึงความเห็นส่วนตัวของผม เรายังขาดอยู่ในการที่
 จะมองการณ์ไกลไปข้างหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องนโยบายในระดับชาติเกี่ยวกับ
 ระดับอุดมศึกษา ทางอาจารย์คงจะทราบดี ถ้าเปรียบเทียบอย่างของอังกฤษเป็นตัวอย่าง
 อย่างเขามักรายงานของ Lord Robbins * ซึ่งเป็นคนเคาของการตั้ง New Universities

* Committee on Higher Education, **Higher Education, Report of the Higher Education Appointed by the Prime Minister under the Chairmanship of Lord Robbins 1961—63.** (London: Her Majesty's Stationery office reprinted 1965)

และเมื่อผมไปอังกฤษเมื่อปีที่แล้ว เขามีงานนั้นไปแล้ว อาจารย์คงทราบดีกว่าผม เขา
 มาเน้นหลังจากที่ตั้ง New Universities ขึ้นแล้วว่าเขาจะต้องขยายการศึกษาด้าน
 เทคนิค เขามาเน้นในเรื่อง Technical Universities ต่อไปอีกระดับหนึ่ง ผมเห็น
 ของอังกฤษเขามองไปไกล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอย่างที่อาจารย์พูด เราเองควรได้
 ประสพการณ์จากอังกฤษหลายอย่าง เพราะเราต่างเป็นประเทศเล็กด้วยกัน เราจะไป
 เอาอย่างอเมริกันนักเห็นจะไม่ได้ อเมริกันเขามีทรัพยากรมหาศาลที่จะทำอะไรได้ ทุน
 ทำไมในบ้านเรา ผมอยากจะเรียนอย่างหนึ่งซึ่งผมพิศวงอยู่ตลอดเวลา เราขาดการมอง
 ไกลไปข้างหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษา และเราขาดการประสานงาน
 ระหว่างแหล่งต่าง ๆ เกี่ยวกับศึกษาน้อย่างมากมาย ยกตัวอย่างอันหนึ่งซึ่งผมได้ยิน
 ได้ฟังมานานแล้ว ซึ่งปัญหาเรื่องวิทยาลัยท้องถิ่น (Community College) นั้นเป็นปัญหา
 ซึ่งอาจช่วยสนองความต้องการของการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และการศึกษาของ
 ประเทศ ตลอดจนนโยบายเศรษฐกิจและสังคมที่จะเกี่ยวกับเรื่องการบูรณะชนบทอะไร
 ต่าง ๆ นา ๆ ได้อีกมากทีเดียว แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่มีการริเริ่มอะไรเกิดขึ้น ผมมองดู
 อย่างหนึ่งเท่าที่ผมเดินทางไปในต่างจังหวัด ในเวลาเรามีรากฐานอยู่แล้ว อย่างพวก
 วิทยาลัยครู วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรเกือบจะทุกภาคทุกจังหวัด แล้วทำไมจึง
 ไม่ส่งเสริมวิทยาลัยเหล่านี้ให้สอนให้ถึงขั้นให้ปริญญาในทางอื่นนอกจากทางการศึกษา
 และวิทยาลัยเหล่านี้ก็มีครูบาอาจารย์อยู่ไม่ใช่น้อย แต่มันติดขัดเพราะอะไร ผมรู้สึก
 ติดขัดเพราะวิทยาลัยเหล่านี้เป็นของกระทรวงศึกษาธิการ แต่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ อยู่ที่
 สำนักนายกรัฐมนตรี และสภาการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการก็อาจจะทำอะไรกัน
 แล้วแต่ ผมก็เรียนตรงไปตรงมา ทุนการศึกษาที่ตกกลางอยู่อย่างนั้น อันนี้เป็นขอของผม
 คิดว่าทำอะไรเราจึงจะสามารถมองการณ์ไกลได้ และสามารถที่จะใช้ทรัพยากรของ
 เราด้วยความประหยัด และสามารถให้เกิดผลแก่การศึกษาได้ ผมเชื่อว่าปัญหาการศึกษา
 ไม่ว่าจะระดับอุดมศึกษาหรือขั้นไหนก็ตาม ก็ไม่ใช่ปัญหาระยะสั้นเท่านั้น ต้องมองกัน
 ให้ยาว ผมเป็นห่วงอยู่คือ เรามองสั้น อันนี้ไม่ทราบท่านอาจารย์จะมีความเห็น หรือ
 อาจารย์เส้นไหนจะมีอะไรพูดเสียก่อนก็ได้

เส้นที่

ผมมีความเห็นอย่างเดียวกับอาจารย์เกษม ผมสังเกตอย่างนั้นเหมือนกัน พวก
 วิทยาลัยเทคนิค พวกวิทยาลัยเกษตร เป็นต้น เวลาผมได้ยินเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสภา

การศึกษา พุดถึง Community College ซึ่งอาจารย์เกษมิใช้คำว่า วิทยาลัยท้องถิ่น
 ผมรู้สึกว่าเขาพูดในลักษณะเป็นการตั้งของใหม่ทั้งคืน แต่ผมเองนั้นผมมองในทางที่ว่า
 น่าจะประสานการตั้งใหม่กับการปรับปรุงของเก่า ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมงานทั้งในชน
 นโยบายและในชนปฏิบัติ ได้ดีกว่าที่เป็นอยู่

ป่วย

ที่พูดมานะ ผมเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ เกี่ยวกับเรื่องว่า อะไรที่เรามีอยู่ใน
 ขณะนี้เราประสานกันเสียใหม่มันเป็นอีกลักษณะ เราจะได้ไม่ต้องใช้ทรัพยากรใหม่มาก
 จนเหลือหลาย ไม่เห็นด้วยก็อยู่ที่ ถ้าหากว่าที่เรียกว่า Community College หรือ
 วิทยาลัยท้องถิ่นนั้นจะเป็นสิ่งที่ตั้งขึ้นใหม่ เพื่อทำหน้าที่แบบที่ในอเมริกาเรียกว่า
 Jounior College อย่างนั้นผมไม่เห็นด้วย เวลานี้เรามีศูนย์ฝึกเครื่องกลของกรมชลประทาน
 หรือของกรมทาง นี้เทคนิคอย่างดัดเดียวที่ควรที่จะเชื่อมกับมหาวิทยาลัย ควรจะเชื่อมกับ
 วิทยาลัยเทคนิค และเราควรที่จะเชื่อมกัน ทางด้านเกษตรก็เช่นเดียวกัน เราว่ามันเกษตร
 ที่จะไปเปิดตั้งศูนย์ขึ้นมา แม้ว่าจะอยู่ระหว่างขอนแก่นกับท่าพระ ซึ่งระยะทางไม่ไกล
 นั้นมันน่าจะเชื่อมกันได้ดี เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ขอนแก่นก็จะได้ประโยชน์
 และที่ท่าพระก็จะได้ประโยชน์ ถ้าหากว่าการที่เราจะพยายามประสานงานระหว่าง
 กระทรวงศึกษาธิการกับมหาวิทยาลัยนั้นให้ได้ดีแล้วละก็ ผมรู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์
 มาก แต่ที่ปัญหาอยู่ที่เรื่องครู จะทำอย่างไรให้ครูไปมาก ๆ ในท้องถิ่น ขอนผมว่า
 ถ้าตราบิไต้อยู่ใน ระบบราชการนี้ ไม่มีหวัง จะพิจารณาให้ ความแตกต่าง ระหว่าง
 อาจารย์ในท้องถิ่นกับอาจารย์ในกรุงเทพฯ แต่ถึงจะออกจากระบบราชการไปแล้ว และ
 ก็มีการพิจารณาให้ความแตกต่างก็ตาม ผมคิดว่าบางที่ปัญหาซึ่งเหลืออยู่ไม่หมดนะครับ
 ในกรณีเช่นนั้นจะทำอย่างไร ผมคิดว่าทางกรุงเทพฯ เราก็ระดมสร้างครูขึ้นไป ใน
 ขณะเดียวกันถ้าหากทางท้องถิ่นไม่ว่าที่ใดยังขาดครูอยู่ชั่วคราว มหาวิทยาลัยในกรุง
 เทพ ฯ ควรจะทำหน้าที่เป็นพลอยให้ ไม่ใช่ส่งครูออกไปให้หมดแล้วบินไปสอนบินกลับ
 มา แต่ว่าส่งพลอยไปสองอย่าง อย่างที่หนึ่งก็คือว่าที่ใดมีมหาวิทยาลัยและยังขาดครู
 แล้ว เรามีครูมากพออีกเอาครูของเราไปเป็นทีม แล้วไปอยู่ที่นั่นอย่างน้อยหนึ่งเทอม ถ้า
 อยู่ได้ทั้งบยงดี แต่ยังคงที่อยู่ทางนี้ แล้วในขณะที่เดียวกันเราก็คิดค่าบริการพอสมควร
 จากมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น

ที่พูดมานั้นเห็นด้วยกันมากที่สุดคือว่าเราน่าจะมีการประสานกัน สํารวจไปแต่ละแห่ง มหาสารคามหรือว่าที่ใดที่ใหม่ที่เหมาะสม เราส่งเสริมให้เป็นการศึกษาขนอุมศึกษา โดยมีการประสานให้สนองกันตามความต้องการของคนที่จะเรียนและความต้องการของประเทศที่อยากจะใช้คนเห็นพ้องต้องกันหมด ผมไม่เห็นด้วยกับเรื่อง Junior College เพราะเหตุว่ารู้สึกว่าจะไม่ประโยชน์สำหรับประเทศไทย เราควรทำได้มากกว่านี้

เมื่อก่อนผมพูดถึงใช้อาจารย์ในกรุงเทพฯ ไปช่วยอาจารย์ในต่างจังหวัด ซึ่งก็คล้าย ๆ กับเมื่อกองกฤษฎสมัยผมไปเรียนหนังสือ เวลาเขาตั้ง University College (ซึ่งยังไม่ถึงขนาดมหาวิทยาลัย) ขึ้นตามทีต่าง ๆ นั้น เขาก็ใช้มหาวิทยาลัยเก่าเป็นพลอยอยู่เสมอ นี่เราก็น่าจะทำ ทำผมพูดลมพูดไปอย่างหนึ่ง เมื่อก่อนเคยพูดว่ามหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ อาจจะช่วยมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นได้สองอย่าง อย่างหนึ่งคือส่งครูไปเป็นทีมอกรวบรวมหนังสือ สักว่าเมื่อครูบาอาจารย์ในกรุงเทพฯ นมมากพอสมควร ก็คงมีบางบางคนที่หรือที่ไม่ว่าจำเป็นต้องสอนภาคฤดูร้อน อยากจะจัดเป็นหมู่เป็นคณะไป แล้วกว้างหลักสูตรกันให้ดแลวก็ ไปตามมหาวิทยาลัย อย่างเดียวกับที่กระทรวงศึกษาธิการเขาเคยทำในชั้นมัธยมศึกษาสำหรับอบรมครู ที่นเราไม่ใช่อบรมครู เราจัดทีมไป แล้ววางโปรแกรมว่าในชั้นจะไปทีสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ประมาณสองสัปดาห์แล้วก็ไปเลคเชอร์เรื่องนั้น แล้วก็ทิ้งหนังสือให้เขาอ่าน อย่างนั้นผมว่าจะเป็นประโยชน์ทำให้การศึกษาดีขึ้น

ที่นึกกลับมาถึง จุดสำคัญ ที่ คุณเกษม พูดเมื่อตอนต้นทีเดียวว่า เขามีรายงานของ Lord Robbins ทำไมเราไม่มี ขอนผมคิดว่า ในเวลานเรายังไม่มุ่งเรื่องการศึกษาจริง ๆ ถ้าพูดกันจริง ๆ แล้วรัฐ ัฐบาลเห็นความสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษา แต่ไม่อยากจะสำรวจถึงความบกพร่องของตัวจึงไม่ได้ตั้งคณะกรรมการทำนอง Robbins' Commission ที่จริงควรจะมี แล้วเคยตั้งมาแล้ว ผมคิดว่าคณะกรรมการทำนองนี้ ในเมืองไทยควรจะมีมาสักเมื่อ ๗-๘ ปีที่แล้วด้วยซ้ำ เวลานนี้กรว่า ๆ อยู่ เพราะเหตุว่าไปได้ นายเบลมเบก ที่พูดถึงมาเมื่อครั้งนั้น ยูซอมเขาก็ส่งมา ก็ที่กระทรวงศึกษาธิการและสภาการศึกษาที่สนใจ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็สนใจ แต่ว่าเมื่อออกรายงานมาแล้วบางฉบับก็ ไม่มีการปฏิบัติในบางฉบับ แทนที่จะใช้รายงานเหล่านั้นเป็นบันได

เบื้องล่างสำหรับที่จะไปสำรวจให้มันมากกว่านี้ ก็ไม่ได้ทำกัน ประเทศอังกฤษที่อาจารย์เกษมกล่าวนั้น Robbins' Report สำคัญจริง แต่ว่าเป็นรายงานอันหนึ่งเท่านั้น ในอังกฤษซึ่งแท้จริงมีรายงานอีกเยอะแยะเขยวครับ เขาตั้งกันเกือบทุกห้าปี มีการสำรวจเรื่อยเขยว ชั้นอุดมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา และชั้นประถมศึกษา รวมทั้งการศึกษาทางเทคนิค เมืองไทยเราน่าจะจัดหาใครที่มีงานน้อยพอสมควร หรือเป็นข้าราชการบำนาญซึ่งเขมแข็งที่จะทำเรื่องขึ้นมา ก็จะตั้งเป็นผู้ที่จะมาสำรวจแล้วกว้างแวงให้อันนั้นผมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของสภาการศึกษาแห่งชาติที่จะต้องคิด แล้วผมว่าควรจะมีแต่ไม่ใช่เฉพาะอุดมศึกษา

เกษม

มีปัญหาอีกนะครั้นอาจารย์ อาจารย์อาจจะมึนประสพการณ์มากกว่าผม เพราะว่าอยู่ในวงการบริหารชั้นสูงต่าง ๆ ของประเทศ อาจารย์คงจะได้ประสพมา เป็นอุปสรรคใหญ่ทีเดียวในการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาล คือปัญหาเรื่องการขาดการประสานงาน การประสานงานนั้นคนไทยเราไม่ชอบ แต่ละหน่วยงานเป็นอาณาจักรของตัวเองกันไปเสียหมดนั้นครั้นเราจะแก้กันได้อย่างไร ไม่ใช่แต่เรื่องเฉพาะการศึกษาเท่านั้นแต่ทุกด้านทีเดียว เพราะเราขาดการประสาน จึงก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจสังคม การเมืองอะไรต่าง ๆ นา ๆ อีกเยอะแยะ จนในปัจจุบันผมวิตกเหลือเกิน ถ้าหากเราประสานกันไม่ได้ในเรื่องระดับอุดมศึกษา หรือในด้านการศึกษาอื่น จะมีช่องว่างเกิดขึ้นมากอีกอย่างหนึ่ง ก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในเมืองไทย

อาจารย์พูดถึง Robbins' Report ผมก็คิดว่าในบ้านเมืองเราจริง ๆ ก็มีรายงานมากมายตั้งแต่รายงานของ Sir Charles Darwin * เก้าแก่จนเกือบ ๒๐ ปีแล้ว แต่เมืองไทยเรายู่ว่าเรามีรายงาน แต่การที่จะพิจารณาดำเนินการจริง ๆ จัง ๆ ตามข้อเสนอแนะนั้นไม่มี อันนั้นผมวิตกเหลือเกินในเรื่องการศึกษา เรามีแต่คนพูด แต่คนทำจะหายากเข้าทุกที อันนั้นเป็นปัญหาที่ผมอยากจะฝากอาจารย์ว่าจะแก้กันอย่างไร และในขณะที่เดียวกันไม่แก้ไม่ได้ จะกลายเป็นปัญหาดินพอกหางหมู หน่าขนทุกที ๆ แล้วปัญหาจะทับตัวเรา ตัวปัญหาหนักจนจนไม่มีทางแก้ อันนั้นเป็นข้อซึ่งผมอยากจะเรียนกับอาจารย์

* Report of Sir Charles Darwin to UNESCO on Science in Thailand and Notes on Universities in Thailand (1954)

ที่มาถึงปัญหาอีกเรื่องหนึ่ง ในเรื่องการขาดครูในต่างจังหวัด ผมก็ไม่ทราบ
 ดันัก เพราะผมเองก็ขาดประสบการณ์ แต่ผมก็เห็นว่าเป็นของแปลกอย่างทางกระทรวง
 ศึกษาธิการ พวกวิทยาลัยครูก็ยังหาครูได้ดี ๆ ทำไมเขาทำได้ ผมเห็นว่า อย่างที่
 วิทยาลัยครูมหาสารคามก็ดี หรือวิทยาลัยครูที่สงขลาที่ดี และวิทยาลัยครูต่าง ๆ นมครู
 ได้มากมาย หรืออย่างวิทยาลัยเทคนิคก็เหมือนกัน แต่ในขณะที่เดียวกันอย่างที่อาจารย์
 เสน่ห์ว่า เราจะมาตั้งของใหม่ขึ้น ตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ขึ้น แล้วหาครูไม่ได้ และนั่น
 เขาก็อยู่ในระบบราชการ นี่ผมก็อาจจะแย้งอาจารย์อีกนะครับ แล้วทำไมเขาหาได้ละ
 ครับ ของเราทำไมไม่เป็นเพราะอะไร อันนี้เป็นข้อซึ่งบางที่ผมไม่เรียนถามเฉพาะอาจารย์
 อาจารย์เสน่ห์ห่มความรู้สักอย่างไรว่าจะเอาอย่างไร มันแปลกคืออยู่เหมือนกัน

เสน่ห์

ผมเลยขอต่อคำถามเสียเลย ผมรู้สึกว่าคุณคำถามแรกของอาจารย์เกษม อาจารย์
 พุดว่ารู้สึกว่าคุณหาการประสานงานอย่างที่เราเห็นในวิทยาลัยต่าง ๆ กระทรวงเกษตร
 ก็ของตัวเอง ชลประทานก็มีอะไรต่าง ๆ ผมว่ามันเป็นภาพที่สะท้อนไปจากส่วนกลาง
 เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าการที่จะแก้ไขการประสานงาน ผมเข้าใจว่าจะต้องรวมไปถึงการ
 ยกเครื่องระบบบริหารงานของรัฐบาลทั้งหมดเลย ไม่เฉพาะในเรื่องการศึกษา ในเรื่อง
 ด้านอื่น ๆ ด้วย ซึ่งผมสงสัยว่าเช่นเรื่องที่ขึ้นไปได้ยาก

ปัญหาที่สองก็คือว่า ถึงแม้ว่าการศึกษานจะเป็นกิจการซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบ
 ของของรัฐไปอีกนานสำหรับเมืองไทย แต่ผมคิดว่าปัญหาวิทยาลัยเอกชนที่จะเปิดโอกาส
 ให้เขาได้ส่งเสริมการศึกษานั้นอย่างแท้จริง ให้ทางภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมขึ้น ไม่ใช่
 รวมเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่จะทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมเขาให้ทำได้ในต่าง
 จังหวัด นี่ผมว่ามันจะเป็นอีกประเด็นหนึ่งเหมือนกัน ที่จะแบ่งเบาภาระในเรื่องปัญหา
 การศึกษา

ป่วย

ก็เห็นด้วยเหมือนกันสำหรับเรื่องประเด็นสุดท้ายวิทยาลัยเอกชน แต่ผมเข้าใจ
 ว่าเรื่องประสานงานหรือการปฏิบัติตามนโยบายนั้นขึ้นอยู่กับระบบการเมือง ตั้งแต่สิบปี
 ที่แล้วมานั้นเป็นเรื่องระบบการเมืองการปกครองที่จะแยกกัน ไม่ได้มารวมกัน จะเห็น
 ได้ว่าการตั้งกระทรวงพัฒนาชนมากี่เพราะเกิดปัญหาในเรื่องการแยกกันชนมา และการ
 ที่ถอนเอามหาวิทยาลัยจากกระทรวงศึกษาธิการ มาขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรีนั้นเช่น
 เดียวกัน เป็นเรื่องระบบการเมือง ถึงเวลาแล้วและเลยเวลามานานแล้วที่จะเปลี่ยน

นโยบายในรูปนี้ เมื่อเวลาที่นายกรัฐมนตรีที่เรมเรืองเหล่านี้นะ ท่านเรมโดยที่มันัก
 ประชาญ์ทางรัฐประศาสนศาสตร์เสนอเรื่องให้ทำแบบนั้น ถ้าทำแบบนี้ละกายนายกรัฐมนตรี
 จะเป็นผู้ที่เรียกกันว่า **Strong Prime Minister** ผมไม่เห็นด้วยเลยกับการทำแบบนี้
 เพราะเหตุว่าเป็นการแบ่งแยกเครื่องมือนายกรัฐมนตรีออกไป และก็เป็นการถอน
 อำนาจออกจากผู้ที่จะรับผิดชอบในเบื้องต้น กล่าวคือรัฐมนตรีแต่ละกระทรวงแต่ละ
 หน้าที่ ผมได้เห็นมาตั้งแต่ต้นแล้วว่าเป็นหลักการที่ใช้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นมันเป็นเวลา
 ที่เลยมานานแล้วที่เราจะต้องเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ การที่จะทำได้อย่างไรนั้น มันก็ต้อง
 สำคัญอยู่ที่ว่าพวกเราทุกคนมากขึ้น ๆ ให้เปลี่ยนแปลง บางทีรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง
 เคยทำอย่างนั้นมานานแล้วคงจะเปลี่ยนยาก ก็ต้องหาโอกาสในการที่เวลาที่มีเปลี่ยนแปลง
 รัฐบาลขึ้นมาเมื่อใด จะเป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวกันก็ยิ่งได้ที่จะพยายามที่จะขอให้ยก
 เรื่องนี้ขึ้นมาเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องที่อาจารย์เกษมพูดว่าไม่มีการประสานงานกันและมี
 การแบ่งแยกกันนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญมากทางด้านเกษตร และทางด้านคมนาคม และก็
 สำคัญทุกอย่าง

หนังสือสำคัญในเมืองอังกฤษ หรืออเมริกาเขามีรายงานนั้นมาแล้ว และมีข้อเสนอ
 มาแล้ว ๆ เขาทำ ทำหรือไม่ทำต้องบอกกันให้กระจ่างออกมาเลย นั่นก็เพราะเหตุว่า
 ระบบรัฐสภาของเขาทำงานได้ผล กล่าวคือเมื่อตั้ง **Royal Commission** อย่างเป็นทางการ
 เขาเอาเคล็ดอย่างหนึ่งคือว่ารัฐบาลตั้งเองก็ได้ แต่ว่าบอกรัฐสภาให้รู้ว่ากำลังตั้งคณะ
 กรรมการเรื่องนี้อยู่ เมื่อเสร็จแล้วก็พิมพ์รายงาน แล้วก็เอารายงานแต่ละอันนั้นไปวาง
 (Table) ที่รัฐสภา เสร็จแล้วก็จะต้องมีการแถลงในรัฐสภา นี่ผมพูดถึงอังกฤษนะครับ
 อเมริกาผมไม่รู้อนัน ถ้ารัฐบาลชักช้าในการที่จะแถลงว่าจะรับหรือไม่รับ รัฐสภาเขาก็
 รู้ อยู่เรื่อย ผมอยากให้มีเมืองไทยเรามีรัฐสภาทำหน้าที่ ไม่ใช่ทำหน้าที่อย่างที่เรารู้
 กันอยู่ในปัจจุบัน คือหมายความว่า คอยตำหนิรัฐมนตรี หรือว่าคอยขัดแย้งกับ
 กัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายมาก ถ้าสมาชิกสภาเราทำหน้าที่อย่างนั้นแล้วต่างคนต่างมี
 ความชำนาญพิเศษในเรื่องต่าง ๆ เช่นการศึกษาที่สนใจ การคมนาคมที่สนใจ ผมคิดว่า
 การที่ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแล้วก็ตามไปจะเป็นประโยชน์มาก อันนี้ไม่ใช่ไปลอก
 แบบอังกฤษมาเฉย ๆ ถ้าหากว่าเราจะทำวิธีใดก็ตามเถอะ ขอให้มันเกิดผลขึ้นมาอย่าง
 นี้ได้ ผมไม่สนใจวิธีการเท่าไร อยากจะลองดูก็ได้ สงสัยว่าบางทีอาจจะต้องเริ่มที่รัฐบาล

เสนอสภาว่าจะตั้งคณะกรรมการกรรมการนั้น แล้วก็สภาสงบใจต่อไป แล้วก็จะได้มีการปฏิบัติกันบ้าง รัฐบาลอาจจะโยนรายงานทางทงอนักได้ แม้แต่ Robbins' Report เองรัฐบาลก็ไม่ได้ทำทุกอย่างตามรายงานนั้น แต่ว่าอย่างไรก็ตาม มันรู้ขารูดำกันนี้ในไม่ช้า ลองคิดดูซิว่า ทำไมเขาเอาสภามาเกี่ยวข้องกับ คำตอบก็คือว่าเงิน สภาจะมาตั้งแต่ตอนต้นแล้ว แล้วสภาอภิปรายกันแล้ว เงินงบประมาณก็จะตามมา อันนี้ตรงเผงทีเดียว เมื่อก่อนอาจารย์เกษมพูอย่างหนึ่ง อาจารย์เสนอให้พูดมาอย่างหนึ่ง ผมเข้าใจว่าผมวิจารณ์หมดแล้ว แต่อาจจะมีอะไรเหลืออยู่บ้างก็ไม่รู้

เกษม

มีอยู่อีกนิดครับ ไม่ใช่เป็นคำถามใหม่เลยที่เดียวครับ คือถ้าเราพูดถึงเรื่องประสานกันแล้ว กลับมาพูดถึงการศึกษา อาจารย์คิดใหม่ว่าเราควรจะรวมมหาวิทยาลัยไว้ในที่เดียวกันกับการศึกษาทั้งหมดของประเทศ คือ แทนที่จะอยู่ที่สำนักนายกรัฐมนตรี มาเป็นกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์คิดว่าควรจะรวมที่กระทรวงศึกษาฯ หรือไม่ หรือว่าจะทำอย่างไร อันนี้มาพูดกันสำหรับอนาคตที่ควรจะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงปฏิรูปอย่างไร การที่แยกมหาวิทยาลัยมาอยู่ที่สำนักนายกก็ดี เราจะกลับไปกระทรวงศึกษาฯ จะมีผลดีผลเสียอย่างไรครับ อันนี้ขอเรียนถามเสียเลย

ป๋วย

อ้อ เรื่องใหญ่ แต่พูดได้สั้นเหมือนกันแหละ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการต้องรับผิดชอบเรื่องการศึกษาทุกระดับ ไม่มีปัญหา รับผิดชอบในการที่จะสนับสนุนการที่จะทำให้การดำเนินการไปโดยดีทุกอย่าง ๆ ทุกประการ เอาตั้งแต่เบื้องสูงลงมา เบื้องต่ำ สำหรับมหาวิทยาลัยนั้นผมอยากให้เห็นมหาวิทยาลัยเป็นอิสระ แต่ว่าอยู่ในกำกับของรัฐมนตรีศึกษาธิการ เวลาที่ม.ศ.ช. แทนราษฎรตั้งกระทู้ถามเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ตอบ ไม่ใช่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ตอบ แต่ว่าความหมายของข้อนี้ อยู่ที่ว่าจะต้องกำกับไม่ใช่ปล่อยให้ขาดลอยไป เพราะฉะนั้นต้องมีสื่อสัมพันธ์ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการกับมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยอยู่นอกราชการแล้วก็ตาม ก็ยังมีสื่ออยู่ ทนมาถนบนอน มัจฉิมและประถมนั้นความเห็นของผมจริง ๆ นั่นนะ อยากให้อยู่ในความกำกับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการเหมือนกัน และให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการและในด้านอื่น ๆ แต่อยากจะทำให้ท้องถิ่นเป็นเจ้าของ เป็นเจ้าของโรงเรียน เป็นผู้ดำเนินการ และที่นั่นทำไมผมไม่เห็นด้วยการโอนประถมศึกษายู่กับท้องถิ่น คำตอบก็คือว่าโอนการศึกษาประจำบาลไม่ได้ไปอยู่

กับท้องถิ่นจริง ๆ ไปอยู่กับกระทรวงมหาดไทย จะเห็นได้ชัด ๆ ที่เดียว ว่าอะไร ๆ นะ
 เนื่องมาจากกระทรวงมหาดไทยทงนน ไม่ได้อยู่ที่ท้องถิ่น ทิ้งเกล็ดต่อไปว่า ที่ผมบอกว่า
 อยากจะให้อยู่กับท้องถิ่นนั้นนะ จะต้องทำอะไรบ้าง ผมเองผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องสำคัญ
 อย่างยิ่งในประเทศไทยนี้ คือการปกครองท้องถิ่น การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นให้
 มันถูกต้องเสียก่อน แล้วจึงจะเอาเรื่องการศึกษา เรื่องตำรวจ เรื่องสุขภาพ โยธา ไปอยู่
 กับท้องถิ่นทั้งหมด โดยรัฐบาลกลางกำกับควบคุมดูแลเท่านั้น แต่ที่จะทำอย่างนั้นได้ต้อง
 แก้กฏหมายท้องถิ่น และต้องเปลี่ยนระบบการปกครองทุกวัน ให้มันกระจายอำนาจไป
 สู่ท้องถิ่นจริง ๆ ทงนคนบอกว่าเราเคยทำมาแล้ว ก็การเลือกตั้งเทศมนตรีในท้องถิ่น
 โล ๆ เล ได้คนไม่ดีอย่างนั้น คำตอบของผมว่าก็ต้องเสี่ยงกันบ้าง ผมรู้อย่างเดียวว่าตราบ
 ติที่ไม่มีอิสระสำหรับท้องถิ่นผิดแน่ ๆ แล้วก็ไม่ต้องเสี่ยงหรอกครับ มันผิดแน่ ๆ
 ไม่มีเสี่ยงว่าจะถูกคว่ำขา ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างพิกัดไปหมด ใช้ไม่ได้ทงสน ทงนการที่
 จะทำตามอุดมคติที่ผมว่า จะเสียเวลานาน ผมก็ขอเสนออยู่สามประการในตอนนี้นะ
 กระทรวงศึกษาธิการก็ยังคงดำเนินการโรงเรียนรัฐบาลไปตามเดิมก่อนในตอนนี้นะ ที่ไปประ
 ชาบาลแล้วก็ไปมหาดไทย ถ้าย้ายกลับมากกระทรวงศึกษาธิการได้ก็ยิ่งดี แต่ถ้าเห็นไม่
 ควรย้ายก็ปล่อยให้ไว้ นี่เป็นระยะสั้น จนกว่าท้องถิ่นจะเรียบร้อย อีกประการหนึ่งเรา
 เริ่มทำเสียที่กรุงเทพฯ นี้ กรุงเทพฯ ไม่มีข้อแก้ตัวว่าท้องถิ่นไม่พร้อม เงินไม่พอ ประชา
 ชนไร้การศึกษา ไม่มีเหตุผลอะไรเลย กรุงเทพฯ นี้มีประชากรมากพอสมควร มีทรัพยากร
 พอสมควร จะเก็บภาษีอากรก็ได้พอสมควร ระดับการศึกษาในกรุงเทพฯ ดีกว่า
 ประเทศในยุโรปหลายประเทศ คนอ่านออกเขียนได้เฉพาะในกรุงเทพฯ นั้นระดับ
 ระดับสูงกว่าในยุโรปหลายประเทศทีเดียว ผมไม่รู้ว่าจะสูงกว่าอเมริกาทางประเทศหรือไม่
 แต่ว่าสูงแน่ ๆ เพราะฉะนั้นไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไม่มีประชาธิปไตยที่กรุงเทพฯ
 เพราะฉะนั้นอยากจะให้เริ่มที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นกรณีทดลองแล้วก็กระจายออกไป เรื่องนี้
 ในทัศนะของผมอยากจะฝากไว้เป็นเรื่องสำคัญ แล้วตราบติเราไม่มีการปกครองท้องถิ่น
 แท้ ๆ นี้ ไม่มีหวังครับ ทงประชาธิปไตยและการที่จะให้มีประสิทธิภาพในการ
 ปกครอง

เกษม

อนันต์ผมเห็นด้วยเป็นอย่างมากกับอาจารย์ที่เดียว เกี่ยวกับเรื่องกระจายอำนาจ
 ผมรู้สึกว่าไม่ใช่ไปการกระจายอำนาจ เวลารวมความรับผิดชอบมาไว้ส่วนกลาง

มากเกินไป เช่นในเรื่องการศึกษา รัฐหรือการปกครองส่วนกลางไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้แล้ว ผมเห็นด้วยว่าเราจะต้องมีการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ เป็นหัวข้อสนทนาได้หัวข้อหนึ่งเลยทีเดียว ต่อไปวันหลังหากมีโอกาสอาจมาสนทนาเรื่องนี้นกันออกก็ยิ่ง ดีนะครับ

ป๋วย ถ้าให้หลังจากผมกลับจากอังกฤษ ผมไม่ไปก็ไปดูเรื่องการปกครองท้องถิ่น จะอยากไปดูเอง บางแห่งดี บางแห่งไม่ดี มันผิดกันอย่างไร อำนาจและบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการเขามีกันอย่างไร รวมทั้งเรื่อง Grant-in-aid อันนี้ผมอยากรู้

เกษม คราวนี้ผมอยากถาม อันนี้เป็นปัญหาย่อย ๆ แต่ที่จริงเป็นปัญหาเกี่ยวกับในธรรมศาสตร์อยู่เหมือนกัน คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการ อยากจะเรียนถามท่านอาจารย์ คือปัญหาเราขาดครูอย่างระดับมัธยม แต่ทำไมกระทรวงศึกษาธิการจึงไปฝึกหัดครูเองโดยเฉพาะแต่ผู้รู้แต่วิชาครู ผมยังมองอย่างธรรมศาสตร์เราเอง ผู้ที่สำเร็จอย่างรัฐศาสตรบัณฑิต เศรษฐศาสตรบัณฑิต นิติศาสตรบัณฑิต นี้เราสอนหนังสือได้เนาะครับ แล้วเวลานกระทรวงศึกษาธิการก็ร้องเหลือเกินว่าขาดครู ๆ หรือศิลปศาสตรบัณฑิต เวลานศิลปศาสตรบัณฑิตก็ได้

ป๋วย ยอมแล้ว

เกษม ยอมแล้ว แต่ว่าสังคมวิทยาอะไรนี้ วารสารศาสตร์ก็ได้เนาะครับ ที่จะไปสอนหนังสืออะไร อย่างน้อยที่สุด สอนหน้าที่พลเมืองบ้าง สอนภาษาไทยอะไรนั้นก็พอจะไหว เรื่องครูสภาอะไรนี้ จะทำอย่างไรให้เกิดความรู้สึกที่ว่า เราจะระดมสรรพกำลังทุกส่วนไปเพื่อการสร้างครู ไม่ใช่ส่วนหนึ่งส่วนใดอย่างที่เป็นมาอย่างนี้ ผมก็อยากเรียนถาม

ป๋วย ผมเห็นด้วยรอยเปอร์เซ็นต์ วันนวนวันที่ ๓ พฤษภาคม ซึ่งที่ธนาคารชาติหยุดทดแทนวันเมย์เดีย วันที่ ๑ พฤษภาคม แล้วท่านนายกท่านปรารภว่าที่หลังจะต้องมี Labor Union แต่ว่าเรื่องครูนี้ไม่ต้องเป็นห่วงครับ เขามี Trade Union อยู่แล้ว คือที่ครูสภาและเป็น Trade Union ชนิดที่จำกัดสิทธิของคนอื่นหมดเลย จะขอเปิดให้ก็เปิดให้แค่นั้น ไม่ขอบอกขอบใจฉันก็ไม่เปิดให้ ไม่เห็นกับประโยชน์ส่วนรวมเลย อย่างที่คุณว่าครูชั้นมัธยมขาด ขาดมาก ก็ในกรณีเห็นได้ชัดทีเดียว ที่ผมก็พิสูจน์ให้อันหนึ่งแล้ว ผมรู้ว่าเขาจะเห็นหรือไม่ บัณฑิตอาสาสมัครของเรา โครงการบัณฑิตอาสาสมัครก็ส่งไปสอนหนังสือ ไม่เคยได้วิชาครูเลย เว้นแต่อบรมในเพียงระยะสั้น เสร็จ

แล้วก็อาจารย์ใหญ่ทุกคน รายงานเข้ามาบอกว่าดี สอนได้เป็นประโยชน์ สอนด้าน
พลศึกษา สอนภูมิศาสตร์ สอนประวัติศาสตร์ สอนคณิตศาสตร์ สอนภาษาไทย สอน
ภาษาอังกฤษ สอนได้ทั้งนั้น น้แล้วก็ไม่ใช้ว่าเขียนมาแต่เฉพาะบอกว่าดีเท่านั้นนะครับ
ยังชวนไปสอนโรงเรียนเขาก็ก เมื่อกลับมาแล้วยังชวนไปอีกอย่างน้อย ๓๐-๔๐ เปอร์-
เซ็นต์ แล้วพวกนี้ไม่ได้มาจากศิลปศาสตร์เท่านั้น มาจากสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มาจากรัฐศาสตร์ มาจากเศรษฐศาสตร์ มาจากพาณิชยบัญชี สอนได้ทั้งนั้น แน่ใจ
เหลือเกิน อันนี้พิสูจน์ให้เห็นได้เลยว่าทำได้ ทนพวกนี้ไปสอบ สอบ พ.ม. ใช้ไหม
ครับ พ.ม. ก็สอบได้ สอบได้หลายคน สอบก็ได้ ไม่สอบก็ได้ แต่ว่าพิสูจน์ให้เห็น
อย่างท่วมว่าครูสภาอย่างรุนแรงเมื่อก่อนว่าเป็นความจริง เป็น Labor Union ชนิดจำกัด
และผูกขาด

เกษม

ตอนนั้นผมคิดว่าได้ประโยชน์ชอบเข้าธรรมศาสตร์กันบ้างนิดหน่อย วันนั้นเราคุย
และสนทนากันมานานพอสมควรแล้ว ผมก็ขอจบเรื่อง ขอบขอบคุณอาจารย์ ที่เราตั้ง
ปัญหาถามอาจารย์ ไม่ใช่ยังปัญหาถามอาจารย์อย่างเดียว แต่คิดว่าเพื่อแลกเปลี่ยน
ทัศนะกันนะครับ ขอบพระคุณครับ

ป๋วย

ขอบคุณครับ.

สนทนากับ ดร. ป๋วย “ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ”

	ผู้ร่วมสนทนา.	ป๋วย เสน့် เกษม	อังกฤษ จามริก ศิริสัมพันธ์
สถานที่.	ห้องคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		
วันเวลา.	วันศุกร์ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๔		

เสน့် สำหรับในการสนทนาคราวนี้ คิดว่า ก็จะได้ขยายวงเขตถึงปัญหาที่เกี่ยวกับคนส่วนใหญ่มากขึ้น ปัญหาของบ้านเมืองซึ่งผมอยากจะจำกัดหรือมุ่งไปที่ปัญหาในทางสังคมและเศรษฐกิจ ผมคิดว่าอาจจะเป็นประโยชน์ที่จะได้วิเคราะห์ลักษณะหรือแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมไทยเสียก่อน การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากพลังกดดันภายนอก แต่ผมคิดว่าความเปลี่ยนแปลงภายในสังคมนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะต้องพยายามมองกันให้ชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากการพัฒนาในทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ไม่อยู่คงที่ เป็นสังคมที่ก่อให้เกิดการขยายตัวการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ ซึ่งหมายความว่าเป็นการเจริญเติบโตอันทำให้เกิดกลุ่มชนที่มีความนึกคิด มีความเห็น มีผลประโยชน์ใหม่ๆ ขึ้นมา เพราะฉะนั้นสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนรูป ซึ่งผมอยากจะเรียกว่าเป็นวิกฤตของการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำปัญหามาให้กับบ้านเมืองมาก ผมอยากจะเรียนถามเป็นข้อสังเกตจากอาจารย์ว่า ลักษณะแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงซึ่งผมสังเกตเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักธุรกิจซึ่งมีผลประโยชน์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจะทำให้สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น หรือว่าจะก่อให้เกิดการขัดแย้งในทางสังคมที่จะเป็นโทษแก่สังคมในอนาคต ผมอยากจะเริ่มอันนี้เสียก่อน เป็นจุดตั้งต้นของปัญหา

ป๋วย ผมเองคิดว่า ถ้าเราปล่อยให้สังคมของเรา คือประเทศไทยของเรานี้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยถากรรมอย่างที่เป็นไปอยู่ก่อนนี้ ผมเกรงว่าจะเกิดการ

เปลี่ยนแปลงชนิดที่เราอาจจะไม่อยากจะเห็นให้เกิดขึ้น เช่น เรื่องที่เราจะพูดกันในภายหลัง คืออาจจะเกิดความไม่ยุติธรรมในสังคมมากขึ้นทุกที การที่รัฐบาลมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจอยู่นี้เป็นไปในทำนองที่ว่าจะปล่อยให้ใครที่ฉลาดพอ ถือประโยชน์ได้ก็ถือนั่นเอา คนที่โง่หรือคนที่ไม่มีความรู้พอหรือไม่เฉลียวฉลาดพอก็ไม่อาจจะถือนั่นจากแผนพัฒนา อย่างที่เรากระทำมาในแผนพัฒนาสองระยะอย่างที่แล้วมานี้ ก็ยังจะทำให้เกิดเป็นปัญหาภายในสังคมมากขึ้น อีกประการหนึ่งถึงแม้ว่าเราจะก้าวหน้าไปด้วยกันทุกฝ่ายก็ตามแต่ผลสุดท้ายมีนักสังคมศาสตร์ทำนายว่า การพัฒนาของประเทศไทยเราเป็นการพัฒนาตัววัตถุ ไม่มีการพัฒนาตัววัฒนธรรม หรือไม่มีการพัฒนาในทางนามธรรมหรือในทางค่านิยมหรือคุณธรรม นั่นก็เป็นความจริง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมได้ในภายหลัง ที่นั่นถ้าหากว่าเราจะปล่อยให้มันเป็นไปตามยถากรรมอย่างที่ผมว่ามานี้ก็จะได้ผลไม่ดี ครั้นจะไม่ปล่อยให้มันเป็นไปตามยถากรรมเราก็ต้องตั้งเข็มให้ถูก เราต้องวางเป้าหมายและวางนโยบายของการพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อไปสู่อุดมคติซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยเราที่มีความคิดความเห็นอยากจะให้เป็นไป

แต่ถ้าหากว่าเราจะมีมาตรการอะไรต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอันเป็นอุดมคติของเรา เราจะสามารถทำได้ดี ต่อเมื่อบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ถ้าหากว่าบ้านเมืองไม่มีความสงบเรียบร้อย ทั้งภายใน และ ภายนอกมีภัยคุกคามมาทางด้านภายนอก แล้วก็ในขณะเดียวกันภายในก็ไม่ปกติไม่มีความสุข ความไม่สงบสุขอาจจะเป็นตัวทางด้านการเมืองก็เป็นได้หรือแม้แต่ด้านการปกครอง ถ้าหากว่าเราปกครองไม่ดีทำให้เกิดโจรผู้ร้ายมากขึ้นในเมื่อมีความไม่สงบภายในและก็มีภัยคุกคามที่เรียกว่าจะเกิดขึ้นจากภายนอกการเปลี่ยนแปลงที่เราอยากจะให้เห็นจะทำได้ยากขึ้น และถ้าหากว่าภายในประเทศเรื่องความระส่ำระสายมีมากขึ้นทุกที ๆ จนกระทั่งเครื่องมือของรัฐ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้นั้นไม่สามารถจะกระทำอะไรได้เสียแล้ว ในกรณีเช่นนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เราอยากจะให้เห็นเกิดขึ้นนั้นก็ไม่สามารถทำได้หรือจะทำได้ยากเต็มที่ เพราะฉะนั้นในระยะนี้ในประเทศเราเนี่ย ผมเป็นห่วงมากกว่าอย่างอื่นในเรื่องความสงบเรียบร้อยของ

ประชาชนและความมั่นคงของประเทศ ถ้าหากว่าเรามีความมั่นคงแล้ว ปัญหาต่างๆ
เราก็จะแก้ไขได้ง่ายขึ้น

เกษม

ผมอยากจะเสริมตอนนี้เสียหน่อยนะครับว่า สรุปที่อาจารย์พูดมานี้ อาจารย์
รู้สึกว่าจะกลัวในเรื่องความระส่ำระสาย ซึ่งผมเองก็มีความวิตกอย่างเดียวกับ
อาจารย์เหมือนกัน คือปัญหาที่ผมมองดูในรูปที่ว่า การพัฒนาที่เราที่ทำมานี้
จะเรียกว่าในทางวัตถุหรืออะไรก็ตาม หรือยังขาดในทางนามธรรมอย่างที่ท่าน
อาจารย์ว่าก็จริง แต่ผลอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่นำวิตก การพัฒนาทำให้คนรวย
ยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลงนะครับ นี่เองผมว่าจะเป็นสาเหตุของความระส่ำระสาย
และความระส่ำระสายอย่างนี้ เฉพาะอย่างยิ่งถ้าเราดูสถานะการณ์ในแหลมอินโดจีน
หรือในเอเชียเกือบจะทั้งหมด ผมมองดูว่าเป็นลักษณะของความระส่ำระสายใน
ชนบท เพราะชนบทนี้ในระยะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงในลักษณะอย่างนั้น
ชนบทจะต้องปวดร้าวที่สุด เมื่อปวดร้าวที่สุดและถึงขีดสุด ความระส่ำระสาย
จึงเกิดขึ้นในรูปของความรุนแรงอย่างที่เราเห็น เป็นผู้ก่อการร้าย เป็นพวกเวียดกง
เป็นอะไรต่ออะไรผมดูว่าเป็นสาเหตุจากนั้น

คราวนี้ปัญหามีอยู่ซึ่งผมอยากจะใช้คำว่า จะทำอะไรให้ในสังคมไทยเรา
นั้นเกิดความเป็นธรรมในทางสังคมขึ้น และผมอยากจะพูดในลักษณะความยุติธรรม
ทางสังคมกันเสียที ทำอย่างไรจึงจะให้เกิดความยุติธรรมขึ้น ให้เกิดความผาสุกซึ่ง
จะเท่าเทียมกัน หรือให้ปริมาณของความผาสุกมีมากที่สุด ในจำนวนคนที่มากที่สุด
ได้ อันนี้จะทำอะไร จะมีมาตรการใดในทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร ผมมอง
ปัญหาในรูปนี้ ผมไม่ทราบว่าจะหาวิธีแก้ปัญหานี้หรือเปล่าครับ

เสนาห์

ผมขอเสริมข้อความนี้สักนิดนะครับ ผมคิดว่าปัญหาความสงบภายในเป็น
ปัญหาซึ่งไม่ใช่เกี่ยวกับปัญหาโจรผู้ร้ายอย่างเดียว ผมมองในทางที่ว่าความไม่สงบ-
สุขเกิดขึ้นจากการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจและสังคม คือหมายความว่า คน
ส่วนใหญ่อยู่ในชนบท เป็นชนกลุ่มใหญ่ซึ่งไม่สามารถจะวิ่งตามการเจริญเติบโตหรือ
การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นชนกลุ่มที่ผมอยากจะเรียกว่า
ส่วนที่ทันสมัย (Modern Sector) ของสังคมไทย ผมมีความรู้สึกว่าคุณกลุ่มนี้ไม่
น่าเป็นห่วง พวกนักธุรกิจนักวิสาหกิจพวกนี้ เขาเริ่มมีปากมีเสียงที่อยู่ในขั้นเรียกว่า

อาจจะร่วมมือกับกลุ่มชนชั้นปกครองได้ แต่ว่าคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นชนซึ่งไม่มีปากมีเสียง อันนั้นผมเห็นว่าทำให้เกิดพลังที่แหลมกล้าและลึกลับกัน ความลึกลับนั้นทำให้เกิดการเอาเปรียบ ในปัญหาการพัฒนาผมไม่ค่อยเป็นห่วงใยนัก อย่างที่พูดกัน แต่ว่าเป็นห่วงใยในเรื่องความตื่นตัวในเชิงผลประโยชน์ พลังการเป็นปากเป็นเสียงของกลุ่มชนส่วนใหญ่ พวกชาวไร่ชาวนา ซึ่งผมคิดว่าช่องว่างนี้เองที่ทำให้ขาดความเข้าใจหรือความสัมพันธ์กัน ผมเห็นอาจารย์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน นี้ บอกว่าปัญหาความมั่นคงของประเทศชาติจะเป็นปัญหาสำคัญที่สุดสำหรับในระยะ สามสิบข้างหน้านั้น แต่ปัญหานี้จะแก้ได้ก็โดยอาศัยความร่วมมือของทุกกลุ่มทุกฝ่าย ข้อนี้ผมเห็นด้วย แต่ที่พลังของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมอย่างที่ผมว่าไว้ ไม่ทัดเทียมกัน อย่างนี้จะทำให้เกิดพลังที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะร่วมมือกันอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่อย่างผู้ที่เหมาะสมเท่าเทียมกันได้ แต่จะกลายเป็นความร่วมมือซึ่งฝ่ายหนึ่งนั้นชักตวงผลประโยชน์เอาเปรียบกลุ่มชนอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างจะเรียกเป็นความร่วมมือที่แท้จริงไม่ได้

ป่วย

อ้อ...ผมว่าต้องแก่นิดนะครับ ไม่ใช่สัมภาษณ์ในบางกอกโพสต์ เป็นบทความของผมลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์* และบางกอกโพสต์เก็บความเอาไปไม่สู้จะถูกต้องสมบูรณ์นัก

ความเห็นก็ตรงกันละครับ ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ที่ผมพูดถึงเรื่องความสามัคคีร่วมมือกันในชาติของเราเนี่ยผมหมายถึงระยะเวลาสั้นในปัจจุบันนี้ ในเมื่อมีภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ไม่ว่าจะยากดีมีจนก็ต้องร่วมมือกันละเอาชาติให้รอดไปสักพักหนึ่งก่อน ที่ผมเรียกว่าชาติให้รอดไปนี้ ไม่ได้หมายความว่าชาติเราจะเสียเอกราชนะครับ เพราะเหตุว่าภัยนั้นอาจจะไม่ใช่ภัยมาจากต่างประเทศก็ได้ แต่เป็นภัยภายในประเทศของเรา พูดกันง่าย ๆ อย่างที่เราไปพบในชนบทต่าง ๆ มาเนี่ย ทุกวันนี้ในพระนครและธนบุรีมีโจรผู้ร้ายชุกชุม ในชนบทก็มีโจรผู้ร้ายชุกชุม แล้วก็ที่ร้ายไปกว่าที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมก็คือว่าทางเจ้าหน้าที่นั้น ไม่สามารถ จะ ป้องกันและ

* ป่วย อังภาภรณ์ "ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา" สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ฉบับที่ ๔ ปีที่ ๘ (มีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๑๔), หน้า ๖-๑๔.

ปราบปรามได้ โดยทั่ว ๆ ไปราษฎรก็ไม่เอาเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองเป็นที่พึ่ง คึง
ศาลเตี้ยชำระกันบ้างหรือว่าเมื่อสู้กับภัย ทางบ้านเมืองไม่ไหวก็หนีจากบ้านเมืองไป
กลายเป็นโจรผู้ร้ายไป เรื่องนี้ผมเห็น ว่าเป็น เรื่องที่ผสมกันกับที่ผู้ก่อการร้าย
คอมมิวนิสต์ซึ่งก็มีบ้างทำให้รู้สึกที่บ้านเมืองเราไม่สู้จะปลอดภัยนักในระยะนี้ และ
นับวันรู้สึกว่าจะยังมีมากขึ้น ข้อนี้ผมเกรงมาก ถ้าหากว่าไม่มีความสงบเรียบร้อย
แล้วละก็แผนระยะยาวที่เราจะสามารถสร้าง สังคมไทย ให้มีความยุติธรรม ขึ้น นั้นเรา
จะทำได้ยากมาก ข้อนี้เป็นข้อที่ผมอยากจะขยายความ

ที่นี้เราจะทำอย่างไรให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมขึ้น ผมก็ว่ามันมีสอง
ระยะหรือสามระยะ จะแบ่งเป็นระยะสั้นระยะยาวหรือ มีระยะกลางเข้ามาแทรกด้วย
ก็แล้วแต่ แต่ว่าระยะสั้นมีแน่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งจึงเห็นว่าแทนที่ทุกวันนี้เรา
มีสภาผู้แทนราษฎรขึ้นมาแล้วก็พยายามเอาเรื่องส่วนตัวมาพูดกัน เอาเรื่องพรรค
มาพูดกัน น่าจะเอาเรื่องของชาติมาร่วมกันพูดกัน เพื่อที่จะร่วมกันคิดหาทางแก้ไข
ไม่ใช่ตัวอย่างเดียวให้มันมีการก่อกันบ้างให้ประสานกันกันได้ ผมได้เสนอไว้ในบท
ความที่ผมได้พูดไว้ว่า ควรจะมีความสมานสามัคคีกัน แต่การที่จะมีความสมาน
สามัคคีกันได้นั้น ผมก็คิดว่าจำเป็นที่จะมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวซึ่งกันและกัน ไม่คิด
เขาคิดเราจนเกินไปนักแต่ที่ว่าทุกวันนี้แม้แต่ภายในพรรคเท่าที่เห็น ๆ ก็แตกแยกกัน
ไม่ว่าจะเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาลหรือพรรคฝ่ายค้าน เกิดแตกแยกกันแล้วที่น่าเสียดาย
คือเป็นเรื่องส่วนตัวมากกว่า และก็เป็นเรื่องที่จะหักล้างกันมากกว่า แทนที่จะต่าง
คนต่างมาช่วยกัน นี่เป็นเรื่องที่ผมเห็นว่าอยากจะให้พวกเราช่วยกันกำลังกัน เพื่อที่
จะให้ฝ่ายปกครองได้ปกครองประเทศด้วยดีให้ความเป็นธรรม ฝ่ายที่จะปราบปราม
เช่นตำรวจก็ให้จับผู้ร้ายจริง ๆ ไม่ใช่ทำสิ่งที่เป็นโทษแก่ประชาชนขึ้นมาทุกฝ่าย
เราร่วมมือกันเช่นนี้ ผมรู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์มากกว่า สำหรับเรื่องระยะยาว
ไม่ทราบว่าจะอยากจะพูดกันในตอนนั้นหรือเปล่า หรือจะเอาไว้ในตอนหลัง ผมเองผม
เห็นว่า การที่จะสร้างความเป็นธรรมแก่สังคมให้ได้นั้นผมไม่ชอบที่จะเปลี่ยนระบบ
เป็นรัฐระบบสังคมนิยมชนิดที่เป็น Dictatorship of Proletariat ไม่ต้องการเช่นนั้น
เพราะเหตุว่ารู้สึกว่ามันจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้น ผมอยากจะให้สังคมไทยเราเป็น
สังคมที่เสรีภาพอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นในระยะไกลเราจะต้องแก้ไขความลำบากต่าง ๆ

และตัวสำคัญที่เราจะแก้ไขในเรื่องนี้ ที่จะให้ชนบทที่คุณเกษมพูดเมื่อกัน หรือผู้น้อยผู้ที่มีรายได้น้อยที่คุณเสนอให้พูดถึง ก็ตรงกันแหละ ให้เขาช่วยตัวเองได้ เรื่องนี้สำคัญอยู่ที่การศึกษา ต้องระดมการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ศึกษาในชนบทนะครับ ไม่ใช่ศึกษาอย่างที่เรากำลังทำกันทุกวันนี้ คือเฟื่องเลี้ยงให้การศึกษา โดยเฉพาะ เน้นมาช่วย อยู่แต่ภายในกรุง ภายในเมือง ภายในตัวจังหวัดเท่านั้นไม่พอ ต้องให้การศึกษาชนิดที่เหมาะสมแก่ชาวชนบท ในกรณีเช่นนี้ผมคิดว่าแผนระยะไกลพอจะช่วยได้ แต่การศึกษานี้กินเวลานาน ส่วนระยะใกล้นี้เรายังจะมีทางจะทำอีกเยอะแยะ เช่น ระบบภาษีอากรก็ควรปรับปรุง อันนี้ผมอยากจะขยายความภายหลัง ระบบภาษีอากรและงบประมาณแผ่นดินชนิดที่จะช่วยการพัฒนาที่แท้จริงในชนบท หลักการทั้งหลายเรารู้กันทั้งนั้น จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลที่ตั้งกรมต่าง ๆ ขึ้นมา กรมส่งเสริมเกษตร กรมพัฒนาชุมชน และหน่วยราชการอื่น ๆ ก็มีทั้งนั้นแหละ แต่การบริหารราชการแผ่นดินของเรายังไม่ประสานกันให้สมบูรณ์ ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เราไม่ต้องไปเปลี่ยนระบบของสังคมอย่างรุนแรงเราก็ทำได้ และขอให้ทำให้ได้ดีจริง ๆ เถอะ ตั้งใจทำกันจริง ๆ และผมคิดว่ามันจะสำเร็จระยะสั้นต้องใช้ระบบภาษีอากร และงบประมาณ และการบริหาร ราชการแผ่นดินใช้ถูกต้อง ส่วนระยะไกลนั้นต้องเริ่มทำเรื่องการพัฒนาการศึกษาโดยเน้นหนักสำหรับชาวชนบทเสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้จะได้เกิดผลระยะไกลก็ได้

เส้นที่

ผมขอย้อนอีกสักนิดนะครับ ไปถึงเรื่องลักษณะแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงที่ผมรู้สึกมีความกังวลสนใจตามที่พูดมาในตอนแรก ในแง่ที่ว่าเวลาที่เรากำลังปัญหาผู้ก่อการร้าย ก็ดีหรือว่า การเปลี่ยนแปลง แบบรุนแรงที่จะไปสู่แบบเผด็จการของชนกรรมมาชีพแบบนี้ ถ้าผมเข้าใจประวัติศาสตร์ เข้าใจประสพการณ์ของสังคมอื่น ๆ ที่กำลังอยู่ภายใต้ระบบนี้ถูกต้อง ผมเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกิดช่องว่าง ถ้าเรามัวเน้นไปที่เรื่องปราบผู้ก่อการร้ายอันเป็นเรื่องพื้นผิวแล้ว จะทำให้เรามองทันปัญหาไปมากทีเดียว ปัญหาช่องว่างนี้ที่ผมคิดนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุที่ว่า ในขณะที่เราพัฒนาอะไรไปนี้ คนกลุ่มใหญ่ไม่สามารถจะตื่นขึ้นหรือเติบโตได้ทันอัตราการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง อันนี้เป็นอันตรายอย่างยิ่ง

ที่นี้ก็กลับไปสู่ปัญหาความยุติธรรมในสังคม อย่างที่อาจารย์เกษม และ อาจารย์ได้พูดถึงว่า เราจะสร้างได้อย่างไร อาจารย์พูดถึงการสร้างในระยะสั้นระยะยาว ในการแก้ปัญหา ผมคิดว่าไม่ว่าจะเป็นในระยะสั้นหรือระยะยาว ปัญหาที่จะเกิดขึ้น ต่อสังคมในอนาคต ขึ้นอยู่กับใครเป็นคนวางเป้าหมาย เวลาที่เรามองว่าบ้านเมือง จะเป็นไปอย่างไรนั้น เรามักจะมองที่แผน แต่ตัวคนที่จะวางแผนนี้สิครับ เป็นตัวที่เป็นจักรกลสำคัญอย่างยิ่งของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แผนที่ทำ ๆ มานี้ทำมาจาก ระบบของราชการซึ่งมักไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ นี่ผมเอง ก็จับปัญญานะครับ หากทางออกไม่ได้เหมือนกันว่า เราจะแหวกออกจากระบบของการวางแผนพัฒนา เพื่อให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับความต้องการและผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ได้หรือไม่หรือว่าจะปล่อยให้มันเป็นแผนที่เกิดจากจินตนาการของนักวิชาการหรือว่าผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ในระบบราชการกันอยู่อย่างนี้ต่อไป อันนี้ผมคิดว่า เป็นปัญหาที่ผมเองก็จับปัญญานะเหมือนกัน

เกษม

ผมก็อยากจะแสดงความคิดเห็นบ้าง คือที่เรื่องที่อาจารย์ป่วยพูดถึงระยะสั้นระยะยาวนั้น และอาจารย์เน้นในบทความสังคมศาสตร์ปริทัศน์ อาจารย์เน้นในเรื่องความสามัคคีของทุกฝ่าย นี่เองเป็นข้อที่ผมไม่แน่ใจ ความสามัคคีนี้นั้นแต่จะเกิดขึ้นจริงไหม ผมย้อนคิดดังนี้ จะเป็นด้วยเหตุใดก็ตาม ในปัจจุบันนี้ สถานะการณ์เกิดรัตตัวกันขึ้นมา เกิดตื่นกันขึ้นมา ก็มีอาการสำคัญคือตกใจ เมื่อตกอกตกใจกันขึ้นมาแล้ว ก็เหมือนกับคนตื่นไฟแทนที่จะกอดกอดกันดับไฟจะเถียงกันเสียมากกว่า บรรยากาศอย่างนี้ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ความร่วมมือกันทุกฝ่ายอันนี้แหละเป็นของดีแน่ถ้าเราทำได้ อันนี้แหละผมคิดว่าจะเป็นไปไม่ได้ ผมเองก็ยังหนักใจ

ที่นี้อีกทางหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนถาม ผมว่าปัญหาในระยะสั้นในปัจจุบันนี้ จักรกลการบริหารประเทศนั้นจำเป็นต้องมีการปฏิรูป ถ้าไม่มีการปฏิรูป จักรกลจะหลุดหมดแล้ว ผมมองไปทางไหน มันหลวมไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องปราบโจรผู้ร้าย ไม่ว่าจะช่วยชาวนา ไม่ว่าจะในเรื่องเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะในเรื่องใด ๆ ก็ตาม จนในที่สุดปัญหาจรรยาจรในกรุงนี้ก็ได้ จักรกลมันหลวมหมด ผมคิดว่าจะต้องแก้ไข ปรับปรุงจักรกลการบริหารของประเทศทั้งหมด นี่สิครับผมว่าจะต้องทำโดยเร็ว

ที่สุด จักรกลเหล่านี้คิดว่าเป็นระบบราชการก็ได้ เพราะว่าระบบราชการแย่ เมื่อระบบราชการทุกสิ่งทุกอย่างแย่ มันแย่หมด อาจารย์เสนอที่อาจมองไปในแง่ว่าระบบราชการเป็นภัย แต่ผมว่าเป็นภัยเพราะว่าระบบบนชาติประสิทธิภาพ คราวนี้จะต้องแก้กันอย่างไร ถ้าไม่แก้จักรกลหลวมต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้น อันนี้ผมอยากเรียนถามเหลือเกิน ผมคิดว่าจะต้องมีการปฏิรูปปรับปรุงประสิทธิภาพของราชการนี้ให้ดีขึ้น พอที่จะทำอะไรได้ให้เกิดผล จริงจังให้เกิด ความผาสุกแก่ประชาชนได้ นี่เป็นความเห็นของผม

ป๋วย

ผมว่าได้เรื่อง ๓ เรื่องที่เราพูดถึงกันอยู่นี้ เรื่องหนึ่งคือ จักรกลการบริหาร เรื่องที่สอง คือมีแผนแล้วเราจะบริหารให้เป็นไปตามแผนได้อย่างไร ในเมื่อแผนนั้นดีเหลือเกินอย่างที่อาจารย์เกษมพูด และอาจารย์เสนอที่บอกว่าแผนนี้อาจจะเกิดมาจากจินตนาการของนักวิชาการ อาจจะไม่เป็นแผนที่ประชาชนต้องการด้วยซ้ำ เราจะทำอย่างไรให้เกิดมีแผนของประชาชนขึ้นและอีกข้อหนึ่งก็พูดถึงเรื่องความสามัคคีในหมู่ชนผู้นำในด้านการเมืองของเรา

ผมคิดว่าในเรื่อง จักรกลการบริหารจริงตามที่อาจารย์เกษมพูดทุกประการ ไม่ว่าเราจะดูเรื่องไหน จะดูเรื่องการเกษตร การอุตสาหกรรม จะดูเรื่องการสังคม สงเคราะห์ จะดูเรื่องการพัฒนาชุมชน จะดูเรื่องการศึกษา ก็เหมือนกัน รู้สึกว่าการแตกแยก มีการเกี่ยงงานกันทำ สับสนกันเพราะฉะนั้นการบริหารราชการแผ่นดินนี้จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงแน่ ๆ จะเป็นรัฐบาลชนิดไหน จะเป็นรัฐบาลปัจจุบันก็ดี จะเป็นรัฐบาลที่ฝ่ายค้าน อาจจะมีขึ้นมาในวันหนึ่งตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญก็เป็นไปได้ ไม่ว่าจะ เป็นรัฐบาลใดก็ตามเถอะ จักรกลการบริหาร จำเป็นจะต้องแก้ไข เวลานี้รู้สึกทางคณะรัฐมนตรีก็พยายามเสนอเรื่องให้แก้ไข แต่ตัวจักรกลที่จะไปแก้ไขจักรกลก็ยิ่งร้ายใหญ่ ยิ่งซ้ำใหญ่ จักรกลที่จะไปแก้ไขจักรกลนี้หลวมตัวด้วยกันทั้งคู่ เฉพาะฉะนั้นจึงลำบาก ผมเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญอย่างยวดยิ่ง

แต่ผมยังอดนึกไม่ได้ว่า สมมติว่ารัฐบาลนี้ไม่ลำบากในการที่จะไปคิดว่าฝ่ายค้านเขาจะว่าอย่างไร ฝ่ายไหนจะว่ายังไง เผอิญเกิดเป็นรัฐบาลผสมขึ้นมา ไม่ต้องให้เอ่ยชื่อหรอก เพราะหัวหน้าพรรคการเมืองที่เข้าไปนั่งในสภาที่หลายท่าน

ทีเดียว ถ้าเราจับรวม ๆ กันเข้ามาแล้วหลายท่านทีเดียวที่มีปัญญา มีความรู้ มีความรักชาติ เราย่าไปคุยข้อเสียของคนบางคนในสภา หลายคนทีเดียวที่เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง ท่านมีความสามารถ ท่านทั้งหลายเหล่านี้เข้ามาด้วยกันขึ้นมาแล้ว ก็ตั้งรัฐบาลผสมขึ้นลองดูสักพักหนึ่งสักสามสัปดาห์ บอกว่าบ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ ทางด้านการเมืองก็ลำบาก ต่างประเทศก็ลำบาก ทางเศรษฐกิจก็ลำบาก ไหนเราลองมารวมมือกันสักทีซิ อย่าเพิ่งนึกเขานึกเราเลย ก็แล้วแต่จำนวนสมาชิกในสภาของแต่ละพรรคในเวลานี้ก็ได้ ไม่ต้องไปยุบสภาแล้วเลือกตั้งขึ้นใหม่สภานี้มีออกมาเป็นกี่ส่วน ก็มีคณะรัฐมนตรีรวมเข้าไป เอาฝ่ายค้านเข้าไปรวมกันเป็นคณะรัฐมนตรีผสม แต่แน่นอนจะเป็นจินตนาการของผมนี่ก็ได้ ซึ่งมีแน่นอนจะเป็นไปไม่ได้ แต่ผมนอยากเห็นจริง ๆ บางทีไอ้เรื่องจักรกลนี้อาจจะแก้ไขได้ด้วยซ้ำ เพราะเหตุว่ามีหลายความคิด รัฐบาลปัจจุบันหน้าเก่า ๆ และก็จำเจมาสิบกว่าปีแล้ว อย่าว่าแต่รัฐบาลเลย แม้แต่ที่ธนาคารชาติเองก็หน้าเก่ามาตั้งสิบกว่าปีแล้ว รู้แก่ตัวเอง อย่างไรธนาคารชาติผมเองก็ซ้กคิดไปในร่องเดิมอยู่หลายเรื่อง จึงควรลองเปลี่ยนหาวิธีใหม่ซิ บางทีมันอาจจะดีขึ้น ผมถึงว่าความสามัคคีเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จะเป็นรัฐบาลผสมหรือไม่ใช่เป็นรัฐบาลผสมก็ตาม แม้รัฐบาลปัจจุบันนี้นักน่าจะคิดเรื่องจักรกลให้มันมากหน่อย และไม่ใช่ได้แต่คิดอย่างเดียว ต้องแก้ไขให้เรียบร้อย

สำหรับเรื่องที่อาจารย์เสนอให้เป็นห่วง เรื่องแผนพัฒนา ประเทศจะเป็นทางด้านสังคมก็ดี เศรษฐกิจก็ดีว่าจะเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชนบท ในท้องถิ่นและในกรุงมากแค่ไหน ผมเห็นด้วยแต่อย่าลืมน่าจำเป็นที่เราจะต้องฝ้ายนำอยู่นั่นเอง เรานี้หมายความว่ารัฐบาลและนักวิชาการ ซึ่งอันนี้ก็ไม่ได้ยกย่องตัวเองว่าจะวิเศษกว่าคนอื่นแต่เรามีหน้าที่ที่จะคิดจะวางแผน แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็จำเป็นที่จะต้องดูความต้องการของประชาชนในชนบทจริง ๆ ทั้งคนยากคนจน อันนี้ซิครับ ที่ผมว่าเป็นเรื่องที่น่าจะคิด และถ้าหากว่าสภาผู้แทนมีประสิทธิผลจริง ๆ ไม่ได้คิดถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนตัว จุก ๆ จิก ๆ มีความสามารถที่จะคิดถึงเรื่องที่จะว่าราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ที่ตั้ง ส.ส. ขึ้นมานี้ อาจจะมีความเห็นในเรื่องแผนบางอย่าง และก็มาอภิปรายกันในสภาผู้แทน ผมว่าอาจจะเป็น

ประโยชน์ขึ้น ถ้าเราเอาแผนนี้ให้เป็นประชาธิปไตยจริงๆ แต่ว่าแต่ละครบรัฐบาล จะต้องรับผิดชอบ ที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามความเห็นของแต่ละแห่งไม่ได้ แต่ว่าต้องเอาความเห็นของทุกฝ่ายมาประกอบการพิจารณา แต่ที่ผมพูดนี้พูดแต่เพียงด้านเดียว แม้ว่าแผนพัฒนากับจักรกลบริหารจะเป็นไปตามทางที่ถูกก็ต้องทำตาม ซึ่งทุกวันนี้เราห่างไกลไปจากที่ถูกที่ต้องมากเหลือเกิน

แม้ว่าเราจะได้แผนที่ที่ดีที่สุดที่จะทำได้ซึ่งวางขึ้นมาแล้ว แล้วก็แม้ว่าการบริหารของเราดีขึ้น เราก็ต้องพิจารณากันในด้านการคลังของรัฐบาล นี่มองจากด้านในแง่ของงบประมาณนครบาล เฉพาะอย่างยิ่งรายได้ของรัฐบาล ซึ่งแท้จริงมีเรื่องอื่นแอบแฝงอยู่ ทุกวันนี้ประชาชนและรัฐบาลไทยยังเข้าใจว่าการเก็บภาษีอากรนั้นเป็นการหารายได้ฝ่ายรัฐบาลอย่างเดียว และเป็นการทำให้ราษฎรต้องถูกบีบบังคับจนหาหนทางอื่นอย่างเดียวกัน เรื่องนี้เป็นความจริงส่วนหนึ่ง ทุกวันนี้เราเก็บเฉพาะภาษีทางอ้อมมาเสมอ เพื่อเป็นรายได้ของประเทศ ภาษีศุลกากรก็เก็บเพื่อรายได้ จะมียกเว้นอยู่ที่ผมเคยพูดมาแล้วเมื่อกรกฎาคมที่แล้ว ครึ่งนั้นเราขึ้นภาษีเพื่อไม่ใช่เพื่อรายได้ และแท้ที่จริงก็ขึ้นภาษีเพื่อให้ลดรายได้ลงด้วยกัน และผลก็เป็นจริงตามนั้น แต่ว่าทางด้านนโยบายการคลังและการภาษีอากรนั้น ยังเป็นเรื่องที่บังคับให้สังคมอยู่ในความชอบธรรมด้วยซ้ำไป จะเห็นได้ง่าย ๆ อยู่ข้อหนึ่งซึ่งไม่รู้ว่าจะเห็นด้วยกันหรือเปล่า ถ้าเรามีการเก็บภาษีที่ดิน แทนที่จะทำให้ที่ดินมันแพงขึ้น กลับจะทำให้ที่ดินถูกลง นี่เป็นปริศนาซึ่งผมเข้าใจว่าแม้แต่บุคคลสำคัญ ๆ ในรัฐบาลและในกระทรวงการคลังก็ยังมองไม่ถึง ข้อไขของปริศนาที่ผมพูดเมื่อตะกัณกมอยู่อย่างเดียว ทุกวันนี้มีการซื้อที่ดิน เฉพาะอย่างยิ่งในพระนครและธนบุรีและในเมืองใหญ่และตามสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ตากอากาศ คนชาวกรุงไปกว้านซื้อที่ดินไว้ ส่วนมากเป็นการซื้อที่ดินที่เราเรียกกันว่าเก็งกำไร ข้อไขอยู่ตรงนี้ ถ้าหากว่าการเก็งกำไรมีน้อยลง ราคาที่ดินก็ลดลง การเก็บภาษีที่ดินนั้น ถ้าหากว่าคนที่เก็งกำไรมากถูกเก็บภาษีมาก ก็เก็งกำไรน้อยลง

นโยบายภาษีอากรส่วนใหญ่นั้น เป็นมาตรการที่จะทำให้คนทำอย่างหนึ่งหรือไม่ทำอีกอย่างหนึ่ง ถ้าพูดไปแล้ว ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนบางคน ซึ่งให้ความ

เห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งตรงกับหลักวิชาการทุกประการคือท่านว่าเมื่อคนไปท่องเที่ยวในต่างประเทศมากนัก ก็ควรจะเก็บภาษีการท่องเที่ยว อันนี้เห็นได้ชัดทีเดียว ไม่ใช่เก็บเพื่อรายได้นะ เก็บเพื่อบังคับจำกัดให้คนไปท่องเที่ยวต่างประเทศน้อยลง อันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องนโยบายการคลังซึ่งควรกระทำ ที่ไหนอะไรเกี่ยวกับภาษีอากรที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น ก็พุง่าย ๆ ใครมีเงินมาก มีทรัพย์สินมาก เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เราก็ให้เขาเฉลี่ยออกมาโดยผ่านรัฐ เพื่อไปสู่การพัฒนาให้คนที่มียาได้น้อยให้มีความสามารถมียาได้มากขึ้น ในกรณีเช่นนี้มาตรงกันกับหลักที่ว่า จะต้องเก็บภาษีทางตรง ไม่ใช่เก็บภาษีทางอ้อม ไม่ใช่เก็บภาษีศุลกากร ไม่ใช่เก็บภาษีสรรพสามิต แต่ต้องเก็บภาษีทรัพย์สิน เก็บภาษีเงินได้ให้ดีขึ้นแล้วก็เอาเงินที่ได้มานั้นก็เอาไปใช้จ่ายในเรื่องแผนพัฒนา ในเรื่องการบริหารให้มันดีขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ผมเห็นว่าจำเป็นเหลือเกินที่จะให้เกิดผลทันทีในปีสองปี ให้รู้ที่เดียวว่าได้ทำอะไรเกิดขึ้นแล้ว ที่ผมพูดเมื่อก่อนล้มกล่าวถึงเรื่องภาษีมรดก ซึ่งได้มีกันมาครั้งหนึ่งนานมาแล้ว แต่รัฐบาลปัจจุบันยังไม่ยอมรับในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นผมจึงเห็นว่าระบบภาษีอากรนี้เป็นเครื่องมือ อันดี ของรัฐบาลที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมในสังคม และอีกนัยหนึ่งถ้าไม่ใช้ระบบภาษีอากรอย่างที่ผมว่าเมื่อก่อน แต่ใช้ภาษีอากรไปในทำนองอื่นละก็ ก็อาจจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมมากขึ้นด้วยซ้ำ

เสถียร

ปัญหาที่อาจารย์พูดมาคือว่า จักรกลที่ไปแก้จักรกลกันเองนั้นต่างหลวมด้วยกันจะทำได้ยังไง มาตรการทางการคลังการภาษีอากรอย่างที่อาจารย์พูดถึงนี้ก็ต้องอาศัยฐานะของผู้นำทางการเมือง เพราะเป็นมาตรการทางการเมืองอันหนึ่งที่ต้องอาศัยพลังสนับสนุนที่สำคัญมาก หมายถึงพลังสนับสนุนที่เกิดจากประชาชนส่วนใหญ่ แต่มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมือง เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของบรรดากลุ่มชนที่จะต้อง ถูกเก็บภาษี ที่จะต้องถูกอยู่ภายใต้มาตรการอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าเราจะพูดกันอย่างไทย ๆ ว่าขอให้เสียสละขอให้สามัคคี ซึ่งผมคิดว่าเป็นการพูดที่ง่ายเกินไป เพราะว่าทุกอย่างในทางสังคมทางการเมือง ผมเชื่อว่าเกิดจาก

ลักษณะฐานะของพลังที่สามารถต่อรองกันได้ ถ้าหากว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่สามารถจะต่อรองได้แล้ว ผมคิดว่าก็ยอมไม่สามารถที่จะทำให้มาตรการเหล่านั้นเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาได้

ที่อาจารย์ พูดถึงว่าทางออกของเมืองไทย นี่น่าจะเป็นไปในรูป ของรัฐบาลผสมเพื่อรวมมันสมองปัญญาของคนนั้น ผมรู้สึกออกจะไม่แน่ใจเหมือนกัน ผมคิดว่าสังคมไทยเราไม่ได้ขาดสมอง ไม่ได้ขาดปัญญาแน่ ยิ่งคุณวุฒิคุณวิญญูฐานะคนที่อยู่ในวงราชการหรือในส่วนเอกชนเดี๋ยวนั้นแล้ว แน่ใจว่าเราไม่ได้ขาดสมองเลย แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า ทิศทางของการใช้สมองใช้ปัญญาว่าจะไปในทางที่ถูกที่ควรหรือไม่ ที่นี้พอพูดอย่างนี้ไม่ใช่หมายความว่า จะเป็นเรื่องที่เกิดจากความรู้สึกหรือความเห็นที่อิงวิชาการอย่างเดียว แต่เป็นความเห็นที่ว่าเราจะต้องอาศัยพลังของประชาชนที่จะได้รับผลของการบริหาร ของการตัดสินใจนโยบายให้ได้มีส่วนในการตั้งรับ ประชาชนต้องมีพลังพอ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าปัญหาของสังคมไทยเวลานี้ไม่ได้เป็นสังคมที่ขาดสมอง แต่เป็นสังคมที่ขาดพลังที่จะตั้งรับสมองของบ้านเมืองให้มีความรับผิดชอบ คือเราไม่มีหลักความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารกับฝ่ายที่จะได้รับผลทั้งทางที่ดีและเสียของการบริหารบ้านเมือง

คราวนี้กลับไปหาปัญหาเก่าอีกที่ว่า จะปล่อยให้ระบบราชการแก้ไขกันเอง ปฏิรูปกันเอง หรือจะริเริ่มใช้มาตรการใหม่ ๆ เช่น การเก็บภาษีอากรเพื่อให้คนมีเงินเสียสละอะไรต่าง ๆ นี้ ผมเองก็ไม่เห็นทางออก ผมคิดว่าในโครงสร้างของอำนาจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่เห็นทางจะเป็นไปได้ แต่ถ้าผู้นำทางการเมืองไม่สนใจในปัญหาข้อนี้แล้ว จะเป็นอันตราย ประชาชนจะไม่มีทางออกนอกจากเสียว่าจะหันเหไปในด้านของผู้ก่อการร้าย หรือไม่ก็หาทางแก้หรือทางออกแบบรุนแรง ผมกลัวอันนี้ ถ้าหากว่าผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำทางการเมืองอยู่ขณะนี้ไม่สำนึกถึงความสำคัญของปัญหานี้ ผมเกรงว่าจะทำให้การเปลี่ยนแปลง และความเป็นไปของบ้านเมืองไม่สามารถที่จะฟื้นความรุนแรงได้ในอนาคต เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าความมีปรีชาญาณของผู้นำทางการเมือง ย่อมมีส่วนอยู่มากทีเดียวที่จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงนั้นคลี่คลายไปในทางที่สงบราบรื่นได้

เกษม

ผมขอเสริมอาจารย์เสน่ห์ และขอชักอาจารย์เสน่ห์บ้าง หลายข้อด้วยกัน ข้อแรกนั้นผมเห็นจะต้องพูดถึงเรื่องที่ทำนอาจารย์ช่วยกล่าวเสียก่อน อาจารย์เคย

ให้ศีลให้พรผมว่าผมเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ร้าย นับว่าเป็นศีลเป็นพรที่เป็นศรีเมงคลแก่ผมอยู่ อาจารย์พูดถึงรัฐบาลผสม ผมฟังก็ไพเราะดี แต่ผมเป็นคนมองโลกในแง่ดีไม่ได้ จะผสมไปได้ยังไง คืออาจารย์จะให้ผสมอะไรกับอะไร ผมมองดูในปัจจุบันนี้เราขาดความเป็นผู้นำที่ปรีชาญาณ (Enlightenment of Leadership) ของที่ตันด้วยกันมาผสมกันก็ตันกันอีก ผมมองดูอย่างนี้ เราจะเอาอะไรผสมกับอะไรมันก็เท่าเท่า ผมกลัวว่าจะเป็นอย่างนั้น และในขณะเดียวกันความต้องการทางสังคมกำลังเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงอยู่ แต่เราขาดพลังความเป็นผู้นำที่จะนำการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่จะสร้างความเป็นธรรม ของสังคมต่าง ๆ นานา คราวนี้เรามองหาความเป็นผู้นำชนิดนั้นไม่เห็น แล้วเราจะทำกันอย่างไร เรื่องนี้อาจารย์จะว่าผมมองโลกในแง่ร้ายก็ได้ครับ

ตอนนั้นมาถึงอาจารย์เสนอให้ ผมอยากจะให้อาจารย์เสนอให้ตอบผมบ้าง ผมก็งงเหมือนกัน อาจารย์เสนอให้ว่าเมืองไทยไม่ขาดปัญญา ยังมีสมองอีกเยอะ แต่ว่าสมองใช้กันไปไม่ถูกทาง อาจารย์เสนอให้จึงว่าต้องหาพลังที่จะตั้งรังสมองเหล่านี้ คราวนี้จะตั้งรังกันอย่างไร ผมเกิดความสงสัยอาจารย์เสนอให้ว่าสมองผิด จะล้างสมองกันหรือยังงี้ หรือจะทุบสมองทิ้งไปเลย อาจารย์เสนอให้ให้พลังอะไรคอยตั้งรังสมองเหล่านี้ ผมพอเข้าใจเหมือนกันว่า สมองอาจจะใช้ไปในทางที่ผิดเอาละมีปัญญา แต่ปัญญามันผิด ทำยังไงจะให้ปัญญามันถูก จะเอาอะไรตั้งรังจะตั้งรังตามคัลล่องระบอบประชาธิปไตย แบบรัฐสภาหรืออย่างไรงั้น เวลานี้เราก็มีสภาผู้แทนแล้ว ตั้งรังใหม่ ผมอยากให้อาจารย์เสนอให้ตอบผมก่อน และก็ทำหน้าอาจารย์ตอบทีหลังก็ได้ครับ

เสนอให้

ผมขอย้อนที่อาจารย์เกษมพูดแต่ต้น ที่อาจารย์เกษมบอกว่าผมเห็นระบบราชการเป็นภัย ผมไม่ได้คิดว่าเป็นภัยเสียทั้งหมด แต่คิดว่าระบบราชการเป็นภัยก็ในแง่ที่ว่า เป็นระบบที่มองจากด้านของกลุ่มคนผู้รู้แต่ด้านเดียว อันนั้นก็จะเป็นภัย เพราะฉะนั้นด้วยเหตุนี้ทำให้ผมคิดว่า เราไม่ขาดปัญญาแน่ ในทางระบบราชการนั้น เราระดมบรรจุกคนที่มีวุฒิอะไรมากมายเหลือเกิน เพราะฉะนั้นในแง่ของเทคนิคในการที่จะดำเนินงานต่าง ๆ เราไม่ขาดในแง่หนึ่ง แต่เราขาดในแง่ของนโยบาย และขาดในแง่ของทิศทาง ผมไม่เคยเชื่อเลยว่าการบริหารงานที่ถูกที่ต้อง

นั้นเป็นการบริหารงานที่ถูกต้องจากทัศนะของผู้รู้แต่ฝ่ายเดียว การบริหารงานที่ดีต้องอยู่ภายใต้หลักของความรับผิดชอบคือจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ทีนี้เมื่อ อาจารย์ เกษมมา ถ้ามอง ว่าความ รับผิดชอบ จะเป็นไป ในรูประบบ - รัฐสภาหรือยัง ใจฉันคิดว่าที่ฉันรู้สึกเป็นกังวล เพราะวาระบบรัฐสภาแบบผู้แทนที่เราได้มีประสบการณ์มาตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ มันเป็นระบบที่ยังไม่ได้สร้างความตื่นตัวของสังคม ที่จะให้รับกับความรับผิดชอบที่จะมีมาในระบบรัฐสภานี้คล้าย ๆ กับเป็นปัญหาเขาวงกตที่เราไม่สามารถจะหาทางออกได้ เราบอกว่าเราต้องมี ส.ส. ที่ดี แต่ ส.ส. ที่ดีนั้นจะต้องได้ผู้เลือกตั้งที่ฉลาดพอสมควร มีความรู้พอสมควร แต่เราขาดในสิ่งเหล่านี้ เพราะฉะนั้นเมื่อระบบการเมืองในรูปของผู้แทนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ไม่ใช่เป็นทางออกของประชาชนอย่างแท้จริงตามความหมายที่ผมได้กล่าวมาข้างต้น ผมจึงมีความรู้สึกที่ไม่ดีนักในอนาคตของบ้านเมืองในแง่ที่ว่า ผลที่สุดแล้ว คนที่อยู่ในฐานะของการเสียเปรียบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมก็จะหันไปหาผู้นำจากท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นผู้นำในท้องถิ่นที่จะคิดว่าจะเป็นผู้ธำรงรักษาไว้ซึ่งใน ความต่อเนื่องของบ้านเมืองได้ เพราะฉะนั้นถ้าถูกหันเหไปในทางอื่นเสียแล้ว ผมกลัวเหลือเกินว่าปัญหาผู้ก่อการร้ายที่กระจัดกระจายอยู่ทุกวันนี้ จะกลายเป็น ขบวนการใหญ่ขึ้นมา เพราะว่าในระบบผู้แทน ระบบรัฐสภา และผู้นำทางการเมือง ในขณะนี้ไม่สามารถทำหน้าที่ ในฐานะที่จะสมานผลประโยชน์หรือความนึกคิดของ ประชาชนอย่างแท้จริง ผมเองรู้สึกว่าถ้าผมเป็นราษฎรคนหนึ่ง เป็นชาวนาคนหนึ่ง ผมจะมองดูในแง่ที่ว่า ผมไม่มีทางออกเลย และจะไม่รู้สึกว่าผู้ก่อการร้ายนั้นเป็น สาเหตุสำคัญของความปั่นป่วนต่าง ๆ แต่ความปั่นป่วนนั้นเกิดขึ้นเพราะว่าไม่มี จักรกลอะไรหรือว่าผู้นำอะไรที่จะตอบสนองความรู้สึกหรือความต้องการของราษฎร อย่างแท้จริงซึ่งฉันจึงได้แต่มีความหวังในปรีชาญาณ (Enlightenment) ของความ เป็นผู้นำ ทีนี้สิ่งนี้เราจะหวังได้แค่ไหน เพราะฉะนั้นผมถึงคิดว่ายิ่งมอง ว่าจะ มองไปทางไหน ระบบรัฐสภาก็ดี ผู้แทนก็ดี ผู้นำทางการเมืองก็ดี ทำให้รู้สึกว่า เมืองไทยเรานี้อยู่ ในสภาพที่มองไม่ออกว่าจะ สามารถผ่านพ้น วิกฤตของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างราบรื่นได้แค่ไหน ผมถึงกลัวว่าความรุนแรงจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ถ้าหากว่าสภาพของผู้นำและสถาบันในทางการเมืองยังคงเป็นอยู่อย่าง

ที่เป็นอยู่ในขณะนั้นรวมทั้งระบบราชการบริหารด้วย ไม่ทราบว่ามีคำตอบคำถามของ อาจารย์เกษมได้ครบถ้วนหรือไม่

ปวย

การเปลี่ยนแปลงชนิดรุนแรงนี้ ผมคิดว่าไม่อยู่ในข่ายที่เราจะพูดกัน ไม่ใช่ เพราะเหตุที่เราไม่อยากจะพูดถึง แต่เป็นเพราะเหตุที่ไม่อยากให้เกิดเหตุขึ้นเราจึง พยายามหาวิธีที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่ไม่รุนแรงเป็นการเปลี่ยนแปลงโดย สันติ ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ผมเข้าใจว่าอาจารย์ทั้งสองคงเห็นด้วยกับผม ที่ว่า ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่รุนแรงขึ้นแล้วละก็ มันไม่มีทางที่จะสิ้นสุด แล้ว ก็มันจะรุนแรงขึ้นไปเรื่อย ๆ และผลสุดท้ายความเป็นธรรมในสังคมหรือจะเป็น อย่างอื่น ๆ ก็คงจะไม่เกิดขึ้น การรุนแรงไม่ใช่เป็นวิธีที่จะแก้ปัญหาทันได้ เพราะ ฉะนั้น เราจึงลอง มาคิดกันดู ว่าด้วย ทูตที่เรา มีอยู่อย่างนี้ เราจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่รุนแรง ไปในทำนองที่ดีที่ควรประการใดบ้าง ทูตที่เรา มีอยู่นี้เรามีสมอบ มากแค่ไหน คือหมายความว่า มีปัญหา มากแค่ไหน อันนี้ผมว่าต้องแบ่งออกเป็น สองข้อ ข้อหนึ่งคือปัญหาของข้าราชการประจำ ผมว่าข้อนี้เห็นจะไม่บกพร่อง มี มากจริงแต่ว่าผมอยากจะขมวดเสียดหนึ่ง ที่บอกว่าปัญหาเรามีมากนั้น ถ้าเรานับ คนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ซึ่งทำหน้าที่ในชั้นกลางด้วยละก็มีมากจริง ถ้าหากว่าไปเอาแต่ เฉพาะปัญหาของผู้ที่ทำงานมาแล้ว ๒๐-๓๐-๔๐ ปี หรือใกล้จะปลดเกษียณอย่าง เดียวละก็ ปัญหาเหล่านั้นอาจจะไม่ทุกคน แล้วก็ส่วนมากมักจะเสื่อมไปมากกว่า แต่ว่าถ้าเรากำหนดถึงคนที่เข้ามาใหม่ ๆ แล้วก็ยังมีปัญหามากในทางด้านข้าราชการประจำ รุสก็จะมีมาก มากพออย่างที่อาจารย์เสนอเห็นว่าแล้วก็ปัญหาก็มีอยู่ที่เราใช้เขาให้ถูก ต้องหรือไม่ ถ้าใช้ได้ถูกต้องก็เป็นประโยชน์ คืออย่างมาก คำว่าเราจะใช้เขาให้ ใครเป็นผู้ใช้ คำตอบก็คือว่ารัฐบาลต้องเป็นผู้ใช้ ที่นี้ก็ภายในวงรัฐบาลนี้มีปัญหา หรือไม่ ก็คงจะมีหรือก็ เพราะเหตุว่าถ้าไม่มีปัญหานั้นจะมาเป็นรัฐบาลได้อย่างไร แต่ว่าผมอยากจะเรียนว่าไม่ว่าจะเปลี่ยนหน้ากัน มาเป็นรัฐบาลอย่างไรก็ตามเถอะใน สิบปีที่แล้วมานี้ เราปกครองด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน ด้วยระบบอย่างเดียวกัน คล้าย ๆ กับว่า ไซเอจันเสียงขึ้นแทน แล้วก็ไซไปตามเสียงนั้นจนจำใจ เรายัง ไม่ได้มีขยายฐานทางการเมือง ผมเองผมอยากจะได้ฐานอันกว้างยิ่งขึ้น ทุกวันนี้ นอกจากว่าตัวจักรกลที่เราพูดกันเมื่อก่อนจะยึดตายอดี้อาจจริง ๆ แต่ถ้าหากว่ารัฐบาล

มีฐานกว้างขึ้นแล้ว อาจจะมีเป็นตัวจักรกลได้ขึ้นประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง การที่รัฐมนตรีแต่ละท่านจำเป็นที่จะต้องไปเอาใจใส่หรือไปเอาใจพรรครัฐบาล อีกด้านหนึ่งจะต้องคอยป้องกันและต่อสู้กับฝ่ายพรรคตรงกันข้าม ทำให้ราชการแผ่นดินชักเข้าไปเหมือนกัน ไม่คล่อง จนกระทั่งมีคนบอกว่า ถ้าไม่มีสภาพบางที่ราชการแผ่นดินจะทะมัดทะแมงยิ่งกว่านี้ อันนี้อาจจะเป็นจริง แต่ว่าผมไม่เห็นด้วย ทะมัดทะแมงอย่างเดียวไม่พอ จริงอย่างที่อาจารย์เสนอให้พูด จำเป็นที่จะต้องให้ราชการแผ่นดินมีความคิดเห็นของผู้ที่ถูกปกครองเข้ามาร่วมด้วย ในกรณีเช่นนี้อยากให้ มีสภา ผมถึงได้สนับสนุนว่าควรที่จะมีความสามัคคี และก็มีรัฐบาลผสม สิ่งที่จะได้จากเรื่องก็คือ นอกจากจะตั้งแต่เฉพาะพรรค ส.ป.ท. ซึ่งก็เป็นพรรครัฐบาล ปัจจุบันเข้ามาเป็นรัฐบาลแล้ว เรายังสามารถที่จะไปเอาบัญญัติจากพรรคฝ่ายค้านเข้ามาร่วมด้วย ไม่ต้องออกชื่อก็ได้แต่ว่าลองนึกดูก็ได้ว่าพรรคฝ่ายค้าน ก็มีผู้มีสติ บัญญัติและมีความรักชาติ และผมเชื่อว่าถ้าหากว่ามารวมกับสมอมของพรรค รัฐบาลขึ้นมาแล้ว งานเสียงที่เราชนแทนและก็เล่นไปตามร่องจนจำเจนั้น บางทีอาจจะเปลี่ยนเป็นงานเสียงชนิดเสียงแจ่มขึ้นมาอีกก็ได้ ข้อนี้จะเรียกว่าความแตกต่างระหว่างการมองโลกในแง่ร้ายและการมองโลกในแง่ดีก็แล้วแต่ แต่ว่ารู้สึกว่าเป็นทางออกทางหนึ่ง ถ้ามีช่องทางที่จะทำได้ แล้วก็เห็นว่าควรจะทำ บางทีเราอาจจะเรียกร้องเอาความรักชาติของพวกของท่านผู้นำทั้งหลายที่จะทำให้เกิดมีการปกครองแผ่นดินแบบนั้นขึ้นมา ก็คงจะเป็นไปได้ อย่างน้อยก็ลองดูสักพักหนึ่ง จะเป็นอย่างไร ที่ไม่อยากจะลองก็เพราะอาจจะมีสิ่งที่จะทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันขึ้น โดยมีการก่อการรัฐประหาร หรือเปลี่ยนรัฐบาลโดยวิธีอื่นที่ไม่ใช่สันติ ถ้าเกิดกรณีเช่นนั้นขึ้น ก็จะทำให้เสียค่ายอย่างยิ่ง เราจะเสียหายไปมากในด้านจิตใจและทางด้านการปกครอง

ถ้าผม จะเลยพูด ออกไปอีก สักนิด หนึ่งถึง เรื่องการบริหารราชการแผ่นดิน ชนิดที่จะทำให้ราษฎรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือสังคมก็ดี ผมยังติดใจที่อาจารย์เสนอให้พูดเมื่อตะกี้ว่า ควรที่จะมีฝ่ายที่เป็นประชาชนจริง ๆ เข้ามา อันนั้นผมก็ได้ตอบไปข้อหนึ่งแล้วว่าถ้าหากจะให้ ส.ส. ทำหน้าที่โดยแท้จริง แล้วให้เขามาตีชม แผนพัฒนา และให้มีข้อเสนอในสภาผู้แทนได้

ชนิดที่จะเป็นปากเสียงให้แก่ประชาชนท้องถิ่นได้ก็จะเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งที่ผมคิดว่าในวงการบริหารน่าจะมีการวางระบบ สนับสนุนสหกรณ์ให้เป็นจริง ๆ เป็นจิ้งจอกที่ สหกรณ์และการรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นยังไง อย่าไปทำหลาย ๆ อย่าง เช่น สมาคมชลประทานบ้าง สหกรณ์สมาคมผู้ใช้น้ำหรืออะไร เอาเป็นหลักกันสักอย่างหนึ่งให้ดำเนินการให้เป็นการร่วมมือของประชาชนจริง ๆ ตามรูปสหกรณ์ ผมว่าจะเป็นประโยชน์มาก นี่มองจากแง่ของเศรษฐกิจและมองจากแง่สังคม

เมื่อตอนต้นที่เคียวผมได้พูดถึงเรื่องการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจ และผมยังขอยืนยันว่าเป็นความจำเป็น คือไม่ใช่เราเห็นแต่เฉพาะเรื่องทรัพย์สิน เรื่องวัตถุ เรื่องการผลิตให้ชนเสมอมาอย่างนั้นไม่พอ เราต้องมองไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น เมื่อเราผลิตน้ำมัน ออกมาได้แล้วน้ำมันไปทำให้ทะเลเบื่อนหรือเปลา และแม่น้ำเบื่อนหรือเปลา ปลาตายหรือเปลา นี่เป็นสิ่งที่เรียกว่ายังไม่ถึงขั้นวัฒนธรรมหรอกแต่ก็เป็นสิ่งแวดล้อมซึ่งยังมีความสำคัญอยู่มาก และต่อไปเราก็น่าจะคิดถึงวัฒนธรรม ศิลปะ นาฏศิลป์ และดนตรีของเรา ซึ่งเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตให้สูงขึ้น ให้เกิดมีชีวิตที่ดีขึ้น ผมหมายถึงทั้งในเมืองและในชนบทนะครับ ไม่ใช่แต่ในเมืองเท่านั้น เราได้ส่งเสริมให้ชีวิตมีคุณภาพดีมากขึ้นแค่ไหน ที่นี้สูงขึ้นไปอีกหน่อย ส่วนมากสำหรับพวกที่เป็นนักเรียนเป็นพวกใช้ปัญญา สำหรับส่วนนี้ผมว่าเรื่องอิสระภาพนี่เป็นเรื่องที่สำคัญเหลือเกิน เสรีภาพและอิสรภาพเราสนับสนุนแค่ไหน การพัฒนาไม่ใช่เฉพาะการผลิตเท่านั้น เราต้องผลิตทั้งรูปธรรมและนามธรรมอย่างที่ผมได้เรียนไว้ตอนต้น ผมจึงอยากจะขยายความในแง่ที่ว่าความเป็นธรรมในสังคมก็มีความสำคัญอยู่มาก แต่นอกจากความเป็นธรรมแล้ว มันก็ยังมีสิ่งบางสิ่งที่มาประกอบทำให้ชีวิตในสังคม และชีวิตของปัจเจกชนในสังคมนี้มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งเราจะละทิ้งไม่ได้นี่แหละที่ผมว่าเป็นเรื่องที่พัฒนาจริง ๆ ถ้าคุณไม่อยากจะพูดเรื่องนี้จะเอาไว้พูดในวันหลังก็ยังได้ แต่วันนี้จะเอาเรื่องความเป็นธรรมในสังคมก็ยังได้แต่อยากพูดให้สมบูรณ์

เกษม

ผมมีความเห็นบางอย่างที่เกี่ยวกับอาจารย์พูด ปัญหาเรื่องอนาคตทางการเมืองของประเทศเรา ที่ผมเห็นว่าสำคัญที่สุดในปัจจุบัน ผมคิดว่าเราเห็นจะต้อง

พยายามรักษาระบบรัฐสภาไว้ ถึงแม้ว่าจะมีเสียงตำหนิติเตียนว่า ส.ส. ไม่ดี การเลือกตั้งไม่ดี หรือระบบรัฐสภาทำให้การบริหารประเทศล่าช้าอย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าจำเป็นจะต้องรักษาระบบรัฐสภาไว้ และผมคิดอย่างเดียวกับท่านอาจารย์ เหมือนกันว่า เราไม่ควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางการรุนแรง เห็นจะต้องเลิกกันเสียทีหนึ่ง ทำไมสภาหรือรัฐสภาของเราจึงทำงานไม่ได้ผลดีนักเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ก็เพราะว่าเราไม่มีประสิทธิภาพ อนาคตที่สำคัญที่สุดนั้นจะอยู่ที่ว่า ถ้าเราให้มีการเลือกตั้งได้อีก เลือกตั้งอีกสักครั้งหนึ่ง และสัปดาห์ต่อมา ก็มีการเลือกตั้งอีกครั้งบทยเรียนต่าง ๆ ทั้งผู้เลือกและผู้รับเลือกตงตลอดจนหน้าที่ของสภานั้นจะค่อย ๆ สร้างสมขึ้นมา แต่ผมก็เป็นห่วงเหลือเกินว่าเวลาจะมีใหม่ และเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้อนรน และความตกอกตกใจนั้นจะรวบรัดกันทำลายระบบรัฐสภาเสียหายหมด ซ้อนผมก็เป็นห่วงอยู่

ที่มาอีกข้อหนึ่งที่อาจารย์กล่าวถึงคือ ถ้าเราจะพัฒนากันให้แท้จริงเราจะต้องคิดถึงสิ่งแวดล้อม ผมรู้สึกว่าการพัฒนาไม่ใช่เพียงแต่ทางวัตถุเท่านั้นไหน ๆ เราจะเลียนแบบตะวันตก เราก็เลียนแบบของเขาให้ตลอดในปัจจุบันนี้ตะวันตกเขากำลังชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาในทางวัตถุที่เปลี่ยนแปลง สภาพธรรมชาติมากขึ้น ไม่ได้นำความสุขมาให้แก่นมนุษย์อย่างแท้จริงตะวันตกเขากำลังพิสูจน์ให้ประจักษ์ในปัญหาตั้งกล่าวนี้ เราจะต้องตามเขาให้ทัน เราจะเรียนจากเขาทั้งที่เราจะต้องเรียนลัด เราอย่าไปเสียเวลาเดินตามขั้นตอนอย่างของเขา เราต้องรีบกันรีบแก้ปัญหานานาหรือสิ่งปฏิกลอันเป็นผลจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรม เรายังพอแก้ได้ เราก็ควรจะตั้งแก้ต้องรีบป้องกันเสียบ้าง และในขณะที่เดียวกันไม่แต่เรื่องน้ำเน่าไม่ใช่แต่เรื่อง Pollution อย่างเดียว แต่ปัญหาว่าในเรื่องของความผาสุกของมนุษย์ด้วยกันเองนะครับ การพัฒนาย่อมทำให้ลักษณะของปัจเจกชนเสื่อมหายไป สิ่งเหล่านี้เราก็ต้องคิดกันอยู่เหมือนกัน ที่อาจารย์เสนอที่ ชมเชยว่าเมืองเรามีปัญญามากเราก็ควรจะตั้งใช้ปัญญาแก้กันเสียก่อน เพราะว่าถ้ายิ่งนานไปเราก็ยิ่งหลงทางมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่คนอื่นเคยหลงกันมาแล้ว เราก็ไม่ควรจะหลงไปกับเขา

ที่มาอีกข้อหนึ่งคือเรื่องการรวมกลุ่ม อาจารย์พูดถึงเรื่องสหกรณ์อาจารย์เสนอให้เตรียมตั้งที่จะถาม ผมก็ต้องชิงถามเสียก่อนเอาชนะอาจารย์เสนอให้เสียหน่อย

กลุ่มต่าง ๆ ที่ทำกันมาและมีกันขึ้นมา^{นี้} ผมว่าไม่ใช่กลุ่มของชาวบ้าน เป็นกลุ่มของทางราชการไปจัดให้มีขึ้น ผมก็เคยตามอาจารย์เสนอ^{นี้}ไปวิจัยในชนบทครั้งหนึ่ง ตามถึงเรื่องกลุ่มต่าง ๆ เหล่า^{นี้} ชาวบ้านเองก็หัวเราะ เช่น บางทีในท้องที่เดียวกัน มีทั้งกลุ่มชลประทานราษฎร มีทั้งกลุ่มสหกรณ์ มีทั้งกลุ่มชาวนา ชาวบ้านก็หัวเราะ และเอาประโยชน์จากทุกกลุ่ม เพราะว่าการกลุ่มเหล่านี้^{นี้} ไม่เป็นกลุ่มของชาวบ้านเขา คราว^{นี้}จะทำยังไงจึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มในระดับชาวบ้านจริง ๆ เรื่องนี้เป็นเรื่องซึ่งอาจารย์เสนอ^{นี้}อาจจะมีส่วนอะไรบ้างก็ได้

เสนอ

ผมเห็นว่าระบบสหกรณ์เป็นทางออก แต่ผมไม่ได้มองดูระบบสหกรณ์ในรูปที่เข้าใจกันอย่างธรรมดา แต่ผมเน้นไปในทางที่ระบบสหกรณ์เป็นการส่งเสริมให้เกิดการปกครองตนเองของคนในท้องถิ่น ระบบสหกรณ์จะเป็นระบบซึ่งจะทำให้คนมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เพราะระบบสหกรณ์จะเป็นในรูปผู้ผลิต ผู้บริโภคอะไรก็ตาม ผมรู้สึกว่าเป็นการที่ชาวบ้านจะเข้าไปควบคุมกิจกรรมและผลผลิตของตนเองได้อย่างเต็มที่ ระบบสหกรณ์ควรจะเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของแต่ละคน เพราะฉะนั้นผมจึงมองระบบสหกรณ์ไม่ใช่มีประโยชน์เฉพาะในรูปที่จะก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเท่านั้น แต่จะทำให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบ อย่างเต็มที่ เป็นการฝึกหัด เป็นการเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในรูปการปกครองท้องถิ่นที่ดีอย่างยิ่ง นี้ผมคิดว่าเป็นคำตอบ แต่จะเป็นคำตอบซึ่งมองผลระยะยาว แต่ปัญหา^{นี้}ระบบสหกรณ์เท่าที่เป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นระบบสหกรณ์อิสระที่แท้จริง หากเป็นเพียงความริเริ่มของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งก็ออกไปจากระบบราชการนั่นเอง เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าผู้นำในทางการเมืองมองเห็นกาลไกลพอแล้ว ก็น่าจะทำให้ระบบสหกรณ์เป็นระบบที่อิสระขึ้น แทนที่จะไปสอนวิธีการประชาธิปไตยอะไรต่าง ๆ หรือทำงานพัฒนาชุมชนกันอย่างทุกวันนี้ ผมคิดว่าเราควรสอนให้คนเข้าควบคุมรับผิดชอบตนเองอันนี้เป็นวิธีการที่จะฝึกอบรมให้คนรู้จักรับผิดชอบในเรื่องของตัวเองมากขึ้น ในผลประโยชน์ของแต่ละคนมากขึ้น ดีกว่าที่จะให้ไปฝึกหัดการปกครองท้องถิ่นโดยวิธีการเลือกตั้งเทศบาล เลือกผู้ใหญ่บ้าน หรืออะไรทำนอง^{นี้}ระบบสหกรณ์จะทำให้คนรู้จักเข้ามารวมกันเองด้วยความสมัครใจ และมีอิสระที่จะทำอะไรได้อย่างแท้จริง และรัฐบาลกลางก็ให้เงินหนุนอุดหนุน เรา

ก็รู้อยู่แล้วว่าท้องถิ่นในเมืองไทย นั้นเป็น ท้องถิ่นที่ขาดพลัง สนับสนุนทางการเมือง เพราะฉะนั้นผมจึงคิดว่า การส่งเสริมระบบสหกรณ์ จะทำให้ ระบบรัฐสภาที่อาจารย์เกษมว่าควรจะคงไว้ นั้นจะสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริงในอนาคต ผมว่าจะต้องมีฐานที่อยู่ที่ท้องถิ่นนี้ และผมคิดว่าฐานที่ท้องถิ่นนี้จะต้องเริ่มต้นจากการปรับปรุงระบบสหกรณ์ให้เป็นในรูปการปกครองท้องถิ่น ไม่ใช่รูปการรวมเพื่อประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ คิดว่าจะเป็นในรูปอเนกประสงค์มากกว่า

ป่วย

อเนกประสงค์หรือไม่อเนกประสงค์ สำคัญอยู่ที่หลักการที่อาจารย์เสนอ และอาจารย์เกษมพูดนั้น คือการส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์ปกครองตัวเอง ข้อนี้เป็นข้อที่สำคัญในหลักการเรื่องนี้ เลยขออนุญาตโฆษณาสั้นสั้นในตอนนี้ หลักการอันนี้เป็นหลักการหนึ่งในสี่ของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ซึ่งเราไปทำที่จังหวัดชัยนาท เวลานั้นมีอยู่ ๑๓ หมู่บ้าน เราถือเรื่องการปกครองตนเองนี้เป็นสำคัญ คือให้ชาวบ้านเขามาปรึกษาหารือกันในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหมู่บ้านของเขา รวมตลอดถึงความปลอดภัยของเขาก็คืออเนกประสงค์จริง ๆ คือไม่ใช่เฉพาะเรื่องค้าขาย รวมตลอดถึงเรื่องความปลอดภัยหรือเรื่องอะไรต่าง ๆ มีปัญหาให้เขาแก้ไขของเขาเองในหมู่บ้านที่เราไปประสพกันนี้ ที่โคโคกระบือหายมาก ๆ มีโจรผู้ร้ายมาก ๆ ผู้ชายไม่ค่อยเดือดร้อนเพราะเหตุว่าผู้ชายนอนหลับไปสบาย แต่ผู้หญิงเป็นโรคเส้นประสาททุกแห่งหมด เพราะเหตุว่ากลางคืนนอนไม่หลับ เป็นห่วงวิตกเป็นทุกข์เรื่องขโมยเรื่องขโจร ที่นี้ในหมู่บ้านที่มูลนิธิไปทำนี้ เราก็แนะนำว่างั้นก็จัดยามชี่ เป็นเวรคืนละ ๒ คน ถือป็นออกตรวจกัน ก็ออกตรวจกัน เขาก็ทำกันด้วยปกครองตัวเอง ผลสุดท้ายโจรผู้ร้ายก็น้อยลง โรคเส้นประสาทของผู้หญิงในหมู่บ้านก็หายไปด้วยเช่นเดียวกัน

สหกรณ์ในประเทศไทยตั้งมาเมื่อไรนี้ ผมจำได้แม่น เพราะเหตุว่าตั้งมาพร้อม ๆ กับผมเกิด อายุ ๕๕ ปีแล้ว ถ้าพูดถึงว่าผมเกิดมา ๕๕ ปี ดีขึ้นแค่ไหน ผมชั่วหรือคืออย่างไรก็ตามเถอะ อย่างน้อยความก้าวหน้าในชีวิตของผมมีมากกว่าความก้าวหน้าของระบบสหกรณ์ในประเทศไทย และความผิดอยู่ที่ไหน ผมก็ว่าความผิดมีอยู่อย่างที่เรารู้กัน อันนี้ไม่ใช่ว่ารัฐบาลไปตั้งแล้วเสียหาย อาจจะไม่เสียหาย แต่ที่นี้รัฐบาลไปตั้งไว้แล้วรัฐบาลยังไปเป็นผู้จัดการให้เขาด้วย เป็นผู้ทำ

บัญญัติด้วย เป็นผู้ตรวจบัญญัติด้วย ในเมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านก็จะมีเสียงอะไร ในเมื่อข้าราชการไปเป็นผู้จัดการสหกรณ์ให้ไปช่วยเขาทำ เจ้าก็เจ้าการไปทำบัญชีให้เขาเสร็จ โดยที่หวังประโยชน์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ในการที่จะได้เบียดเบียนคนอื่นมากขึ้น ในเมื่อเป็นสหกรณ์ที่ใหญ่พอสมควรแล้วควรมีเจ้าหน้าที่ประจำ ของ สหกรณ์ชั้นเป็นผู้จัดการสหกรณ์ ผู้จัดการจะต้องดำเนินการภายใต้การควบคุมของหมู่ราษฎรที่เป็นสมาชิกซึ่งเขาอาจจะตั้งเป็นกรรมการบริหารมีประชุมกันทุกอาทิตย์ก็ได้ เพื่อที่จะควบคุมดูว่าการที่จัดการนี้ดีแค่ไหน และก็เป็นที่ไปตามที่ต้องการหรือไม่ และส่วนการที่จะประชุมสมาชิกทั้งหมดเลยก็เดือนละครั้งหรือสองเดือนครั้งเพื่อที่จะคุมกรรมการอีกที ที่นึกเป็นได้ ส่วนรัฐบาลก็ไปสอบบัญชีอย่างนี้ถูกต้องแต่เราไม่ได้ทำอย่างนี้ มีสหกรณ์บางแห่งที่เจริญอย่างเช่นที่ใกล้ ๆ นครราชสีมา นั่นก็เพราะว่าเคยมีผู้นำเป็นคนที่มีความรู้ได้รับการศึกษา เขาก็ทำได้เจริญ เพราะฉะนั้นผมมารู้สึกว่าระบบสหกรณ์ควรจะเปลี่ยน และเปลี่ยนไปตามหลักการที่อาจารย์ทั้งสองได้กล่าวมาแล้ว คือส่งเสริมชาวบ้านปกครองตนเองและไม่ใช่ว่าหมายความว่า รัฐบาลได้ดำเนินงานให้ ต้องให้เขาจ้างคนที่จะไปดำเนินงานให้เขา เพราะฉะนั้นก็เลยมาถึงว่าสหกรณ์นั้นจะต้องเป็นสหกรณ์ใหญ่ และจุดประสงค์ของสหกรณ์นั้นจะต้องเป็นอเนกประสงค์อย่างที่อาจารย์เสนอไว้ ที่นี้ก็มาถึง ข้อที่ว่าเราก็คืออยู่ในมหาวิทยาลัย เราเคยไหมในพวกเรานี้ที่เคยคิดกันว่าเราจะผลิตคนที่จะออกไปเป็นผู้จัดการสหกรณ์ให้ชาวบ้านเขาใช้ แม้เรามีปริญญาตรีปริญญาโททางบริหารธุรกิจส่วนมากเราไปคิดถึงห้างร้านทั้งนั้น แต่ว่านักเรียนของเราที่จะออกไปเป็นผู้บริหารสหกรณ์ซึ่งผมว่าจะทำประโยชน์ได้เหลือเกินทีเดียว เรายังไม่ได้คิดทำ อาจจะ เป็นข้อบกพร่องของพวกมหาวิทยาลัยเราที่ไม่ได้คิดในเรื่องนี้

เกษม

ผมมีอีกเรื่องหนึ่งอยากจะเรียนถามอาจารย์ ในตอนต้นอาจารย์พูดถึงเรื่องปัญหาที่ดิน อาจารย์พูดในทำนองการกว้านซื้อที่ดินในเมือง เพื่อหวังผลกำไร เพราะฉะนั้นจึงต้องเก็บภาษีที่ดินกันบ้าง แต่ผมอยากจะมองให้กว้างออกไปผมรู้สึกเป็นห่วงเหลือเกินว่า ปัญหาที่ดินนั้นเป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน ผมเคยไปภาคอีสาน จังหวัดเลย เข้าไปในป่า ไปพบกับคนซึ่งไปหักร้างถางพงในป่าซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย ผมลองแวะสอบถามเขาดูปรากฏว่าเป็นคนมาจากถิ่นอื่น มา

สิงห์บุรี อ่างทอง ขึ้นไปให้กว้างทางป่าถึงจังหวัดเลยหนีหนีมา หนีหนีมาแล้ว ก็ต้องไปหาที่ทำกินใหม่ในป่า ข้อนี้ผมสงสัย ผมสงสัยว่า ทำไมหนีสินชานา ไปตั้งอย่างไหนแล้ว และการยึดครองที่ดินของชานาทุกวันนี้เป็นอยู่อย่างไร และธรรมชาติความระส่ำระสายในชนบทมักจะมาจากปัญหาเรื่องที่ดิน นี่ผมพูด จากประสบการณ์จากในสังคมอื่น ๆ ในบ้านเรานั้นเราเคยพุมใจกันมาเมื่อสิบกว่าปีก่อนว่า เรามีตัวเลขสูงในเรื่องชานาเป็นเจ้าของที่ดินเอง เรื่องนี้จะลวงตาในปัจจุบันหรือเปล่าหรือผมผิด ข้อนี้เราจะทำยังไง แล้วจำเป็นหรือไม่ที่เราจะต้องให้มีมาตรการปฏิรูปที่ดิน มีนโยบายเกี่ยวกับที่ดินเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับที่ทำกินหรือไม่เวลานี้มีข่าวเรื่อยมาถึงเรื่องแย่งที่ทำกินกัน บุคเข้าไปในป่าสงวนบ้างนี้เป็นความเดือดร้อนทั้งนั้น ความจริงเป็นอย่างไรแค่ไหน อาจารย์จะรู้ดี แต่ผมหนัก เป็นอาการผิดปกตอยู่ ความจริงในทางเศรษฐกิจเป็นอยู่อย่างไร ผมอยากจะทราบ นะครับ

ป่วย

เรื่องชานามีกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือไม่ เรารู้แล้วว่าราษฎรในท้องถิ่นบางแห่งเดือดร้อน ไม่ต้องย้อนไปไกลหรอกครับ ย้อนไปสองสามปีที่แล้ว เมื่อฝนแล้ง ปรากฏว่ามีชานาชายที่ดินของตัวหรือว่าถ่ายหนี้ด้วยการมอบให้ที่ดินหลุด จำนองจำนำไปได้ และมาป็นข่าวกฎลงมาก ก็จะเกิดปัญหาขึ้นมาชานานี้เป็นข้อเท็จจริงที่คงจะไม่มีใครโต้แย้งได้ แต่เราไม่รู้ว่าเป็นอย่างไรและแค่ไหน แต่เรารู้ว่ามีปัญหาแน่ ประเด็นต่อมาถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องหนีสินกันก็ตามเถอะ แต่พลเมืองของเรามันเพิ่มขึ้นทุกที และในธรรมเนียมของไทยเราและกฎหมายไทยเรา มรดกตกทอดในเรื่องที่ดินนี้แยกออกไปตามจำนวนบุตร มีกี่คนก็แบ่งกันไปทำกิน ทำให้ที่ทำมาหากินเล็กลง ๆ จนกระทั่งไม่คุ้มกับที่จะไปทำนาทำไร่ ที่เชิงใหม่จะถูกหรือผิดไม่ทราบเฉลียวแล้วชานาทำเพียงห้าไร่ต่อหนึ่งคร้ว นี่ตัวจริง ๆ สมมติว่าเป็นสิบไร่ก็ยังต่ำ ข้อนี้เป็นข้อที่เราควรคำนึงถึง มีบางอย่างที่เราทำไปแล้วบางอย่างที่เรายังไม่ได้ทำก็มี

ในประการแรกผมคิดว่าถึงเวลาแล้วรัฐบาลจะ ทำการสำรวจการยึดครองที่ดินและการมีกรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างใหญ่ทั่วประเทศในตอนนั้น เพื่อจะให้เรารู้ว่า

ปัญหาเรื่องนี้มีอย่างไร แล้วก็จะได้วางทางแก้ปัญหาอันนี้ได้ ข้อสองเป็นสิ่งที่สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้เริ่มเสนอรัฐบาล และรัฐบาลได้เห็นชอบด้วยแล้ว กล่าวคือเราต้องยอมรับสภาพว่าราษฎรเรามีมากขึ้น และการที่เราได้สงวนป่าไว้มาก ๆ นั้นเป็นการลวงตามากกว่า หมายความว่าเราสงวนป่าไว้มากเกินไป และก็ควบคุมดูแลไม่ได้ด้วย อย่างที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ว่าป่าสงวนนั้นถูกราษฎรบุกเข้าไปถางเป็นที่ทำกินกันอยู่มากมาย โดยที่ฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถห้ามปรามได้ ในกรณีเช่นนี้สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้เสนอว่าเราควรจะยอมรับความเป็นจริง คือสงวนป่าให้น้อยลงและให้ชาวบ้านเขาเข้าไปยึดครองได้บ้างมากขึ้น ถ้าเป็นเช่นนี้ผมคิดว่าจะแก้ปัญหาปัจจุบันได้ ส่วนการสำรวจนั้นสำหรับการแก้ปัญหาระยะยาว เช่น อาจจะมีการปฏิรูปที่ดินในบางท้องถิ่น อาจจะไม่ใช้ทุกท้องถิ่นไป ในภาคกลางแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยารัฐบาลกำลังทำ Land Consolidation กล่าวคือปรับปรุงพื้นที่นาให้พอที่จะใช้เครื่องมือจักรกลทำไร่นา แทนที่จะให้ที่นาเว้าไปเว้ามา เขาก็พยายามที่จะให้เจ้าของแลกเปลี่ยนกัน เพื่อที่จะให้ที่ทางตรงกันหมด เหมาะสำหรับที่จะทำไร่นาได้ดีขึ้น เป็น Land Consolidation และก็เป็นที่ประโยชน์ในแง่การใช้น้ำเพื่อการเกษตรด้วย แต่ยังไม่ใช้ปฏิรูปที่ดิน เรื่องปฏิรูปที่ดินนี้เราต้องทำเมื่อเราได้ข้อเท็จจริงกันขึ้นมาจริง ๆ แล้ว เราก็จะรู้ปัญหาว่าที่ไหนควรจะปฏิรูป และที่ไหนไม่จำเป็นต้องปฏิรูป ถ้าเราทำได้ทั้งสองอย่างนี้ คือทางค่านป่าสงวนก็สงวนกันจริง ๆ สงวนน้อยหน่อย ป่านั้นต้องสงวนแน่ ทุกวันนี้ผมเห็นว่าเมื่อเทียบกับจำนวนราษฎรแล้ว เราสงวนป่ามากเกินไป เราจำเป็นต้องทำให้ประชาชนเข้าไปทำมาหากินบ้าง ถ้าเราไม่ยอมให้เขาเข้าไปทำมาหากินโดยถูกกฎหมาย เขาก็เข้าไปโดยไม่ถูกกฎหมาย เราก็ป้องกันไม่ได้ ปรามปรามไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องยอมรับสภาพความเป็นจริงเสียดีกว่า

เส้นที่

ปัญหาที่ดินเป็นปัญหาที่อาจจะไม่ใช่คำตอบที่แท้จริง ผมไม่แน่ใจว่าอาชีพการเกษตรจะเหมาะสมในอนาคตหรือไม่ รัฐบาลควรจะจัดให้คนไปสู่งานอาชีพที่มีอนาคตดีขึ้นกว่าหรือไม่ ผมเห็นว่าการที่คนอพยพจากท้องที่หนึ่งไปยังอีกท้องที่หนึ่ง อย่างที่อาจารย์เกษมพูดเป็นเรื่องเราปล่อยให้คนไปตามยถากรรมกันมา ผมเห็นเหมือนกับแถบนครสวรรค์ ถึงเวลาหน้าน้ำก็เร่ร่อนออกไปเป็นลูกนาเขา

ปัญหาเรื่องแรงงานในชนบทเป็นแรงงานที่ยังไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ เพราะว่าเทคนิคในการลงทุนในด้านเกษตรของเรา ยังอยู่ในขั้นที่เรียกว่าไม่ก้าวหน้าพอสมควร ข้อหนึ่งผมไม่ทราบว่ารัฐบาลควรมีนโยบายที่จะจัดนำคนเหล่านี้ให้ได้รับการฝึกอบรมศึกษา ที่จะทำให้นักเหล่านี้สามารถหางานอาชีพที่ดี พอที่จะหางานในเมืองหรือท้องถิ่นที่จะทำให้อนาคตเจริญรุ่งเรือง แทนที่จะปล่อยให้ตามยถากรรมอย่างนั้น

ป่วย

ผมคิดว่าเป็นใจผม ผมอยากจะให้ราษฎรส่วนใหญ่ของเราดำเนินการเกษตรต่อไป ผมยังรู้สึกว่าเราพัฒนาเพื่อทำให้คุณภาพของชีวิตประชาชนดีขึ้น และผมรู้สึกว่าเกษตรกรรมมีสิ่งที่จะช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพดีอยู่หลายประการ ผมยังรู้สึกว่าอยากให้ประเทศไทยเราเป็นประเทศเกษตรกรรมอยู่ต่อไป ที่ผมพูดเช่นนั้นเกิดจากความคิดในแง่ที่ว่า ทำไหมหนอประเทศไทยเรานี้ ถึงแม้ราษฎรมีรายได้ต่ำ ถ้าไปเทียบกับต่างประเทศแล้วต่ำกว่าเขา ง่าย ๆ เทียบกับมาเลเซียก็ยิ่งต่ำกว่าเขา แต่ราษฎรของเราในชนบทในประเทศไทยเรานี้กับชนบทของมาเลเซีย ทำไม่ถึงคุณทำทางพวกเรานี้มีความสุขมากกว่าผมก็รู้สึกว่าเครื่องวัดความสุขนี้ไม่ได้อยู่ที่ตัวเงินอย่างเดียว มันอยู่ที่ระบบสังคมวิถีของการดำรงชีวิต การที่มีอากาศดี ๆ มีเวลาว่างมาก มีอะไรที่ดี ๆ เหล่านี้ทำให้ชีวิตของชาวบ้านเรามีคุณภาพดี เพราะฉะนั้นผมจึงขอยืดการเกษตรไว้ก่อน และอีกประการหนึ่งก็ยังไม่ได้พิสูจน์ว่าเกษตรกรรมจะสิ้นค่าจริง ๆ การที่รายได้ของผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรต่ำเพราะเหตุว่าเรายังไม่ได้ใช้วิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยเหลือการเกษตรของเราอย่างจริง ๆ จัง ถ้าเมื่อใดข้าวที่เราปลูกได้ไร่ละ ๔๐ ถัง เพิ่มขึ้นมาเป็นไร่ละ ๑๐๐ ถัง โดยไม่ต้องลงทุนมากนัก ก็นับว่านั่นเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ ถ้าเมื่อใดชาวนาและชาวไร่ของเรา ยังไม่เคยปลูกถั่วปลูกผักในฤดูที่ไม่ได้ทำนาแล้ว เราส่งเสริมให้เขาทำขึ้น นั่นก็ทำให้เขาเกิดมีรายได้มากขึ้น ถ้าเมื่อใดชาวนาของเราไม่เคยเลี้ยงไก่เลี้ยงสุกรหรือเลี้ยงโคกระบือชนิดที่เอาไปเป็นประโยชน์ในการที่จะขายต่อไป แล้วเราก็ส่งเสริมให้เขาทำขึ้นมา รายได้ก็จะสูงขึ้น นี่เป็นทางที่จะพัฒนาทางเกษตรให้มากขึ้น

ที่ผมบอกว่าวิทยาศาสตร์จะทำให้การเกษตรก้าวหน้า ต้องขอชี้แจงเพิ่มเติมนิดหน่อยนะครับ ผมไม่ได้หมายความว่าจำเป็นจะต้องใช้เครื่องจักร

เครื่องกลเสมอไป เพราะเหตุที่บ้านเมืองเรานี้คนมีเยอะเพราะฉะนั้นควรจะใช้หลัก
ที่เรียกว่า Labor Intensive ซึ่งจะทำให้ด้านเกษตรกรรมของเราเกิดรายได้สูง
ถ้าเราทำให้เกษตรกรรมมีรายได้สูงขึ้น ไม่ต้องเป็นห่วงหรือกลัวว่าเขาจะทิ้งมาทำ
อุตสาหกรรม เพราะทุกวันนี้ในประเทศไทยเรายังไม่ได้พิสูจน์ได้แน่นอนว่า คน
ที่ไปทำอุตสาหกรรมนั้นจะมีรายได้สูงและแน่นอนกว่าคนที่ทำการเกษตร และถึง
แม้ว่าจะมีรายได้สูงเป็นตัวเงิน แต่การอยู่ในตัวเมืองจะมีความสุขมากกว่าอยู่ทาง
ด้านเกษตรก็ไม่จริงเสมอไป ชีวิตในชนบทยังบกร่องเพราะขาดการศึกษาและ
ขาดสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภคที่สำคัญ น้ำโดยเฉพาะ ไฟฟ้าที่หลังไม่จำเป็นนัก
เพราะเหตุว่ามันแพง น้ำนี่เป็นข้อที่สำคัญ และถนนหนทาง เพราะฉะนั้นผม
เองยังรู้สึกว่าการด้านเกษตรนี้เรายังมีช่องทางที่จะทำให้ก้าวหน้าไปอีกเยอะ ยังไม่
ต้องคิดอ่านไปถึงเรื่องอุตสาหกรรมให้แน่นอนลงไป อุตสาหกรรมเราก็ทำไปเท่าที่
เราจะทำได้ เท่าที่เราส่งเสริมอุตสาหกรรมมา เราก็ได้ส่งเสริมสิ่งที่ไม่เหมาะสม
หลายอย่าง ผลสุดท้ายอุตสาหกรรมที่เราส่งเสริมกันมากก็มีปัญหาหลายอย่างขึ้นมา
เหมือนกัน

เกษม

ผมใคร่จะต่อประเด็นนี้เสียหน่อย อาจารย์ได้พูดถึงเรื่องการเกษตรขึ้นมา
ผมเห็นด้วยว่าเกษตรควรจะเป็นงานหลักของประเทศต่อไป ที่นี้เวลานี้ปัญหาข้าว
ล้นตลาด อันที่จริงปัญหานี้เราควรจะรู้จักและหาทางแก้กันมานานแล้วตั้งแต่ข้าว
พันธุ์วิเศษ (Miracle Rice) ออกมา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติเขียว (Green
Revolution) ในเอเชีย แต่เราก็ปล่อยให้เรื่องลวงเลยมาจนเป็นปัญหาว่าข้าวของ
เราล้นตลาด ขายไม่ออก ตกอกตกใจกันไปทั้งเมือง เพราะฉะนั้นถ้าเราอยู่กับ
งานเกษตรกรรมกันต่อไป ผมคิดว่าเราควรจะต้องหันเหออกไปหาพืชทางอื่นดูบ้าง
ต้องใช้การประสานงานกันอีก ต้องประสานกันทั้งฝ่ายผู้ผลิต ผู้หาตลาด ผมคิด
ว่าถ้าเราจะเอาแต่ข้าวอย่างเดียวเห็นจะไม่ไหว ข้าวโพดที่เคยทำกันมาครั้งหนึ่งคง
จะไม่พอแล้ว ผมมานั่งคิดของผมเอง คนเราเมื่อมีข้าวรับประทานกันมากแล้ว
อาจจะเป็นข้าว IR8 อะไรก็แล้วเถอะครับ เราก็เลี้ยงหมู ส่งเนื้อหมูไปขายเขา
เสียบ้าง ผักเราก็ส่งออกไป ซึ่งเราก็ทำได้ ผมว่าตลาดในต่างประเทศก็ยังมีอย่าง
พวกเนื้อสัตว์ ผักผลไม้ต่าง ๆ นานา คนในเอเชียมี Green Revolution จะ

รับประทานแต่ข้าวอย่างเดียวจะดีหรือไม่ เราก็กังวลส่งเนื้อให้เขารับประทานกันบ้าง เราต้องมี **Diversification** ในทางการเกษตรของเรา เรามาเคยติดกับเกษตรกรรมแบบผลิตข้าวอย่างเดียวในระยะ ๗๐-๘๐ ปีที่แล้วมา บัดนี้เรากำลังจะต้องเปลี่ยนข้อนี้ผมเห็นเป็นประเด็นเหมือนกันว่า เราต้องปรับสังคมในชนบทของเราให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงภายนอก เฉพาะอย่างยิ่งในด้านตลาดของผลิตผลทางเกษตรกรรม

ป่วย

แต่ว่าเรื่องนี้ก็ลำบากสำหรับทุ่งราบภาคกลางนี้ เรามาพิจารณาดูแล้วมีน้อยแห่งเหลือเกินที่จะย้ายไปปลูกพืชอื่นได้ สมมติเอาว่าทุ่งราบภาคกลางนี้เราปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ ฤดูที่สองของเราจะปลูกอย่างอื่นได้ แต่ที่ว่าในที่อื่นอย่างไรภาคอีสานอาจปลูกข้าวกันต่อ ๆ ไป แต่ว่าเขาก็เปลี่ยนจากข้าวเหนียวมาเป็นข้าวเจ้าบ้าง แล้วถ้าเราส่งเสริมเลี้ยงปศุสัตว์ทางภาคอีสานได้ก็จะดี ส่วนทางภาคเหนือก็เริ่มปลูกอย่างอื่นเช่น ฝ้าย ยาสูบ ก็เป็นประโยชน์ทั้งนั้น

เล่นท์

ผมขอพูดอีกนิด อาจารย์เกษมพูดถึงจะส่งเสริมพืชอื่น ๆ ในรูปของ **Diversification** ผมอ่านตำราเศรษฐกิจของฝรั่งมาว่าเรื่องนี้ถ้าจะทำให้ได้ผลขึ้นจะต้องส่งเสริมการวิจัยทางเกษตรด้วยเป็นหลัก เพราะว่าศูนย์วิจัยเป็นส่วนที่จะทำให้สามารถชักชวนและส่งเสริมให้มีการทดลองได้ และหมายถึงว่าจะเป็นทางชักนำให้ปลูกพืชผลต่าง ๆ กันมากขึ้น ที่ผมพูดอย่างนี้หมายถึงหน้าที่ของสถาบันการเกษตร ทุกวันนี้้อย่างกระทรวงเกษตร หรือมหาวิทยาลัยเกษตรเป็นต้น ไม่ทราบว่าคุณเห็นของอาจารย์ สถาบันเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ในเรื่องนี้เต็มทีแค่ไหนหรือไม่

ป่วย

เท่าที่ผมทราบ และเคยพบมาหลายแห่ง การวิจัยของเรานี้ไม่ค่อยเลยดีมาก ที่ท่าพระกิติ ชัยนาทกิติ ตีที่เดียว ที่นี้เราไม่ได้เอาสิ่งที่วิจัยแล้วมาประมวลขึ้น เอาไปเผยแพร่ส่งเสริมในทางที่ถูก เราก็คอยว่าจะมีปริญาตรีทางเกษตรศาสตร์ที่จะมาสมัครทำหน้าที่เป็นนักส่งเสริมทางเกษตรเพียงพอ เวลานี้มีมากพอใช้สำหรับปริญาตรีนี้ แต่ว่าก็ปี ๆ ก็ไม่พอที่จะส่งเสริมเผยแพร่ทางเกษตรที่ได้หวั่นมีวิธีอีกอย่างหนึ่งว่า เขาไม่ต้องการใช้ผู้ที่ได้ปริญา มาทำหน้าที่ส่งเสริมเผยแพร่การเกษตร เขาต้องการใช้ขนาดประกาศนียบัตรทางเกษตรเฉย ๆ หรือ

อาชีพชั้นสูงทางเกษตร แล้วก็พวกนี้ได้เรียนมาพอสมควร แต่ว่าเวลาจะไปทำงาน เขามีคู่มือรายละเอียดให้แต่ละคน แล้วก็คู่มือนี้แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ถ้าเรื่องไหนนักเผยแพร่ไปตอบไม่ได้ เขาก็ไม่ได้ขาดลอยเลย เขาก็วิ่งไปหาศูนย์เกษตรของเขา ในเขตในแขวงของเขา เขตแขวงตอบไม่ได้ เขาก็วิ่งมารวมอย่างนี้ละ ก็มีความสัมพันธ์กันเรื่อย ๆ ที่ผมพูดนี้ไม่ได้พูดเฉพาะแต่เรื่องพืชอย่างเดียว รวมทั้งสัตว์บาล รวมทั้งเรื่องประมง เรื่องป่าไม้เรื่องอะไรต่าง ๆ ทั้งนี้ทุกอย่างหมด วันก่อนนี้มีประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตร กระทรวงพัฒนา สภาพพัฒนาก็ตกลงกันว่า จะลองทำคู่มือของใต้หวัน ทำที่ทางเหนือของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จะทำคู่มืออย่างของเขาแล้วก็ลองดูว่าจะร่วมมือกันได้แค่ไหน ทุกฝ่ายรับหมัดว่า จะทำ คนที่ไปประชุมก็รู้สึกว่ ถ้าหากถ้าทำได้จริง ๆ จะเป็นตัวอย่าง สรุปความ ว่าที่อาจารย์เสนอหัวข้อใจว่าการวิจัยมีมากแค่ไหน ผมเข้าใจว่าการวิจัยมีมาก วันหลังอยากจะชวนกันไป เดือนกรกฎาคมนี้นี้ผมจะไปทำพระ ผมจะไปดูเขาทำ ถ้ามีเวลาว่างไปด้วยกันสัก ๒-๓ วัน จะได้เห็นว่าเขามีความรู้มากทีเดียว รวมทั้งพืชที่ใช้ให้คนกิน หรือสำหรับพืชที่จะเอามาเป็นอาหารสัตว์ แต่ว่าเรายังไม่ได้เอาผลของการวิจัยมาใช้

เส้นที่

เชิญชวนเรา มารับการอบรมกันเองก็ได้เนาะครับ คือแทนที่จะมองในแง่ของการศึกษาในโรงเรียนอย่างเดียว น่าจะมองในแง่การศึกษาผู้ใหญ่ได้เหมือนกัน

ป่วย

ถูกใจผมในข้อนี้ ทั้งการศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียนต้องต่อกันไปเรื่อย ๆ ทางด้านการศึกษาในโรงเรียน ความเห็นของพวกเราจะไปตั้งโรงเรียนเกษตรกันที่ไหน ควรจะไปตั้งที่ใกล้ที่เขามีการวิจัยศูนย์ ไม่ใช่จะไปหาที่ดินมาได้ที่ไหน ฉันทันทีไปเอาที่นั่น กระทรวงศึกษาก็ไม่รู้ว่ากระทรวงเกษตรเขาอยู่กันที่ไหน จะต้องไปตั้งใกล้ ๆ กับที่เขามีศูนย์วิจัยทางเกษตร นักเรียนของเราจะได้ไปเป็นลูกมือในการวิจัย และครูของศูนย์ก็จะได้มาช่วย นี้พูดถึงการศึกษาในโรงเรียนพูดอย่างสั้น ๆ ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนนั้นก็เช่นเดียวกัน กรมส่งเสริมการเกษตรกับกองการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษา ต้องมารวมกันที่จะช่วยกันทำไปเวลานั้ธนาคารโลกสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ เอาเกษตรกับการศึกษามารวมกัน ไม่ใช่

โดยเฉพาะโรงเรียนเกษตรเท่านั้น สำหรับชาวนาชาวบ้านธรรมดาด้วย ได้เข้ามา
ว่าธนาคารโลกเขาจ้าง International Council for Educational Development
ทำการสำรวจปัญหาเรื่อง^๕รวม ๖ ประเทศ และเข้าใจว่าประเทศไทยเราจะอยู่ใน
โครงการนี้ด้วย เรื่องนี้หวังว่าทางประเทศไทยเราจะร่วมกับเขา จะให้ประโยชน์แก่
ประเทศเราเอง

เส็นท์

ผมคิดว่าการพูดในสิ่งเหล่านี้ อย่างน้อยที่สุดก็คงจะทำให้ได้มองเห็นปัญหา
หรือแนวทางซึ่งอาจจะมีผู้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย แต่ก็ก็เป็นอาหารของความคิดที่
จะให้เราสำนึกกันถึงปัญหาว่า มีอะไรบ้าง และมีแนวทางที่จะแก้ไขอย่างไร ถ้าเป็น
อย่างนั้นแล้ว ปัญหาที่ผมเรียกตอนต้นว่าวิกฤตของการเปลี่ยนแปลงนั้นคงจะไม่ถึง
กับประสบกับความยุ่งยากจนเกินแก่สำหรับอนาคตของสังคมไทย ผมหวังว่าอย่าง
นั้น และขอขอบพระคุณอาจารย์ที่สละเวลามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันครั้ง
นี้
ขอบพระคุณครับ

ป๋วย

ขอบคุณครับ

เศรษฐกิจของประเทศไทย

ในอนาคต

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ณ สยามสมาคม

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

แปลจากภาษาอังกฤษ

โดย

นางสาวนพพร เรืองสกุล

นางสาวทัศนีย์ สุพานิช

นายสุรพล เข็นอุรา

ตอนที่ ๑

คำนำ : ปัญหาในปัจจุบันและอนาคต

ตอนที่ ๒

ข้อเสนอให้จำกัดสินค้าขาเข้า

ตอนที่ ๓

การเพิ่มผลผลิตและการเพิ่มสินค้าออก

ตอนที่ ๔

จะทำได้ไหวไหม?

ตอนที่ ๑ คำนำ—ปัญหาในปัจจุบันและอนาคต

ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเพียงใด ตามปกติจะพิจารณาจากข้อเท็จจริงสองประการคือ (ก) รายได้อันแท้จริงของประเทศนั้นทั้งประเทศรวมทั้งตัวเลขเฉลี่ยรายได้อันแท้จริงต่อบุคคลในชาติ และ (ข) การกระจายรายได้และทรัพย์สินตามกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศนั้น

ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ถึงแม้ผมจะเน้นข้อพิจารณาข้อแรกซึ่งได้แก่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศโดยทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม ผมก็จะไม่ทิ้งความสำคัญของข้อพิจารณาประการที่สองของความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม อันได้แก่การกระจายรายได้และทรัพย์สิน โดยจะได้กล่าวถึงเป็นบางตอนในคำบรรยายวันนี้ การที่ผมจะทำเช่นนั้นก็เพราะผมเข้าใจว่า สิ่งที่ท่านผู้ฟังทุกท่านสนใจมากที่สุดก็ในขณะนี้ได้แก่ปัญหาเรื่องภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยทั้งประเทศว่าจะไปรอดหรือไม่

ปัญหาที่มักจะมั่งคั่งถามกันบ่อยก็คือ

ในระยะนี้ผลผลิตและการค้าขายของเราได้เพิ่มขึ้นในอัตราต่ำมาก แต่สินค้าขาเข้าได้เพิ่มขึ้นในอัตราสูงมาก ดังนั้น การค้าของเราจึงขาดดุลในระดับสูงชัน และในปี ๒๕๑๓ นี้ การชำระหนี้ของเราก็จะเริ่มปรากฏขาดดุลให้เห็นเป็นครั้งแรก และมีที่ท้าวว่าจะคงเป็นอยู่ต่อไปอีก เราควรจะแก้ไขสิ่งเหล่านี้กันอย่างไร?

“การปฏิวัติเขียว” อันได้แก่การที่ทุกแห่งในโลกประสบความสำเร็จในการผลิตข้าวย่อมจะกระทบกระเทือนการส่งออกของไทย เพราะเหตุที่ข้าวเป็นสินค้าสำคัญที่นำมาซึ่งรายได้เงินตราต่างประเทศส่วนใหญ่ จะมีทางแก้ไขกันอย่างไร?

จะมีวิธีการเช่นใดจึงจะชดเชยการสูญเสียรายได้เงินตราต่างประเทศอันเป็นผลจากการที่สหรัฐฯ ลดการใช้จ่ายด้านการทหารลงเป็นจำนวนมาก?

ก่อนที่จะตอบปัญหาสำคัญ ๆ เหล่านี้ และเพื่อเป็นการช่วยความเข้าใจให้ถูกต้องในขนาดของปัญหาของเรา ผมเห็นว่าจำเป็นจะต้องนำข้อเท็จจริงและตัวเลขบางประการมาอ้างประกอบด้วย

ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศของเรา (คำนวณตามราคาคงที่) เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย ๖.๐% ต่อปี ระหว่างปี ๒๕๐๑—๒๕๐๕ และ ๘.๙% ระหว่างปี ๒๕๐๖—๒๕๐๙ ในปี ๒๕๑๐ อัตราเพิ่มลดลงเป็น ๘.๖% แล้วกระดองขึ้นเป็น ๘.๕% ในปี ๒๕๑๑ อัตราความเจริญ

ในปี ๒๕๑๒ ก็คาดคะเนว่าอยู่ในระดับเดียวกับปี ๒๕๑๑ การที่อัตราเพิ่มได้ลดลงในปี ๒๕๑๐ นั้น เนื่องจากฝนแล้ง ทำให้การเก็บเกี่ยวของฤดู ๒๕๑๐/๑๑ ไม่ได้รับผลดี

การขาดดุลสินค้า (สินค้าขาออก—สินค้าขาเข้า) ได้เพิ่มขึ้นในระยะแปดเก้าปีที่ผ่านมา จาก ๒๖๙ ล้านบาท ในปี ๒๕๐๔ เป็น ๑๑,๒๕๐ ล้านบาทในปี ๒๕๑๒ หากจะรวมสินค้าและบริการเข้าด้วยกันแล้ว เราจะขาดดุลประมาณ ๔,๔๒๕ ล้านบาทในปี ๒๕๑๑ และในปี ๒๕๑๒ คงจะขาดดุลถึง ๕,๒๘๐ ล้านบาท

ภายใต้หัวข้อ “บริการ” ที่ปรากฏในดุลการค้านั้น มีอยู่ ๒ รายการที่เกี่ยวข้องกับสงครามในเวียดนาม คือ รายจ่ายในการพักผ่อนหย่อนใจของทหารอเมริกัน (R & R) และรายจ่ายทางทหารของสหรัฐฯ ในประเทศไทย รายรับรวมจาก ๒ รายการนี้ประมาณว่าเพิ่มขึ้นจาก ๓.๗ ล้านเหรียญอเมริกัน ในปี ๒๕๐๔ เป็น ๒๕๖.๖ ล้านเหรียญในปี ๒๕๑๑ แล้วลดลงเหลือ ๒๒๒.๐ ล้านเหรียญในปี ๒๕๑๒ คาดว่าเราจะขาดรายรับโดยตรงจาก ๒ รายการนี้ต่อไปในอัตราราวปีละ ๕๐ ล้านเหรียญ ใน ๒-๓ ปีข้างหน้า

การชำระเงินระหว่างประเทศของประเทศไทยเกินดุลมาทุกปี ตั้งแต่ปี ๒๕๐๒ เป็นต้นมา จนกระทั่งสิ้นปี ๒๕๑๑ ในขณะที่เรามีเงินสำรองสุทธิเป็นทองคำและเงินตราต่างประเทศอยู่เกือบ ๙๐๐ ล้านเหรียญอเมริกัน (เงินสำรองส่วนราชการมีประมาณ ๑,๐๒๑ ล้านเหรียญ) ในปี ๒๕๑๒ การชำระเงินของเราขาดดุลราว ๔๘ ล้านเหรียญ ในปัจจุบันเรามีเงินสำรองระหว่างประเทศจำนวนสุทธิ ๘๗.๓๗ ล้านเหรียญ (เป็นเงินสำรองส่วนราชการประมาณ ๙๘๕ ล้านเหรียญ*)

สรุปแล้ว เศรษฐกิจของประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เจริญเติบโตขึ้นในอัตราร้อยละ ๗.๓% ต่อปี ในปี ๒๕๑๐ อัตราการเพิ่มได้ลดลง แต่กลับฟื้นตัวขึ้นในปี ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒ ในด้านการค้าระหว่างประเทศ การค้าขาออกได้ชะงักตัวลงเมื่อไม่นานมานี้ และสหรัฐฯ ก็เริ่มลดการใช้จ่ายเพื่อการทหารในประเทศไทยลง ในขณะที่เดียวกันนั้นการค้าขาเข้ายัง

* ตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้นับรวมเงินประมาณ ๑๗.๕ ล้านเหรียญอเมริกัน ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยถืออยู่ในรูปของ Participation Certificates ในเงินกู้ที่ธนาคารโลกให้รัฐบาลไทยกู้ เพื่อโครงการเชื่อมผาซ่อมและโครงการทางหลวงระยะที่ ๓ หากรวมเงินจำนวนนี้เข้าในทุนสำรอง จำนวนเงินสำรองระหว่างประเทศ (ตัวเลขสุทธิ) จะเป็น ๘๙๑ ล้านเหรียญ (ของส่วนราชการเป็น ๑,๐๐๒ ล้านเหรียญ) ก็จะน้อยกว่าปี ๒๕๑๑ ๓๑ ล้านเหรียญ (ดูตารางที่ ๕)

คงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าอัตราเพิ่มจะช้ากว่าเดิมก็ตาม เราอาจคาดได้ว่า การชำระเงินของเรา จะขาดดุลต่อไปอีกสองสามปีจนกว่าการผลิตและการค้าขายออกของเราจะกระฉับกระเฉงขึ้นมา ใหม่ คิดแล้วเงินสำรองระหว่างประเทศของเราเทียบเท่ากับรายจ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการ ทั้งหมดราว ๘ เดือน และคิดเป็นสามเท่าของจำนวนหนี้สาธารณะนอกประเทศที่คงค้างเมื่อสิ้นปี ๒๕๑๒

สมมติว่าเราไม่ดำเนินการใด ๆ ที่เด็ดขาดจริงจังภายในระยะสองสามปีข้างหน้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หากการผลิต การค้าขายออก การค้าขายเข้า การออมทรัพย์ และการลงทุน ของส่วนรัฐบาลและเอกชนคงดำเนินไปตามแนวโน้มเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแล้ว เมื่อสหรัฐอเมริกา ยุติการเกี่ยวข้องกับสงครามในเวียดนาม ตามสภาพการปัจจุบัน ก็คาดคะเนได้ว่า ดุลการชำระ เงินกับต่างประเทศที่ขาดอยู่ ก็คงจะขาดต่อไปอีก และไทยเราอาจจะต้องเสียเงินสำรองระหว่าง ประเทศไประหว่าง ๒๕๐-๓๐๐ ล้านดอลลาร์อเมริกันในระยะห้าหรือหกปีข้างหน้า

ขณะเดียวกัน ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างคนมีกับคนจน และระหว่าง กรุงเทพมหานครกับส่วนอื่น ๆ ของประเทศก็จะทวีขึ้นทุกที

ตอนที่ ๒-ข้อเสนอให้จำกัดสินค้าขาเข้า

เมื่อรายได้ไม่น้อยกว่ารายจ่าย ก็เป็นธรรมดาที่ผู้คนเราจะต้องพยายามที่จะ (ก) เพิ่มรายได้ หรือ (ข) ลดรายจ่าย หรือ (ค) ทำทั้งสองอย่าง

ไม่ว่าจะเป็นประเทศหรือคนธรรมดาก็ตาม การเพิ่มรายได้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากลำบาก กว่า การลดรายจ่ายลง จึงเป็นธรรมดาของผู้ที่เป็นข้าราชการที่มอำนาจในการบริการย่อมจะนึก ถึงการควบคุมและจำกัดสินค้าขาเข้าก่อนนโยบายอื่น ๆ การที่จะออกกฎหมายหรือวางระเบียบข้อ บังคับ บังคับให้ราษฎรผลิตและส่งของออกมามากจนนนยอมทำไม่ได้ วิถีตรากฎหมายขึ้นควบคุม สินค้าขาเข้าทำได้ง่ายกว่า

สมมติว่าเรามีความประสงค์จะจำกัดสินค้าขาเข้า ก็สมควรให้เลือกอยู่หลายวิธีที่จะ ให้บรรลุผลเหมือนกัน แต่ผลกระทบกระเทือนจะแตกต่างกัน วิธีที่ผมเห็นว่าเร็วที่สุดคือ การ ควบคุมปริมาณสินค้าเข้า การห้ามนำสินค้าบางชนิดเข้าโดยเด็ดขาดนั้น ก็ไม่เลวนัก เพราะจะ ป้องกันการเลือกที่รักมักที่ชังและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมได้ แต่ประเทศอย่างไทยเรานั้น วิธีการ ใด ๆ ที่รุนแรง เช่นการห้ามนำเข้าอย่างเด็ดขาดนั้น เราไม่ชอบใช้ เราชอบการอ้อมข้อมมาก

กว่า เราจึงมักจะหันมาใช้การจำกัดสินค้าโดยวิธีการจำกัดโควตา การจำกัดโควตาเช่นนี้ในทางปฏิบัติและจากประสบการณ์ในอดีต เป็นการละเมิดหลักเกณฑ์ทางด้านเศรษฐศาสตร์และการค้า เป็นการทำให้เกิดการทุจริต และเป็นการเปิดประตูกว้างให้แก่อิทธิพลทางการเมืองและการทหาร ถ้าหากว่าเมื่อใดมีความจำเป็นที่จะต้องจำกัดสินค้าเข้าจริง ๆ แล้ว ผมเห็นว่าควรใช้มาตรการทางด้านกฏหมายหรือการคลัง คือ ให้มีการเข้มงวดด้านหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อกับผู้ขายในต่างประเทศให้กับผู้ส่งสินค้าเข้าของเรา หรือเพิ่มอัตราศุลกากรและภาษีอื่น ๆ สำหรับสินค้านำเข้าโดยวิธี เราจะสามารถรักษาหลักเกณฑ์อื่นขอบไว้ได้ ไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องหน้าอินทร์หน้าพรหม

เราจะต้องคำนึงด้วยว่า การจำกัดสินค้าเข้าไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม มีผลคือ (ก) ทำให้สินค้าที่ควบคุมนั้นมีราคาแพงขึ้นทันที และ (ข) ส่งเสริมให้มีการลักลอบนำของเข้า

ข้อที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือสินค้าเข้าประเภทใด เราควรจะเสนอให้มีการควบคุมและจำกัด เมื่อกล่าวถึงเรื่องนี้ คนส่วนมากมักจะอ้างตัวเลขรวมของสินค้าขาเข้าที่เพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจ ในปี ๒๕๐๖ และ ๒๕๐๗ ยอดรวมของสินค้าขาเข้าเพิ่มขึ้นละ ๑๑.๓% และในปี ๒๕๐๙ และ ๒๕๑๐ อัตราการเพิ่มเป็น ๑๙.๙% (ข้อเท็จจริงที่ว่าอัตราเพิ่มของสินค้าเข้าแต่ละปีของปี ๒๕๐๘, ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒ ในอัตราประมาณ ๘% อันเป็นอัตราปกตินั้น จะไม่มีใครมีใครเอ่ยถึง) (ดูตาราง ๖)

เมื่อเราพิจารณาตัวเลขสถิติโดยละเอียดขึ้น ก็จะเห็นว่าสินค้าขาเข้าประเภทของที่เพิ่มขึ้นอย่างผิดสังเกตในระยะไม่กี่ปีมานี้ คือ สินค้าทุนเพิ่มขึ้น ๒๕% ในปี ๒๕๐๖, ๑๙.๔% ในปี ๒๕๐๙ และ ๓๒.๓% ในปี ๒๕๑๐ วัตถุดิบเพิ่มขึ้น ๒๖.๕% ในปี ๒๕๐๗, ๒๕.๘% ในปี ๒๕๐๙ และ ๒๐.๘% ในปี ๒๕๑๐ สินค้าเข้าประเภทเชื้อเพลิงและรถยนต์เพิ่มขึ้น ๒๖.๓% ในปี ๒๕๐๙ ส่วนสินค้าเข้าสำหรับผู้บริโภคเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยปีละ ๖.๗% ระหว่างปี ๒๕๐๖ และ ๒๕๑๑ อัตราเพิ่มสูงสุดเป็น ๑๑.๘% และ ๑๓.๑% ในปี ๒๕๐๙ และ ๒๕๑๐

แล้วอะไรเล่าที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๐๖, ๒๕๐๗, ๒๕๐๙ และ ๒๕๑๐ ซึ่งเป็นปีที่สินค้าขาเข้าเพิ่มขึ้นมากที่สุด

ประการแรก สินค้าเข้าประเภททุนตามโครงการช่วยเหลือและโครงการเงินกู้ ซึ่งตามปกติเข้ามาในปีละราว ๑,๐๐๐ ล้านบาท ได้เพิ่มขึ้นไปอยู่ในระดับ ๑,๖๐๐ ล้านบาทในปี

๒๕๐๕ และเกือบ ๑,๗๐๐ ล้านบาทในปี ๒๕๐๖ แล้วลดลงเป็น ๑,๔๖๖ ล้านบาทในปี ๒๕๑๐ และ ๑,๖๗๔ ล้านบาทในปี ๒๕๑๑

ประการที่สอง โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมของรัฐบาลไทยได้ประสบผลสำเร็จอย่างดี—อาจจะเกิดขึ้นไปด้วยซ้ำ—ในการสนับสนุนให้ส่วนเอกชนนำสินค้าประเภททุนและวัตถุดิบเข้า ซึ่งโดยปกติได้รับการยกเว้นภาษีสินค้าขาเข้า มูลค่าของสินค้านำเข้าประเภทนี้ซึ่งไม่ถึง ๒๕๐ ล้านบาทในปี ๒๕๐๖ ได้เพิ่มขึ้นเป็น ๒,๐๐๐ ล้านบาทในปี ๒๕๑๐ ๒,๔๐๐ ล้านบาทในปี ๒๕๑๑ และยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ประการที่สาม การก่อสร้างทางทหารของสหรัฐในประเศไทย ซึ่งเริ่มด้วย ๑๖๖ ล้านบาท ในปี ๒๕๐๖ เพิ่มขึ้นถึง ๖๔๕ ล้านบาทในปี ๒๕๐๗ ๑,๑๔๔ ล้านบาทในปี ๒๕๑๐ และ ๑,๑๖๕ ล้านบาท ในปี ๒๕๑๑ รายการนี้เริ่มลดลงในปี ๒๕๑๒

การวิเคราะห์ตัวเลขที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าหากเราต้องการจะลดปริมาณสินค้าขาเข้าอย่างจริงจังแล้ว เราจะต้องลดการนำสินค้าประเภททุนและวัตถุดิบเข้า สินค้าประเภทนี้เราหวังจะใช้ให้เราสามารถเพิ่มผลผลิตทั้งทางเกษตรและอุตสาหกรรมได้ ถ้าจะจำกัดกันจริง ก็น่าเสียดายยิ่งนัก การจำกัดสินค้าประเภทบริโภคนั้นจะไม่ช่วยให้เราประหยัดเงินตราต่างประเทศได้มากนัก แต่จะทำให้สวัสดิภาพของประชาชนเสื่อมลง และจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ อีกหลายประการ

และแน่นอน การลดสินค้าที่จะนำมาใช้ในการผลิตโดยไม่เลือกประเภทนั้น ย่อมเป็นวิธีการที่ไม่สมควรยิ่งหากรัฐบาลจะทำเช่นนั้น

เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะมีทางแก้ไขทางด้านสินค้าขาเข้าอย่างไรดี? แม้ว่าเราจะเลิกคำนึงถึงวิธีการจำกัดปริมาณ และวิธีการควบคุมอย่างอื่น ๆ ที่ไม่พึงประสงค์เสีย เราก็ยังมีทางอื่น ๆ อีกหลายทาง จะทำให้ลดอัตราเพิ่มของสินค้าเข้าได้

ประการแรก เมื่อการใช้จ่ายทางทหารของสหรัฐ สำหรับฐานทัพต่าง ๆ และ R & R ค่อย ๆ ลดลงจนหมดสิ้นไปในที่สุด ทูลการขำระเงินก็ย่อมจะปรับตัวเองได้โดยอัตโนมัติ เมื่อปรากฏมีลูกค้าที่มีฐานะมั่งคั่งในลักษณะของทหารอเมริกันที่ประจำอยู่ในฐานทัพต่าง ๆ ทั่วประเทศ และเจ้าหน้าที่ตลอดจนครอบครัวที่มาท่องเที่ยวหรือมาปฏิบัติหน้าที่ในส่วนต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร พ่อค้าของเราก็ย่อมพยายามจัดหาสินค้าที่บุคคลเหล่านั้นเคยใช้สอยมาเสนอขาย

คือสินค้าจากต่างประเทศ ถ้าไม่มันก็ต้องเที่ยวอื่น ๆ เข้ามาแทนที่ เมื่อถึงเวลาที่ลูกค้าประเภทนี้ออกไปแล้ว การเพิ่มของสินค้าเข้าประเภทสินค้าบริโภคก็จะค่อย ๆ ลดลงไปเอง

ประการที่สอง แม้ว่ารัฐบาลควรจะทำนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมต่อไปก็ตาม ก็เป็นที่เห็นได้โดยชัดแจ้งว่า อุตสาหกรรมบางประเภทไม่เป็นประโยชน์แก่เราเท่าที่เคยคาดคิด โรงงานประกอบรถยนต์และโรงงานอื่น ๆ ที่ใช้สินค้าเข้าเป็นส่วนประกอบเป็นจำนวนมาก โดยมีมูลค่าของแรงงานและสินค้าที่ผลิตภายในประเทศในอัตราต่ำมันอยู่ในประเภทที่กล่าวถึงนี้ อุตสาหกรรมโรงแรมก็ดูเหมือนจะขยายจนถึงจุดอิ่มตัวแล้ว สำหรับอุตสาหกรรมเหล่านี้ หากเราเปลี่ยนนโยบายจากสนับสนุนเป็นเก็บภาษีนำเข้าแล้ว ก็จะทำให้เราประหยัดเงินตราต่างประเทศได้หลายล้านเหรียญ ผมเชื่อว่าคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนกำลังพิจารณาในเรื่องนี้อยู่แล้ว

ประการที่สาม สินค้าบริโภคประเภทดาวบางประเภท ได้รับการจูงใจจากผู้ส่งออกต่างประเทศด้วยการให้สินเชื่อยาว ๆ ผมขอเอ่ยถึงสินค้าประเภทรถยนต์ รถโดยสาร รถบรรทุก เครื่องรับโทรทัศน์ และตู้เย็น จำนวนสินเชื่อบริษัทส่งออกให้ คิดแล้วมากขึ้นทุกปี โดยเพิ่มขึ้นจากราว ๑๗ ล้านบาทในปี ๒๕๐๓ เป็น ๙๒๕ ล้านบาทในปี ๒๕๑๑ การไม่สนับสนุนให้มีการนำเข้าของสินค้าบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รถยนต์ส่วนบุคคล จะทำให้เราสามารถประหยัดเงินตราต่างประเทศได้อย่างเห็นหน้าเห็นหลังทีเดียว

ประการที่สี่ ประเทศไทยทั้งประเทศ สามารถแก้ปัญหาหนี้ด้วยการประหยัด นี้มิได้หมายความว่าผมจะสั่งสอนให้ประหยัดอย่างที่คนใหญ่คนโตหลาย ๆ คนเคยกล่าวสั่งสอนพวกเราไว้ การประหยัดและการซื้อสินค้าไทยนั้น เป็นสิ่งที่พึงประสงค์แน่ แต่การสั่งสอนให้ทำมักจะไม่ไ้ผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อผู้สั่งสอนและคนใหญ่คนโตเองกลับไม่ปฏิบัติอย่างที่ตนพร่ำสอนผู้อื่น

ความมั่งคั่งในแง่ของเศรษฐศาสตร์มหภาค หมายถึงการออมทรัพย์ ทั้งในส่วนตัวเอกชนและส่วนรัฐบาล ในส่วนเอกชน ประชาชนแต่ละคนอาจจะออมทรัพย์แล้วนำไปฝากไว้กับธนาคาร กับบริษัทประกันภัย กับสถาบันการเงินอื่น ๆ หรือนำไปซื้อพันธบัตรรัฐบาล อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ของเงินออมทรัพย์ส่วนเอกชนมาจากการออมทรัพย์ของบริษัทจำกัดและห้างหุ้นส่วน ในรูปของกำไรที่สำรองไว้ ไม่ได้จ่ายเป็นผลและเงินทุนเลี้ยงชีพของบริษัทและห้างหุ้นส่วน ในส่วนรัฐบาลการออมทรัพย์คิดเทียบคร่าว ๆ ได้กับจำนวนเกินดุลของงบประมาณรัฐบาล โดยคิดจากรายได้ของรัฐบาลหักด้วยรายจ่ายประเภทบริหารของรัฐบาล (ซึ่งไม่นับรายจ่ายประเภทลงทุน

หรือการพัฒนา) ในเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่ง เมื่ออัตราการออมทรัพย์มากขึ้นเพียงใด โอกาสที่จะลงทุนและพัฒนาที่ย่อมจะมีมากขึ้น ในขณะเดียวกัน หากประเทศหนึ่ง ประเทศออมทรัพย์มากขึ้นและใช้จ่ายน้อยลง การลดรายจ่ายก็จะทำให้การค้ำขาเข้าลดลงด้วย

การออมทรัพย์ของประเทศไทยเท่าที่เป็นมานับว่าน่าพอใจไม่น้อย คือเพิ่มขึ้นจาก ๑๕% ของผลิตภัณฑ์ประชาชาติในปี ๒๕๐๑ เป็นประมาณ ๒๗% ในปี ๒๕๐๙ ลดลงเป็น ๒๔.๗% ในปี ๒๕๑๐ และลดลงไปอีกในปี ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒ ในขณะที่อัตราการออมทรัพย์ของส่วนเอกชนคงอยู่ในระดับสูงสม่ำเสมอ จำนวนเงินออมของรัฐบาลไม่ได้คงที่อยู่ แต่ลดลงในปี ๒๕๑๐, ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒

เพื่อที่จะจำกัดสินค้ำขาเข้ามิให้เพิ่มมากนัก รัฐบาลไทยมีวิธีการแก้อยู่ในมือแล้ว การร่างงบประมาณประจำปี จะต้องพยายามให้มีเงินเกินดุลหรือเงินออมจำนวนพอสมควร หลังจากหักรายจ่ายบริหารทั่วไปของรัฐบาลออกจากรายได้แล้ว หากรัฐบาลสามารถระเหิมตระหนี่รายจ่ายบริหารทั่วไปได้ โดยเฉพาะรายจ่ายเพื่อช้อรตประจำตำแหน่งและสวัสดิการอื่น ๆ สำหรับข้าราชการที่มีอภิสิทธิ์เพียงไม่กี่คนแล้ว ก็จะเป็นการดี แต่หากเหตุผลทางด้านความสงบเรียบร้อยและการป้องกันประเทศเป็นเหตุให้รัฐบาลไม่อาจลดรายจ่ายบริหารได้แล้ว รัฐบาลควรหาทางเพิ่มรายได้ พูดย่างตรงไปตรงมากที่สุดคือ เราต้องเพิ่มรายได้โดยการเก็บภาษี กล่าวสั้น ๆ ก็คือ การเพิ่มภาษีอากรย่อมมีส่วนช่วยลดการเพิ่มของสินค้ำขาของประเทศได้

อนึ่ง ระบบการเก็บภาษีอากรในปัจจุบันของเรายังมีช่องโหว่อยู่มากในแง่ของความเป็นธรรมในสังคม หรือในแง่การกระจายรายได้ เป็นความจริงข้อหนึ่งว่า ฟรีเมียมข้าวทำให้ชาวนาต้องเสียเปรียบ และก็เป็นที่จริงอีกข้อหนึ่งว่า เรายังมีช่องทางสามารถเก็บภาษีจากคนรวยให้มากขึ้นเพื่อนำเงินไปช่วยคนจนให้มากขึ้น การปรับปรุงภาษีที่ดินในเมือง ภาษีทรัพย์สิน ภาษีเงินได้นิติบุคคล และการนำภาษีมรดก และภาษีการรับมรดกกลับมาใช้อีก จะทำให้รัฐบาลสามารถที่จะใช้จ่ายเพื่อชาวนาและคนจนอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก และโดยวิธีรัฐบาลก็จะสามารถดำเนินนโยบายที่จะทำให้ความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนลดลงด้วย

สรุปแล้ว เราสามารถจะลดและควรจะต้องลดอัตราเพิ่มของสินค้ำขาเข้าลงโดยการที่สหรัษฎ์ลดการใช้จ่ายทางทหารลง โดยการพิจารณานโยบายส่งเสริมการลงทุนของเขาโดยละเอียด โดยการควบคุมสินเชื่อสำหรับการค้ำขาเข้า และโดยการดำเนินนโยบายงบประมาณอย่างฉลาดรอบคอบ

ตอนที่ ๓ การเพิ่มผลผลิตและการเพิ่มสินค้าออก

ทางออกทางเดียวเท่านั้นสำหรับแก้เรื่องยุ่งยากทางเศรษฐกิจของเราได้ถาวร คือการส่งเสริมการผลิตและสินค้าออก

แต่เราจะผลิตอะไร? เราจะพยายามส่งอะไรออก?

ในระยะใกล้ เราต้องมุ่งผลิตผลิตภัณฑ์ที่เราถนัด และที่สังคมนิยมบริโภคอำนวยความสะดวกให้ในระยะไกลเราต้องพัฒนาและปรับปรุงฝีมือของเราในหลายทิศทางด้วยกัน เพื่อที่จะทำให้กิจกรรมทางด้านผลิตของเรามีมากประเภทขึ้น และจะได้แสวงหาว่า เราถนัดทำอะไรได้อีก เพื่อปรับปรุงรายได้ให้สูงขึ้น และให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้น

สำหรับประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ในขณะนี้ การเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา เป็นคำตอบในระยะใกล้ อุตสาหกรรมและหัตถกรรมได้เติบโตขึ้นด้วยอัตราที่น่าพอใจ แต่เวียยังคมีมูลค่าเพียง ๑๕% ของผลิตภัณฑ์ประชาชาติของเรา และเมื่อเทียบกันแล้ว ยังมีคนงานในค่าน้อยคน

ความพยายามส่งเสริมอุตสาหกรรม จะต้องดำเนินต่อไปอย่างแน่วนอน และนโยบายส่งเสริมควรจะได้เน้นในด้านสนับสนุนสินค้าที่มทางส่งออกได้ แม้ว่ารายได้เป็นจำนวนเงินโดยเฉลี่ยของกรรมกรในอุตสาหกรรมจะสูงกว่าของกสิกร ผมยังไม่เห็นด้วยกับที่บางท่านเสนอมาว่าให้ชาวไทยเร่งรัดเข้าไปประกอบอุตสาหกรรม การที่อุตสาหกรรมและหัตถกรรมจะประสบผลสำเร็จในประเทศไทยโดยไม่ทำให้ประชาชนชาวไทยต้องเสียสวัสดิภาพนั้น จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข ๒ ประการ คือ (ก) คนไทยต้องแสวงหาความชำนาญด้านเทคนิคและด้านการบริหารให้มากยิ่งขึ้น (ข) เราจะต้องขยายตลาดสำหรับสินค้าของเราโดยการประสานงาน และร่วมมือกันระหว่างประเทศในย่านเดียวกัน เงื่อนไข ๒ ประการนี้ เราจะทำให้สำเร็จไม่ได้ในระยะเวลานสั้น

บรรษัทอำนวยการประโชยชน์ให้ชาวไทยส่วนใหญ่ในด้านการเกษตร ทั้งในด้านความถนัดและสภาวะดินฟ้าอากาศ เราควรปรับปรุงสิ่งที่บรรษัทคิดกรุณาให้ด้วยขงด้วยการค้นคว้า การส่งเสริม และการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน แม้ว่าอะไรก็ตามการศึกษา ขาวนาเราก็ฉลาดพอที่จะผลิตสิ่งที่ตลาดต้องการตามราคาเปรียบเทียบของสินค้า และเชื่อฟังคำแนะนำและปรึกษาของเจ้าหน้าที่ รัฐบาลควรจะเป็นผู้นำและผู้บริการ รวมทั้งการสร้างระบบอำนวยการความ

สะดวก (Infrastructure) ทางเศรษฐกิจและการป้องกันอาชญากรรม อันเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในเวลาปัจจุบัน

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลได้มุ่งความสนใจไปในด้านการสร้างถนน เพื่อให้ชาวนามิทางติดต่อกับตลาดได้สะดวกยิ่งขึ้น ผมเชื่อว่ารัฐบาลได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้วในการสร้างถนน แต่เชื่อว่ารัฐบาลได้เสียเวลาและเงินมากเกินไปในการสร้างโครงการชลประทานใหญ่ ๆ ขึ้นพร้อม ๆ กันหลายโครงการเกินไป ข้อนี้อาจจะแก้ไขด้วยการเปลี่ยนนโยบายและพยายามให้ชาวนาได้ใช้น้ำเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ควรสร้างคูและคันนาแทนเขื่อนใหญ่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่ต่งขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ ต่งขึ้นช้าไปประมาณ ๑๐ ปี แม้ว่าธนาคารนี้จะดำเนินไปด้วยดีและเป็นประโยชน์ต่อชาวนาอย่างมาก แต่ก็จะต้องรบกวนเวลาที่เสียไป กรมส่งเสริมการเกษตรก็เพิ่งจะต่งขึ้น หลังจากชักช้ากันเป็นเวลานาน และยังขาดคนที่มีความสามารถเป็นอย่างมาก ดังนั้น จะต้องมีการปรับปรุงการศึกษาด้านเทคนิคและการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและค้นคว้าเพียงการสหกรณ์ตามความหมายแท้จริง จะต้องได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง เพื่อให้ชาวนาสามารถควบคุมกิจกรรมและผลผลิตของตนได้ดียิ่งขึ้น เหล่านี้คืองานที่มึลาคับความสำคัญอย่างสูงที่เผชิญหน้าเราอยู่

นโยบายด้านข้าวของเราจนกระทั่งทุกวันนี้ เป็นการพยายามรักษาระดับราคาในประเทศให้ต่ำกว่าราคาตลาดโลก การบริโภครายในประเทศเป็นเกณฑ์อันแรกและสำคัญที่สุดตลอดมา เมื่อมีการปฏิวัติทางการเกษตรเกิดขึ้นเช่นนี้ เราจะต้องเปลี่ยนนโยบายและหันไปเน้นทางด้านส่งออก ดังนั้นควรจะลดพรีเมียมข้าวลงเพื่อให้ข้าวไทยแข่งขันในตลาดโลกได้ยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแรงกระตุ้นด้านการเงินต่อชาวนา และเพื่อให้ชาวนาสามารถลงทุนได้มากขึ้น และเพื่อเพิ่มผลผลิต ผลสืบเนื่องจากนโยบายใหม่นี้ จะปรากฏเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ชาวนาจำนวนหลายล้านคน รายได้ที่รัฐบาลขาดจากการลดพรีเมียมคงจะไม่ร้ายแรงอย่างที่คาดกัน เพราะว่ามีวิธีการทางการคลังอีกหลายวิธีที่อาจนำมาใช้แทนพรีเมียมข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพรีเมียมข้าวจะลดลงเป็นลำดับติดต่อกันหลาย ๆ ปี

เราต้องสนใจกับยาง ปอ และมันสำปะหลังเป็นพิเศษ ในกรณียางพารา ควรจะมีการปรับปรุงการดำเนินงานด้านโครงการปลูกยางพันธุ์ใหม่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การลดหย่อนนโยบายด้านการสงวนป่า อาจจะช่วยให้เกิดการปลูกใหม่สะดวกขึ้น การบริการให้หนี้และการ

กำหนดกฎเกณฑ์และการส่งเสริมที่เข้มแข็ง จะช่วยย้ําให้มีการผลิตปอที่มีคุณภาพสูง ซึ่งจะเป็นหนทางแก้ปัญหาด้านการค้าขาออกของสินค้าชนิดนี้ การปรับปรุงคุณภาพนั้น เป็น ๙ ใน ๑๐ ส่วนของการแก้ปัญหาในด้านการตลาด การส่งเสริมปัสัต์และอุตสาหกรรมอาหารสัต์อย่างจริงจัง จะทำให้ประเทศไทยมีฐานะด้านการผลิต การขายมันสำปะหลังและข้าวโพดดิ้งขึ้น ความขำนาญที่ชาวไร่ข้าวโพดมีอยู่และการปรับปรุงการเพาะปลูกข้าวโพดในที่ดินระหว่างฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยากับเขตตะวันตกของที่ราบสูงโคราช ควรจะทำให้การปรับปรุงการผลิตข้าวโพดเป็นไปได้อย่างขงน

เราจะมีทางอย่างไรบ้างที่ทำให้เราสามารถผลิตพื่ออย่างอื่นอย่างใหม่มากขึ้น ผมเชื่อว่ามืทางทำได้หลายทาง แต่จะต้องใช้ความพยายามด้านการส่งเสริมและด้านเทคนิคอย่างเต็มที่ ผมได้กล่าวถึงเรื่องโอกาสที่การปัสัต์จะเป็นอาชีพสำคัญแล้ว และการปัสัต์วินจะเติบโตได้อย่างรวดเร็ว เมื่อขจัดความมกัไ้ของบุคคลและอิทธิพลทางการเมืองออกไป เรามีปลาและกุ้งในอ่าวไทย (ที่เราหวังว่าอาจจะขุดพบน้ำมัน) ซึ่งเราจะต้องเพาะพันธุ์ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อเราจะได้ใช้เป็นแหล่งหารายได้อันถาวรยืนนาน ชาวประมงของเราได้ปรับปรุงเครื่องมือและฝีมือมาเป็นเวลานาน แต่ก็มีความสามารถเพิ่มเพียงแค่ขุดกรุกเข้าไปจับปลาในน่านน้ำประเทศข้างเคียง ซึ่งทำให้เกิดเรื่องอยู่เสมอ ขอให้เรามาช่วยกันทำให้ชาวประมงสามารถเดินทางไปได้ไกลออกไปอีก เพื่อแสวงหาผลประโยชน์อันไพศาลจากท้องทะเลลึก

ถ้าเราสามารถเพิ่มผลผลิตของชาวนาและชาวประมงของเรา ผลพลอยได้ก็จะเป็นการแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนมีคนจนไปด้วย

ตอนที่ ๔ จะทำได้ไหวไหม?

คำตอบขงนอยู่กับว่า เราตั้งใจจะทำหรือไม่ เพียงใด

ถ้าย้อนหลังดูตัวเลขในระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา จะเห็นว่า ความคืบหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นที่น่าชื่นชม แม้แต่ก่อนปี ๒๕๐๘ คือก่อนที่จะเริ่มมีค่าใช้จ่ายทางการทหารของสหรัฐฯ เข้ามา อัตราการเพิ่มของเราสูงถึง ๖% ถึง ๘% อยู่แล้ว เมื่อปลายปี ๒๕๐๗ เงินสำรองระหว่างประเทศของเรามีมากกว่าสองเท่าของปี ๒๕๐๒ สถิติและข้อเท็จจริงเหล่านี้ลบล้างอย่างสิ้นเชิง ซึ่งข้ออ้างของผู้ ทคิคว่าประเทศไทยร่ำรวยขนเพราะสงครามเวียดนาม และเมื่อสงครามยุติ ประเทศไทยจะประสบกับความหายนะ

ถ้าระยะย้อนหลัง ไปอีกถึงปี ๒๕๙๓ ซึ่งเป็นระยะสงครามเกาหลี จะเห็นว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจในระยะนั้นคล้ายคลึงกับปัญหาทางเศรษฐกิจบางประการในปัจจุบัน กล่าวคือ ในระยะที่การค้ารุ่งเรืองเนื่องจากสงครามเกาหลี ราคาขายและตีบวกขึ้นสูงมาก และไทยยังเป็น เจ้าตลาดสำหรับสินค้าข้าวอีกด้วย เป็นเหตุทำให้ทุนสำรองเพิ่มขึ้น แต่ในทันทีที่ต้นความเมื่อ สงครามสงบ ราคาของยางและตีบวกตกต่ำ ขณะเดียวกันพม่าปรากฏตัวกลับมาเป็นคู่แข่งข้าวออก รายใหญ่เช่นเดิม ในระยะแรกหลังจากปี ๒๕๙๓ เงินตราต่างประเทศของไทยลดลงทันที และ ทำท่าลดลงเรื่อย ๆ

ข้อแตกต่างก็คือ ในระยะนั้นโครงสร้างของอัตราแลกเปลี่ยนของเราสนับสนุน เพราะ มีการควบคุมสินค้าเข้าและออก การค้าขายเป็นเรื่องที่รัฐบาลผูกขาด และขณะนั้นมูลค่าส่งออก ที่สำคัญเพียง ๔ อย่างเท่านั้น การเงินของรัฐบาลไม่เป็นระเบียบ กล่าวคือ ทองตัวเงินคลังและ พันธบัตรรวมอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยแห่งเดียว หรือกล่าวได้ว่าธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้เดียวเท่านั้นที่ให้รัฐบาลกู้เงินบัญชีเงินงบประมาณและบัญชีการคลังที่เหลือและล้างหลัง สิบปี เงินทุนสำรองในปี ๒๕๙๗ เหลือเพียง ๒๕๙ ล้านดอลลาร์ สรอ. เท่านั้น

แต่จากสภาพยุ่งเหยิงนั้น เราได้กลับสู่ความรุ่งเรืองไปอีกเป็นเวลานานกว่าสิบ ปี และเราทำได้โดยไม่ต้องอาศัยการกระทำแบบจำกัดหรือหัดตัวป้องกันตัว เช่น การจำกัดปริมาณ สินค้าเข้า เราใช้วิธีอันกล้าหาญ คือ เลิกควบคุม เลิกสำนักงานข้าวของรัฐบาล เลิกควบคุม การส่งยางและตีบวก เลิกควบคุมการส่งรถยนต์เข้ามา เลิกการใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินหลายอัตรา เลิกแบ่งประเภทสินค้าเข้าต่าง ๆ เราปรับปรุงการคลัง การงบประมาณ การภาษีอากร ตลอดจน การบริหารราชการแผ่นดินให้ทะมัดทะแมงขึ้น และให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น เราทำนุบำรุง ประชาชนด้วยการสร้างถนน สร้างการชลประทาน บูรณะการรถไฟ และการทำเรือ บำรุง การเกษตรและปราบปรามโจรผู้ร้ายให้ราษฎรมั่นใจอยู่ในความปลอดภัยแห่งชีวิตและทรัพย์สิน ของตน เรากำหนดระบบเศรษฐกิจและการค้าอย่างเสรีและไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

เราจะใช้วิธีการแบบเดียวกับปัญหาปัจจุบันได้สำเร็จหรือไม่ ขอนสำคัญอยู่ที่เงื่อนไข ข้อหนึ่ง กล่าวคือ การดำเนินงานและนโยบายของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ต้องทะมัดทะแมง มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันการบริหารเศรษฐกิจและการคลังของรัฐบาลเองก็มีลักษณะเลื่อนกลางพัว ไปหมด การวางแผนทางเศรษฐกิจตลอดจนการดำเนินงานจับประเด็นได้ยาก ตัวอย่างเช่น ถ้า จะเอ่ยถึงการปรับปรุงการคมนาคม ก็กระทรวงถึง ๔ กระทรวงที่เกี่ยวข้อง (คือ กระทรวงพัฒนาฯ,

กระทรวงเกษตร, กระทรวงมหาดไทย และสำนักนายกรัฐมนตรี) และกรมอีกประมาณ ๘ กรม จากหน้าหนังสือพิมพ์เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีคำแถลงของปลัดกระทรวงเกษตรกล่าวว่า การปรับปรุงการเกษตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของกระทรวงเกษตร เพราะกระทรวงเกษตรไม่มีอำนาจรับผิดชอบเรื่องดินและน้ำ

ฉะนั้น การวางระบบงานของรัฐบาลใหม่อย่างรีบด่วน จึงเป็นความจำเป็นยิ่ง รัฐมนตรีผู้อาวุโสท่านใดท่านหนึ่งซึ่งนายกรัฐมนตรี ไว้วางใจควรจะได้รับมอบให้อำนาจเต็มที่ในการควบคุมและรับผิดชอบเกี่ยวกับการประสานงานทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลทุกฝ่าย

ปัญหาพวกเราก็คงทราบกันอยู่แล้ว และบรรดาท่านผู้ใหญ่ในวงราชการก็ทราบกันอยู่แก่ใจแล้ว เมื่อเร็ว ๆ นี้ ในสภากัมมีการอภิปรายให้ปรับปรุงทบวงกรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ และรัฐบาลก็รับรองว่าจะดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไป พวกเราก็ได้แต่ภาวนาขอให้รัฐบาลทำจริง และประสบความสำเร็จโดยรวดเร็ว

ท่านประธานที่เคารพ เมื่อทำการแก้ไขเรื่องแล้ว ผมเชื่อว่าอนาคตของเศรษฐกิจไทยเราจะไม่มืดมนแน่ เราเคยเผชิญปัญหาที่ยิ่งกว่านี้ และเราก็ขจัดได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศบ้าง แต่ส่วนใหญ่ทำด้วยฝีมือนำพักนำแรงของพวกเราคนไทยเอง ผมแน่ใจว่า เราจะทำได้อีก ฉะนั้น จึงขอเสนอแก่ท่านทั้งหลายว่า อนาคตเศรษฐกิจของไทยเรา ควรจะแจ่มใสรุ่งโรจน์ และถ้ารัฐบาลทำจริง อนาคตเศรษฐกิจของไทยเราย่อมแจ่มใสรุ่งโรจน์แน่นอน.

ปัญหาของไทย*

เสน่ห์ จามริก

ความนำ

(๑) หลักการเบื้องต้น

(๒) ประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจ

(๓) พื้นฐานสังคม

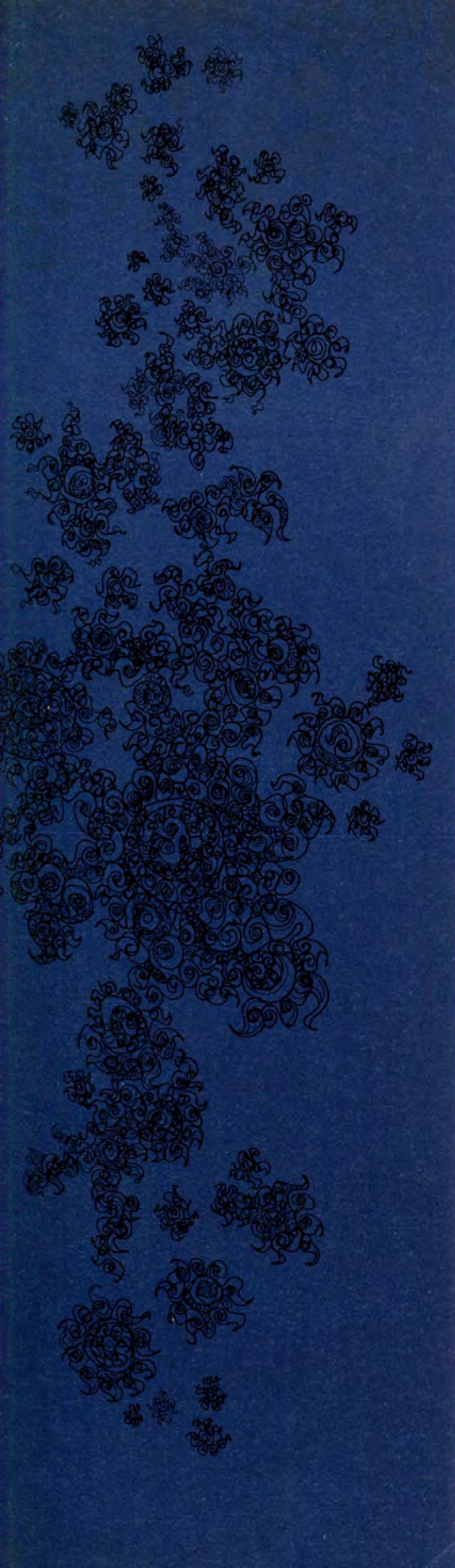
(๔) คุณค่าสังคมกับสถาบันพัฒนา

สรุป

“สิ่งที่ชาติเราต้องการมากที่สุดขณะนี้.....ก็คือให้มีความคิดใหม่ๆ อยู่เสมอ.....แต่เราจะไม่ได้ความคิดใหม่ๆ กัน จนกว่าเราจะมีรัฐบาลและมติมหาชนซึ่งเคารพยกย่องความคิดใหม่ๆ และ คนที่มีความคิดใหม่ๆ”

จอห์น เอฟ. เคนเนดี อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐ

*เดิมเป็นบทผนวก ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมกับงานแปลเรื่อง “แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ” จากหนังสือเรื่อง Economic Development in Perspective ของศาสตราจารย์ เจ. เค. แกลเบอร์

ความน่า

ความมุ่งประสงค์สำคัญในที่นี้ มีอยู่เพื่อเสนอประเด็นบางข้อ ซึ่งเชื่อว่าน่าจะเป็นประโยชน์ให้พินิจความคิดความเข้าใจสำหรับมหาชนทั่วไปช่าง ไม่มากก็น้อย มิได้หมายและทิ้งไม่อยู่ในฐานะที่จะนำเอาหลักเศรษฐศาสตร์การพัฒนามาตกให้เป็นที่น่าพอใจในหมู่ผู้รู้ แต่อย่างใด เหตุผลง่าย ๆ มีอยู่ว่าผู้แปลไม่ใช้นักเศรษฐศาสตร์ หากแต่ประจักษ์แก่ใจมานานอยู่แล้ว มีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ควรปล่อยปละละเลยมองข้ามความสำคัญจนเกินไปกล่าวคือ จนอาจเป็นผลให้การดำเนินงานพัฒนาของเราถึงกับเสียแนวทางและความหมายไปในบั้นปลาย

ในประการสำคัญ ผู้เขียนถือทัศนะอย่างสามัญที่สุดว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเรื่องภารกิจส่วนได้เสียของคนทั้งชาติ การดำเนินงานจะสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริงหรือไม่ และจะเป็นไปได้ช้าเร็วเพียงไรนั้น ในที่สุดแล้ว ย่อมขึ้นอยู่กับระดับความเข้าใจ และความสนใจร่วมมือของมหาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ หลักข้อนี้จะเป็นที่เน้นตระหนักกันในหลักสูตรศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ และการบริหารงานสาธารณะหรือไม่ก็ตาม แต่มันเป็นความจริงส่วนหนึ่งของธรรมชาติสังคมมนุษย์เราเอง คงไม่มีสามัญชนคนใดจะเขลาถึงกับปฏิเสธหรือมองไม่เห็นคุณประโยชน์ของการสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ฉะนั้น ถ้าพฤติกรรมสื่อให้เห็นว่า คนทั่วไปขาดความสนใจร่วมมือตามสมควรแล้ว ประเด็นไม่ใช่ว่าจะทอดทิ้งปัญหา หรือใช้วิธีเกะเกณท์บังคับกัน หากแต่จะต้องพยายามวิเคราะห์หามูลเหตุแห่งอุปสรรคในตำแหน่งให้ถ่องแท้ ข้อสำคัญ การวิเคราะห์พึงต้องทำด้วยใจอันเที่ยงธรรม ไม่ใช่เพียงเพื่อเหตุหรือเลี้ยงปัญหา

ภาษาศัพท์แสงทางวิชาการที่ใช้ ๆ กันอาจเป็นเหตุหนึ่งเหมือนกัน ที่ทำให้เรื่องราวของการพัฒนาเศรษฐกิจค่อนข้างจะคลุมเคลือ กระนั้นก็ดี ผู้เขียนเชื่อแน่ว่า ทั้งรัฐบาลและมหาชนยังขาดและต้องการความรู้ข้อคิดจากบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิอีกมากที่เชี่ยวชาญที่เป็นอยู่ในทางปฏิบัติ แหล่งอันวยข้อความรู้ในเรื่องนี้ คงมีจำกัดอยู่กระแสรเดียวเท่านั้น คือการเผยแพร่ของทางราชการ นี้จะมีเหตุผลแวดล้อมอยู่อย่างไรก็ดี แต่เห็นได้ว่า ชัดอย่างแน่นอน กับหลักความจำเป็นของการกะตมกำลังความคิดในชาติ ซึ่งตามความจริงก็นับว่ามีจำกัดเต็มที่อยู่แล้ว ทั้งในและนอกวงราชการที่เกี่ยวข้อง

(๑)

หลักการเบื้องต้น

ความสำเร็จไม่ว่าของคนหรือของชาติ อาจเกิดจากโชคอำนวยได้ส่วนหนึ่ง เหมือนกัน แต่เรื่องของชีวิต เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ล้าหลัง จะปล่อยให้ไปตามวิถีของโชคคนไม่ได้ ความเจริญก้าวหน้าทั้งปวงโดยสาระ เป็นผลจากการสั่งอุทิศความสามารถของแต่ละคนแต่ละสังคม เป็นธรรมดาที่ทุกคนและทุกชาติย่อมต้องการก้าวหน้าในชีวิตด้วยกันทั้งนั้น ปัญหาไม่อยู่ที่ว่า เราปรารถนาความก้าวหน้ากันหรือไม่ การเอาแบบอย่างของผู้เจริญก็ไม่ใช่ของเสื่อมเสียอะไร แต่ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะเจริญรอยตามเขาอย่างไร เราจะเริ่มต้นกันที่ตรงไหน

ยิ่งกว่านั้น ข้าสำคัญ สภาพจิตใจของเราพร้อมหรือยังสำหรับที่จะคิดค้นหาความเข้าใจกัน คือหมายถึงว่า เข้าใจในสิ่งที่เป็นมูลฐาน ในยุคของการไหวตัวสร้างชาติกันอย่างเร่งรีบเช่นขณะนี้ เรามักจะวงสนใจเฟื่องแสงกันแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ด้านปฏิบัติเฉพาะหน้ามากกว่าจะพยายามมองเห็นสิ่งที่ เป็นแก่นสาร ภารกิจพัฒนาไม่ใช่จะมีความหมายแต่เพียงผลิตโครงการก่อสร้างและหาเงินหาทอง ตลอดจนวัตถุปัจจัยอื่น ๆ เพื่อการนี้เท่านั้น ถ้าปัญหามีอยู่แค่นี้ เรื่องก็ง่ายสะดวกดี และเราก็ไม่จำเป็นต้องใช้สมองความคิดอะไรมาก โครงการก่อสร้างแต่ละชั้นในตัวเองมีแต่คุณ ไม่เป็นโทษ อย่างน้อยก็รู้ได้เห็นกันว่า เรามีอะไรใหม่ขึ้นมา อย่างไรก็ดี โดยแท้จริงปัญหาไม่ได้มีอยู่เพียงแค่นี้ หากยังมีข้อที่ต้องคิดคำนึงถึงอีกมากทั้งก่อนและหลัง เฉพาะอย่างยิ่ง เราต้องแน่ใจเสียก่อนว่า ต้องการอะไร สิ่งที่ต้องการจะให้ผลคุ้มค่า และเหมาะสมกับฐานะของเราหรือไม่ และในประการสำคัญ จะให้ความหมายและบังเกิดผลแก่งานพัฒนาเศรษฐกิจเพียงไร

บางทีบทเรียนจากประวัติศาสตร์ อาจช่วยอธิบายประเด็นข้อนี้ได้มาก ประวัติศาสตร์คงจะให้แสงสว่างแก่เรามากกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ ถ้ารู้จักศึกษาวิเคราะห์ในแง่ความสัมพันธ์ของเหตุและผลในปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์ แทนที่จะมุ่งเน้นในแง่รวบรวมจดจำเหตุการณ์ในอดีตกันเป็นใหญ่ ประวัติศาสตร์อาจไม่เป็นแขนงวิชาที่อยู่ในข่าย “เป็นประโยชน์ด้านปฏิบัติเฉพาะหน้า” อย่างเช่น เศรษฐศาสตร์ หรือการบริหารงานสาธารณะ แต่ก็อาจประสพปัญหาข้อคิดอันทรงคุณค่าแก่การวินิจฉัยดำเนินงานสำคัญของชาติได้เป็นอย่างดี

เรารู้กันว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกาทุกวันนี้ สืบเนื่องมาจากผลสำเร็จของงานประดิษฐ์คิดค้นเครื่องจักรกลต่าง ๆ ทั้งแต่ภายหลังกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ความหมายของปรากฏการณ์ที่เรียกกันว่า ปฏิวัติอุตสาหกรรมนี้ไม่จำกัดแต่ในแง่ผลสำเร็จด้านวิทยาการเท่านั้น หากยังส่งผลไปไกลเป็นการแปรเปลี่ยนโฉมชีวิตเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวงลึกซึ้ง สังคมเกษตรก้าวหน้าไปสู่ชีวิตใหม่แบบสังคมอุตสาหกรรม ทุน แรงงาน วิทยาการ ตลอดจนปัจจัยผลิตอื่น ๆ ถูกระดมมาใช้ประโยชน์กันเต็มที่ การสร้างอุตสาหกรรมเป็นทั้งพลังและสัญลักษณ์ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความหมายและความสำคัญของผลสำเร็จทางเศรษฐกิจ ของยุโรปตะวันตกและสหรัฐมีอยู่เพียงไรนั้น เห็นจะไม่จำเป็นต้องพรรณานในที่นี้ ชาติเหล่านี้อาจะมีข้อที่น่ารังเกียจเทียบเคียงอยู่ประการใดก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุดผลงานของเขาในด้านนี้ก็เป็นที่นิยมชมชื่นในความรู้สึกของชาติอื่น ๆ ทั่วไป และยิ่งกว่านั้นยังเป็นแบบอย่างอันเร้าให้เกิดจินตนาการใฝ่ฝันอย่างแรงกล้าในหมู่นานาชาติทั้งหลายที่อยู่ล้าหลัง

แต่มีอะไรเล่าที่เป็นบทเรียนแก่เรา สำหรับผู้เชื่อว่าชาวนาคำตอบเห็นจะเป็นเสียงเดียวกัน คือ ทุน แรงงาน วิทยาการ สามสิ่งนี้เป็นสูตรที่ค้ำชูค้ำกันมากที่สุด และแน่ละ ไม่มีผู้ใดจะโต้แย้งได้ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยจำเป็น ถ้าชาติไปเสีย การพัฒนาเศรษฐกิจก็เป็นไปไม่ได้ ทุน แรงงานและวิทยาการ เป็นคำตอบที่ถูกต้องโดยไม่มีข้อสงสัย หากแต่ว่า ยังไม่ใช่คำตอบที่สมบูรณ์ทีเดียว

ขอให้เราพิจารณา เรื่องราวให้ต้องแท้นอกสักเล็กน้อย กล่าวคือ แทนที่จะมองกันเพียงแค่ว่า ประสิทธิภาพบนพื้นผิวว่า อะไรเป็นวัตถุดิบปัจจัยจำเป็นสำหรับผลสำเร็จทางเศรษฐกิจ บางทีการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะเป็นที่เข้าใจและเห็นลู่ทางกันที่ขึ้น ถ้าเราจะพยายามวิเคราะห์ดูให้ตลอดไปถึงด้วยว่า อะไรเป็นรากฐานของวัตถุดิบเหล่านั้น เพราะผลที่สุดแล้วลำพังทุน แรงงาน และวิทยาการนั้นทำอะไรเองไม่ได้ ต้องอาศัยคนเป็นผู้ใช้และควบคุม ตรงนี้เองที่เป็นแก่นของความยากลำบากทั้งหลาย ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า การใช้และควบคุมทุนก็ดี แรงงานก็ดี และแม้แต่วิทยาก็ดี จะทำกันอย่างไรจึงจะบังเกิดผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย สำหรับประเทศด้อยพัฒนา ปัญหาข้อนี้เป็นหัวใจสำคัญทีเดียว เพราะโดยสภาพปัจจัยเหล่านี้ก็จำกัดหายากยิ่ง เท่าที่มีอยู่ส่วนใหญ่ก็อาศัยหีบยืมหรืออนุเคราะห์จากผู้อื่นเขา การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการในตัวเองนับเป็นกุศลกิจอันน่าสรรเสริญ

แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็อาจเป็นผลเสีย เพราะสิ่งที่ได้มาโดยอาศัยผู้อื่นนั้น ถ้าไม่รู้จักค่า ก็อาจ
 สูญส่ายสิ้นเปลืองไปได้โดยง่าย จริงอยู่ ความฟุ่มเฟือยอาจเป็นเครื่องแสดงศักดิ์ศรีเป็น
 เกียรติภูมิให้ความสุขอย่างหนึ่ง ซึ่งมักนิยมกัน แต่ทว่า อาจเป็นเครื่องบั่นทอนทำลายผล
 งานพัฒนาเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาเศรษฐกิจจะดำเนินเป็นผลหรือไม่เพียงใดนั้น
 โดยสาระขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการใช้ และควบคุมปัจจัยผลิตดังกล่าว ความจริงนี้ก็เป็น
 หลักเบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์ (รวมทั้งการบริหารงานสาธารณะ) แต่รู้สึกว่าการแข่งขัน
 เลื่อนกันไป กล่าวคือ หลักความมุ่งหมายในการใช้ทรัพยากรอันจำกัดหายากให้เกิดผลได้เต็ม
 เม็ดเต็มหน่วยที่สุด

อย่างไรก็ดี ปัญหาไม่ได้จบแค่ตรงที่พูดถึงถึงประสิทธิภาพ หลักนี้ก็คงเหมือนกับ
 กับหลัก “วิชาการ” อื่น ๆ สมัยนี้เฉพะอย่างยิ่งในทางสังคมศาสตร์ อาจนำมาใช้อ้างอิงประ-
 กอบเป็นพรีภายในวงการของผู้ปฏิบัติงานเอง โดยไม่มีทางประกันหรือตรวจสอบถึงความ
 รับผิดชอบและความถูกต้องเหมาะสมกันอย่างจริงจัง การให้อภัยสำหรับข้อผิดพลาดในการ
 ปฏิบัติงานเป็นของธรรมดา แต่ลักษณะดำเนินงานแบบหย่อนสมรรถภาพและความรับผิด
 ชอบ จะปล่อยให้กลายเป็นมาตรฐานปกติวิสัยของสังคมต่อไปนั้น ไม่เป็นการสมควรแน่

แต่ที่นี่ก็ต้องยอมรับเสียด้วยว่า เป็นเรื่องยาก และไม่ใช่ว่าเรื่องที่จะมาเทศนากัน
 ได้ว่า อะไรควร อะไรไม่ควร เพราะโดยรากฐาน หลักประสิทธิภาพจะเป็นคุณค่ายึดถือ
 ปฏิบัติกันจริงจังเพียงไรนั้น ต้องอาศัยสภาพและบรรยากาศ จิตใจของสังคมเป็นเครื่องประ-
 กันและอำนวยส่งเสริม ถ้าเราจะคิดเจริญรอยตามชาติทั้งหลายที่ประสบผลสำเร็จทางเศรษฐกิจ
 เราจะเลือกจดจำเอาแต่เฉพาะปัจจัยด้านวิธีการนั้นไม่พอ แต่ต้องไม่ลืมด้วยว่า ชาติ
 เหล่านี้รวมตลอดจนญี่ปุ่น ล้วนสามารถผ่านพ้นมาแล้วทั้งสิ้นจากระเบียบและสภาพจิตใจ
 ของอดีตอันล้าสมัย และล้วนเป็นสังคมที่ตื่นตัวทันสมัยเปิดหูเปิดตา ถือทัศนคติแบบวิทยา-
 ศาสตร์ ยกย่องเหตุผลและให้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจและ
 ระเบียบดำเนินชีวิตด้านอื่น ๆ การแข่งขันในเชิงปัญญาความสามารถเป็นหลักคุณธรรมที่
 นิยมถือกันทั่วไป ญี่ปุ่นเห็นจะเป็นตัวอย่างที่กล่าวขวัญกันมาก ในฐานะเป็นชาติใหม่ และ
 ชาติเดียวของเอเชียที่สามารถสร้างตัวรุดหน้าเป็นที่ครั้นคร้ามและยกย่อง แม้ในหมู่ชาติ
 ตะวันตกทั้งหลาย ญี่ปุ่นอาจมีปัจจัยกลางอย่างอำนวย แต่เจตน์จำนงอันแรงกล้าของเขาที่จะ

เผชิญโลกยุคใหม่ ด้วยจิตใจความคิดที่ทันสมัย ต้องนับว่าเป็นพลังยิ่งใหญ่ของการแก้ไข ปรับปรุงสังคมให้เข้าสู่ระดับประสิทธิภาพที่จำเป็น

ด้วยเหตุนี้ ภารกิจพัฒนา จึงจำต้องคำนึงถึงปัญหาปรับปรุงพื้นฐานจิตใจของ สังคมควบคู่ไปกับปัญหาปัจจัยในด้านวัตถุและวิธีการ “การพัฒนาคน” ถ้าจะให้ความหมายก็น่าจะมุ่งไปในแนวความคิดเช่นว่านี้ นโยบาย ทางการศึกษาต้องนับว่ามีบทบาทสำคัญ ยิ่ง เมื่อคิดถึงแง่ระยะยาว การศึกษาไม่ได้หมายความว่าเพียงแค่นี้ให้มีคนอ่านออกเขียนได้มากมาย เท่านั้น แต่จะต้องมุ่งฝึกอบรมคนให้รู้จักคิดใช้เหตุผลอย่างมีหลักด้วย ความสัมพันธ์ของครู กับนักเรียนจึงมีความสำคัญยิ่งในแง่นี้ ความจริง เรื่องของการศึกษามีข้อควรพูดและแก้ไข กันมากทีเดียว สำหรับในที่นี้ เพียงใครจะเสนอเป็นข้อสังเกตในสารสำคัญว่า จุดมุ่งหมาย ของการฝึกอบรมเยาวชนของชาติให้มี “ระเบียบวินัย” นั้น ไม่ควรจำกัดเฉพาะในด้านฝึก ให้รู้จักฟังและจดจำไปปฏิบัติแต่อย่างเดียว หากควรส่งเสริมให้เรียนรู้อะไรบ้างในการคิด และใช้วิจารณ์หาเหตุผลไปด้วยในขณะเดียวกัน เพราะมิฉะนั้น อนุชนในอนาคตจะไม่สามารถคิดสร้างหรือริเริ่มทำอะไรได้มาก นอกจากคอยแต่รับคำสั่งกันเป็นส่วนใหญ่ คน เรานั้น เมื่อใช้ชีวิตเคยชินอยู่กับการรับคำสั่งเสียแล้ว ก็มักออกคำสั่งโดยขาดเหตุผลทำนอง เดียวกัน แล้วก็มักจะทนทานต่อการรับฟังเหตุผลชี้แจงได้เท่าไรนัก สังคมในสภาพเช่นนี้ ยากที่จะเป็นมาตรฐานเชิดชูคุณค่าของหลักเหตุผลได้อย่างแท้จริง และที่แน่นอนก็คือ ไม่ใช่ ลักษณะของสังคมที่ก้าวหน้า เมื่อพิจารณาถึงขั้นนี้แล้ว ก็ได้แต่หวังเอาว่า ปัญหาเรื่อง ส่งเสริมคุณภาพของการศึกษา (ถ้าจะเหลียวแลกันบ้าง) คงจะไม่มองกันแต่ด้านวิชาการและ วิชาชีพเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้าเท่านั้น หากควรมุ่งเป็นไปถึงคุณภาพของความคิดประกอบ กันไปในนโยบายการศึกษาไม่ว่าระดับใด การส่งเสริมให้คนมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ แต่ก็ควรนึกถึงด้วยว่า คนเป็นเครื่องมือที่มีสมองและความคิด ประสิทธิภาพของคนไม่ใช่จะมีผลในด้านทำอย่างเดียว หากยังริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ด้วย ซึ่งพึงต้องให้ออกาสอย่างเต็มที่

การพัฒนาเศรษฐกิจจะขาดความหมายและไม่อาจบังเกิดผลจริงจัง เว้นเสียแต่ ี่ว่า ประสิทธิภาพจะเป็นหลักการที่ยอมรับนับถือกันโดยเคร่งครัดในเบื้องต้น หลักการข้อ นี้จะดำรงอยู่ได้ก็แต่ในสังคมที่ยึดถือคุณค่าของเหตุผลเป็นระเบียบใหม่ของชีวิต นอกจาก แนวการศึกษาแล้ว นั้นหมายถึงว่าจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวงทั้งสภาพจิต

ใจและหลักประเพณีปฏิบัติอีกหลายต่อหลายอย่างภายในสังคมของเรา ความจริงข้อนี้ก็ต้อง
 เผชิญกันด้วยใจอาญาและสุจริตธรรม ข้อสำคัญที่สุด พึงต้องพยายามเข้าใจให้ได้ว่า การ
 เปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องหมายถึงเป็นเรื่องบั่นทอนทำลายเสถียรภาพ และความมั่นคงของ
 ชาติอย่างที่มีก่หลังคิดกัน ตรงกันข้าม มันเป็นเงื่อนไขของความเจริญก้าวหน้าดังที่ประสบ
 การณ์ในประวัติศาสตร์เป็นตัวอย่างให้เห็น ทั้งการเปลี่ยนแปลงก็ไม่ใช่จะต้องเป็นปฏิปักษ์
 ต่อกฎประเพณีอันดีงามเสมอไป ตรงกันข้าม มันเป็นเงื่อนไขของการสร้างเสริมประสิทธิภาพ
 อันเป็นคุณสมบัติจำเป็นสำหรับสังคมที่ทันสมัย ๕ ๕ ๕ ๕ พงทนทนเพียงแต่ถ้าเราจะยอมรับฟัง
 เหตุผลและลดความเห็นแก่ตัวกันลงไปบ้าง ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ยาวชนของเราก็จะได้แบบอย่างแนวทาง
 ประเพณีที่ดีกว่าเดิมนานมากทีเดียว

ประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ที่จริง คำว่าค้อยพัฒนา ฟังดูอาจชวนให้เกิดความรู้สึกไม่สู้ดีและไขว้เขวอยู่บ้าง บรรดาผู้เชี่ยวชาญเองก็ระหนักถึงความยากลำบากในการแปลความให้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม คำ ๆ นี้เป็นอันยอมรับใช้กันในวงวิชาการทั่วไป มีความหมายในทางเปรียบเทียบ แสดงระดับฐานะเศรษฐกิจโดยเฉพาะ มิได้หมายความรวมไปถึงแง่ที่ว่า ค้อยหรือยิ่งหย่อนในตำแหน่งระดับวัฒนธรรม หรือคุณค่าที่ยึดถือทางจิตใจด้วย แต่ทั้งนี้ คงเป็นที่เข้าใจกันดีว่า ปัญหาของการแก้ความยากจนหรือปรับปรุงฐานะเศรษฐกิจนั้น จำเป็นอยู่เองที่จะต้องอาศัยการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพื้นฐานจิตใจและแนวทัศนคติ ตลอดจนวิถีดำเนินชีวิตในส่วนสำคัญบางอย่างของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กล่าวโดยกว้าง ๆ ประเทศค้อยพัฒนาหมายความกันถึงประเทศที่บรรลุผลสำเร็จทางเศรษฐกิจในระดับค่อนข้างต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศอย่างสหรัฐอเมริกา และในยุโรปตะวันตก คือฐานะจน นักตำราบางท่านได้ให้ข้อสังเกตจรรยาลักษณะของประเทศค้อยพัฒนาไว้ยี่สิบยวละเอียดละออน่าสนใจ แต่เห็นจะพอสรุปรวมสารสำคัญได้ดังนี้ คือ (ก) อัตรารายได้จริงและทุนเฉลี่ยต่อประชากร ๑ คนอยู่ในระดับต่ำ โดยมาตรฐานของประเทศที่ฐานะดีดังกล่าว (ข) ขาดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวิทยาการอื่น ๆ สำหรับใช้ประโยชน์ในทางเกษตรและอุตสาหกรรม (ค) ผลิตรวมและตลาดจำกัดวงแคบ (ง) ประดิษฐ์กรรมมีน้อย ไม่สคัญสำคัญอะไร

โดยทั่วไป หลักนิยมใช้วัดระดับผลสำเร็จทางเศรษฐกิจก็มักถือเกณฑ์เทียบ อัตรารายได้จริง(หรือผลผลิตสุทธิ)เฉลี่ยเป็นรายปีต่อประชากร ๑ คน ศาสตราจารย์ฮิกกินส์ แห่งมหาวิทยาลัยเท็กซัส กำหนดกำหนดประมาณเป็นตัวเลขว่า ประเทศที่จัดเข้าอยู่ในระดับค้อยพัฒนา ได้แก่ประเทศที่มีอัตรารายได้จริง เฉลี่ยต่อคนต่ำกว่า ๑ ใน ๔ ของสหรัฐ คือต่ำกว่าระดับราว ๕๐๐ เหรียญสหรัฐ หรือประมาณ ๑ หมื่นบาทต่อปี* การถือเอาตัวเลขเป็นเกณฑ์วัดเช่นนี้ไม่แน่ว่าจะชอบด้วยเหตุผลเพียงใดในทางวิชาการ และข้อเท็จจริง แต่อย่างน้อยอาจสะดวกช่วยให้คุณเข้าใจง่ายขึ้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว

* Benjamin Higgins ; Economic Development, Problems, Principles, and Policies. (London, 1959) หน้า ๖-๑๐

ประเทศที่จัดว่ามั่งคั่งก็ได้แก่สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และส่วนใหญ่ในยุโรปตะวันตก ส่วนประเทศฐานะจนล้นเป็นประเทศในเอเชียและแอฟริกาแทบทั้งสิ้น อย่างประเทศไทยในปัจจุบัน รายได้เฉลี่ยต่อคนก็ตกราวไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาทต่อบปี จึงจัดว่าเป็นระดับที่ต่ำมากที่สุดทีเดียว แม้เทียบในหมู่ประเทศด้อยพัฒนาด้วยกัน

ความจริงการเปรียบเทียบฐานะเศรษฐกิจนี้ มีส่วนที่จะต้องคำนึงถึงในแง่จิตวิทยาอยู่ด้วย จริงอยู่ โดยมาตรฐานของตะวันตก ประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ต้องนับว่าอยู่ในฐานะยากจนเกินค่านามากทีเดียว หากแต่ว่าสภาพการครองชีพในประเทศเหล่านี้อาศัยประเพณีความเคยชินมาแต่ดั้งเดิมอยู่แล้ว ในความสำนึกของคนส่วนมากจึงเห็นจะไม่ถึงกับเดือดร้อนยากเกินถึงขนาดอย่างที่ว่าตัวเลขเปรียบเทียบรายได้อาจชวนให้คิด แต่ก็ไม่ใช่ว่าถือเป็นเรื่องขอลอประโลมหรือส่งเสริมให้หนึ่งนอนใจกัน ตรงกันข้าม ในสมัยใหม่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญและจำเป็นยิ่ง ทั้งนี้ อย่างน้อยด้วยเหตุผลใหญ่ ๆ สองประการคือ ประการแรก ประเทศด้อยพัฒนาประกอบด้วยประชากรส่วนใหญ่ของโลก และผู้คนในประเทศเหล่านี้ต่างดำรงชีพในระดับที่พอประทังชีวิตไปวัน ๆ หนึ่งเท่านั้น ปัญหาข้าวยากหามาแจกอาจเกิดขึ้นได้ทุกขณะ เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงว่าการทำมาหาเลี้ยงชีพส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของดินฟ้าอากาศซึ่งไม่สู้จะแน่นอน นอกจากนั้น จำนวนประชากรของประเทศกันวันจะเพิ่มทวีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะเพิกเฉยละเลยกันต่อไปไม่ได้ แม้สำหรับประเทศที่ขึ้นชื่อว่ามีพืชพันธุ์ ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์อย่างไทยเรา ปัญหาเรื่องประชากรนี้เป็นประเด็นที่ยังจะได้พูดถึงอีก

ประการที่สอง โลกสมัยนี้ยากที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยตัวเองอย่างเดียว แต่ทุกหนทุกแห่ง เราจะพบว่า เต็มไปด้วยความต้องการที่สูง ๆ ขึ้นเป็นลำดับ ทุกวันนี้ เรามีวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อคมนาคมอื่น ๆ อีกมากมาย โลกนี้วันยิ่งจะแคบลง ผู้คนเกือบทั้งโลกต่างได้รู้ได้เห็นสภาพชีวิตของกันและกันดีขึ้น ทำให้เกิดจินตนาการคาดหมายต้องการสร้างตัวสร้างฐานะให้เสมอ หรือใกล้เคียงกับแบบอย่างของชาติที่เจริญก้าวหน้า ความต้องการของชีวิตนี้ แม้จะเป็นเพียงมโนภาพและอาจยังห่างไกลที่จะบรรลุถึง แต่ก็มีความมุ่งมั่นที่ทรงพลังยิ่งใหญ่ในโลกสมัยใหม่ และเป็นปัญหาส่วนสำคัญอันหนึ่งที่ต้องเผชิญกัน

ประเทศด้อยพัฒนาหมายถึงประเทศที่อัตราการรายได้จริงต่อคนอยู่ในระดับต่ำ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจก็คือหาทางเพิ่มผลผลิตของชาติ อันเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ในการนี้จะต้องส่งเสริมปัจจัยผลิตต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิตเศรษฐกิจสมัยใหม่ ต้องสร้างอุตสาหกรรม ต้องเสาะแสวงหาทุน วิทยาการ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตของชาติให้สูงขึ้นทั้งในทางเกษตรและอุตสาหกรรม โครงการหลายอย่างจะต้องกำหนดและสร้างขึ้น เป็นต้นว่า เชื้อเพลิงปรมาณู พลังไฟฟ้า ทางขนส่ง และอื่น ๆ เหล่านี้เป็นแนวทางถือปฏิบัติกันทั่วไป แต่ก่อนอื่น เราอาจถามตัวเองบ้างว่า เราทำเพื่ออะไร การพัฒนาเศรษฐกิจจะให้ความหมายอะไรแก่เราบ้าง

เป็นที่เห็นได้ว่า สภาพการณ์ของบรรดาประเทศพัฒนาย่อมไม่อาจเหมือนกันไปหมด และต่างมีปัญหาที่จะต้องแก้ไขแตกต่างกันตามกรณี แต่ทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่าคงมีจุดหมายและกฎเกณฑ์ร่วมกันในหลักใหญ่ที่จะวินิจฉัยในเรื่องสำคัญยิ่งยวดเช่นนี้ หลักธรรมดามีว่า การพัฒนาเศรษฐกิจจะให้ประโยชน์แก่ส่วนรวมจะเป็นผลให้ประชาชนทั่วไปได้มีช่องทางและโอกาสกว้างขวางขึ้นในชีวิตเศรษฐกิจ จริงอยู่ ทรัพย์สินมบัติความมั่งคั่งอาจไม่ใช่สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสุขเพิ่มขึ้นเสมอไป แต่ก็แน่ใจได้อย่างหนึ่งว่า การเพิ่มรายได้จะเป็นผลให้คนเรามีช่องทางมากขึ้น เป็นอิสระมากขึ้นในอันที่จะซื้อหาสิ่งที่ต้องการที่ดีที่จะเลือกงานอาชีพที่ดี หรือลงทุนประกอบกิจการที่ตนชอบและถนัด คนเป็นทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต การเพิ่มพูนรายได้หรือผลผลิตให้สูงขึ้นก็เพื่อจะได้มีสิ่งของและบริการมากขึ้นสำหรับกินและใช้ รวมทั้งสำหรับลงทุนซึ่งจะเป็นทางทวีความมั่งคั่งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

การพิจารณาระดับผลสำเร็จทางเศรษฐกิจ ในแง่ที่ถือเกณฑ์อัตราการรายได้เฉลี่ยต่อคนเช่นว่านี้ เท่ากับให้แนวทางสำคัญสำหรับนโยบายพัฒนา ปัญหาไม่จำกัดอยู่ในขั้นแสวงหาทุน วิทยาการและส่งเสริมการสร้างอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจยังต้องคำนึงถึงความหมายด้านอื่น ๆ ประกอบ ซึ่ง ณ ที่นี้ใคร่จะยกขึ้นพูด ๒ ประเด็นด้วยกัน กล่าวคือ

(ก) ในประการต้น ใครควรเป็นผู้ได้รับประโยชน์กันแน่? การเพิ่มผลผลิตต่อคนช่วยให้เศรษฐกิจของชาติเจริญเติบโตขึ้น นี่เป็นที่พึงปรารถนาโดยไม่ต้องสงสัย แต่ผลจากการนี้อาจช่วยส่งเสริมให้คนเพียงส่วนน้อยไม่ก็คนร่ำรวยขึ้น และประชาชนส่วนใหญ่

อาจไม่มีอะไรที่ขึ้นเลย หรือเท่าที่ควร รูปการณ์แบบนี้จะเป็นทางบั่นทอนพลัง และประสิทธิภาพของการพัฒนาต่อไปในอนาคต ข้อเท็จจริงเป็นที่ยอมรับกันอยู่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจจะเป็นไปได้ก็โดยประชาชนต้องการเช่นนั้น ภารกิจนี้จะบังเกิดผลก็ต่อเมื่อทั้งรัฐบาลและประชาชนพร้อมใจร่วมมือดำเนินงานเพื่อจุดหมายปลายทางร่วมกันจริง ๆ แต่ประชาชนจะไม่สำนึกในคุณค่าของความพยายามนี้ต่อไปได้นาน ถ้าหากผลประโยชน์ที่ได้ไม่เฉลี่ยไปทั่วถึงอย่างแท้จริง บรรดานักเศรษฐศาสตร์ที่เห็นการณ์ไกล ต่างก็พากันเน้นถึงความสำคัญในข้อนี้อยู่เสมอ ๆ การเชิญชวนเรียกร้องความร่วมมือร่วมใจของมหาชนนั้น จะมัวเอาแต่อาศัยใช้เทคนิคสื่อมวลชนสมัยใหม่ โฆษณาเผยแพร่ประกาศอุดมการณ์ไม่ได้ ถ้าหากปราศจากความจริงใจและการปฏิบัติที่เป็นผลจริงจัง เพราะเรื่องอย่างนี้ไม่ยากนักที่มหาชนจะมองเห็นกันได้

ข้อที่ควรพิจารณาไคร่ครวญกันโดยเฉพาะก็คือประเด็นที่ว่า การเพิ่มระดับผลผลิตหรือรายได้ขึ้น โดยแท้จริงเป็นผลช่วยส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพของประชาชนหรือไม่เพียงใด ปัญหาที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงตัวอย่างในด้านการส่งเสริมการลงทุนเอกชนขณะนี้พร้อมกันกับพิจารณาว่า

“...อภิสิทธิ์ส่งเสริมที่ได้รับจากรัฐบาล ไม่ได้ใช้ประโยชน์ไปในทางผลิตสิ่งจำเป็นในราคาถูกลง เพื่อจะได้นำผลประโยชน์ออกไปสู่ผู้บริโภค (ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยลดค่าครองชีพ) แต่อภิสิทธิ์ส่งเสริมได้นำมาใช้เพื่อหาผลกำไรมาก ๆ กัน และซ้ำยังก่อให้เกิดอัตราภาษีสูงขึ้น ทำให้ผู้บริโภคในประเทศนี้ไม่อาจซื้อสินค้าที่ถูกลงกว่าและดีกว่าจากต่างประเทศได้”*

เรื่องของอภิสิทธิ์ปรากฏอาศัยอยู่นานหลายทศวรรษ ซึ่งเห็นจะไม่จำเป็นต้องจรรนงกัน ณ ที่นี้ มีหลายต่อหลายอย่างที่เดี่ยวเท่ากับเป็นเนื้อร้ายที่จำเป็นต้องขจัดให้หมดสิ้นไป เราจะถือว่าผิดหลักศีลธรรมหรือไม่แน่นอนอาจไม่สำคัญนัก หากมันเป็นการบ่อนทำลายผลดำเนินงานพัฒนาอย่างลึกซึ้งและร้ายแรง แต่ทั้งนี้ต้องเป็นที่เข้าใจให้ชัดด้วยว่าอภิสิทธิ์บางอย่างอาจเป็นประโยชน์ในสังคมได้ และในสภาพการณ์ปัจจุบัน มีบางอย่างที่จำเป็นต้องส่งเสริมเพื่อประโยชน์ในทางเพิ่มผลผลิตรายได้ของประเทศชาติเช่น การลงทุนเอกชนเป็นตัวอย่าง และ ยังมีอื่น ๆ อีก ประเด็นไม่ใช่อยู่ตรงที่จะกวาดล้างทุกสิ่งทุกอย่างนี้ได้ชื่อ

* คัดแปลจากบทความ ของ นายพร สิริธำนวน (P. Sithi Amnuai) เรื่อง The Nation's Business ในหนังสือพิมพ์ Bangkok World ฉบับ Annual Review 1963

ว่าเป็นอภิสิทธิ์ อภิสิทธิ์อาจถือเป็นสิ่งที่ชอบได้เหมือนกัน ถ้าหากอำนาจผลประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสมแก่สังคม มีผู้รู้ให้ข้อสังเกตในแง่ประวัติศาสตร์อย่างน่าสนใจว่า การเสื่อมโทรมแตกสลายของบรรดาสังคมทั้งปวงจนถึงบัดนี้^๕ โดยรากฐานส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากโรคอภิสิทธิ์ที่เป็นกาฬโรคระบาดอยู่ทั่วไป* เรื่องนี้ยังมีข้อที่ต้องพิจารณาอีก เมื่อพูดถึงต่อไปถึงปัญหาการสร้างพื้นฐานสังคม

การเพิ่มผลผลิตของชาติจึงเป็นเป้าหมายชั้นหนึ่ง แต่หาใช่เป็นจุดหมายเพื่อตัวของมันเองเท่านั้นไม่ ข้อสำคัญที่สุด โครงการส่งเสริมต่าง ๆ น่าจะคำนึงถึงแง่อันพึงได้พึงเสียต่อสังคมให้รอบคอบ เฉพาะอย่างยิ่งผลสะท้อนในด้านมาตรฐานการครองชีพของราษฎรส่วนใหญ่ทั่วไป มิฉะนั้นจะกลายเป็นการชกกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลและผิดความคาดหวังของมหาชนไป ผลเสียทางจิตใจจะเกิดขึ้นได้อย่างเอนกอนันต์ และถ้าหากเป็นไปเช่นนั้นเสียแล้ว จะมาหวังความสนใจร่วมมืออะไรจากประชาชนนั้ไม่ได้ นี่เป็นเรื่องธรรมดา เว้นแต่ว่าจะใช้วิธีบังคับขึ้นใจกันคือ ๆ ซึ่งก็เห็นจะไม่ใช่ทางที่เราจะต้องการเลือกเดินแน่นอนนโยบายของชาติ

(ข) อีกประเด็นหนึ่งที่กล่าวขวัญและถกเถียงกันมากขณะนี้ คือเรื่องประชากร ซึ่งเป็นปัญหาที่มีผลสะท้อนใหญ่หลวงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจกันเป็นพิเศษ จำนวนประชากรไม่ใช่สิ่งที่อยู่คงที่ตายตัว อาจเพิ่มหรือลด ในภาวะปกติเช่น ไม่มีสงคราม ทุพภิกขภัยหรือโรคระบาดใหญ่ ๆ ฯลฯ ประชากรมักเพิ่มขึ้น ยิ่งมาในสมัยนี้ วิทยาศาสตร์ทางแพทย์และสาธารณสุขเจริญก้าวหน้าขึ้นมากมาย อัตราคนตายนับวันจะน้อยลงไปเป็นลำดับ อัตราเด็กที่จะรอดชีวิตอยู่ต่อไปนับวันจะทวีขึ้น ประชากรเกือบทุกหนทุกแห่งในโลก จึงมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอยู่เสมอในประเทศไทยเรา จำนวนประชากรเพิ่มในอัตราค่อนข้างสูงทีเดียว แต่เดิมคือระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๔—๒๔๖๒ เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๑.๔ ต่อปี ระยะเวลาปี พ.ศ. ๒๔๖๒—๒๔๗๒ เพิ่มร้อยละ ๒.๒ ระยะเวลาปี พ.ศ. ๒๔๗๒—๒๔๘๐ เพิ่มร้อยละ ๓.๐ และตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นต้นมา อัตราเพิ่มทวีขึ้นเป็นร้อยละ ๓.๒ ต่อปี นับว่าเป็นอัตราที่สูงมาก จนในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เรามีประชากรทั้งสิ้นถึง ๒๘ ล้านคน คำนวณกันว่า ถ้าหากประชากรไทยเพิ่มในอัตรา^๕นี้ไปเรื่อย ๆ แล้ว

* Dr. Grayson : The Crisis of the Middle Class. หน้า ๑๑๘-๑๒๐

ใน ๒๐ ปี ข้างหน้าคือ ราวปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ประเทศไทยก็จะมีประชากรถึงประมาณ ๕๐ ล้านคน

อัตราการรายได้ต่อคนเท่ากับผลเฉลี่ยจากรายได้ของชาติทั้งหมดหารด้วยจำนวนประชากร อีกนัยหนึ่งรายได้ต่อคนขึ้นอยู่กับส่วนสัมพันธ์ระหว่างรายได้และจำนวนประชากรทั้งประเทศ ฉะนั้นถ้าเราต้องการเพิ่มรายได้ต่อคนก็หมายถึงว่าจะต้องพยายามให้ผลผลิตรายได้ของชาติเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าอัตราเพิ่มของประชากร ถ้าปัจจัยทั้งสองนี้เพิ่มในอัตราเท่า ๆ กัน รายได้ต่อคนก็จะคงระดับเดิม ไม่รวยขึ้นหรือจนลง หรือว่าถ้าหากประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คือในอัตราสูงกว่าอัตราเพิ่มผลผลิตของชาติแล้ว ระดับรายได้ต่อคนจะลดต่ำ คือจนลงไป ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เราตั้งเข็มไว้ว่าจะเพิ่มรายได้ของชาติให้สูงเกินกว่าร้อยละ ๕ ต่อปี เมื่อเทียบส่วนอัตราเพิ่มของประชากรกว่าร้อยละ ๓ แล้ว หมายความว่าถ้าสามารถทำได้เช่นนั้น รายได้ต่อคนจะต้องเพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ ๒ แต่เมื่อพิจารณาถึงตรงนี้ ปัญหาเกิดขึ้นทันที คำถามที่หนึ่ง เราจะสามารถทำได้จริงหรือไม่ และคำถามที่สอง อัตราเพิ่มของประชากรในระดับนี้จะกระทบกระเทือนประสิทธิภาพผลิตในอนาคตหรือไม่

ถ้าฟังเรื่องจำนวนประชากรเพิ่มอาจยังไม่ถึงกับเป็นปัญหาสำคัญรีบด่วนเท่าไรนัก ในเมื่อคำนึงถึงว่า ประเทศเรายังมีที่รกร้างว่างเปล่าสำหรับทำกินอยู่อีกมาก ผู้คนไม่ได้หนาแน่นแออัดเหมือนในหลาย ๆ ประเทศ ทั้งอาหารเครื่องใช้จำเป็นก็ไม่ได้ขาดแคลนอย่างที่ดินแดนส่วนอื่น ๆ ของโลกกำลังพากันวิตกกังวลอยู่ขณะนี้ ยิ่งกว่านั้น ตามสถิติตัวเลขซึ่งเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของทางราชการชี้แจงเมื่อไม่กี่สัปดาห์มานี้ยังแสดงว่าเรามีรายได้ต่อคนเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๕ คือยังสูงกว่าอัตราเพิ่มของประชากร รายได้จากผลิตผลทางเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๑ เฉพาะข้าวเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑ รวมความแล้ว เราคงมีรายได้และช่องทางอีกเพียงพอสามารถรับกับจำนวนคนที่เกิดมาใหม่ได้เป็นอย่างดี* พิจารณาแต่ในขั้นนี้แล้ว ก็อาจดูไม่มีเหตุที่น่าวิตกว่าประชากรของประเทศจะเพิ่มขึ้นไปจนเกินกำลังเลี้ยงดูได้ กล่าวคือถึงขนาดทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนอาหารกันขึ้น

ภายในวงการรัฐบาล เท่าที่ทราบก็ยังไม่อาจตัดสินใจแน่นอนลงไปเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้ ทักนะท่าที่ส่วนใหญ่รู้สึกจะคล้อยหนักไปทางความเห็นที่ว่าควรปล่อยให้ประชากร

* จากข่าวสัมภาษณ์เลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ในวารสารการสหกรณ์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๒ ประจำเดือนธันวาคม ๒๕๐๖ หน้า ๑๓

เพิ่มต่อไปตามธรรมชาติอย่างที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เพราะฐานะเศรษฐกิจของประเทศยังคงพอสามารถเลี้ยงดูผู้คนที่มียู รวมทั้งที่จะเพิ่มขึ้นโดยไม่ให้ออกอยากขาดแคลน ในขณะที่เดียวกัน ควรเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างอุตสาหกรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป และเมื่อเศรษฐกิจเจริญ ประชาชนมีรายได้มีมาตรฐานการครองชีพดีและระดับการศึกษาสูงขึ้นแล้ว อัตราเพิ่มของประชากรจะลดต่ำลงไปเองตามลำดับเช่นเดียวกับในประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ

อย่างไรก็ดี แนวความเข้าใจทำนองนี้หาชอบด้วยเหตุผลทีเดียวไม่ ในเมื่อคำนึงถึงกำลังฐานะอันแท้จริงของประเทศ เป็นที่ยอมรับกันดีว่า การสร้างอุตสาหกรรมเป็นหนทางที่จะบังเกิดผลที่สุดในการเพิ่มรายได้ต่อกัน ผลงานวิเคราะห์ศึกษาและประสิทธิภาพเป็นเครื่องยืนยันในหลักข้อนี้ เพราะฉะนั้นย่อมเป็นการถูกต้องที่ประเทศด้อยพัฒนาอย่างไทยเราควรจะมีมุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อให้เศรษฐกิจของชาติเจริญเติบโตไปได้อย่างรวดเร็ว

แต่ปัญหาที่ว่า ประเทศไทยมีกำลังความสามารถเพียงใดที่จะเร่งรัดสร้างอุตสาหกรรม เฉพาะอย่างยิ่งให้ทันการกับจังหวะอัตราเพิ่มของประชากรร้อยละ ๓.๒ ต่อปี ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่ากำลังฐานะของเราที่จะเร่งรัดสร้างอุตสาหกรรมมีจำกัดมาก ทั้งด้านกำลังคน และในด้านกำลังเงิน ในด้านกำลังคน จะเห็นได้ชัดจากรายงานผลสำรวจสำมะโนประชากรครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ว่า ในจำนวนประชากรที่มีงานอาชีพรวม ๑๓.๗ ล้านคน ส่วนใหญ่ทีเดียวคือ ๑๑.๓ ล้านคนหรือกว่าร้อยละ ๘๐ ประกอบอาชีพทางเกษตร ส่วนที่ประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมมีต่ำกว่าร้อยละ ๒ ในสภาพการณ์เช่นนี้แสดงว่า เศรษฐกิจของประเทศยังจะต้องขึ้น อยู่กับ เกษตร กรรม เป็น ส่วน สำคัญ ต่อไป อีกนาน พอดูทีเดียว เพราะการโยกย้ายสืบเปลี่ยนอัตรากำลังคนจาก เกษตรกรรมไปเพิ่มทาง อุตสาหกรรม นั้นต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนหลายอย่างและต้องใช้เวลา

ทางด้านกำลังเงินเล่า ก็อยู่ในฐานะจำกัดมากเช่นกัน เพราะการลงทุนจะมีได้มากหรือน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถออมของประเทศ แต่เท่าที่เป็นอยู่รายได้ก็จำกัดว่าต่ำอยู่แล้ว ค่าครองชีพก็จะลดลงไปไม่ได้มาก (ด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจ และทั้งที่ไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ) การออมของประชาชนจึงมีระดับค่อนข้างต่ำ คือร้อยละ ๖-๗ ของรายได้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การลงทุนจึงย่อมจะอยู่ในระดับต่ำไปด้วย ตามที่คำนวณกันคาดว่า การลงทุนทั้งสิ้นในประเทศจะไม่เกินร้อยละ ๑๕ ของรายได้ของชาติ

ทั้งนี้โดยคิดรวมถึงการลงทุนจากแหล่งเงินอื่น ๆ ด้วย เป็นต้นว่า ภาษีอากร เงินช่วยเหลือ และเงินกู้จากต่างประเทศ

เมื่อรูปการณ์เป็นเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องยอมรับกันเสียว่า กำลังฐานะของประเทศไทยที่จะเร่งรัดสร้างอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้อย่างรวดเร็ว^๕ เป็นไปได้ยากจริง ๆ ฉะนั้น ประเด็นที่ควรจะวินิจฉัย ก็คือปัญหาว่า อัตราเพิ่มของประชากรร้อยละ ๓.๒ ปัจจุบันจะสูงเกินกำลังความสามารถของประเทศในตอนนี้หรือไม่ ในข้อนี้ก็ได้มีผู้เชี่ยวชาญตั้งข้อสงสัยเกิดขึ้นว่าเป็นอัตราที่สูงเกินไป ทั้งยัง “น่าจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นไปได้อีกในอนาคตอันใกล้^๖” ด้วย ถ้าประชากรคงเพิ่มขึ้นรวดเร็วเช่นนี้ต่อไปในเมื่อระดับกำลังลงทุนจำกัดดังกล่าวแล้ว ผลอาจทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นได้ไม่เกินร้อยละ ๒ ต่อปี และ “ในอนาคตอาจจะลดลงไปจนเหลือเพียงร้อยละ ๑.๕ หรือ ๑ ต่อปีก็ได้ ถือได้ว่าเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจที่ล่าช้ามาก”* ในผังพัฒนาเศรษฐกิจเองก็ยอมรับอยู่ว่ารายได้เฉลี่ยต่อคนควรจะเพิ่มในอัตราร้อยละ ๓ เป็นอย่างน้อย

ในสภาพการณ์ของประเทศไทย ถ้าจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นรวดเร็วเกินไป จะเป็นอุปสรรคต่ออนาคตของการพัฒนาเศรษฐกิจถึง ๒ ทางซึ่งความจริงเป็นปัญหาเกี่ยวโยงกัน คือในทางหนึ่ง เป็นผลบั่นทอนความพยายามที่จะเพิ่มรายได้เฉลี่ยต่อคน เมื่อคำนึงถึงกำลังความสามารถของประเทศในทางอุตสาหกรรมดังกล่าวแล้วในระยะยาว การที่จะให้รายได้จริงของชาติเพิ่มสูงขึ้นได้เกินกว่าร้อยละ ๕ ต่อปีตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ก็ดูจะเป็นความหวังที่ค่อนข้างมีคมต้อยอย่างยิ่ง ในแง่หนึ่ง การเพิ่มของประชากรอาจเป็นเครื่องถ่วงความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ จริงอยู่ เราอาจทุ่มเทความหวังทางด้านเกษตรกรรมได้บ้าง เช่นที่รัฐบาลปฏิบัติอยู่ขณะนี้ การเพิ่มผลิตผลทางเกษตรโดยอำนาจบริการและวิชาการสมัยใหม่ อาจช่วยได้ แต่ก็คงไม่ได้มากและไปได้ไม่ไกล

ในอีกทางหนึ่ง จำนวนประชากรอาจเพิ่มรวดเร็วจนเกินกำลังของประเทศที่จะรับได้ นี่เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจให้ดีขึ้นกว่าเท่าที่คิด และปฏิบัติกันเดี๋ยวนี้ ปัญหาอาจไม่^๕ถึงขั้นเกิดการอดอยากขาดแคลน อะไรทำนองนั้น แต่นอกจากอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้องแล้ว รัฐยังต้องการคนที่มีคุณภาพด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจต้องอาศัยกำลังคนไม่แต่เพียง

* ตอกเอกสารบทความของดร. อำนวย วีรวรรณ เรื่อง “ประเทศไทยต้องการนโยบายประชากรในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร” (ฉบับที่ ๒) ในรายงานสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ประชากรของประเทศไทย ของสำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ (๒๕๐๖) หน้า ๓๔๗-๓๕๔

ในด้านปริมาณเท่านั้น หากคุณภาพของคนยังเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้ภารกิจพัฒนา
ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจริงจริง ประชาชนในยุคพัฒนาจะต้องได้รับการฝึกอบรม
ให้มีวิชาชีพอ่างเสริมให้เปิดหูเปิดตา รักความก้าวหน้า ให้ได้เห็นคุณประโยชน์ของการ
ประหยัดและการลงทุน ให้ได้มีสุขภาพแข็งแรง และได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบริการของ
รัฐในด้านอื่น ๆ ตามที่จำเป็น

สิ่งเหล่านี้ทำนองเดียวกัน เป็นเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงกำลังฐานะของประเทศ
กล่าวคือว่ารัฐสามารถจะขยายบริการในด้านการศึกษา สาธารณะสุข และการสังคมดังกล่าว
ให้ได้ทั่วถึงหรือไม่สำหรับประชากรที่เพิ่มขึ้น และไม่แต่ทั่วถึงเท่านั้น ต้องทั่วถึงโดยได้ระดับ
มาตรฐานที่จำเป็นด้วย ความจริงเรื่องนี้ก็เป็นปัญหาหนักหน้ำอยู่แล้วทุกวันนี้ ถ้ายิ่งจำนวน
ประชากรเพิ่มขึ้นรวดเร็ว นอกจากบริการเหล่านี้จะไม่พอเพียงทั่วถึงแล้ว ยังมีผลกระทบ
กระเทือนถึงด้านมาตรฐานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาวิเคราะห์เหตุผลและภาวะแวดล้อมของประเทศโดย
ถี่ถ้วนแล้ว จำนวนประชากรจึงเป็นปัญหาที่จะต้องหาทางแก้ไขกัน ไม่ใช่เพื่อให้ลด แต่
เพื่อชลออัตราเพิ่มให้ช้าลงไปบ้างตามกำลังฐานะอันเหมาะสมของประเทศ สำหรับวิธีการ
ปฏิบัติเป็นเรื่องที่ผู้รู้ควรจะช่วยกันหยาบยกขึ้นพิจารณาต่อไป แต่ข้อที่ใครเน้นโดยเฉพาะ
ณ ที่นี้ก็คือว่านโยบายทำนองปล่อยให้เรื่องของประชากรเพิ่มไปเองตามธรรมชาตินั้น ในที่
สุดจะกลายเป็นผลบั่นทอนคุณภาพของประชากร ซึ่งเป็นจุดหมายที่ความเห็นของทุก ๆ
ฝ่ายต้องการให้ส่งเสริม

เมื่อพูดถึงถึงคุณภาพ ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่ควรระลึกถึง คุณภาพของคน
นอกจากต้องอาศัยการส่งเสริมในด้านการศึกษาและบริการสังคมอื่น ๆ แล้ว ยังขึ้นอยู่กับ
ลักษณะของสังคมแบบหนึ่งด้วย จุดมุ่งหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงไม่แต่เพียงจะเพิ่ม
ผลผลิตหรือรายได้ของชาติ หากจะต้องพยายามปรับปรุงมาตรฐานบางด้านของสังคมไปใน
ขณะเดียวกัน การพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาสังคม โดยแท้จริง เป็นเรื่องแยกกันไม่
ออก กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจพึงมุ่งสร้างพื้นฐานสังคมที่เหมาะสมและอำนวย
ส่งเสริมภารกิจสำคัญนี้ ฉะนั้นประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไปก็คือ สังคมแบบเช่นว่านี้พึง
เข้าใจกันในความหมายเช่นใด

(๓)

พื้นฐานสังคม

ตั้งที่กล่าวไว้ข้างต้น เหตุผลและหลักประสิทธิภาพเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของความเจริญก้าวหน้าทั้งปวงและเรายังประจักษ์ชัดกันดีว่า ประชาชนที่ได้มาตรฐานคุณภาพเป็นทั้งปัจจัยและจุดมุ่งหมายสำคัญยิ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เพียงเกิดจากเจตนาดีหรือจากกำลังความสามารถของบุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือของคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ หากหมายถึงเป็นหลักคุณธรรมในชีวิตสังคมทั้งมวล การที่เศรษฐกิจจะเจริญก้าวหน้าไปได้อาจต้องอาศัยปัจจัยเงื่อนไขอื่น ๆ เป็นต้นว่าทรัพยากรธรรมชาติอันวยสถานการณ์ของประเทศสงบเรียบร้อย มีเสถียรภาพไม่เดือดร้อนยุ่งยากเป็นอุปสรรคแก่การประกอบกิจการงานอาชีพทั้งหลาย นี่เป็นที่เข้าใจได้ แต่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจจะบังเกิดผลรุดหน้าไปในอนาคตอันยืนนานนั้น โดยพื้นฐาน ขึ้นอยู่กับว่ามหาชนทั่วไปมีความชัดเจนและมีทัศนคติที่อันวยส่งเสริมเพียงไร

ในสุนทรพจน์โอกาสวันครบรอบปีที่ ๒ แห่งการปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๓ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตนายกรัฐมนตรีได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“...วิธีที่ดีที่สุดสำหรับสร้างชาติ สร้างประชาคมให้มีรากฐานมั่นคง เป็นการสร้างชนชั้นกลางให้มีจำนวนมากกว่าชนชั้นอื่นอันเป็นยอดปรารถนา ...เป็นระบอบที่พยายามสร้างชนชั้นกลางโดยมีจุดหมายปลายทางที่จะให้ประเทศเรามีชนชั้นกลางมาก อย่างประเทศเล็ก ๆ ทั้งหลายในยุโรป เช่น เดนมาร์ก ฮอลแลนด์ สวีเดน และสวิตเซอร์แลนด์ จะทำได้เพียงใด จะสำเร็จผลแค่ไหนก็ตามที่ ข้าพเจ้าจะเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางอันนี้ด้วยความบากบั่นจนสุดแรงสุดกำลัง ...เพราะข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า เราสามารถสร้างชนชั้นกลางขึ้นมาได้มากเพียงใด ก็เป็นการสร้างสังคมใหม่สำหรับประเทศและเป็นสังคมที่ผาสุกมากเพียงนั้น แผนผังและโครงการเศรษฐกิจที่ทำขึ้นแล้วก็มุ่งไปสู่จุดหมายอันนี้”

จุดสนใจรวมอยู่ที่ความมุ่งมั่นสร้างชนชั้นกลาง เพื่อเป็นพื้นฐานของสังคมในอนาคต ผลและความหมายของอุดมการณ์นี้เป็นข้อที่ควรพิจารณาศึกษากัน แต่ก่อนอื่น เราอาจจะได้แง่คิดบางอย่างที่เป็นประโยชน์ถ้าจะลองฟังทัศนะของผู้รู้ และสนใจในเรื่องนี้

ดูบ้าง

ถอยหลังไปประมาณ ๒๓๐๐ ปี อริสโตเติล ปราชญ์ชาวกรีกผู้ใช้เวลาและความคิดศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมและการเมืองของบรรดานครรัฐกรีกถึงราว ๑๖๐ นคร ได้ลงความเห็นเป็นข้อสังเกตว่า

“รูปสังคม.....และการปกครองที่ดีย่อมมีได้ก็แต่ในรัฐที่มีชนชั้นกลางมาก คือมากพอ.....เพื่อจะป้องกันมิให้ชนชั้นหนึ่งชั้นใดที่มีหัวเป็น ปฏิปักษ์ กันรุนแรงได้เป็นใหญ่...เพราะฉะนั้น จึงนับเป็นโศกมหาศาลยิ่งสำหรับรัฐหนึ่ง ๆ ถ้าสมาชิกของตนมีทรัพย์สินสมบัติพอประมาณและเหมาะสม ที่ใด บางคนมีมาก และคนอื่น ๆ ไม่มีอะไรเลย ผลที่เกิดขึ้นถ้าไม่เป็นประชาธิปไตยแบบรุนแรง ก็เป็นกษัตริย์ไทยอย่างจัด หรืออาจเป็นระบอบทรราชย์ได้.....

“...ที่ใดมีชนชั้นกลางมาก ที่นั้นย่อมมีช่องทางน้อยที่สุดที่จะเกิดมีฟักฝ่าย และการแตกแยกขึ้นได้ในหมู่ราษฎร.....

“...ประชาคมขึ้นอยู่กับมิตรภาพ แต่ถ้าเมื่อเกิดมีความเป็นปฏิปักษ์แทนที่มิตรภาพ คนเราจะไม่ร่วมในวิถีทางเดียวกัน รัฐพึงมุ่งเท่าที่จะเป็นไปได้ที่จะเป็นสังคมประกอบด้วยผู้ที่เสมอกัน (คือผู้ที่เป็นมิตรร่วมสมาคมกันได้) และชนชั้นกลางมีส่วนประกอบเช่นว่านั้นมากกว่าชนชั้นอื่นใด เพราะฉะนั้นรัฐที่มีชนชั้นกลางเป็นรากฐานย่อมจะเป็นรัฐที่มีส่วนประกอบที่ดีที่สุด...”

ถ้อยคำเหล่านี้อาจให้ปัญญาความคิดใหญ่หลวงสำหรับรัฐบุรุษทั้งหลาย ตลอดจนบรรดาผู้รับผิดชอบในนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ ในสมัยปัจจุบัน ชนชั้นกลางคงเป็นปัญหาที่อยู่ในข่ายสนใจศึกษาอย่างกว้างขวางในวงการสังคมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ สถาบันระหว่างชาติเกี่ยวกับอารยธรรมที่แตกต่างกัน เรียกชื่อย่อว่า อินซีดี ได้จัดให้มีการประชุมที่กรุงลอนดอนเพื่อศึกษาอภิปรายในหัวข้อเรื่อง “วิวัฒนาการของชนชั้นกลางในประเทศอื่น” (*Développement d'une classe moyenne dans les pays tropicaux et sub-tropicaux*)* มีบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจากหลายประเทศด้วยกัน รวมทั้งประเทศในเอเชีย ออสเตรเลีย และลาตินอเมริกา ไปร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จาก

*INCIDI ย่อมาจากชื่อภาษาฝรั่งเศส Institut International des Civilisations Différentes มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ จัดให้ประชุมอภิปรายเรื่องชนชั้นคนงาน ที่เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี และต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๖ ประชุมเรื่องชนชั้นชาวนา ที่กรุงเฮก ประเทศฮอลแลนด์

บันทึกรายงานการประชุมซึ่งจัดตีพิมพ์ขึ้นในปีต่อมา แสดงว่า ปัญหาชนชั้นกลางนี้เป็นเรื่องที่อยู่ในข่ายสนใจมาช้านานแล้ว เฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่มีความหมายและความสำคัญเป็นพิเศษสำหรับประเทศด้อยพัฒนารวมทั้งไทยเรา

ในที่ประชุมอินชิตัน ดร. สุโปโม (Supomo) แห่งอินโดนีเซีย กล่าวเน้นชัดเจกว่า

“การปรับปรุงทางเศรษฐกิจทั้งหลายต้องคำนึงควบคู่กันไปกับวิวัฒนาการทางการเมืองและสังคมด้วยถ้าจะให้บรรลุถึงพัฒนาการที่สมคูลย์ ชนชั้นกลางจะเป็นผู้ถือคบแห่งคติและอุดมการณ์เหล่านี้ และทั้งยังจะเป็นเครื่องมือสำคัญนำอุดมการณ์เหล่านี้ ให้ลุ่ลวงบังเกิดผลขึ้น”

ดร. คาน (N.A.G. Khan) แห่งปากีสถาน กล่าวเสริมทำนองเดียวกันว่า “การเกิดขึ้นของชนชั้นกลาง...ย่อมเป็นแหล่งของความแข็งแกร่งมั่นคงต่อเสถียรภาพ และความก้าวหน้า”

รวมความแล้ว ชนชั้นกลางถือเป็นความหวังสำหรับอนาคตที่รุ่งเรืองก้าวหน้าของชาติทั้งหลาย แม้สำหรับปัญหาด้านการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา ในงานศึกษาเรื่อง “วิกฤตแห่งชนชั้นกลาง” ดร. เกรย์สัน ก็ได้เตือนให้ตระหนักถึงข้อเสียอย่างหนักแน่นด้วยว่า

“นอกเหนือจากทุนและวิทยาการแล้ว บรรดาสังคมล้าหลังเหล่านี้จะต้องได้รับการสนับสนุนและช่วยให้สร้างชนชั้นกลางที่สมบูรณ์และบุกบั่น ถ้าหากจะกระตุ้นให้เกิดจิตใจที่ก้าวหน้าขึ้น.....”*

เมื่อพูดถึงชนชั้นกลาง ก็หมายความว่าตนเองว่ามีชนชั้นอื่นในระดับเหนือและต่ำกว่าเป็นที่เปรียบเทียบการวัดระดับชั้นของคนในสังคมนั้น ได้มีผู้ทางสังคมวิทยาพยายามคิดค้นศึกษาหากฎเกณฑ์อยู่มากในปัจจุบัน แต่ถึงบัดนี้ยังคงค่อนข้างสับสนอยู่มาก เฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความหมายของชนชั้นกลางยังเป็นเรื่องยากลำบากเป็นพิเศษซึ่งเป็นที่ยอมรับกันดีในการประชุมของอินชิตัน ทั้งนี้เพราะวิธีพิจารณาต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้านประกอบกัน เป็นต้นว่าระดับรายได้ ประเภทอาชีพ ลักษณะการใช้จ่าย การแต่งกาย และการดำรงชีวิตด้านอื่น ๆ ตลอดจนทำเลที่อยู่อาศัย เหล่านี้ยากที่จะยึดถือเป็นเกณฑ์ได้แน่นอน

*Graysan: The Crisis of the Middle Class. หน้า ๑๒๗

เสมอไป สังคมหนึ่ง ๆ ย่อมเปลี่ยนแปลงไป และสภาพของแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้ ในทางปฏิบัติ บัณฑิตบางอย่างถือเป็นเกณฑ์วัดได้ในที่แห่งหนึ่ง แต่อาจไม่สำคัญนักหรือไม่ให้ความหมายเลยสำหรับอีกแห่งหนึ่งก็ได้

อย่างไรก็ดี ปัญหาขัดข้องปลีกย่อยทำนองนี้เห็นจะไม่สำคัญอะไรนัก สำหรับจุดมุ่งประสงค์ที่จะพูดถึงกัน ณ ที่นี้ เราอาจกล่าวอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า ชนชั้นกลางหมายถึงกลุ่มชนในสังคมที่อยู่ในฐานะปานกลาง ฐานะในที่นี้ไม่จำเป็นต้องจำกัดแต่ในด้านทรัพย์สินสมบัติ รายได้คือไม่มีเกินไป ไม่จนเกินไป เท่านั้น หากยังคลุมถึงในลักษณะอาชีพและหน้าที่บางอย่างในสังคมด้วย พิจารณาในแง่นี้เราก็พอจะระบุให้ทราบได้ถึงกลุ่มคนที่จัดเข้าอยู่ในประเภทของชนชั้นกลางดังที่มีผู้เสนอแนะในที่ประชุมอินชี่ตี เฉพาะอย่างยิ่งได้แก่ (ก) เจ้าของกรรมสิทธิ์ พ่อค้ารายย่อย นักธุรกิจ ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ นักบริหาร ช่างเทคนิคทั้งในทางเกษตร พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม (ข) บุคคลในงานอาชีพอิสระ เช่น ครู แพทย์ นักกฎหมาย นักเขียน ศิลปิน ฯลฯ และ (ค) ข้าราชการรวมทั้งทหารชั้นสัญญาบัตร

จะเห็นได้ว่า ชนชั้นกลางคลุมถึงกลุ่มคนหลายจำพวกหลายประเภท มีฐานะหน้าที่ปฏิบัติ ในกิจกรรมเกือบทุกด้านทุกแขนงของชีวิตสังคมสมัยใหม่ บุคคลเหล่านี้อาจแตกต่างกันในด้านลักษณะงานอาชีพรายได้ เกียรติและสถานะตำแหน่งอื่น ๆ แต่ทั้งหมดมีคุณสมบัติเด่นชัดร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง คือ เป็นคนทำงาน เป็นผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติ ข้อที่ต้องเน้นเพื่อความเข้าใจ ก็คือว่าสำหรับชนชั้นกลาง ฐานะ กับ หน้าที่ เป็นสิ่งควบคู่กันไปเสมอ ชนชั้นกลางบางประเภทบางคนอาจมีฐานะการเงินดี ค่าขายได้ผลกำไรร่ำรวย แต่เขายังคงประกอบกิจการส่วนหนึ่งของสังคม งานจะเป็นเงินหรือไม่ก็ตาม แต่งานเป็นชีวิตของชนชั้นกลาง ซึ่งมีฐานะหน้าที่ต่าง ๆ กันไปตามกรณี และ งานคือชีวิตของสังคม ชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่มีคุณค่าก็เพราะเป็นผู้รักษาและส่งเสริมการดำรงชีวิตของสังคม พ่อค้า นักอุตสาหกรรม ผู้จัดการ ครู อาจารย์ นักเขียน จิตรกร นักดนตรี เสมียนพนักงาน ฯลฯ เหล่านี้อาจมีบทบาทเป็นประโยชน์มากบ้างน้อยบ้างในส่วนของตน แต่ทุกฝ่ายต่างมีส่วนสร้างสรรค์ชีวิตให้กับส่วนรวมด้วยกันทั้งสิ้น

งานและความก้าวหน้าเป็นชีวิตของชนชั้นกลาง บทบาทความชวนชววยอุตสาหกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นกลาง และเป็นแหล่งพลังส่งเสริมให้มีการขยายเปลี่ยนแปลง

แปลงฐานะภายในสังคม (Social mobility) อยู่เสมอ ในแง่นี้ ดร. เกรย์สันจึงได้ให้นิยามลักษณะเฉพาะของชนชั้นกลางไว้อย่างน่าคิดว่า ได้แก่

“บุคคลผู้ซึ่งอาจอยู่ ณ ใดในสังคมตั้งแต่ต่ำสุดจนถึงยอดสุด คุณลักษณะมูลฐานซึ่งแสดงว่าคน ๆ หนึ่งเป็นสมาชิกของชนชั้นกลางนั้น มิใช่อยู่ในฐานะของเขาในโครงลำดับชั้นของสังคม แต่อยู่ที่ *ทัศนคติ* ของเขาต่อสังคมมากกว่า ถ้าเขามุ่งมั่นที่จะก้าวไปสู่ฐานะที่ค้ำขึ้นในวงสังคม เขาก็นับเป็นชนชั้นกลาง เขาเป็นผู้สร้างพลังงาน เป็นผู้เปลี่ยนแปลง เป็นผู้จัดระเบียบใหม่ ความมุ่งประสงค์มูลฐานของเขามิใช่เพื่อก่อความแตกสลายให้แก่สังคม แต่เพื่อแปรเปลี่ยนแก้ไขโครงรูปสังคมในลักษณะเพื่อว่า เขา ในฐานะบุคคลหนึ่ง จะได้บรรลุถึงฐานะที่ค้ำขึ้น เมื่อใดเขาขุติที่จะแสวงฐานะที่สูงขึ้น และคอยมุ่งมั่นแต่จะดำรงฐานะที่มีอยู่ เมื่อนั้นเขาก็ไม่ใช่สมาชิกของชนชั้นกลางอีกต่อไป เพราะเขากลับกลับไปพะวงอยู่กับอภิสิทธิ์ และข้อจำกัดหวงห้ามมากกว่าการเปลี่ยนแปลง” (คัดแปลจากบทนำในหนังสือที่อ้างถึง)

ตามนัยดังกล่าวมานี้ คงจะเข้าใจกันได้ว่าลักษณะของความเป็นชนชั้นกลางนั้น นอกจากถือเกณฑ์ตามวัตถุปัจจัยประกอบคือรายได้และอาชีพแล้ว ยังเป็นเรื่องขึ้นอยู่กับทัศนคติอย่างหนึ่งด้วยโดยเฉพาะ เมื่อคิดในแง่นี้ คำว่าชนชั้นอาจชวนให้เข้าใจคลาดเคลื่อนได้เหมือนกัน สาระของชนชั้นกลาง หมายถึงความมีฐานะเป็นอิสระ รักการคิดริเริ่ม ขวนขวายแสวงความก้าวหน้าด้วยกำลังปัญญาสามารถของตนเอง ไม่ใช่โดยวิธีอาศัยอภิสิทธิ์ เป็นเครื่องสนับสนุนโอปอ้อม ในชีวิตเศรษฐกิจ ชนชั้นกลางให้คุณค่าแก่กฎความประพฤติใด ๆ ที่ อำนวยผลสำเร็จ คติแบบเพียวริแตน (Puritan) ในอังกฤษตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นแบบอย่างได้ดีในข้อนี้ การประหยัสมัธยัสต์ต่อคทน วิริยะอุตสาหะ ขวนขวายริเริ่มปรับปรุงวิทยาการและเทคนิคในการผลิตการค้า เหล่านี้เป็นคุณสมบัติโดยแท้ของชนชั้นกลาง จากประสบการณ์ของสังคมยุโรปตะวันตกตลอดจนญี่ปุ่น บทบาทหน้าที่ของชนชั้นกลางจึงเป็นเสมือนแหล่งพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของสังคมยุคใหม่ และด้วยเหตุผล คุณสมบัติและความหมายเช่นว่านี้เองที่ชนชั้นกลางอาจถือเป็นหวังแห่งจุดหมายปลายทางของชาติคือพัฒนาทั้งหลายในสมัยปัจจุบัน นโยบายสร้างชนชั้นกลางสำหรับประเทศ

ไทย น่าจะอยู่ในแนวความเข้าใจทำนองนี้ ทั้งนี้พิจารณาจากสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่อ้างข้างต้น

“...ข้าพเจ้าต้องขอทำความเข้าใจ...ว่า ระบบปฏิวัติไม่สามารถจะทำให้ใครเป็นเศรษฐกิจมหัศจรรย์มหัศจรรย์ขึ้นมาในวันในพรุ่ง เพราะเป็นระบบที่ปราบคอร์รัปชั่น.....ไม่ยอมให้ใครได้ लाभผลจากการวิ่งเต้นให้สินบนสินน้ำใจเพื่อขออภิสิทธิ์เรื่องนี้ ขอสัมประทานเรื่องนี้ ระบบปฏิวัติจึงไม่สามารถจะสร้างเศรษฐกิจหรือผู้ร่ำรวยขึ้นมารวดเร็วราวกับปลุก.....การสร้างตัวสร้างความมั่งคั่ง...จะได้แต่ด้วยการประกอบสัมมาชีพ ด้วยวิชาการ ด้วยความรู้ ความชำนาญความขยันหมั่นเพียรและความซื่อสัตย์ จึงเป็นการยากและต้องใช้เวลาใช้ความพยายามมากกว่าจะสร้างขึ้นมาได้”

เพราะฉะนั้น จุดมุ่งหมายสาระของการสร้างชนชั้นกลางจึงต้องพิจารณาทั้ง ๒ นัย ประกอบกัน คือในทางวัฒนธรรม และในแง่เศรษฐกิจ

ในทางวัฒนธรรม การสร้างชนชั้นกลางหมายถึงเป็นการส่งเสริมหลักคุณธรรมของสังคมนิยมใหม่ กล่าวคือ ปลูกฝังให้คนในชาติเกิดจิตใจรักความก้าวหน้า รักงานและหน้าที่ ผลตอบแทนที่ได้พึงเป็นไปตามผลและความสำคัญของงานแต่ละบุคคล สังคมที่ยุติธรรมไม่หมายความว่าต้องปฏิบัติต่อทุกคนเท่าเทียมกัน คนเราจะกระตือรือร้นคิดอะไรมาก ๆ ริเริ่มอะไรใหม่ ๆ ก็ต่อเมื่อสังคมรู้จักให้ความเคารพยกย่องในสิ่งเหล่านี้ ต่อเมื่องาน ความวิริยะสามารถเป็นเครื่องวินิจฉัยผลสำเร็จในชีวิต และทั้งต่อเมื่อการแข่งขันในเชิงปัญญาความสามารถในกิจการทุกด้านเป็นไปอย่างเสรีและเป็นธรรม

นี้หมายความว่าแบบแผนประพจน์ปฏิบัติบางอย่างที่สืบเนื่องทับถมกันมา จะต้องยุติและขจัดให้หมดสิ้นไประบบอภิสิทธิ์ การผูกขาด การอุปถัมภ์ญาติมิตรเหล่านี้ชอบที่จะคงมีอยู่ได้ตราบเท่าที่ไม่เป็นอุปสรรคบั่นทอน ประสิทธิภาพและความเจริญก้าวหน้าของส่วนรวม อภิสิทธิ์อันเป็นกาฝากในสังคมเป็นผลร้ายใหญ่หลวงเพียงใด ประสพการณ์ในประวัติศาสตร์ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นดังกล่าวนี้อย่างชัดเจน การสร้างชนชั้นกลางจึงเท่ากับสร้างโฉมหน้าของคนใหม่และของสังคมใหม่ ทั้งนี้ด้วยทัศนคติที่ยึดมั่นในงานหน้าที่ สุจริตธรรมและความก้าวหน้าเป็นการเปิดประตูจิตใจให้ มุ่งมั่น แข็งแรงที่จะขยับขยาย ฐานะในสังคมโดยสะดวกเท่าเทียมกันตามกำลังความสามารถ และผลงานของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ มีผู้กล่าวเป็นคติว่า สังคมที่ยุติธรรม คือ สังคมที่มุ่งแสวงทางก้าวหน้าไปสู่ระดับวัฒนธรรมที่สูงขึ้น

เสมอ แต่สังคมจะก้าวหน้าไปได้อย่างจริงจังก็แต่โดยอำนาจส่งเสริมคุณค่าของหลักประ-
พตติปฏิบัติใหม่เท่านั้น

ในขณะเดียวกัน การพัฒนาสร้างชนชั้นกลางจำเป็นต้องให้สอดคล้องกลมกลืน
กับผลประโยชน์ และสวัสดิการของชนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วยเป็นส่วนรวม การที่เราเน้น
เจาะจงถึงเรื่องชนชั้นกลาง ในที่นี้ไม่หมายความว่า กรรมกรและชาวนาไม่มีความสำคัญ
ตรงกันข้ามเราต้องถือว่า ชนกลุ่มอื่นเหล่านี้ต่างก็มีฐานะหน้าที่และเป็นคุณค่าส่วนหนึ่งใน
ชีวิตสังคมเหมือนกัน ทั้งหมดต่างสำคัญปาน ๆ กันในแง่ นี้ และจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย
ซึ่งกันและกัน โดยแท้จริงการพัฒนาชนชั้นกลางเองยังขึ้นอยู่กับพัฒนา และสวัสดิการ
ของชนชั้นแรงงานและชาวนาด้วยกันในที่สุด ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทั้งในด้านฐานะ
และประโยชน์ของชนชั้นส่วนต่าง ๆ ของสังคม จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงเสมอ
ในหลักนโยบาย

ในแง่เศรษฐกิจ เมื่อเทียบกับสังคมตะวันตก ในประเทศไทยรวมทั้งประเทศ
ด้อยพัฒนาอื่น ๆ ชนชั้นกลางนับว่ามีบทบาทสำคัญน้อย กล่าวโดยเฉพาะสำหรับประเทศไทย
เรา ปัญหานี้มีข้อที่น่าใส่ใจอยู่ ๒ ประเด็นใหญ่ ๆ

(ก) ประเด็นแรกเกี่ยวกับปริมาณ บุคคลที่มีงานอาชีพในข่ายที่จัดว่าเป็นชน
ชั้นกลางมีอัตราต่ำมาก คือระหว่างร้อยละ ๕-๑๐ ของประชากร ในประเทศตะวันตกมี
ถึงร้อยละ ๓๐-๔๐ ปัญหาขั้นต้นจึงจะต้องเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น แนวทางปฏิบัติที่เห็นได้
ก็โดยส่งเสริมอุตสาหกรรม และขยายการศึกษา สำหรับการสร้างอุตสาหกรรมทำได้แค
ไหนอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกำลังฐานะของประเทศดังที่เคยพูดถึงแล้วในตอนต้น หาก
ใครจะกล่าว ณ ที่นี้ว่า การสร้างอุตสาหกรรมนอกจากจะเป็นช่องทางเพิ่มพูนรายได้ของ
ชาติอย่างรวดเร็วแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดงานอาชีพใหม่หลายต่อหลายประเภท เท่ากับ
เป็นการกระจายและแบ่งงานหน้าที่ออกไปอย่าง กว้างขวาง เศรษฐกิจ ของ ประเทศจะ
สามารถปรับตัวยืดหยุ่นได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับขั้นของการขยายตัว เราจะมึงงานอาชีพที่เป็น
กำลังผลิตของประเทศมากขึ้นเป็นต้นว่า นักอุตสาหกรรม พ่อค้า นักธุรกิจการเงิน ผู้จัดการ
วิศวกร และช่างผู้ชำนาญงานด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นกำลังคน เป็นทรัพยากรแรงงาน
ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งสิ้น

การศึกษาเป็นสื่อช่วยให้คนเขยิบฐานะชั้นในวงสังคม นอกจากส่งเสริมให้มีโอกาสเปิดหูเปิดตามองเห็นช่องทางชีวิตกว้างขวางขึ้นแล้ว ยังให้วิชาความรู้สำหรับนำไปใช้ประกอบงานอาชีพต่อไป การขยายการศึกษาจึงเป็นทางเพิ่มจำนวนชนชั้นกลางไปในตัว และทั้งยังอาจปลูกฝังพื้นฐานในด้านทัศนคติที่พึงปรารถนา สำหรับอนาคตของสังคมที่ก้าวหน้า การจัดระบบการศึกษาเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตร วิธีฝึกอบรม มาตรฐานและทัศนคติของครูเอง จะต้องให้เป็นไปในทางส่งเสริมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายอุดมการณ์ข้อนี้ แต่ตามพฤติการณ์ที่ดำเนินอยู่ขณะนี้ เห็นได้ชัดว่าในวงการศึกษาเรายังขาดจินตนาการที่จะตระหนักทราบซึ่งถึงความสำคัญของปัญหาอันนี้กันตามสมควร

ในยุคของการพัฒนา ระบบและหลักสูตรการศึกษาจะต้องจัดวางให้เหมาะสมเข้ากับความต้องการของประเทศในด้านสร้างเสริมกำลังคนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ อันจำเป็นสำหรับงานพัฒนาเศรษฐกิจ นี่เป็นเรื่องที่รัฐกำลังดำเนินอยู่ และก็พอเห็นกันได้ง่าย แต่กระนั้นก็มีข้อที่เห็นควรต้องทักท้วงกันโดยตรงไปตรงมา ณ ที่นี้ คือปัญหาเรื่องปริมาณและคุณภาพ เพราะเท่าที่ปฏิบัติกัน รู้สึกว่าทั้งนโยบายและวิธีการมุ่งเฉพาะแต่จะบดเบ้าภาระยุ่งยากในด้านจำนวนนักเรียนนักศึกษากันเสียมากกว่า คุณภาพมาตรฐานของการฝึกอบรมพากันปล่อยปละละเลยจนเกินไป สภาพการณ์แบบนี้จะมีสาเหตุแวดล้อมหรือกดดันยุ่งยากน่าเห็นใจอย่างไรก็ตาม แต่ควรถึงเวลาที่ต้องสำนึกและเข้าใจกันบ้างแล้วว่า มันเป็นผลเสียอย่างลึกซึ้งต่อประสิทธิภาพในการผลิตของชาติ นายหลาเมียนต์ (Hla Myint) แห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ให้ทัศนะในเรื่องนี้ อย่างน่าฟังว่า

“ไม่มี ประเทศใดจะมีทาง บรรลุ ภารกิจ อัน ยาก ลำบาก ในการ เร่งรัด พัฒนา เศรษฐกิจได้ เว้นเสียแต่ว่าบรรดาบุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินงาน จะได้บรรลุถึง มาตรฐานขั้นจำเป็นในการอบรมศึกษา.....”

เฉพาะอย่างยิ่ง “การเพิ่มจำนวนนักศึกษา...อย่างล้นหลามก็ดี การลดมาตรฐาน ประสิทธิภาพและสมรรถภาพของชนชั้นที่มีการศึกษาก็ดี อาจเป็นการลดช่องทางที่รายได้ ของชาติจะเพิ่มขึ้นได้อย่างรวดเร็วด้วย...”*

* จากบทความเรื่อง The Universities of Southeast Asia and Economic Development ในวารสาร Pacific Affairs. (Vol. xxxv No. 2, Summer 1962) หน้า ๑๑๖-๑๒๗

ผู้เขียนเคยนำข้อคิดจากบทความของนายหลาเมียนต์นี้ มาเสนอครั้งหนึ่งแล้วในบทความเรื่อง มหาวิทยาลัยกับการพัฒนา ในวารสารสังคมศาสตร์ ปรีทัศน์ (ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๐๖) หน้า ๘๓-๘๘

นอกจากนี้ ยังมีข้อที่ควรระลึกถึงอีก กล่าวคือว่า การเพิ่มจำนวนชนชั้นกลาง โดยวิธีสร้างอุตสาหกรรมและประกอบการอื่น ๆ เท่ากับเป็นทางสร้างพื้นฐาน ที่มั่นคงทางเศรษฐกิจไปด้วยในวาระเดียวกัน เพราะในกรณีเช่นนี้ การเพิ่มจำนวนคนได้ส่วนสำคัญเท่ากับตำแหน่งงานที่เพิ่มขึ้น แต่ปัญหายุ่งยากอาจเกิดขึ้นจากการเพิ่มอันเป็นผลของนโยบายขยายการศึกษา ในที่ประชุมอินชิตี นายบัลเมอร์ โทมัส (Bulmer Thomas) แห่งอังกฤษได้เตือนให้คำนึงถึงกำลังฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศให้ดีด้วย เพราะถ้าจำนวนคนสำเร็จการศึกษาเพิ่มมากเกินไป แต่ไม่มีงานพอจะรับได้แล้ว ก็จะทำให้คนรู้สึกผิดหวังไม่พอใจขึ้น ปัญหาเช่นนี้อาจทวีความรุนแรงจนเป็นขบวนการไปสู่สภาพการณั้ปั่นป่วนยุ่งเหยิงได้ภายหลัง นายหลาเมียนต์ก็ได้ชี้ให้ตระหนักถึงข้ออันนำวิตกกังวลทำนองเดียวกัน ปัญหาถ้าจะคิดแก้ไขก็ควรพิจารณาประกอบกันไปทั้งในด้านนโยบายการศึกษา และนโยบายเกี่ยวกับประชากรตั้งได้เสนอแนะข้างต้น

(ข) ประเด็นที่สองเกี่ยวกับคุณภาพของชนชั้นกลาง ปัญหานี้ได้จำกัดเฉพาะในด้านเพิ่มปริมาณเท่านั้น หากนโยบายจะต้องมุ่งส่งเสริมให้ได้มีฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินที่เข้มแข็งมั่นคงสามารถช่วยตัวเองได้ด้วย ในเรื่องนี้เมื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริงแล้ว จะเห็นได้ว่ามีข้อสำคัญจำเป็นต้องแก้ไขโดยรีบด่วน ถ้าจะหวังให้นโยบายพัฒนามีความหมายขึ้น

ในขั้นต้นที่เดียวข้อเท็จจริงที่ทราบกันดี มีอยู่ว่าชนชั้นที่ประกอบธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ ประเทศไทยคงตกอยู่ในสภาพแบบนี้มานาน เช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ การที่กิจการพาณิชย์และอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของชาวต่างประเทศเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ นั้น ไม่แต่จะเป็นผลบั่นทอนรายได้เป็นการเสียเปรียบเสียผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังมีผลเสียร้ายแรงเท่ากับตัดกั้นโอกาสของประชาชนคนไทยเองในอันที่จะขยายปรับปรุงฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น เพราะฉะนั้นทางเลือกที่เหลือน้อยสำหรับคนไทยทั่วไปก็คืองานราชการและอาชีพอิสระ งานอาชีพเหล่านี้เป็นช่องทางเขยิบฐานะในวงสังคมส่วนหนึ่ง แต่เป็นกิจกรรมที่ไม่มีผลิตผลนอกเงยในทางเศรษฐกิจโดยตรง สภาพการณั้เช่นนี้จึงเท่ากับจำกัดทำให้เศรษฐกิจของประเทศไม่สามารถยืดหยุ่นปรับตัวให้เจริญเติบโตได้อย่างสัมฤทธิ์ผลผลเสียนี้มีอยู่อย่างมหันต์ ซึ่งมักไม่สำนึกกันตึ๊งกั ชีวิตสังคมไทยต้องจำเจงอยู่กับที่ขาดการ

ขยับขยายก้าวหน้าก็เพราะเหตุนี้เองเป็นส่วนสำคัญ ดร. สุโปโม เน้นถึงข้อนี้เป็นพิเศษในที่ประชุมอินชิตีโดยเสนอแนะให้ถือเป็นหลักนโยบายว่า

“การพัฒนาสร้างชนชั้นกลาง ควรจะให้การส่งเสริมสนับสนุนทุกทางเพื่อให้ได้มาจากประชาชนของประเทศนั้น ๆ เอง จนกว่าคนของชาติจะสามารถเผชิญการแข่งขันจากชนชั้นกลางของประเทศอื่น ๆ ได้อย่างทัดเทียมกัน”

นอกเหนือไปจากวิธีการส่งเสริมซึ่งค่อนข้างจำกัดกระจายครั้ง ๆ กลาง ๆ เต็มที่อยู่ที่ขณะนี้ หนทางแก้ที่หน้าจะหยิบยกขึ้นพิจารณากันอย่างจริงจังเป็นเบื้องต้นก็เดียว ก็คือเรื่องอภิสิทธิ์ เพราะนอกจากอาชญากรรมกระเทือนมาตรฐานการครองชีพของมหาชนทั้งประเทศดังที่พิจารณาในตอนต้นแล้ว ระบบอภิสิทธิ์ยังเท่ากับเป็นเครื่องบั่นทอนการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรมอันถือเป็นสาระของนโยบายพัฒนาสร้างชนชั้นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอภิสิทธิ์ประเภทที่อาศัยอิทธิพลอันมิชอบในวงการเมืองและราชการทั่วไป จำเป็นต้องพยายามหาทางกำจัดให้ลดน้อยลงไปเท่าที่จะกระทำได้ เหตุผลที่อ้างกันมักเป็นในทำนองที่ว่า การใช้อิทธิพลอภิสิทธิ์ของบุคคลสำคัญในวงการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้อำนาจในทางธุรกิจการค้าและประกอบการต่าง ๆ ตกอยู่ในมือของพ่อค้าชาวต่างประเทศ* ในสภาพการณ์ปัจจุบัน วิธีนี้อาจเป็นการจำเป็นอยู่ในเมื่อคำนึงถึงว่าประชาชนคนไทยยังขาดความสันทันจัดเจนในเชิงธุรกิจการค้า และจึงไม่อยู่ในฐานะที่จะแข่งขันกับชาวต่างประเทศได้ นี่เป็นที่เข้าใจได้ แต่กระนั้นก็ตามมีแง่ที่จะต้องโต้แย้งอยู่ ๒ ประการ คือ ประการแรก อภิสิทธิ์ซึ่งอาศัยอิทธิพลทางการเมือง ถ้าจำเป็น ก็จำเป็นสำหรับระยะแรก ๆ เท่านั้น วิธีการนี้จะยึดถือเป็นแบบแผนปฏิบัติถาวรตลอดไปนั้นไม่ถูกต้อง ผลสะท้อนเสียหายจะมีอยู่อย่างใหญ่หลวง ซึ่งจะได้พูดถึงต่อไป ประการที่สองในทางข้อเท็จจริง อภิสิทธิ์ทางเศรษฐกิจทั้งหลายซึ่งอาศัยอิทธิพลทางการเมือง มักตกอยู่กับชาวต่างประเทศ เสียเป็นส่วนใหญ่ งานศึกษาเช่นของศาสตราจารย์วิลเลียม สกินเนอร์แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล เรื่อง “สังคมจีนในประเทศไทย” พิสูจน์ยืนยันถึงข้อนี้ได้* ไม่จำเป็นต้องเอ่ยอ้างกรณีรายละเอียดกันอีก ธรรมเนียมปฏิบัติอย่างนี้จะมิคุณอยู่ในแง่ใดก็ตามที่ แต่จะเกิดโทษอย่าง

* ตัวอย่างเช่นคำชี้แจงในจดหมายของสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ แมนเชสเตอร์ การ์เดียน (Manchester Guardian) ลงพิมพ์ฉบับประจำวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๔

* William Skinner. Chinese Society in Thailand โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทที่ ๕ หน้า ๒๙๘-๓๘๓

มหันต์ในแง่บ่อนทำลายมวลความพยายามที่จะส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาสร้างชนชั้นกลาง
ชนในหมู่ประชาชนคนไทยเอง

ข้อที่ควรคิดถึงในที่นี้ไม่ใช่เพียงแต่ว่า อะไรควรหรือไม่ควรในแง่ศีลธรรม
ประเด็นสำคัญที่สุดอยู่ที่คุณค่าในด้านประสิทธิภาพ ระบบอภิสิทธิ์ หรือผูกขาดด้วยวิธีการ
ต่าง ๆ จะเกิดผลบั่นทอนประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ เฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าปล่อยเรอรั้งไป
ย่อมจะทำให้เกิดแบบแผนหรือธรรมเนียม ประพฤติปฏิบัติอันไม่พึงปรารถนาในชีวิตเศรษฐกิจ
ขึ้น แม้ทุกวันนี้เอง การดำเนินธุรกิจการค้าของเรามากนิยมไปในทางแสวงอิทธิพลใน
วงการเมืองและราชการกันอย่างหนาหนุหนาจนคุเป็นของธรรมดา การได้เปรียบเสีย
เปรียบในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จึงขึ้นอยู่กับ โอกาสช่องทางวิ่งเต้นหาอิทธิพล สนับสนุนมาก
กว่าที่จะคิดอาศัยผลนำพักหน้าแรงกำลังความสามารถของตนเองเป็นหลัก ถ้าแบบแผน
ธรรมเนียมทำนองนี้ไม่หาทางยุติเสีย ผลก็คือ เราอาจเพียงแต่พัฒนาอาชีพช่องทางทำมา
หากินกัน แต่เราจะไม่ได้ชนชั้นกลางที่มีคุณสมบัติอันจะเป็นที่หวังสำหรับอนาคตของชาติ
เพราะในสภาพสังคมอภิสิทธิ์ อำนาจหน้าที่ในการงานจะมุ่งใช้ไปในทางอุปถัมภ์เกื้อกูล
ลาภผลประโยชน์ตามอารมณ์แปรปรวนของผู้เป็นใหญ่ คนไม่ว่าผู้ใหญ่น้อยจะไม่รู้จักให้
คุณค่าของงานและหน้าที่ จะขาดจิตใจที่อิสระรักการคิดริเริ่มอุตสาหะพยายามสร้างสรรค์สิ่ง
ใหม่ ๆ ขึ้น จอห์น สจ๊วต มิลล์ ปราชญ์ชาวอังกฤษเคยให้คติไว้ว่า

“...รัฐซึ่งลดค่าคนของตนเองเพื่อว่าเขาเหล่านั้นจะได้เป็นเครื่องมือ ที่ว่านอน
สอนง่าย...แม้ด้วยความมุ่งประสงค์ที่เป็นคุณก็ตาม จะพบว่า ด้วยคนที่คอย สิ่งยิ่งใหญ่จะ
ไม่มีวันบังเกิดผลขึ้นได้อย่างแท้จริง...เพราะขาดพลังสำคัญซึ่งตนได้กำจัดไปเสีย”

ในสังคมที่คนยังขาดจิตใจต้องการก้าวหน้า เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะกระตุ้นให้
เกิดขึ้น หรือถ้าพอจะมีอยู่แล้วก็เป็นเรื่องที่ควรส่งเสริมให้มีมากและกว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้น
เท่าที่จะกระทำได้ แต่การปฏิบัติบางอย่างของรัฐบาลอาจเป็นผลได้ทั้งในทางสนับสนุนหรือ
บั่นทอน บัญหาอาจจะพอบรรเทาเบาบางลงไปได้ ถ้าข้อเท็จจริงข้อนี้เป็นที่ตระหนักกัน
ตามสมควรเสียก่อนในเบื้องต้น อย่างไรก็ตาม นอกจากอุปสรรคที่ขวางในเรื่องอภิสิทธิ์แล้ว
ยังมีประเด็นสำคัญอีกที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติต่อไป

การพัฒนาสร้างชนชั้นกลางจะไม่บังเกิดผล トラบไตที่แบบแผนประพฤติก
ปฏิบัติบางอย่างไม่แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม ในด้านของรัฐกฎหมายข้อบังคับบางอย่าง

เช่นเกี่ยวกับที่ดิน ภาษี ระบบจัดสรรรายได้ การศึกษาสถาบัน ตลอดจนหลักและนโยบายบริหารราชการ เหล่านี้ยังไม่อยู่ในสภาพที่อำนวยความสะดวก และมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นอุปสรรค การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่กระทำอยู่ก่อนข้างมุ่งขบปัญหาเฉพาะหน้าเรื่องเป็นรายไป เพราะฉะนั้นจึงมีลักษณะการจัดกระจายขาดการพิจารณาแก้ไขปฏิรูปให้ประสานเป็นผลอย่างจริงจัง งานราชการที่ดำเนินอยู่แทบทุกด้าน จะเป็นในเรื่องการก่อตั้งหน่วยงาน การใช้คนหรืออื่น ๆ มักคำนึงความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมากกว่าจะถือหลักการเป็นแนวปฏิบัติ นี่เป็นปมที่จะต้องแก้ในทางจิตใจอีกเหมือนกันและเพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องยาก แต่ก็ต้องยอมรับว่าเป็นอุปสรรคที่ขวางอย่างยิ่งต่อภารกิจพัฒนาของชาติถ้าไม่ตัดแปลงแก้ไข เรื่องนี้เป็นประเด็นที่จะได้พูดถึงอีกในตอนว่าด้วยสถาบันพัฒนา

ในด้านสังคม ประชาชนจะต้องได้รับการส่งเสริมให้เข้าใจในคุณประโยชน์ของการประหยัดการลงทุน จะต้องได้รับการชักชวนเผยแพร่ให้ นิยมประกอบธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม และในประการสำคัญ ส่งเสริมให้มีทัศนคตินิยมในวิทยาการและสิ่งประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ เหล่านี้เท่ากับเป็นการศึกษาของชาติ ในด้านสำคัญยิ่งในตัวเองธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติเก่า ๆ ที่ขัดต่อแนวความคิดที่ก้าวหน้า จำเป็นต้องสลัดทิ้งไปสาระของการพัฒนาชนชั้นกลาง ก็เพื่อส่งเสริมให้คนต้องการริเริ่มและทดลองดำเนินชีวิตใหม่ ๆ การพูดกันถึงเรื่องสร้างชนชั้นกลางจะไม่สู้มีความหมายอะไร ถ้าหากจุดมุ่งหมายอันนี้ไม่เป็นที่รับรู้กัน

เพราะฉะนั้น บทบาทของรัฐจึงไม่เพียงส่งเสริมในด้านวัตถุประสงค์เท่านั้น แต่ยังเท่ากับ เป็นผู้ให้การ ศึกษา ปลูกฝัง ทัศนคติ ที่ทันสมัย แก่ประชาชน ด้วยใน ขณะเดียวกัน สำหรับปัญหาที่ว่ารัฐจะเข้าดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น เป็นเรื่องที่ควรวินิจฉัยตามความเหมาะสม ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพในผลดำเนินงานและการผลิตเป็นเกณฑ์ ประเทศค่อยพัฒนาอย่างไทยเราไม่อยู่ในฐานะที่จะเลือกเดินแบบเสรีนิยม หรือรัฐสังคมนิยมแต่อย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้น การที่จะมาถกเถียงกันในเชิงลัทธิทฤษฎีนั้นคงไม่ช่วยอะไรได้มาก โดยความจำเป็นของสถานการณ์รัฐย่อมต้องเป็นผู้นำและริเริ่มในกิจกรรมหลายด้าน แต่มีหลักที่พึงยึดถือได้ว่า รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงหรือกีดกันในกิจกรรมที่เอกชนดำเนินเป็นผลดีอยู่แล้ว หรือมีทางที่จะบังเกิดผลต่อไป การใดก็ตามที่เอกชนพอที่จะคิดอ่านจัดทำขึ้นเอง รัฐมีแต่จะต้องสนับสนุนไม่ใช่บั่นทอน

ทางหนึ่งทีรัฐจะช่วยเหลืออบรมให้ประชาชนเกิดทัศนคติที่ก้าวหน้าได้ ก็คือ การสหกรณ์ ข้อนี้น่าจะมองข้ามกันไปหมด ประเทศไทยก่อตั้งกิจการสหกรณ์มาเป็นเวลาช้านาน กิจการด้านนี้ได้รับการขยายหน่วยงานและยกฐานะขึ้นเป็นลำดับ แต่ผลงานต้องนับว่าล้มเหลวเกือบสิ้นเชิง จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามไม่ใช่เป็นเหตุทำให้ลดความสำคัญของการสหกรณ์ลงไปแต่อย่างใด ตรงกันข้ามเราควรถือเป็นเหตุผลที่จะได้ตรวจสอบวิเคราะห์ประเมินหาทางแก้ไขระบบงานให้มีสมรรถภาพขึ้นต่อไป

เท่าที่ยกเรื่องสหกรณ์ขึ้นพูด ณ ที่นี้ก็เพราะว่า เป็นกิจการที่ตัวบุคคลดำเนินงานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนอยู่โดยตรง งานสหกรณ์มีแนวความมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอยู่กับทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของราษฎรหลาย ๆ ด้านด้วยกัน เพราะฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าคิดว่า เราควรจะพิจารณาปรับใช้กิจการด้านนี้ให้เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาแก่ประชาชนเช่นว่านหรือไม ในความเห็นของผู้เขียน หน่วยงานสหกรณ์ที่ปรับปรุงขึ้นน่าจะอยู่ในฐานะที่สามารถปฏิบัติภารกิจด้านนี้ได้ดีกว่าทางฝ่ายการ พัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นส่วนราชการที่ตั้งขึ้นใหม่ การตั้งหน่วยงานพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะเป็นเอกเทศขึ้นเช่นนี้ นอกจากจะเพิ่มผลเพียงเกิดตำแหน่งงานแล้ว ยังมองไม่เห็นความจำเป็นอื่นใด ซ้ำยังเป็นทางสิ้นเปลืองไม่คุ้มค่า ลักษณะงานก็ค่อนข้างจะเลือนลอย ไม่สู้จะมีส่วนสัมพันธ์ที่เห็นได้แน่นอนกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ที่กล่าวเช่นนั้น ไม่หมายความว่าเป็นการปฏิเสธความสำคัญองงานพัฒนาชุมชน ตรงกันข้ามกิจการด้านนี้สำคัญและต้องจำเป็นแน่นอน แต่เท่าที่การที่ภารกิจอย่างหนึ่งเกิดมีความสำคัญขึ้นนั้น ไม่จำเป็นต้องเสมอไปที่จะต้องตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่เป็นเอกเทศ งานอย่างการพัฒนาชุมชนถ้าจะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่มีอยู่แล้วเป็นต้นว่าทางเกษตร สหกรณ์ สาธารณสุข เศรษฐกิจการ ฯลฯ ได้ร่วมมือประสานงานกัน ก็จะไม่บังเกิดผลจริงจังกว่า และยังเท่ากับฝักบังคับให้รู้จักประสานงานระหว่างกันดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่อีกด้วย ตัวอย่างของความสิ้นเปลืองและด้อยสมรรถภาพ เพราะการตั้งหน้าตั้งตาสร้างหน่วยงานเพิ่มตำแหน่งทำนองนี้ ปรากฏตาชด้นทั่วไปในวงราชการปัญหาเกิดขึ้นว่า กำลังฐานะของประเทศอย่างเรานี้จะสามารถแบกภาระของความฟุ่มเฟือยที่ไม่ให้ผลผลิตงอกเงยไปได้สักเพียงใด แต่รู้สึกว่าการบรรดาผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ไม่พยายามช่วยให้คำตอบในประเด็นข้อนี้กันเลย!

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็หวังว่าคงพอจะช่วยให้ได้ตระหนักเข้าใจถึงลักษณะ และวงเขตของปัญหาพัฒนาสร้างชนชั้นกลางตั้งที่เราตั้งปณิธานกันไว้ ปัญหาค่อนข้างยาก ลำบากและสลับซับซ้อน แต่เราจำต้องเผชิญและพยายามมุ่งมั่นให้เป็นผลขึ้น การพัฒนา เศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานสังคมที่อำนวย และชนชั้นกลางจะให้พื้นฐานที่พึงปรารถนาของสังคมที่ยุติธรรมรักความก้าวหน้า ประเด็นสำคัญอยู่ที่ส่งเสริมให้ราษฎรเอกชน เกิดความคึกคักริเริ่มโดยอิสระ เฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์เพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศ ทั้งนี้ควรเข้าใจถึงความจริงด้วยว่า ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจนั้น ไม่ใช่เรื่องของอุดมการณ์หรืองานกุศลหากเป็นพลังที่ต้องการ ผลตอบแทน ทางเศรษฐกิจ ด้วยกำไรและผลประโยชน์จากการค้า และวิสาหกิจต่าง ๆ นั้นอาจจะมีแง่ที่วิพากษ์วิจารณ์กัน อย่างไรก็ตาม แต่ก็จำเป็นสำหรับช่วยสร้างสมทุนและเป็นกำลังใจที่จะขยายกิจการงานให้ กว้างขวางใหญ่โตออกไปตามโอกาสและความสามารถ กำไรและผลประโยชน์ทางการเงิน ไม่จำเป็นต้องถือเป็นสิ่งอันควรประนามเสมอไป ในภาวะปกติ คือ ภาวะของตลาดที่ราคา ยุติธรรม ผลกำไรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ปัญหาจึงไม่ใช่อยู่ที่ จะหาทางบั่นทอนหรือรื้อถอนกัน หากเป็นเรื่องที่ควรพยายามส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ผล กำไรส่วนใหญ่ไปในทางขยายประกอบการให้เจริญเติบโตยิ่ง ๆ ขึ้นไป นโยบายของรัฐควร ต้องคำนึงถึงความสำคัญของข้อนี้ให้มากกว่าเท่าที่เข้าใจกันในปัจจุบัน การเพิ่มพูนรายได้ การสร้างความมั่งคั่งของชาติ อันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจ จะให้แต่คุณ ไม่ เกิดโทษ ถ้าการพัฒนาเป็นไปในลักษณะที่ผลประโยชน์ และสวัสดิการของกลุ่มชนทุกส่วน กลมกลืนซึ่งกันและกัน

(๔)

คุณค่าสังคมกับสถาบันพัฒนา

การเพิ่มผลผลิตรายได้เฉลี่ยต่อคนเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สำหรับประเทศไทยเราแนวนโยบายพัฒนาที่จะให้บรรลุผลจริงจังก็น่าโดยส่งเสริมชักจูงให้เอกชนเกิดความคิดริเริ่มประกอบกิจการค้า และอุตสาหกรรมให้มากยิ่งขึ้น เช่น เท่าที่จะสามารถกระทำได้ อุทิศการณ์จุดหมายปลายทางสำหรับอนาคต จึงเป็นเรื่องที่จะต้องมุ่งวางพื้นฐานสังคมและจิตใจของราษฎรให้อำนวยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อนี้ บรรดากิจกรรมทั้งหลายอันเกิดจากการตื่นตัวริเริ่มของเอกชนเอง ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันควรได้รับการสนับสนุนให้ความสำคัญเป็นพิเศษ บทบาทของหอการค้าไทยและสมาคมธุรกิจอื่น ๆ ทำนองเดียวกันนับเป็นตัวอย่างที่ดี การริเริ่มเปิดสถานศึกษาอย่างเช่น วิทยาลัยการค้าที่ดี การจัดงานแสดงสินค้าที่ดี ล้วนเป็นกิจกรรมที่ให้คุณประโยชน์อย่างยิ่ง ความสนใจร่วมมือจากกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจ และนักอุตสาหกรรมเป็นสิ่งพึงปรารถนาและเป็นที่น่ายินดี เราได้เริ่มมีกันบ้างแล้ว อาทิเช่น เคยมีการเสนอแนะข้อคิดเห็นต่อรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการค้ากับต่างประเทศ เคยมีการประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลทั่วถึงซึ่งแจ้งข้อบกพร่องเกี่ยวกับนโยบายกฎหมายภาษีอากร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นนิมิตอันดีสำหรับความหวังในอนาคต แต่ข้อสำคัญ ควรระมัดระวัง ป้องกันอย่าให้กิจกรรมเหล่านี้กลายเป็น เครื่องมือ กอบโกยผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่มบุคคลในวงแคบ ซึ่งจะเท่ากับบั่นทอนผลภารกิจพัฒนาประเทศชาติเป็นส่วนรวมได้ในที่สุด

ในกรณีใดก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจยังคงต้องอาศัยการนำริเริ่มและส่งเสริมของรัฐเป็นส่วนใหญ่ และจะเป็นเช่นนี้ต่อไปอีกเป็นเวลานาน การจัดระเบียบสถาบันของรัฐจึงเป็นปัญหาสำคัญยิ่งยวดปัญหาหนึ่งสำหรับประเทศด้อยพัฒนาทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ไทยเราเท่านั้น การดำเนินงานพัฒนาจะมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระบบบริหารงานของรัฐด้วยเป็นส่วนสำคัญ เพราะฉะนั้น จึงสมควรหยิบยกขึ้นวิเคราะห์ใคร่ครวญกันบ้าง เฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องนโยบายพัฒนา ความจริงในด้านนี้เรามีผู้รู้จำนวนมากสนใจศึกษากันอย่างละเอียดกว้างขวาง บรรดาข้อขาดตกบกพร่องทั้งหลายก็ปรากฏให้เห็นกล่าวขวัญกันอยู่เนือง ๆ คำวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นับว่ามีส่วนกระทบถึง

ปัญหาขัดข้องเกือบทุกแห่งทุกมุม เหล่านี้ล้วนเป็นที่เปิดเผยมุมรับกันดี แม้กระทั่งในวงเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของทางราชการเอง การจรรยาให้เห็นสิ่งดีสิ่งไม่ดี บางทีอาจพอช่วยอะไรได้บ้างเหมือนกัน แต่ถ้าจำเจเกินไป โดยไม่ทำอะไรกันเสียบ้าง ผลก็จะกลายเป็นเท่ากับยอมรับเอาหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่พึงปรารถนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเราโดยไม่รู้ตัว!

สำหรับในที่นี้ ผู้เขียนเพียงจะเสนอแนะข้อคิดเห็นบางอย่างพอเป็นแนวทางให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ได้ต้องแท้ขึ้นตามสมควร เรื่องของระบบบริหารราชการเป็นปัญหาสังคมด้านหนึ่ง ซึ่งยังจะต้องพยายามวิเคราะห์สาเหตุของอาการโรคให้ตรงกับเรื่องอื่นกว่าเท่าที่คิดกันอยู่ทุกวันนี้

เรื่องของสังคมไม่ว่าจะในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง หรือการบริหารก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน อีกนัยหนึ่งขึ้นอยู่กับแบบแผนประเพณีความเชื่อและความนึกคิดอันยึดถือเป็นหลัก ประพฤติปฏิบัติในความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยทั่วไป ในสังคมหนึ่ง ๆ เมื่อพูดถึงตรงนี้ก็ใคร่ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พูดมาข้างต้นและที่กำลังจะพูดต่อไปด้วย กล่าวคือว่า วัฒนธรรมเป็นระบบค่านิยมอย่างหนึ่ง หมายถึงสิ่งที่ยึดถือเป็นคุณค่าในจิตใจของคนทั่วไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรมเกิดขึ้นเนื่องจากคนมาสมาคมมีชีวิตสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระเบียบแบบแผนกำหนดแนวสำหรับการประพฤติปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยธรรมชาติ ในที่ใดไม่มีสังคม ที่นั้นก็ไม่มีวัฒนธรรมและทั้งไม่จำเป็น เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นผลของชีวิตสังคมแท้ ๆ * แบบแผนความนึกคิดและการประพฤติจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ย่อมแล้วแต่ว่าอะไรถือกันเป็นคุณค่าสูงสุดของชีวิต

สิ่งที่ยึดถือเป็นคุณค่าในจิตใจของแต่ละคนก็ดี ของแต่ละสังคมก็ดี เป็นเรื่องที่ไม่อาจวินิจฉัยในแง่ที่ว่าผิดหรือถูก ดีหรือไม่ดี ทั้งนี้อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้ว่าของใคร ของสังคมใดเหนือกว่า หรือด้อยกว่ากัน ทั้งนี้เพราะในการวินิจฉัย ต่างคนต่างสังคมย่อมยึดถือหรืออาศัยหลักมาตรฐานเกี่ยวกับทัศนะของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน เมื่อไม่มีบรรทัดฐานวัดร่วมกัน เรื่องของจิตใจจึงยากแก่การวินิจฉัยเปรียบเทียบ เป็นต้นว่าบางสังคมนิยม

* Cora du Bois: Social Forces in Southeast Asia (Harvard University Press 1965) หน้า ๙-๒๔ Walter Goldschmidt: Understanding Human Society (Routledge & Kegan Paul, London 1959) หน้า ๑๓-๓๐

ใช้ทรัพย์สินเงินทองไปในทางบำรุงส่งเสริมศาสนา เช่น สร้างวัดวาอาราม หรือทุ่มเทไปในเรื่องงานประเพณีต่าง ๆ โดยหวังบุญกุศลในโลกหน้า บ้างก็เก็บหอมรอบริบไว้เฉย ๆ ไม่ต้องการทำอะไรก็มี แต่อีกสังคมหนึ่งนิยมนำเอาไปลงทุนลงรอนทำธุรกิจค้าขายเพื่อให้เกิดผลรายได้ตั้งอกเงยขึ้น ตัวอย่างทำนองนี้แสดงให้เห็นได้ว่า คนหรือสังคมใดจะนิยมประพฤติไปในแนวไหน ย่อมเป็นเรื่องที่ขึ้นกับว่าอะไรเป็นสิ่งที่คนหรือสังคมนั้นเล็งถือเอาเป็นคุณค่า และความหมายสำหรับชีวิตของตน การที่จะถกเถียงหรือวินิจฉัยในแง่ศีลธรรมแต่ลำพังว่าอะไรควรไม่ควร อะไรดีกว่าหรือดีกว่านั้น จึงไม่สู้จะเป็นประโยชน์ และที่ยังจะก่อให้เกิดความเข้าใจไขว่เขวหลงผิดไปโดยไม่จำเป็น

กระนั้นก็ดี ยังมีความจริงอีกข้อหนึ่ง ซึ่งจะต้องระลึกรถึงเกี่ยวกับธรรมชาติสังคมมนุษย์ คนเราเป็นสัตว์โลกที่มีสมองความคิดรู้จักศึกษาหาทางเอาชนะธรรมชาติ และมีการคบค้าสมาคมซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้นแบบแผนดำเนินชีวิตของมนุษย์ จึงไม่ได้ยุ่งคั่งที่ตายตัวตลอดไป กาลสมัยล่วงเลยไป ความต้องการของคนและสังคม ย่อมแปรเปลี่ยนซ้ำบ้าง เร็วบ้างตามสภาพแวดล้อมและอุดมการณ์ของแต่ละสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้น ทักษะเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของชีวิตจึงค่อยแปรเปลี่ยนตามไปด้วย จะช้าหรือเร็วอย่างไร สุดแต่สภาพความต้องการเช่นกัน แต่ในช่วงระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของภาวะแปรเปลี่ยนนั้น เป็นที่แน่นอนว่าระบบคุณค่าทางจิตใจและแบบแผนประพฤตินิยมระหว่างเก่ากับใหม่ ย่อมจะมีส่วนที่กระทบกระทั่งขัดกันเป็นธรรมดา ไม่มากก็น้อย ในขั้นนี้เองที่เราอยู่ในฐานะสามารถวินิจฉัยได้ว่า วัฒนธรรมหรือแบบแผนความนึกคิดและการประพฤติ *อย่างไร่นส่วนใดที่ขัดเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อเป้าหมายความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง* ผู้เขียนใคร่เน้นเป็นพิเศษว่า เฉพาะในแง่นี้เท่านั้น ที่เราพึงวินิจฉัยได้ ประสพการณ์ในอดีตของประเทศที่เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเต็มไปด้วย ตัวอย่างของ ปัญหาวิกฤตขัดกันทำนองนี้ ในสมัยต้นทศวรรษปฏิวัติอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ในอังกฤษเอง ผู้คนส่วนใหญ่พากันตั้งข้อรังเกียจประนามเครื่องมือเครื่องจักรที่ประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ กันอย่างรุนแรง แม้กระทั่งการสร้างรถไฟก็มีเสียงประท้วงต่าง ๆ นา ๆ เป็นต้นว่ามีเสียงเอะอะบ่นทอนชีวิตอันสงบของชนบทบ้าง เป็นการตัดทางทำมาหาเลี้ยงชีพของคนบ้าง เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องขัดกันในด้านผลประโยชน์ และส่วนหนึ่งเกิดจากความยึดมั่นนิยมระเบียบดำเนินชีวิตที่เคยเป็นมาแต่

ตั้งเดิมช่วยในขณะเดียวกัน แต่ทั้งนี้ก็เป็นเครื่องแสดงว่าคนในสมัยนั้นยังมองไม่เห็นคุณประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงอันจะพึงมีส่วนรวมนั่นเอง

วิกฤตสังคมทำนองนี้ เราต้องเข้าใจว่าเป็น *วิกฤตของการแปรเปลี่ยน* อันเกิดขึ้นตามวิถีธรรมชาติ ปัญหาไม่ใช่เป็นเรื่องของการเลิกสร้างของเก่าดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง หรือจะต้องตั้งต้นโฉมหน้าชีวิตของสังคมใหม่อย่างฉับพลันทันใด สังคมมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่จะก่อตั้งขึ้นและเลิกล้มไปได้โดยง่ายเหมือนบริษัทหุ้นส่วนหรือสมาคมอื่น ๆ แต่ถึงกระนั้นก็คิดว่าสังคมใดจะดำรงอยู่ได้ก็โดยสามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพความต้องการจำเป็นใหม่ ๆ ได้ดีตามสมควร มิฉะนั้นวิกฤตสังคมอาจจะทับถมทวีคุณเกินกำลังแก้ไขได้โดยราบรื่น ปัญหาวิกฤตเกิดขึ้นก็เพราะการปรับตัวเป็นสิ่งยากลำบากสำหรับคนเราที่จะยอมรับการแปรเปลี่ยนในทัศนคติและคุณค่าทางจิตใจใหม่ได้อย่างสะดวกตาย ศาสตราจารย์อาเธอร์ ลิวส์ (Arthur Lewis) ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาเศรษฐกิจชั้นนำของโลก ได้บรรยายถึงสภาพบรรยากาศของสังคมเช่นนี้ว่า

“...การแปรเปลี่ยนจะทำให้ยุ่งยากขึ้นมาก ถ้าแบบแผนจิตใจของสังคมทั้งเก่าและใหม่ได้เป็นที่รู้จักดี และถ้าบรรดาผู้รับผิดชอบในการสร้างหรือรักษามาตรฐานจิตใจของประชาคม (เฉพาะอย่างยิ่ง พระ ครู และนักนิติบัญญัติ) ตั้งใจเผยแพร่แบบแผนจิตใจอย่างใหม่กันเสียแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง แต่ทว่า ในประการแรก เราก็คงจะมาเข้าใจถึงเรื่องอย่างนั้นกันไม่นานมานี้เอง โดยเฉพาะในข้อที่ว่า กฎทางจิตใจเป็นสิ่งที่ควบคู่อยู่กับแบบแผนทางสังคมและเศรษฐกิจถึงเพียงไร ในประการที่สอง บรรดาผู้รักษามาตรฐานจิตใจของประชาคม โดยปกติมักถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องรักษาแบบเก่า คนเหล่านี้เป็นปฏิปักษ์ต่อการเปลี่ยนแปลง และมองดูกฎแบบใหม่ในแง่ที่เป็นสิ่งผิดหลักศีลธรรม และประการที่สาม แม้ว่าคนเหล่านี้จะเห็นคล้อยตามกฎแบบใหม่ แต่ฐานะอำนาจของคนเหล่านี้เองจะสูญเสียไปมากในระหว่างการแปรเปลี่ยน ทั้งนี้เพราะว่าการเชื่อถืออาศัยหลักเหตุผลจะทวีมากขึ้น และเพราะว่ามหาชนจะเสื่อมความมั่นใจในบรรดาสถาบันและหลักปฏิบัติ ซึ่งคนเหล่านี้ถือตนเป็นส่วนหนึ่งเรื่อยมา ด้วยเหตุนี้กฎแบบใหม่จึงมิได้นำมาใช้กันอย่างเป็นระเบียบแบบแผนหรืออย่างเคร่งครัดจริงจังเต็มที่ หากจะคอยเลือกใช้กันแต่เฉพาะบางส่วนเท่านั้น คุณค่าเชื่อถืออย่างเก่าและใหม่ผสมผสานกันอย่างลึกลับ ทำให้เกิดอาการเดือดดาลท้อแท้และสับสนวุ่นวายเป็นอย่างมาก ในเมื่อคนกระทำสิ่งที่ตนรู้ว่าเป็นการถูกต้องที่จะ

พึงกระทำ แต่แล้วกลับต้องประสบกับการเยาะประจาน ประสบกับการตำหนิประนามและลงโทษทัณฑ์ เพราะเหตุที่ประพดติเช่นนั้น”*

ในทำนองเดียวกัน อุปสรรคยุ่งยากทั้งหลายในระบบบริหารราชการของไทย โดยสาระก็เป็นผลเกิดจากวิกฤตการแปรเปลี่ยนของสังคมนั่นเอง จุดใหญ่ใจความอยู่ที่ว่า “คุณค่าเชื่อถืออย่างเก่าและใหม่ผสมผสานกันอย่างลึกลับ” ในระบบความสัมพันธ์ภายในของราชการปัจจุบัน ประเด็นข้อนี้จำเป็นต้องเข้าใจกันให้ดี เพราะโดยแท้จริงแล้ว คุณค่าและจุดมุ่งหมายของราชการย่อมขึ้นอยู่กับตัวบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ไม่ใช่อื่นไกลเลย ในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นเดี๋ยวนี ทัศนคติและความนึกคิดของข้าราชการทั่วไป มีลักษณะค่อนข้างแปรปรวนลึกลับอยู่ระหว่างคุณค่าเชื่อถือแบบเก่าและแบบใหม่ระคนกัน ทั้งเป็นการยากที่จะตัดสินใจเลือกยึดถือเอาอย่างหนึ่งอย่างใดให้แน่นอนลงไปได้ สภาพบรรยากาศที่เป็นอยู่มีผลเท่ากับทำให้จิตใจความมุ่งมั่นภักดีของข้าราชการต้องแตกแยกออกเป็น สอง ส่วน ซึ่งไปด้วยกันได้ยากยิ่งในทางปฏิบัติส่วนหนึ่ง บุคคลในหน้าที่ราชการอาจตระหนักซาบซึ้งดีในคุณค่าของเหตุผลและประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหลักการจำเป็นสำหรับบริหารงานสมัยใหม่ แต่แล้วอีกส่วนหนึ่ง แนวความคิดดั้งเดิม ที่เคยยึดถือมาช้านานว่างานราชการเป็นเรื่องของอำนาจและความรับผิดชอบส่วนตัว ก็ยังคงมีอิทธิพลอยู่อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน **

นี้หมายความว่า เป้าหมายที่แท้จริงของระบบบริหารราชการของเรายังไม่แน่ชัดเพียงพอสำหรับยึดถือเป็นแนวประพฤติปฏิบัติได้ โดยเฉพาะในข้อที่ว่าอะไรเป็นส่วนตัวอะไรเป็นหลักการ สองอย่างนี้เป็นเรื่องที่ยังแบ่งแยกกันไม่ออกและต่างยังเป็นที่ยึดมั่นเชื่อถือคลงกันไปในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความสับสนปะปนขึ้นโดยทั่วไปในระบบความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะ เป็นภายในหน่วยราชการเดียวกัน หรือระหว่างต่างหน่วยราชการ ไม่ว่าจะสำหรับบุคคลชั้นผู้บังคับบัญชาหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา แบบแผนความประพฤติบางอย่าง

* W. Arthur Lewis : The Theory of Economic Growth (George Allen & Unwin, 1957) หน้า ๔๓๒-๔๓๓

** จอห์น วิลเลียม ไรอัน (John William Ryan) ผู้เคยมาประจำสอนอยู่ระยะเวลาหนึ่ง ที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้ตั้งหลักสังเกตถึงอิทธิพลของแบบแผนสัมพันธ์ทางส่วนบุคคลเช่นว่านี้ด้วยเหมือนกัน ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง Bangkok Government and Administration: Appearance and Reality ซึ่งเสนอ ณ มหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๕๕

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Part II Cultural Influences on Government and Administration, Ch. III-IV-V หน้า ๒๗-๗๖

อาจเป็นสิ่งที่ชอบและเข้ากันได้ดีกับสมัยหนึ่ง กล่าวคือในสมัยซึ่งคุณค่าและจุดมุ่งหมายนั้น
หนักไปในทางรับใช้เฉพาะตัวบุคคลยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ในฐานะเช่นนี้เป็นธรรมดาที่ทัศนคติ
ของข้าราชการมักจะรู้สึกไปในแง่สังกัดภายใต้ส่วนตัวบุคคลมากกว่าสังกัดหน่วยงาน

ตั้งแต่ได้ชี้แจงมาแล้ว แบบแผนความนึกคิดและความประพฤติที่นิยมยึดถือกัน
ในระบบวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ นั้นในตัวเองไม่อาจจะวัดกันได้ว่าผิดหรือถูก เหมาะสมหรือไม่
แต่เราอาจวินิจฉัยก็เพราะในแง่นโยบายปฏิบัติว่าจะขัดกับคุณค่าหรือเป้าหมายความต้องการ
ของสังคมที่กำลังแปรเปลี่ยนไปหรือที่เกิดใหม่ หรือไม่ อย่างไร ในปัญหาประเด็นนี้ เรา
จำเป็นต้องตัดสินใจให้เป็นที่แน่ชัด เพื่อขจัดความสับสนขัดแย้งอันเป็นผลเสียต่อกำลังขวัญ
และประสิทธิภาพภายในระบบบริหารราชการของเราเอง

แบบแผนความประพฤติที่อาศัยหลักสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นใหญ่เช่นนี้ มีผลสะท้อน
สำคัญต่อระบบบริหารราชการหลายทางด้วยกัน เฉพาะอย่างยิ่ง

(ก) ในด้านทัศนคติของบุคคลผู้บริหาร มักจะจำกัดแคบยึดถือหน่วยงานเป็น
เหมือนหนึ่งอาณาจักรของตนโดยเฉพาะ ขาดการคำนึงถึงความสัมพันธ์อันพึงมีกับหน่วยงาน
ส่วนอื่น ๆ เท่าที่ควร การริเริ่มขยายถ้าจะมีขึ้นก็มักมุ่งเจาะจงสร้างหรือเบ่งขยายอาณาจักร
ของตนออกไป ๆ จนถึงกับก้าวก่ายในหน้าที่การงานซึ่งโดยหลักควรจะเป็นเรื่องของ
หน่วยงานอื่น หรือไม่ก็ควรร่วมกันทำ

(ข) แบบแผน ทัศนคติ เช่นว่า นี้ มี ผลกระทบกระเทือนไปถึงระบบบริหารงาน
ส่วนรวมด้วยโดยตรง กล่าวคือ ต่างคนต่างหน่วยงานมักจะคิดและปฏิบัติไปตามทางของตน
ขาดการเหลียวแลซึ่งกันและกัน โดยลืมไปว่าตนเป็นเพียงส่วนย่อยอันหนึ่งของงานส่วนรวม
ซึ่งจะต้องมีความมุ่งหมายและผลประโยชน์ที่เหนือกว่า ผลก็เป็นดังที่ปรากฏอยู่ทั่วไปขณะนี้
คือ เรามีระบบงานที่ก้าวก่ายยุ่งเหยิง งานซ้อนงาน ขาดการประสานขาดระเบียบความรับ
ผิดชอบ ขาดแนวความมุ่งหมาย

สภาพการณ์เหล่านี้จะถือว่าขัดกับคุณค่าเป้าหมาย ของสังคมไทยในยุคนี้หรือไม่
อย่างไรนั้น เห็นจะพอวินิจฉัยได้จากรายงานคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารโลก ซึ่งได้ตั้ง
ข้อสังเกตไว้โดยเฉพาะว่า

“การบริหารงานรัฐบาลก็มีปัญหาของตนเอง ที่ถือเอาเหตุผลทางด้านการเมือง
ขึ้นอยู่เหนือ เหตุผลทางด้านประสิทธิภาพและการประหยัด นอกจากนี้ในการบริหารราชการยัง

มีการยึดมั่นในหลักปฏิบัติงานแบบเก่า ๆ และถือความสัมพันธ์เกี่ยวกับลำดับสถานะ เหล่านี้มักเป็นเหตุทำให้อำนาจและความรับผิดชอบกระจัดกระจายไปทำให้ลดหย่อนความสำคัญในด้านความจำเป็นต้องให้มีการฝึกอบรมและสมรรถภาพเป็นพิเศษ ทำให้เป็นอุปสรรคกีดขวางต่อการร่วมมือและประสานงานระหว่างกรมกองต่าง ๆ และกีดกันมิให้มี *การวางรูป* และใช้ระบบดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ...

“.....ข้อบกพร่องทั้งหลาย ทางด้านดำเนินงานพัฒนาของรัฐบาล เท่าที่ได้เห็นมานี้...ก็เพื่อขจัด *ทัศนคติที่นิ่งนอนใจต่อสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทย...* ข้อเท็จจริงจำต้องเป็นที่ตระหนักถึงว่า ในการที่จะดำรงและปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพในอนาคตอย่างที่เคยปฏิบัติมาในอดีตนั้น จะมีหวังอาศัยแต่กำลังธรรมชาติช่วยให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตต่อไป ย่อมไม่ได้ การที่ละเลยไม่พัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว หรือที่อาจมีขึ้น หรือใช้ไม่ถูกต้องและหมดเปลืองไป นับวันแต่จะบังเกิดผลเสียหายใหญ่หลวงยิ่ง ๆ ขึ้น ...ข้อบกพร่องและอุปสรรคต่าง ๆ ที่กีดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องเผชิญกัน และขจัดให้สิ้นสูญไป ไม่ว่าจะป็นในด้านการบริหาร และสถาบัน.....”*

ข้อสังเกตและเสนอแนะเหล่านี้ เป็นเรื่องเกี่ยวโยงกระทบถึงปัญหาเป้าหมายคุณค่าของสังคมโดยตรง ถ้าเราตระหนักแนวทางการพัฒนาประเทศเป็นสิ่งจำเป็นรีบด่วนในยุคนี้แล้ว “เหตุผลทางด้านประสิทธิภาพ” ก็ย่อมจำต้องยึดถือเป็นหลักการเบื้องต้น กล่าวคือเหนือเหตุผลทางด้านอื่น ๆ ของสังคม แต่การปฏิบัติราชการในลักษณะที่ยึดหลักสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นใหญ่ จะบังเกิดผลบั่นทอนประสิทธิภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เฉพาะอย่างยิ่ง ภารกิจพัฒนาจะกลายเป็นงานที่มุ่งรับใช้คนแทนที่คนจะรับใช้งาน ตราบใดที่ระบบบริหารยังยึดถือคนสำคัญเหนืองาน เป้าหมายของงานจะเสื่อมไป การปฏิบัติราชการจะดำเนินไปอย่างไร้หลักการ หากแต่จะคอยอิงยึดเอาความมุ่งหมายของคนเป็นหลัก ในรูปการณ์เช่นนั้น การริเริ่มชวนขยายจะขาดไปและทิ้งไม่กล้าทำกันด้วย หากการทำงานจะคอยแต่คาดคะเนเดาความคิดหรือความมุ่งหมายของ “เจ้านาย” ซึ่งเป็นวิธีการที่รังแต่จะก่อให้เกิดความสับสนรวนเรในนโยบายและแนวดำเนินงาน

* รายงานฉบับแปลภาษาไทย ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เรื่อง “โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย” (กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓) หน้า ๑๗-๑๘ (เน้นตัวเอนโดยผู้เขียน) อนึ่ง ในที่นี้ผู้เขียนถือโอกาสแต่งเติมคำแปลบาง บางส่วนเพื่อให้ตรงกับความในต้นฉบับภาษาอังกฤษยิ่งขึ้น

ทั่วไปการวินิจฉัยผลงานจะอาศัยเหตุผลความมุ่งหมายเฉพาะตัวบุคคลเป็นเกณฑ์ ซึ่งมีผลเท่ากับไม่มีเครื่องวัดที่จะใช้เป็นหลักการได้เลย ยิ่งกว่านั้น การปฏิบัติราชการตามหน่วยงานต่าง ๆ จะอยู่ในสภาพต่างคนต่างพายแต่ละคนแต่ละหน่วยต่างจะมุ่งพยายามสร้างหรือขยายอาณาจักรของตนให้กว้างใหญ่เท่าที่จะสามารถทำได้ ทั้งนี้ตามแต่อิทธิพลความสำคัญของตัวบุคคลเป็นราย ๆ ไป

แบบแผนความประพฤติทำนองดังกล่าวนี้จะผิดหรือถูกอย่างไรก็ตาม แต่เท่ากับเป็นการสร้างรูปความสัมพันธ์อย่างหนึ่ง ซึ่งไม่อำนวยส่งเสริมต่อเป้าหมายประสิทธิภาพในระบบบริหารราชการของไทยเรา เพราะรูปและระบบดำเนินงานต่าง ๆ ยังคงยึดมั่นในหลักคุณค่าเชื่อดือแบบเดิม ๆ อยู่ โดยมีได้คำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องประสานสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับแนวความมุ่งหมายส่วนรวมอย่างแท้จริง ระบบความสัมพันธ์เท่าที่เป็นอยู่คงมีลักษณะก้าวถ่างกันไป กระทบกระทั้งขัดแย้งกันไป และเกี่ยวงอนกันไป ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ต้องอาศัยคิดอ่านหาทางประนีประนอมออมชอมกันอยู่เรื่อยตามกาลเทศะ การทูตไหวพริบในการติดต่อทางส่วนตัวเป็นศิลปะที่เป็นคุณค่านิยมใช้ปฏิบัติกันทั่วไปในสถานการณ์ เช่นว่านี้ ผู้เชี่ยวชาญทางรัฐประศาสนศาสตร์บางคนถึงกับเน้นคุณสมบัติข้อนี้เป็นพิเศษในหลักบริหารว่าด้วย “มนุษย์สัมพันธ์” ทศนคติในเรื่องนี้อาจมีส่วนถูกอยู่ในแง่ปรับตนให้กลมกลืนกับบรรยากาศเข้าทำนอง “สร้างมิตร ชะนะใจสัตว์” หรือทำนอง “รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” เป็นต้น ผู้เขียนเองไม่สู้แน่ใจนักว่า ข้อนี้จะถือเป็นหลักวิชาหรือไม่ แต่ถ้าถือเช่นนั้นก็เท่ากับเป็นหลักที่เน้นยึดถือ กฎความ ประพฤติ ตามนัย แห่งระบบ คุณค่าเชื่อดือแบบเดิมกันต่อไปอีก อย่างไรก็ตาม ดังที่รายงานคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารโลกได้ชี้ให้เห็น “มนุษย์สัมพันธ์” ในระบบบริหารราชการของไทยในปัจจุบันเป็นแบบแผนความประพฤติที่ขัดอย่างร้ายแรงต่อหลัก “เหตุผลทางค้ำประสิทธิภาพและการประหยัด”

การปรับปรุงแก้ไขระบบบริหารราชการจะไม่สัมฤทธิ์ผลจริงจัง เว้นเสียแต่ว่าหลักประสิทธิภาพจะเป็นที่ยึดถือเป็นคุณค่าสูงสุดอย่างจริงจังในทางปฏิบัติ จุดแก้อยู่ที่ระบบความสัมพันธ์เป็นหัวใจสำคัญ โดยรากฐานที่ศนคติแบบนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพวัฒนธรรมและบรรยากาศของสังคม ดังเช่นที่ได้เห็นถึงในตอนต้น แต่ในทางราชการ ผู้นำทางการเมืองย่อมมีบทบาทในส่วนสำคัญยิ่งทีเดียวที่จะพยายามสร้างสรรค์ และรักษา คุณค่าเป้าหมาย

ใหม่ให้แน่ชัดมั่นคง ปัญหาอันดูเหมือนจะเป็นที่รับรู้กันดีเช่นบ้าง เมื่อพิจารณาจากเหตุผล ความมุ่งหมายของการก่อตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติเมื่อเร็ว ๆ มา นี้ กล่าวคือ

“...เพื่อให้ทำหน้าที่ในการเร่งรัดพัฒนากิจการทั้งหลายของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจการที่เป็นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจของชาติและกิจการที่มีความจำเป็นจะต้องรีบพัฒนา...ให้เป็นผลดี ให้มีประสิทธิภาพและประหยัด มีการประสานงานที่รัดกุม และมีความรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน ...จึงได้ให้รวบรวมงานพัฒนาในระดับของชาติมาไว้เสีย ณ ที่แห่งเดียวกันคือที่กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ... แต่ทั้งนี้ก็มีใช้ว่า หน้าที่ในการพัฒนาของกระทรวงต่าง ๆ จะหมดไปด้วยก็หาไม่ กลับจะต้องทำงานในการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นอีก กล่าวคือ จะต้องปฏิบัติการพัฒนาตามงานที่กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติได้ริเริ่มขึ้นในระดับของชาตินั้นประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่ง งานพัฒนาใดที่เป็นงานในหน้าที่ของตนโดยตรง...กระทรวงที่มีหน้าที่นั้น ๆ ก็จะต้องเร่งรัดพัฒนาทันทีที่ต่อไปด้วย”*

ปัญหาที่ริบคว่นเฉพาะหน้า ก็คือ ความจำเป็นต้องเร่งรัดและประสานงานพัฒนาของประเทศ การตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อาจนับเป็นความพยายามส่วนหนึ่งเฉพาะอย่างยิ่งในตํานกกิจการที่ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญระดับชาติ แต่อย่างไรก็ดี ภาวะที่ต้องวิตกกังวลยังคงมีอยู่อย่างหนักเช่นเดิมเกี่ยวกับปัญหาสัมพันธภาพประสานงานภายในระบบบริหารทั้งหมด ดังที่ถ้อยแถลงของอดีตนายกรัฐมนตรี แสดงให้เห็นอย่างตรงไปตรงมาว่า

“แต่อย่างไรก็ดี การประสานงานกันอย่างแน่นอนแน่นแฟ้นระหว่างกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ กับกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ หรือแม้แต่ในระหว่างส่วนราชการของกระทรวงพัฒนาการฯ นี้เอง ก็นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมาก “...จึงขอฝากให้ทุกฝ่ายจงได้โปรดให้ความสนใจ ที่จะได้มีความร่วมมือเป็นอันดีต่อกันโดยมุ่งประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้งด้วย”

จุดสำคัญอยู่ที่ว่า นโยบายแก้ไขปรับปรุงควรต้องพิจารณารวมกันไปอย่างทั่วถึงและยังต้องมุ่งต่อผลอันถาวรที่จะพึงมีต่อไปในอนาคตด้วย ดังที่พยายามชี้ให้เห็นตลอดมาแต่ต้น การพัฒนาเศรษฐกิจหมายถึงว่าจะต้องมุ่งส่งเสริมกิจการทุกด้าน เพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่จากทรัพยากรทั้งปวงของชาติ ทั้งกำลังคนและวัตถุดิบแรธาตุต่าง ๆ การ

* คำกล่าวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตนายกรัฐมนตรี ในพิธีเปิดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๖ ลงพิมพ์ในวารสารการสหกรณ์ (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๖) หน้า ๖-๗

ส่งเสริมจำเป็นต้องกระทำพร้อม ๆ กันไปเพื่อให้บังเกิดผลพัฒนาที่สมดุลย์ ข้อเท็จจริงที่ควรระลึกถึงอย่างยิ่งก็คือว่า ในฐานะของบรรดาสถาบันที่มีอยู่ปัจจุบัน ต่างยังห่างไกลที่จะสามารถดำเนินงานให้บรรลุผลตามต้องการได้ ไม่ว่าจะเป็นในทางการศึกษาสาธารณสุข เกษตร อุตสาหกรรม และอื่น ๆ อีก นอกจากขาดแคลนกำลังคน (ทั้งคุณภาพและปริมาณ) และอุปกรณ์เครื่องมืออยู่อีกมากแล้ว ระบบบริหารราชการของเรายังไม่รัดกุมมีประสิทธิภาพพอ

อันที่จริงอุปสรรคขัดข้องทั้งหลายในด้านการบริหารก็มีเรื่อร้งมานานมานานแล้ว และนับวันจะทับถมทวีคูณขึ้น ภาระในการพัฒนาทำให้เกิดความจำเป็นต้องขยายปริมาณงานออกไปอีกมากมาย แต่ลักษณะการขยายปรับปรุงยังคงดำเนินตามแบบวิธีเดิม ๆ อยู่ เรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ เฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเพิ่มอัตรากำลังตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วไปคงปฏิบัติกันอย่างกระจัดกระจายเจรจาต่อรองแยกเป็นส่วนสัดต่างหากจากกัน แบบแผนปฏิบัติทำนองนี้ จะบังเกิดผลก็แต่ในด้านปรับปรุงยกฐานะหน่วยงานจากแผนก เป็นกอง เป็นกรม เป็นกระทรวงขึ้นไปตามลำดับเท่านั้น ซึ่งโดยสาระก็หมายถึงการปรับปรุงยกฐานะของตำแหน่งและตัวบุคคลนั่นเอง แต่คุณภาพและผลงานหาได้เกิดขึ้นตามมาเท่าที่ควรไม่, กว้างขวาง และวิธีดำเนินงานของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ก็กระต้างตายนัวและล่าสมัยจนเกินกว่าที่จะยึดถือเป็นหลักแก้ไขปรับปรุงอะไรได้ เพราะฉะนั้นจึงน่าจะถึงเวลาแล้วที่ผู้นำทางการเมืองจะพึงต้องเหลียวแลศึกษา ปัญหาการบริหารให้ทั่วถึง และต้องแก้ไข เพื่อหาทางปฏิรูประดมให้สัมฤทธิ์ผลจริงจังต่อไป

กล่าวโดยเฉพาะสำหรับในด้านภารกิจพัฒนานั้น ในฐานะของประเทศไทย ความต้องการจำเป็นอันแท้จริงอยู่ที่จะต้องมีองค์กรกลางที่มีสมรรถภาพเข้มแข็งเป็นศูนย์สำหรับศึกษาและประสานงานแก่ ๆ แต่ไม่ใช่มีหน้าที่รวมไปถึงขั้นปฏิบัติหรือดำเนินงานอย่างฐานะแบบกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ส่วนงานในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงทบวงกรมใด ก็ควรปล่อยให้เป็นเรื่องรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ ต่อไป หากแต่จะต้องจัดสรรแบ่งขอบเขตงานและระบบการภายในกันเสียใหม่ให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้เกิดก้าวถอยแบบงานซ้อนงานโดยไม่จำเป็น การแยกหรือโอนงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะ

งานแท้ ๆ ของกระทรวงทบวงกรมใดโดยเฉพาะนั้นไม่ใช่วิธีที่จะขบปัญหาได้เมื่อพิจารณาในระยะยาว

องค์กรกลางเช่นว่านี้ควรจะให้มีความรู้และหน้าที่ทำนองสภาพัฒนาการแห่งชาติ ซึ่งคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารโลกเคยเสนอแนะให้ตั้งขึ้นใหม่* รูปและระบบงานของสภาที่เสนอนี้จะเปลี่ยนแปลงไป และแตกต่างกับสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันยังคงมีอยู่และสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีเช่นเดิม สารของระบบการที่ปฏิบัติอยู่ขณะนี้ ก็คือว่ากระทรวงทบวงกรมรวมทั้งรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เป็นฝ่ายริเริ่มจัดทำโครงการพัฒนาของตนขึ้น แล้วจึงเสนอไปให้สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติพิจารณา คือเท่ากับเป็นผู้คอยรับกลั่นกรองประสานบรรดาโครงการของหน่วยงานรัฐบาลทั้งหมด โดยพิจารณาปรับจัดให้สอดคล้องเข้ากับแผนพัฒนาส่วนรวมและกำลังทรัพยากรของประเทศที่มีอยู่

ระบบสัมพันธ์ประสานงานกันในรูปที่เป็นอยู่นี้เห็นได้ชัดว่า ขาดความรัดกุมเหมาะสม ทั้งในแง่นโยบายวางแผน และประสิทธิภาพของการดำเนินงาน กล่าวคือ ในประการแรก การวางแผนพัฒนาเท่ากับเป็นงานซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการ ที่เสนอริเริ่มมาจากหน่วยราชการต่าง ๆ เอง สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติจึงมีฐานะบทบาทเพียงแต่รับหน้าที่ที่กลั่นกรองพิจารณาตามความเหมาะสมดังกล่าว ในทางที่ปฏิบัติกันหลักความเหมาะสมนี้ โดยเนื้อหาขึ้นอยู่กับผลการเจรจาต่อรองระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายสภากับฝ่ายหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเฉพาะเรื่องเฉพาะรายไป ตามรูปการณ์เช่นนี้ แบบแผนความสัมพันธ์ของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติกับส่วนราชการอื่น ๆ ก็คงเป็นไปทำนองเดียวกับที่ปฏิบัติกันอยู่เป็นแบบฉบับทั่วไปนั่นเอง จากนั้นเจ้าหน้าที่ของสภาแต่ละส่วนจะนำเอาผลโครงการตัวเลขที่ตกลงไว้มาปะติดปะต่อรวมรวมกันเข้าเป็นโครงการระดับชาติขึ้น ผลที่ได้จึงคงเป็นเพียงทำนองเอกสารบัญชีรวมรายการโครงการงานของกระทรวงทบวงกรม และหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเท่านั้น ผังการพัฒนาเศรษฐกิจ ๖ ปี (๒๕๐๔-๒๕๐๙) ที่ได้จัดทำขึ้นก็อยู่ในสภาพเช่นนี้แท้ ๆ

แต่ที่ว่า ลักษณะการแบบนี้ ยากที่จะเรียกได้ว่าเป็นการวางแผน การวางแผนพัฒนาเป็นเรื่องที่มีความหมาย ซึ่งจะต้องใช้ปัญญาความคิดกันมากกว่านี้ ศาสตราจารย์

* รายงานที่อ้าง โดยเฉพาะบทที่ ๘ หน้า ๒๕๗-๒๕๘

แกแลเบอร์กก็ได้ถกถึงประเด็นเรื่องนี้ ไว้แล้วโดยเฉพาะในตอน ๓ ว่าด้วยทฤษฎีการวางแผนพัฒนา^๕ จึงไม่จำเป็นต้องพูดอะไรต่อไปอีก ณ ที่นี้

ประการที่สอง ต้องยอมรับกันด้วยว่า ในรูปงานของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจฯ เอง ทำให้ไม่สามารถสร้างแผนพัฒนาที่ดีไปกว่านี้ได้ ทั้งนี้เพราะสภาปัจจุบันมีกรรมการสภาจำนวนมากเกินไป (ถึง ๔๕ คนตามทำเนียบปี พ.ศ. ๒๕๐๓) และส่วนใหญ่แต่งตั้งจากบุคคลที่ไม่อยู่ในฐานะตัดสินใจได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ฐานะของสภาพัฒนาเศรษฐกิจฯ จึงมีลักษณะเป็นองค์การที่ปรึกษาเสียมากกว่า บทบาทการริเริ่มตัดสินใจจึงคงตกอยู่แก่กระทรวงทบวงกรมเกือบโดยสิ้นเชิง ในขั้นปฏิบัติงาน การประสานงานจะมีอยู่หรือไม่อย่างไรนั้น โดยแท้จริงแล้ว ขึ้นอยู่กับระบบความสัมพันธ์ของหน่วยราชการเหล่านี้เอง โดยลำพัง สภาพัฒนาเศรษฐกิจฯ ไม่อยู่ในฐานะที่จะช่วยแก้ไขอะไรได้ในเรื่องนี้ หลังจากชั้นเจรจาต่อรองชี้แจงเหตุผลในการเสนอโครงการต่าง ๆ เสร็จสิ้นไปแล้วบทบาทความรับผิดชอบของสภาก็เป็นอันพับไปเช่นกัน ที่เหลือทั้งหมดเป็นเรื่องของกระทรวงทบวงกรม โดยเฉพาะ

ประการที่สาม โดยที่ไม่สามารถเชื่อมประสานงานในขั้นวางแผนและขั้นปฏิบัติการ สภาพัฒนาเศรษฐกิจจึงไม่อาจทำหน้าที่ติดตามเร่งรัดและประเมินผลก้าวหน้าของการ

* ตอน ๓ ว่าด้วยทฤษฎีการวางแผนพัฒนา^๕ ปรากฏอยู่ในหนังสือแปลหน้า ๔๓-๖๔ เพื่อประโยชน์ของผู้อ่าน จึงเห็นสมควรหยิบยกประเด็นสำคัญของ ศาสตราจารย์แกแลเบอร์กมาเสนอไว้ ณ ที่นี้ด้วยกล่าวคือ

- (๑) สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาการวางแผนจำเป็นต้องมุ่งในเบื้องต้นที่จะปฏิพื้นฐานทางการบริหาร การศึกษาและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างระบบสังคมที่มั่นคงและก้าวหน้าเสียก่อน
- (๒) แผนการลงทุน อันได้แก่การจัดระเบียบและใช้ทรัพยากรทุนอันจำกัด (แรงงาน ที่ดินทุน ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ) ให้บังเกิดผลที่สุด เป็นการเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นจะต้องคำนึงถึงลำดับความสำคัญก่อนหลังให้ดีและแน่ชัด มิฉะนั้นการวางแผนก็จะไม่ผิดอะไรกับรายการรวมทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมดที่ทุกคนต้องการให้ทำหรือคิดว่าควรทำ
- (๓) การวางแผนไม่ใช่เพียงการก่อสร้างโรงงานหรือของอะไรใหญ่ ๆ ใด ๆ ให้เห็นกันเท่านั้น หากจะต้องมุ่งสร้างเสริมประสิทธิภาพในเรื่องการจัดการ การบริหาร กำหนดเป้าหมายความสามารถผลิตของกำลังคน ตลอดจนคำนึงถึงค่าแรงและผลที่ได้ด้วย
- (๔) การวางแผนจะต้องคำนึงถึงค่านิยมบริโภคให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา จุดสนใจอันดับแรกจะต้องมุ่งส่งเสริมการผลิตที่สนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำในราคาถูกเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่ใช่ปล่อยให้การผลิตอยู่ภายใต้อิทธิพลของความต้องการของคนส่วนน้อยที่มีฐานะดี

ดำเนินงานได้ ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในอาณาเขตรับผิดชอบของแต่ละหน่วยราชการที่ปฏิบัติงานไปตามลำพัง ไม่มีองค์กรกลางใดตรวจสอบผลงาน ซึ่งเป็นวิธีจำเป็นในอันที่จะวัดและปรับปรุงประสิทธิภาพของการดำเนินงานพัฒนาได้อย่างเที่ยงตรงจริงจังอยู่เสมอ

ตรงกันข้าม องค์กรกลางในรูปสภาพพัฒนาการแห่งชาติทำนองที่เสนอในรายงานคณะสำรวจเศรษฐกิจดังกล่าวแล้ว จะเป็นทางแก้ไขอุปสรรคข้อบกพร่องเช่นที่ว่ามานี้ได้ ทั้งนี้โดยจัดวางรูปองค์กรตามหลักใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้คือ

(๑) ส่วนประกอบ แทนที่จะมีกรรมการสมาชิกจำนวนมาก ๆ และคละกันอย่างสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติเดี่ยวนั้น สภาพพัฒนาการใหม่จะประกอบด้วยเฉพาะรัฐมนตรีที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินงานพัฒนาโดยตรง เป็นต้นว่า รัฐมนตรีว่าการคลังเกษตร อุตสาหกรรม มหาไถย ศึกษา สาธารณสุข คมนาคม และเศรษฐกิจ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ในลักษณะเช่นนี้สภาพพัฒนาการฯ จะมีความหมายชัดเจนอย่างยิ่งในด้านการวินิจฉัยตัดสินใจนโยบาย

(๒) เครื่องมือ สภาพพัฒนาการฯ จะต้องมีส่วนงานเลขานุการเช่นเดียวกัน แต่เพื่อให้วงเขตอำนาจหน้าที่สัมฤทธิ์ผลขึ้นอย่างแท้จริง ส่วนงานเลขานุการนี้ควรขึ้นโดยตรงต่อนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งเลขานุการจะต้องพ้นตัวบุคคลที่ชื่อตรงและมีสมรรถภาพอย่างสูงสำหรับงานที่อาศัยความรับผิดชอบใหญ่ยิ่งเป็นพิเศษ

๓. องค์กรปฏิบัติงาน ส่วนงานเลขานุการสภาพพัฒนาการฯ ใหม่ต้องมีศูนย์วางแผน และวิชาการซึ่งจะเป็นกำลังสมองสำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นตัวบุคคลก็จำเป็นต้องเลือกเฟ้นกันเป็นพิเศษเช่นกัน ศูนย์นี้จะมีหน้าที่รับผิดชอบกว้างขวางทีเดียว กล่าวคือ (ก) จะต้องเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์ ประเมินค่าความเหมาะสมของโครงการ กำหนดวางแผนจัดโครงการต่าง ๆ ให้ประสานสัมพันธ์กัน และจัดทำข้อเสนอแนะต่อสภา (ข) ในกรณีศูนย์วางแผนฯ จะต้องทำหน้าที่กำหนดแนวงบประมาณให้แก่กระทรวงทบวงกรมทั้งหลาย โดยคำนึงถึงกำลังเงิน ทรัพยากร และลำดับความสำคัญก่อนหลังของโครงการต่าง ๆ ในด้านนี้ ศูนย์วางแผนฯ จึงจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับฐานะการเงิน และทรัพยากรเป็นอย่างดี และทั้งยังจะศึกษาหาแหล่งจัดหาเงินทรัพยากรสำหรับโครงการขึ้นไปในอนาคตด้วย (ค) เร่งรัดติดตามประเมินผลงานก้าวหน้าตามโครงการที่กระทรวงทบวงกรม รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยราชการอื่น ๆ รับผิดชอบหมายไปปฏิบัติ (ง) การศึกษาวิเคราะห์ผล

สทอนในต้านภาวะเศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ (จ) พิจารณาหาวิธีอันวย
สงเสริมประกอบกรออกชนในต้านตาง ๆ ไมเฉพาะแตสนับสนุนในต้านกำลังทุนรอนเทานั้น

เหล่านั้เป็นภาระรับผิดชอบของสำนักงานเลขาธิการโดยเฉพาะ ในการที่จะ
ปฏิบัติหน้าที่สำคัญเช่นว่านั้ให้บรรลุผล สำนักงานเลขาธิการก็จะต้องมีองครอื่นอีก ประ-
กอบเป็นกำลังสำคัญด้วย เฉพาะอย่างยิ่ง (ก) ศูนย์สถิติกลาง ซึ่งจะเป็นแหล่งสำรวจรวบรวม
หลักฐานข้อมูล เป็นต้นว่า รายได้ประชาชาติ การสร้างสมทุน ผลิตรกรรม แรงงาน
ตลอดจนการค้า และการเงินระหว่างประเทศ (ข) ศูนย์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและ
วิชาการ ทำหน้าที่พิจารณาและดำเนินการเกี่ยวกับการช่วยเหลือจากตางประเทศ ซึ่งเป็น
บัจจัยจำเป็นส่วนหนึ่งในภารกิจพัฒนาสมัยนี้

(๔) กระทบต่าเนินงาน จะต้องกำหนดฐานะและระบบสัมพันธ์ให้ถูกต้อง
และรัดกุมเคร่งครัด สำนักงานเลขาธิการสภาพัฒนาการใหม่ต้องมีฐานะอิสระขึ้นเฉพาะต่อ
นายกรัฐมนตรีโดยตรง แต่เป็นที่แน่นอนว่าในการปฏิบัติงาน สำนักงานเลขาธิการนี้จำเป็น
ต้องติดต่อย่อมมีประสานงานอยู่เสมอ เฉพาะอย่างยิ่งกับหน่วยราชการทางการเงิน กล่าว
คือ กระทรวงคลัง สำนักงบประมาณ และธนาคารแห่งประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากภาระ
หน้าที่ของสำนักงานเลขาธิการ มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการเงินและงบประมาณ เพื่อจะ
ได้เป็นหลักนำให้แก่กระทรวงทบวงกรมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยเฉพาะถึงต้านความสัมพันธ์กับสภาพัฒนาการซึ่งอยู่ในสายงานของ
สำนักงานสำนักงานเลขาธิการเองโดยตรงนั้น ระบบสัมพันธ์ย่อมมีลักษณะเป็น ๒ ทาง
กล่าวคือ ในทางหนึ่ง สำนักงานเลขาธิการมีหน้าที่จัดทำแผนการพัฒนา และผลงานศึกษา
วิเคราะห์ในต้านตาง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งผลงานก้าวหน้าดังกล่าว แล้วนำเสนอต่อสภา ใน
อีกทางหนึ่ง สำนักงานเลขาธิการยังมีหน้าที่รับนโยบายจากสภา มาศึกษาจัดทำความเห็น
และข้อเสนอแนะอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้ หมายความว่านโยบายความคิดริเริ่มทั้งปวงไม่ว่าจะเป็น
ในเรื่องใด หรือจากกระทรวงทบวงกรมใดก็ตาม จะต้องนำเข้าสู่สภา อันเป็นศูนย์รวม
นโยบายพัฒนา จากนั้นก็เป็นเรื่องมอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาฯ ไปศึกษาและจัด
ทำข้อเสนอแนะขึ้นมา

ด้วยวิธีนี้ ปัญหายุ่งยากในเรื่องแบ่งงาน เรื่องงานซ้อนงานก็จะบรรเทาเบาบาง
ลงไปได้ในไม่ช้า เพราะการจัดสรรโครงการปฏิบัติให้แก่กระทรวงทบวงกรม หรือหน่วย

ราชการอื่นใด จะเป็นเรื่องอยู่ในการวินิจฉัยชี้ขาดมอบหมายของสภา โดยอาศัยความคิดเห็นเสนอแนะของสำนักงานเลขาธิการอันเป็นองค์กรผู้เชี่ยวชาญจริง ๆ ระบบบริหารราชการก็จะต้องไม่อยู่ในสภาพต่างฝ่ายต่างริเริ่มทำกันไปอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นการถกเถียง สิ้นเปลือง และเสียหายแก่ผลงานอย่างมหันต์ นอกจากนี้รูปงานอย่างใหม่จะเป็นการตัดภาระยุ่งยาก สับสนในการติดต่อเจรจาต่อรอง ปลีกย่อยระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายสำนักงานเลขาธิการสภา กับฝ่ายหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ศูนย์วางแผนวิชาการจะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาศึกษาเอง โดยผ่านการวินิจฉัยของเลขาธิการ และจากเลขาธิการไปสู่สภา ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่เกี่ยวข้องรวมอยู่ด้วยอีกชั้นหนึ่ง ในประการสำคัญ ในขั้นปฏิบัติการ อุปสรรคเกี่ยวกับสมรรถภาพ และการชักช้าเฉื่อยช้าของเจ้าหน้าที่กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ จะค่อย ๆ แก้ไขไปได้ โดยอาศัยเจ้าหน้าที่ขององค์กร ภายนอก เป็นผู้เร่งรัดติดตาม และจัดทำรายงาน ผลก้าวหน้าต่อสภา ปัญหาการเร่งรัดจึงจะไม่ปล่อยให้เป็นเรื่องภายในโดยลำพังของหน่วยราชการที่ปฏิบัติงานเท่านั้น หากจะอยู่ในการควบคุมสอดส่องของศูนย์รวมนโยบายพัฒนาอย่างใกล้ชิดและทั่วถึงด้วยในขณะเดียวกัน

ในรูปงานที่บรรยายมาโดยสังเขปนี้ สภาพัฒนาการฯ จะไม่มีหน่วยงานสำหรับปฏิบัติตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ เลย ซึ่งความจริงไม่มีความจำเป็นด้วยแต่อย่างใด หากจะมีฐานะเป็นศูนย์กลางของการกำหนดนโยบายพัฒนาให้กลมกลืนประสานกัน เป็นศูนย์กลางริเริ่มวางแผนที่มีความหมายอย่างแท้จริง และทั้งเป็นศูนย์กลางสำหรับจัดสรรหน้าที่ กำลังอัตราคน และเร่งรัดให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมกับเจตนารมณ์ของรัฐบาล และผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ

การตั้งศูนย์สถาบันพัฒนาโดยมุ่งให้บรรลุผลเช่นว่ามานี้ ย่อมมีความหมายอย่างลึกซึ้งสำหรับระบบบริหารราชการของไทยเรา แบบแผนความสัมพันธ์และความประพฤติกที่ถกเถียงคลอนแคลนอยู่ทุกวันนี้จะมีทางได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้ตามลำดับ เป้าหมายใหม่จะเป็นที่ชัดเจนแน่นอนภายในวงกิจการงานทั้งหลาย “เหตุผลทางด้านประสิทธิภาพ” จะยึดมั่นถือเป็นคุณค่าสูงสุดเหนือเหตุผลทางด้านส่วนบุคคลหรืออื่นใด และทั้งจะเป็นหลักการช่วยให้การวินิจฉัยทั้งปวงเป็นไปอย่างถูกต้องส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของการงานอย่างแท้จริง ไม่ต้องสงสัยเลยว่า การแก้ไขปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาในแนวทางเช่นนี้ จะเป็นแบบอย่างอันดีส่วนหนึ่งสำหรับชีวิตสังคมโดยทั่วไปด้วย

สรุป

ตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมด คงจะพอแสดงให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า ภารกิจในการพัฒนาประเทศนั้น โดยรากฐาน เป็นปัญหาของการพยายามเอาชนะอุปสรรคทางด้านจิตใจของสังคมเราเองแท้ ๆ คุณประโยชน์ของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มองเห็นกันได้โดยง่าย แต่การที่จะบรรลุผลสำเร็จได้ก็ด้วยอาศัยความเข้าใจอันถ่องแท้เฉพาะอย่างยิ่งเราจำเป็นต้องรู้จักตัวเราเองให้ดีเสียก่อนในเบื้องต้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าเราเข้าใจซาบซึ้งถึงความต้องการที่จะพัฒนาดีเพียงไร สภาพจิตใจและบรรยากาศของเราอำนวยหรือไม่ ถ้าไม่ เรายังมีข้อขาดตกบกพร่องที่ตรงไหนและจะมีทางปรับปรุงแก้ไขกันอย่างไรบ้าง การตระหนักเข้าใจในปัญหามูลฐานเหล่านี้ จะเป็นเครื่องวัดกำลังความสามารถของเราในส่วนสำคัญยิ่งของการพัฒนาข้อสำคัญต้องระลึกถึงอยู่เสมอว่าการพัฒนาเป็นภารกิจอันถาวรยาวนาน นโยบายต้องมุ่งปฏิพื้นฐานอันมั่นคงสำหรับอนาคต เฉพาะอย่างยิ่งในทางจิตใจ การศึกษาและวัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองการปกครอง เหล่านี้เป็นภารกิจสำคัญและทั้งจำเป็นต้องรับถ่วงอย่างยั่งยืนในฐานะอย่างประเทศไทยเรา

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรเข้าใจ ก็คือว่า ปัญหาเหล่านี้ โดยสาระเป็นปัญหาของวิกฤตการแปรเปลี่ยนในรูปหนึ่ง ซึ่งควรถือว่าเป็นสัญลักษณ์อันดีต่ออนาคตของสังคม เพราะฉะนั้น กลุ่มชนที่มีการศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้รักษามาตรฐานคุณค่าของสังคมทั้งที่ศาสตราจารย์ อาเธอร์ ลิวส์ ได้ชี้ให้เห็น แต่ทั้งนี้ กลุ่มชนผู้รักษามาตรฐานสังคมเหล่านี้เองจะต้องพยายามตระหนักเข้าใจให้ดีในคุณค่าและจุดมุ่งหมาย เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่ จะต้องเป็นผู้นำแบบอย่างของคติชีวิตที่ก้าวหน้า และทั้งเป็นผู้นำแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่เที่ยงธรรมตามหลักการโดยเคร่งครัด

และในท้ายที่สุด แต่กลุ่มชนผู้รักษามาตรฐานสังคมทั้งหลาย ผู้เขียนขอฝากคตินิรัฐบุรุษอังกฤษท่านหนึ่งที่ว่า

“การวิเคราะห์ถึงมูลเหตุแห่งความ ระส่ำระสายในสังคมนับเป็นงานอันละเอียดอ่อนส่วนหนึ่ง ถ้าคน ๆ หนึ่งเกิดไม่ประสบผลสำเร็จในงานนี้ เขาจะถูกหาว่าอ่อนแอ และเพื่อฝัน ถ้าเข้าไปแตะต้องปัญหาเดือดร้อนจริง ๆ เข้า ก็มีอันตรายอยู่ว่า เขาอาจเข้าไปใกล้บรรดาผู้ทรงอิทธิพล ผู้ซึ่งจะรู้สึกเดือดดาลต่อการที่ค้นพบข้อผิดพลาดของตนมากกว่าจะ

สำนักเห็นคุณที่จะได้มีโอกาสแก้ไข ถ้าเขารู้สึกจำต้องตำหนิคนที่ประชาชนโปรดปราน เขาจะถูกหาว่าเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ ถ้าเขาไปตำหนิคนที่ผู้มีอำนาจ เขาจะถูกมองไปในแง่เป็นเครื่องมือก่อความแตกแยก แต่ทว่าในการยื่นหยัดปฏิบัติหน้าที่ที่ทั้งปวงนั้น ย่อมมีบางสิ่งบางอย่างที่จะต้องเสียดังอยู่ในยามภาวะยุ่งเหยิงและระส่ำระสาย กฎของเราได้มอบอำนาจหน้าที่เยี่ยงตุลาการอย่างหนึ่งไว้สำหรับทุก ๆ คน กล่าวคือ เมื่อกิจการของชาติเกิดยุ่งยากขึ้น โดยเจตนาหรือโดยบังเอิญเช่นว่านั้น ประชาชนสามัญทั้งหลาย ย่อมชอบที่จะก้าวออกนอกวงจรรปกติของตนได้บ้าง คนเหล่านี้ได้รับอภิสิทธิ์อย่างหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะให้ผลและเกียรติภูมิมากกว่าอภิสิทธิ์ของการเฝ้าแต่ดูคตาสลตในความหายนะของประเทศของตน เขาอาจพิเคราะห์ข้อเสียหายน้อย่างใกล้ชิด และอาจแสดงเหตุผลอย่างเสรี และถ้าเขาโชคดีไปพบแหล่งที่มาแท้จริงของความเสียหายเข้า แล้วเสนอแนะแนวทางที่อาจแก้ไขได้ เขาก็ได้ชื่อว่ารับใช้ประโยชน์แก่รัฐบาลโดยแท้ แม้ว่าเขาอาจจะยังความชุ่นเคืองให้แก่ผู้ปกครองในปัจจุบันก็ตาม.....”

Edmund Burke

Cause of the Present Discontents

บ ท ค ๖ ๗ ๘ ท ๙ ง แ พ ท ย๋

การมีก้อนชิ้นที่คอ

ธวัช โลพันธ์ศรี

ถ้าเราสังเกตดูผู้คนที่เราได้พบเห็นเป็นประจำวัน เรามักจะพบเสมอว่า บางคนมีคอที่โตกว่าปกติ บางคนเห็นได้เป็นก้อนข้างคอ จับคลำได้ชัดเจน ตำแหน่งของก้อนก็ผิดต่าง ๆ กัน ตั้งแต่กึ่งกลางคอ, ข้าง ๆ คอ บางครั้งก้อนอยู่สูงไปจนถึงระดับบริเวณหลังหู เนื่องจากในระยะแรก ๆ ที่ก้อนโตขึ้นมันมักจะไม่มีอาการเจ็บปวดหรืออาการอย่างอื่น นอกจากเป็นก้อนโตขึ้นเฉย ๆ จึงทำให้เจ้าของก้อนปล่อยปละละเลยได้ จนมีอาการเจ็บปวดหรือจนก้อนโตขึ้นมาก บางคนปล่อยไว้จนมีก้อนโตมากทั้งสองข้างคอ เวลาเดินมาหาแพทย์เหมือนนมกที่คอหรือเหมือนงูกำลังแผ่แม่เบี้ยก็มิ พวกเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นมากจนเหลือกำลังจะรักษาให้หายขาดได้แล้ว
หงนน.

เราอาจจะแบ่งการมีก้อนที่คอโต ออกได้เป็น ๒ พวกใหญ่ ๆ คือ

๑. มีสาเหตุมาจากความผิดปกติ หรือเป็นโรคใดโรคหนึ่งเกิดขึ้นที่อวัยวะที่ตนเอง มิได้เกิดจากการแผ่ลูกกลมมาจากท่อน ส่วนมากที่พบ คือ

ก. การโตของต่อมไทรอยด์ จากสาเหตุต่าง ๆ

ข. วัณโรคของต่อมनाเหลืองที่คอ

ทั้งสองอย่างนี้ พบค่อนข้างบ่อยกว่าอย่างอื่น เช่น จากโรคทางโลหิตวิทยาบางโรค, เนื้องอกหรือมะเร็งของต่อมनाเหลืองที่คอเอง หรืออาจจะเป็นความผิดปกติบางอย่างที่เป็นมาตั้งแต่กำเนิด เป็นต้นซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนเราพบประมาณ ๑๐—๒๐% ของผู้ป่วยทั้งหมดที่มีก้อนที่คอโต.

๒. อีก ๘๐—๙๐% ของผู้ป่วยทั้งหมดที่มีก้อนที่คอโต มีสาเหตุดั้งเดิมไม่ได้อยู่ที่คอ แต่มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากมะเร็งที่เกิดขึ้นภายในลำคอ, เหนือก, เพดาน, ลิ้น, ทอนซิล, กล้องเสียง, ส่วนต้นของหลอดอาหารและมะเร็งของหลังจุก ซึ่งในระยะแรก ผู้ป่วยเหล่านี้ไม่มีอาการเจ็บปวดหรือผิดปกติมากนัก ต่อมาเมื่อนานพอสมควร เซลล์มะเร็งก็จะแผ่ลูกกลมไปยังต่อมनाเหลืองที่บริเวณข้างคอ เมื่อนั้นแหละผู้ป่วยก็จะมีก้อนที่คอโตขึ้น อาจจะมีโตขึ้นช้า ๆ หรือโต

อย่างรวดเร็วกว่าได้ ถึงตอนนั้นการดำเนินโรคก็ค่อนข้างมากแล้วซึ่งแพทย์มักจะพบผู้ป่วยใน
 ระยะเวลามากกว่าในระยะเวลาแรก ผู้ป่วยที่อยู่ตามต่างจังหวัดที่ห่างไกลความเจริญส่วนใหญ่มักจะ
 เข้าใจว่าเป็นฝี มุ่งหน้ารักษาแบบฝี บางรายเข้าใจว่าข้างในจะมีหนองอาจจะไปผ่าเพื่อขับ
 เอาหนองออก เลยทำให้เกิดเป็นแผลขบถก่อนนั้น ๆ หลายรายแผลที่ผ่าจะไม่หาย แต่กลับ
 ปะทุออกมากลายเป็นแผลเรื้อรัง มีกลิ่นเหม็น ทั้งนี้เนื่องจากก้อนนั้นไม่ใช่ฝี แต่เป็นก้อน
 เนื้องอกมะเร็ง บางรายเอายาไปพอกหรือทาบริเวณก้อน การกระทำต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว เป็น
 การกระทำที่ไม่ถูกต้อง เป็นการรักษาที่ผิดทางและจะไม่ได้ผล เป็นการรักษาที่ปลายเหตุ
 ถึงแม้ว่าในบางรายจะได้รับการผ่าตัดเอาก้อนนั้นทิ้งก่อนออกจนหมดแล้วก็ตาม แต่ต่อมาก็จะ
 มีก้อนใหม่เกิดขึ้นได้อีก เพราะต้นเหตุใหญ่และสำคัญมันอยู่ในช่องปากหรือกล่องเสียง
 หรือหลังจมูก ฯลฯ ไม่ได้ถูกรักษาเลย มันก็จะปล่อยเซลล์มะเร็งออกไปได้อีกเรื่อย ๆ
 ดังนั้นท่านทั้งหลาย ถ้าตัวท่านเองญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงของท่าน มีก้อนที่คอโต
 ข้น หรือคลำได้เป็นเม็ดหรือเป็นก้อนที่คอหมายความว่า คลำได้ก้อนที่คอโตขึ้นในทรวงอก
 ควรจะคลำได้ ก็ควรจะรีบไปหาแพทย์เสียแต่เนิ่น ๆ เพื่อตรวจหาสาเหตุเสียตั้งแต่ในระยะ
 แรก ๆ เมื่อพบแพทย์แล้ว แพทย์ขอตรวจดูในช่องปากขอตรวจดูกล่องเสียง หรือดูหลังจมูก
 โดยใช้เครื่องมือพิเศษ ก็จึงให้ตรวจและให้ความร่วมมือด้วย ที่ต้องกล่าวเช่นนั้น ก็เพราะมี
 ผู้ป่วยบางท่านที่มีก้อนที่คอโต มาหาหมอเรื่องก้อนที่คอ แต่คุณหมอมองตรวจดูบริเวณก้นประ-
 เดียวเดียว แต่ไปตรวจในช่องปาก ในลำคอ และจมูกเสียนาน ซึ่งตามความคิดของผู้ป่วย
 คงจะนึกว่า หมอไม่ได้ความมาตรวจก้อนที่คอโต หมอค้นไปคูท่อนเสียตั้งนาน ดูที่ก้น
 ประเดี๋ยวเดียว หมอคนนั้นคงไม่ได้เรื่อง บางคนถึงกลับเปลี่ยนไปหาหมอคนอื่นเลยก็มี ดังนั้น
 ถ้าท่านติดตามอ่านมาถึงตอนแล้ว ท่านก็คงจะทราบแล้วว่าแพทย์ต้องดูนานและละเอียดเพื่อ
 ค้นหาสาเหตุให้พบว่ามันอยู่ที่ใดภายในช่องปาก และในลำคอ ถ้าพบในบริเวณที่สงสัยแล้ว
 แพทย์ก็จะตัดเนื้อบริเวณนั้นขนาดเล็ก ๆ นิดเดียวไป เพื่อส่งไปตรวจทางพยาธิวิทยา เพื่อการ
 วินิจฉัยขั้นสุดท้ายว่าจะใช้มะเร็งหรือไม่? บางครั้งอาจจะต้องตัดไปตรวจ ๒ ถึง ๓ ครั้ง เพื่อ
 ความถูกต้องและแน่นอนอกม.

สำหรับการรักษาในรายที่เป็นมะเร็งในช่องปาก, ที่กล่องเสียงหรือด้านหลังของจมูก
 ก็ต้องรักษาพร้อมกันไปกับการรักษาที่คอ อาจจะโดยการผ่าตัด หรือรักษาทางรังสีวิทยา
 ซึ่งแพทย์จะเป็นผู้พิจารณาเป็นราย ๆ ไป.

สรุปแล้วหมายความว่า ถ้าท่านมีอาการผิดปกติในลำคอ, เช่นมีแผลเรื้อรังในช่องปาก รักษาไม่หายเสียที เสียงแหบ หายใจลำบาก, เลือดกำเดาออกบ่อยๆ หูอื้อข้างเดียว, ปวดศีรษะ ตาเหล่ และมองอะไรเป็น ๒ ภาพ คล้ายกันใต้บริเวณคออย่าได้นิ่งนอนใจรีบไปปรึกษาแพทย์เสียเร็วๆ ยิ่งเร็วเท่าไรโอกาสของท่านก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น.

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์อักษรสมัย ๗/๑-๓ ถนนราชบพิธ กรุงเทพฯ ๒
โทร. ๒๒๔๑๔๑ นายอิทธิพล ธนสัมพันธ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๔